

ΔΑΣΗ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΠΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

1. ΠΟΙΜΕΝΙΚΗ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Ἡ κτηνοτροφία ἐντὸς τῶν μεγάλων Ἑλληνικῶν πεδιάδων, ἰδίως προβάτων, ἢ διατήρησις ἀγελάδων ἐντὸς σταύλων παρὰ τὰς μεγάλας πόλεις καὶ ἢ συντήρησις οἰκοσίτων αἰγῶν, προβάτων, ἀγελάδων ἢ χοίρων ἐντὸς χωρίων ἢ κομποπόλεων πρὸς ἀπόληψιν κυρίως γάλακτος, κρέατος ἢ λίπους εἶνε γενικῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν βοσκὴν ἐντὸς τῶν πέριξ δασῶν.

Ἡ ὑπόλοιπος κτηνοτροφία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ ποίμνια ἢ κοπάδια, εἴτε βόσκοντα μονίμως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἐντὸς τῆς περιφερείας ἐνὸς χωρίου εἴτε νομαδικά, ὀδηγούμενα δηλαδὴ ὑπὸ τῶν ποιμένων τῶν ἀπὸ τῶν χειμερινῶν εἰς τὰ μακρὰν καὶ ἐκτὸς τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου κείμενα θερινὰ λιβάδια καὶ ἀντιστρόφως, πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς.

Ἡ ποιμενικὴ αὕτη κτηνοτροφία, μόνιμος ἢ νομαδική, ἀσκεῖται.

α. Ἐπὶ ψιλῶν ἐκτάσεων τῶν πεδιάδων, ἀνεξαρτήτως ἂν αὐταὶ εἶνε ἐπιδεκτικαὶ ἐντονωτέρας γεωργικῆς καλλιέργειας ἢ μὴ, ὡς αἱ ἀγροναπαύμεναι γαῖαι, αἱ γεωργικῶς ἀκαλλιέργητοι ἐπίπεδοι ἐκτάσεις, τουτέστι τὰ κοινῶς λεγόμενα μπαῖρια κ.λ.π. Αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ ἀποτελοῦν τυπικά, ἰδίως χειμερινά, προβατολίβαδα τῶν κάμπων.

β. Ἐπὶ ὄρειων ἢ λοφωδῶν ἐκτάσεων εἴτε τελείως ψιλῶν ἢ γυμνῶν ἢ φαλακρῶν, εἴτε καλυπτομένων ἀραιῶς ἀπὸ φρύγανα, ὅπότε ἔχομεν πάλιν μὴ δασοσκεπῆ, τουτέστι, ψιλὰ λιβάδια ὡς τυπικὰ προβατολίβαδα ἐπὶ λόφων, βουνῶν καὶ ὄρεων. Ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ αἱ ἀλλεϊκαὶ ἐκτάσεις.

γ. Ἐπὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, ἄλλως καὶ δασικῶν βοσκῶν λεγομένων, ὅπότε ἔχομεν συγχρόνως προβατολίβαδα καὶ γιδολίβαδα.

δ. Ἐντὸς δασῶν ἐκμεταλλουμένων καὶ διὰ τῆς βοσκῆς, ὡς ὀλικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν γ' ἢ κτηνοτροφία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων βοσκὴν.

ε. Ἐπὶ ἐκτάσεων ἀποτελουμένων ἀπὸ συνδυασμὸν δύο ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν α, β, γ, καὶ δ.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Κατά τὸ στάδιον τοῦ κυνηγετικοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἄνθρωπος ἔζη κυρίως ἀπὸ τῶν κυνηγετικῶν ζώων. Τὰ δάση ἐχρησιμοποιοῦντο τότε ὡς βοσκαὶ καὶ κρησφύγετον τῶν ζώων τούτων, ὁ δὲ ξυλώδης ὄγκος των, ἀφθονος ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀραιὸν τότε πληθυσμόν, ἦτο σχεδὸν ἀζήτητος.

Μεταγενεστέρως ὁ ἄνθρωπος ἐξημερώσας πρῶτον τὸν κύνα καὶ βοῦν, κατόπιν τὸ πρόβατον καὶ αἶγα, καὶ τελευταίως τὸν ὄνον καὶ ἵππον, ἤρχισε νὰ δημιουργῇ κτηνοτροφικὰ ποίμνια ἀπὸ τινὰ ἐκ τῶν τιθασσευθέντων τούτων ζώων καὶ νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀνάγκας του τροφῆς κλπ. ἀπὸ αὐτὰ. Τὰ δάση ἐχρησίμευον τότε ὡς βοσκή τῶν κτηνοτροφικῶν τούτων ζώων, ὁ δὲ ξυλώδης ὄγκος των, πάντοτε ἀκόμη ἀφθονος, δὲν ἐζητεῖτο σπουδαίως ἀπὸ τὸν ἀραιὸν τότε, μὴ ἐντόνως ἐργαζόμενον, με' ὀλίγας δ' ἀνάγκας κτηνοτροφικὸν πληθυσμόν.

Ἡ κτηνοτροφία κατ' ἀρχὰς ἦτο νομαδική. Τὰ νομαδικὰ ποίμνια αἰγοπροβάτων τὸν μὲν χειμῶνα διενυκτέρευον ἐντὸς κυκλικῶν περιφράκτων μανδριῶν ἄνευ δροφῆς, τὸ δὲ θέρος εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐνῶ οἱ νομάδες κατεσκευάζον ἀπὸ κλάδους δένδρων κυκλικὰς ἐπίσης καλύβας με' πρωτόγονον δροφήν πρὸς κατοικίαν των.

Τοὺς νομάδας χαρακτηρίζει ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης¹ ὡς ἐξῆς. «Ἀργότατοί εἰσιν, ἢ γὰρ ἀπὸ τῶν ἡμέρων τροφή ζώων ἄνευ πόνου γίνεται, σχολάζουσιν. Ἀναγκαίου δ' ὄντος μεταβάλλειν τοῖς κτήνεσι διὰ τὰς νομάς καὶ αὐτοὶ ἀναγκάζονται συνακολουθεῖν, ὥσπερ γεωργίαν ζῶσαν γεωργοῦντες». Ὅμοιως ὡς νομάδες περιγράφονται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ Πλάτωνα² οἱ Κύκλωπες, οἱ ὁποῖοι «οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτόν, οὔτε ἀρόωσιν, ἀλλὰ τὰ γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα φύεται πάντα.....» «Οἱ Κύκλωπες ναίουσι κάρηνα ὑψηλῶν ὀρέων ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι.....» ἢ δὲ χώρα των περιγράφεται ὡς «ὑλήεσσα», «ἐν δ' αἶγες ἀπειρέσιαι γεγάασιν ἄγριαι, οὐ μὲν γὰρ πάτος ἀνθρώπων ἀπερύκειν, οὐδέ μιν εἰσιχνεῦσι κυνηγέται, οἷτε καθ' ὕλην ἄλγεα πάσχουσι, κορυφὰς ὀρέων ἐφέποντες».

Νομαδικοὶ ποιμένες διατηροῦνται εἰσέτι εἰς γωνίας τινὰς τῆς Ἑλλάδος, ὅπου λόγοι ἐδαφικοί, κλιματικοὶ ἢ οἰκονομικοῖστορικοὶ συνηγοροῦν. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς Βαλιέτσι καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας, εἰς τὸ Χέλι Ναυπλίας ἐπὶ τοῦ ξηροτάτου Ἀραχναίου, κατόπιν εἰς τὰ ὄρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τῆς Εὐρυτανίας μέχρι τῆς βορειοτάτης Τυμφαίας Πίνδου καὶ τῶν Γρεβενῶν, τέλος εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν κλπ.

¹ Ἀριστοτέλ. Πολιτικά Α. Β.

² Ὀδυσ. Ι. 106 καὶ Πλάτωνος Νομ. ΙΙΙ.

Οἱ νομάδες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξετιμῶντο τὸ 1923 εἰς 15.000 οἰκογενείας, Ἐκ τούτων, 6000 οἰκογένειαι σκηνιῶν Σαρακατσάνων, ὁμιλοῦντων μόνον τὴν Ἑλληνικὴν, εἶνε διεσκορπισμέναι ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς Θράκης, 800 δὲ οἰκογένειαι σκηνιῶν Ἀρβανιτοβλάχων, ὁμιλοῦντων καὶ τὴν Ἀλβανικὴν καὶ Κουτσοβλαχικὴν διαιτῶνται εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν

Οἱ ὑπόλοιποι νομάδες ἔχουν ὀπωσδήποτε μόνιμόν τινα κατοικίαν εἰς κοινότητάς, τὰς ὁποίας ἐγκαταλείπουν κατὰ τὸ φθινόπωρον διὰ νὰ μεταβῶν εἰς τὰ χειμαδιά, ὁπόθεν ἐπιστρέφουν τὴν ἀνοιξιν. Ἐκ τούτων 3.500 περίπου οἰκογένειαι ἦσαν τὸ 1923 Ἑλληνοκουτσοβλαχικαί, αἱ ὁποῖαι μὲ κέντρον θερινῆς διαμονῆς κυρίως τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν παραχειμάζουν κυρίως εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ὑπόλοιπον Μακεδονίαν. Αἱ δὲ ὑπόλοιποι 4700 οἰκογένειαι ἦσαν χωρικῶν νομάδων, μὲ μόνιμον ἐπίσης κατὰ τὸ θέρος κατοικίαν εἰς κοινότητά τινα, ὁπόθεν ἀναχωροῦν κατὰ τὸ φθινόπωρον διὰ τὰ χειμαδιά. Οὗτοι εἶνε σκορπισμένοι ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

Τὰ αἰγοπροβάτα ὄλων τῶν ὡς ἄνω νομάδων, ἐξετιμῶντο τὸ 1923 καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἰς 2. 500. 000, τουτέστιν εἰς τὸ 1/6 περίπου τῶν τότε αἰγοπροβάτων τῆς Ἑλλάδος.

Χρειαζονται δὲ περίπου κατὰ αἰγοπροβάτον εἰς μὲν τὰ χειμερινὰ λιβάδια 2,5 ἕως 3 στρέμματα πεδινῆς, ἀρίστης δι' ἑλληνικὰς συνθήκας βοσκῆς, ἢ 5 ἕως 8, κατὰ μέσον ὄρον 6, στρέμματα λοφώδους ἢ ὄρεινῆς βοσκῆς. Εἰς δὲ τὰ θερινὰ λιβάδια 6 ἕως 10, κατὰ μέσον ὄρον 8, στρέμματα ὄρεινῆς βοσκῆς.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Ἡπειρον, αἱ ὁποῖαι εἶνε περιοχαὶ περισσότερον ὄρειναί, ὑπάρχει ἔλλειψις χειμερινῶν καὶ σχετικὴ ἀφθονία θερινῶν λιβαδίων.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν, ὅπου ὑπάρχουν ἐκτεταμέναι πεδιάδες, παρατηρεῖτο, πρὸ τῆς διανομῆς τῶν τσιφλικίων εἰς τοὺς ἀκτήμονας γεωργούς, μᾶλλον ἔλλειψις θερινῶν λιβαδίων. Σήμερον ὁμως παρατηρεῖται καὶ εἰς αὐτὰς ἔλλειψις χειμερινῶν λιβαδίων.

Κατὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ κτηνοτροφικοῦ εἰς τὸ στάδιον τοῦ γεωργικοῦ τοῦ πολιτισμοῦ, μέρος μὲν τῶν δασῶν ἤρχιζε νὰ ἐκχερσοῦται καὶ νὰ καλλιεργῆται γεωργικῶς, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως μὲν πρὸς βόσκησιν τῶν ποιμνίων, ἐν μέρει δὲ πρὸς προμήθειαν καυσίμου καὶ τεχνικοῦ ξύλου, τοῦ ὁποίου ἡ ζήτησις ἐγίνετο σὺν τῷ χρόνῳ μεγαλυτέρα, μάλιστα περὶ τοὺς μεγάλους γεωργικούς συνοικισμούς.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀνόδου ταύτης οὔτε ἡ κτηνοτροφία ἠδύνατο σοβαρῶς νὰ προαχθῆ, διότι τὰ ποιμνία ἔμενον κατὰ τοὺς βαρεῖς χειμῶνας ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ πολλάκις ἀπεδεκατίζοντο ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης, φθειρόμενα καὶ ὡς φυλῆ, οὔτε ἡ δασοπονία, ἀφοῦ

τὰ μὲν πλησίον τῶν γεωργικῶν συνοικισμῶν δάση ἀπεφιλοῦντο ἀλογίστως πρὸς προμήθειαν καυσοξύλων, τὰ δὲ μακρότερον κείμενα, ἐπειδὴ ἐβαρύνοντο ἀπὸ ἀγαλίνωτον βοσκήν, δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀποδίδουν ἐτησίως μεγάλους ὄγκους πολυτίμου τεχνικοῦ ξύλου. Τέλος οὔτε ἡ γεωργία ἠδύνατο ν' ἀποβῆ ἔντονωτέρα τόσον ἕνεκα τῶν ἀγροαπαύσεων καὶ τῆς μὴ χρησιμοποίησεως λιπασμάτων, ὅσον καὶ ἕνεκα τῶν ἀπὸ τῆς ποιμνιοβοσκῆς ζημιῶν, ἰδίᾳ εἰς τὴν δενδροκομίαν.

Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τῆς χαλαρᾶς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δασικοῦ καὶ γεωργικοῦ ἐδάφους εὐρίσκονται σήμερον αἱ περισσότεραι ὄρειναι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς εἰς τὴν Ἡπειρον, Πίνδον, ἄνευ συγκοινωνίας βορειοδυτικῆν Στερεὰν Ἑλλάδα κ.λ.π.

Μὲ τὴν ἄνοδον ὅμως τοῦ ἀνθρώπου εἰς στάδιον ἔντονωτέρου γεωργικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ μὲν γεωργικὰ ἐδάφη λιπαίνονται καὶ καλλιεργοῦνται ἔντονωτερον ἄνευ ἀγροαπαύσεων, ἐνῶ ἕξ ἄλλου τὰ κτηνοτροφικὰ ζῶα, βόσκοντα κυρίως ἐντὸς ἀγροαπαυομένων ἐδαφῶν, καθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκήν, διατρέφονται καὶ ἐντὸς σταύλων καὶ βελτιοῦνται οὕτω καὶ ὡς φυλαί. Ἡδη ὁ Ξενοφῶν¹ εἰς τὸν Οἰκονομικόν του λέγει: «Καὶ γὰρ ἡ προβατευτικὴ τέχνη συνῆπται τῇ γεωργίᾳ».

Τότε ὅμως καὶ τὰ δάση ἐκτιμῶνται κυρίως ὡς παραγωγεῖς καυσίμου, μάλιστα δὲ τεχνικοῦ ξύλου, ἐνῶ συγχρόνως περιορίζεται ἢ καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκή, ἰδίως αἰγῶν.

Εἰς τὴν μετάβασιν πρὸς τὸ στάδιον τοῦτο τοῦ ἔντονωτέρου γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ καὶ δασικοῦ πολιτισμοῦ εὐρίσκονται ὀλίγατινές περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσαι τρόπον τινὰ τὴν πρωτοπορείαν πρὸς τὴν γεωργικὴν, κτηνοτροφικὴν καὶ δασικὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας. Οὕτως εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον, τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ μέρη τινα τῆς βορείας Πελοποννήσου κ.λ. ἡ δενδροκομία καὶ ἡ σκαλιστικὴ καλλιέργεια πολλαχοῦ προήχθησαν καὶ λιπάσματα ἐντόνως χρησιμοποιοῦνται. Ἐνῶ συγχρόνως ἀπὸ τινα πολῦτιμα δάση καστανιάς, φυλλοβόλου δρυός, δρυῶς, ἐλάτης κ.λ. εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον καὶ Ὄσσαν, Νάουσαν, Κατερίνην, Καρδίτσαν, βόρειον Εὐβοίαν, Ἀττικὴν, Βυτίαν κ.λ.π. ἐξεδιόχθησαν τὰ αἰγοποιίμνια, τεχνικαὶ δὲ τινες ὕλοτομιαί, ὡς ἀραιώσεις, κηπεύσεις καὶ θαμνεύσεις ἤρχισαν ὀψωσδήποτε ἐνεργούμεναι.

Τέλος ἡ ἄνοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ στάδιον τοῦ βιοτεχνικοῦ, βιομηχανικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ πολιτισμοῦ του αὐξάνει τὰς ἀνάγκας εἰς τεχνικὸν ξύλον καὶ ὀργανώνει συνεπῶς τὴν δασοπονίαν πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ, ἐνῶ συγχρόνως προάγει τὴν γεωργίαν καὶ καθιστᾷ τὴν κτηνοτροφίαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκήν.

¹ Ξενοφ. Οἰκονομ. 7 V.

Εἰς ταπεινὴν βαθμίδα οἰκονομίας τὰ αἰγοπρόβατα, οἱ βόες καὶ οἱ χοῖροι διαιτῶνται κυρίως εἰς τὸ ὕπαιθρον, χειμῶνα καὶ θέρος, ἐντὸς λιβαδίων καὶ δασῶν, καὶ ἐκμεταλλεύονται κυρίως πρὸς παραγωγὴν προϊόντων ἐπιδεκτικῶν μακρᾶς μεταφορᾶς, ἰδίως κρέατος μὲν, μαλίου καὶ τυροῦ τὰ αἰγοπρόβατα, κρέατος καὶ δερμάτων οἱ βόες, λίπους δὲ οἱ χοῖροι.

Εἰς προηγμένην βαθμίδα οἰκονομίας τὰ αἰγοπρόβατα καὶ οἱ βόες διανυκτερεύουν κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς σταύλους, τρέφονται μὲ συμπληρωτικὰς τροφὰς, ὡς ξηρὸν τριφύλλι, σιτηρὰ, ἀραβόσιτον, βαμβακόσπορον, ἐνίοτε κλαδαριᾶς κλπ. καὶ ἐκμεταλλεύονται περισσότερον πρὸς παραγωγὴν πρώτων ἄμνων, μόσχων καὶ γάλακτος, τὰ ὅποια ἔχουν μὲν μεγαλυτέραν τιμὴν, δὲν ἀντέχουν ὁμῶς εἰς μακρὰν μεταφορὰν. Οἱ χοῖροι εἰς προηγμένην οἰκονομίαν ἐκμεταλλεύονται ἐντὸς σταύλων πρὸς παραγωγὴν ἀκριβῶν χοιρομηρίων, jambons.

3. ΚΡΑΤΕΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ

Κράτος μὲ ὄργανωμένην καὶ προηγμένην διοίκησιν, δικαιοσύνην, ἀγροτικὴν καὶ δασικὴν ἐκπαίδευσιν, ἀσφάλειαν καὶ πίστιν αὐξάνει τὴν ἔδαφικὴν παραγωγὴν, εὖ νοεῖ τὴν δικαιότεραν διανομὴν τῶν κτηνοτροφικῶν, γεωργικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων καὶ συνεπάγεται προαγωγὴν ἀπὸ τοῦ νομαδοκτηνοτροφικοῦ εἰς τὸ γεωργικὸν καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν στάδιον πολιτισμοῦ. Ἀντιθέτως κράτος ἡμιβάρβαρον, ἀπολίτιστον ἢ διεφθαρμένον ἐμποδίζει τὴν αὐξήσιν τῆς ἔδαφικῆς παραγωγῆς καὶ τὴν δικαιότεραν διανομὴν καὶ συνεπάγεται στασιμότητα καὶ ἐμμονὴν εἰς πρόγονα στάδια οἰκονομικῆς ἐξελίξεως.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἐφορολογεῖτο ἐντόνως καὶ διηρπάζετο πολλάκις ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ Τουρκοῦ κράτους ὡς σπαχῆδες, στρατιωτικοὺς κλπ. ἐνῶ ἡ κτηνοτροφία ἔμενε σχεδὸν ἀφορολόγητος. Οὕτως ὁ γεωργὸς ραγιάς, μισῶν τὸν τύραννόν του, δὲν εἰργάζετο παρὰ μόνον ὅσον ἤρκει διὰ τὰ ζῆ, πολλάκις δ' ἐγκατέλειπε τοὺς κάμπους καὶ τὴν γεωργίαν του, ἀνέβαινε εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐγένετο νομαδικὸς ποιμὴν, ὁπότε ἠσθάνετο τὸν ἑαυτὸν τοῦ περισσότερον ἐλεύθερον.

Ἄλλ' ἐὰν ἔγινε ποιμὴν δὲν τὸ ἔκαμε διὰ τὴν ἀσκήσιν σοβαρὰν τινα ζωοτεχνίαν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τὰ ζῆ μᾶλλον ἐλεύθερος, φροντίζων πρὸ παντὸς διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ποιμνίου του ἀπὸ τῶν σαρκοβόρων ἀγριμίων, τῶν ὀργάνων τοῦ Τουρκοῦ κράτους καὶ τῶν ζωοκλόπων. Ἐὰν τὸ δάσος ἦτο λίαν πυκνὸν καὶ ἠνόχλει τὴν βοσκὴν τοῦ ποιμνίου του ἔκαιεν αὐτό, μὴ ἀναγνωρίζων κανὲν ὄριον ἐκτὸς τοῦ συμφέροντός του, ὅπως τὸ ἠνῶει. Ἀπέβη οὕτω πραγματικὸς κύριος ὅλης σχεδὸν τῆς ὑπαιθρου, τὴν ὁποίαν διεχειρίζετο ὡς κυρίαρχος, παρεμποδίζων πᾶσαν γεωργικὴν ἢ δεινδροκομικὴν

ἐκμετάλλευσιν, διότι τὴν ἐθεώρει ὡς ἀντιστρατευομένην εἰς τὸ συμφέρον του καὶ ἐξοβελιστέαν.

Οὕτως εἰς τὴν κατὰ τὸ 1828 ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα, ὅπως τότε καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Βαλκανικὰς χώρας, ἡ Τουρκικὴ διοίκησις ἐκληροδότησε ἀκμάζουσαν ποιμνιακὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νομαδικὴν, κτηνοτροφίαν, ἰδίως αἰγῶν, ὀλιγώτερον προβάτων, λίαν περιορισμένην γεωργίαν καὶ δενδροκομίαν, δάση δ' ἐκτεταμμένα, ἐκμεταλλεύμενα κυρίως διὰ τῆς βοσκῆς, πολὺ δ' ὀλιγώτερον διὰ τῆς παραγωγῆς καυσίμου καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τεχνικοῦ ξύλου.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἠκολούθησεν ἀπὸ τῆς συστάσεώς του πολιτικὴν μᾶλλον φιλογεωργικὴν, ἐξησφάλισε τὴν πρόσοδον τοῦ γεωργοῦ ἀπὸ τῆς διαρπαγῆς τῶν κρατικῶν ὀργάνων, προήγαγε τὴν ἀγροτικὴν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν κτηνοτροφικὴν, ὅχι ὅμως καὶ τὴν δασικὴν ἀσφάλειαν, ἐφορολόγησε τὰ δασικὰ προϊόντα βαρύτερον ἀπὸ τὰ κτηνοτροφικὰ καὶ γεωργικὰ, δὲν ἐκανόνισε τὰ ἐπὶ τῶν δασῶν κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς καὶ ξυλεύσεως καὶ δὲν παρέσχε πουθενὰ ὑποδειγματικὴν τινα ἐκμετάλλευσιν δημοσίων δασῶν πρὸς παραδειγματισμόν. Ταῦτα πάντα ὅμως εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προαχθῇ μὲν καὶ ἐνιαχοῦ ν' ἀναγεννηθῇ ἡ γεωργία καὶ δενδροκομία τῆς χώρας, νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ ὅμως τὸ αὐτὸ βῆμα προόδου ἢ λιβαδικὴ κτηνοτροφία αὐτῆς, νὰ ὑπολειφθῇ δ' ἔτι περισσότερον ἢ δασοπονία.

Χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκὴν εἶνε τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ὁ Colbert διὰ τῆς περιορῆσεως Ordonnance τοῦ 1669 ἔλαβεν, ἀπαγορεύσας, ἐπὶ ποιμῆ δημοσέως, τὴν βοσκὴν αἰγῶν καὶ προβάτων ὅχι μόνον ἐντὸς τῶν δημοσίων τότε δασῶν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πέριξ θαμνώδεις καὶ ψιλὰς ἐκτάσεις, ὡς ἐρεικῶνας κλπ. Αἱ ἀγελάδες, ὅσαι ἐπετρέπετο νὰ βόσκουν ἐντὸς δασῶν ἔπρεπε νὰ φέρουν εἰδικὴν σφραγίδα, *marque des bestiaux*, καὶ κώδωνα, *clochette*. Οἱ παρανόμως βόσκοντες ποιμένες ἐτιμωροῦντο μὲ πρόστιμον, ἐν ὑποτροπῇ δὲ μὲ μαστίγωσιν καὶ ὑπερορίαν ἐκτὸς τοῦ δασορχείου, ὅπως περίπου παρ' ἡμῶν σήμερον οἱ ληστροφόροι. Τὰ αὐστηρὰ ὅμως αὐτὰ καὶ δεσποτικὰ μέτρα ἔσωσαν τότε τὰ δημόσια δάση τῆς Γαλλίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως ποία βουλή καὶ ποῖος ὑπουργὸς θὰ λάβουν ὅχι βέβαια τὰ μέτρα τοῦ Colbert, ἀλλὰ τὰ ἐνδεικνύμενα σύγχρονα μέτρα ὑπὲρ τῶν δασῶν καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς χώρας;

Εἰς τὴν Κύπρον ὁ νόμος 12 τοῦ 1913 «περὶ ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Κύπρῳ αἰγῶν» εἰς ὅσα χωρία ἢ πλειονότης τῶν κατοίκων διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἠθέλην ἀποφανθῆ κατὰ τῆς διατηρήσεως τῶν αἰγῶν εἰς τὴν περιφέρειάν των, ἀπαγορεύει διὰ φόνου καὶ δημεύσεως τὴν διατήρησιν ἐκεῖ αἰγῶν, πρὸς προαγωγὴν τῆς γεωργίας, δενδροκομίας καὶ δασοπονίας τῆς νήσου.

Εἰς τὴν Κύπρον ἔχουσιν, κατὰ τινα στατιστικὴν τοῦ 1929, ποσοστὸν δασώσεως 17.71 % καὶ δάση ἐκτάσεως 406.309 acres ἤτοι 164.092 ἑκτα-

ρίων, ἐπετρέπετο ἡ βοσκή εἰς 115.356 ἑκτάρια, τουτέστιν εἰς τὰ 70.3 % τῶν δασῶν τῆς. Ἐβοσκον δ' εἰς ταῦτα 34.602 ζῶα, ἐκ τῶν ὁποίων 24.650 ἦσαν αἶγες, ἀποτελοῦσαι τὰ 10.87 % τῶν ἄλλων αἰγῶν τῆς Κύπρου. Ἡ ἀναλογία αὕτη τῶν ἐντὸς δασῶν βοσκουσῶν αἰγῶν τῆς Κύπρου πρὸς ὅλας τὰς αἶγας τῆς νήσου ἀνῆρχετο τὸ 1923 εἰς 4.16 %, ὥστε ἔκτοτε ὑπερεδιπλασιάσθη.

Οὕτως ἀντεστοίχουν τὸ 1929 κατὰ μέσον ὄρον εἰς κάθε βόσκουσαν αἶγα 4,6 ἑκτάρια καὶ εἰς κάθε βόσκον πρόβατον 11,5 ἑκτάρια βοσκομένου δάσους, ἐκτὸς τῶν δασῶν εἰς τὰ ὁποῖα τελείως ἀπηγορεύετο πᾶσα βοσκή.

Συγχρόνως γίνεται προσπάθεια εἰς τὴν Κύπρον ὅπως διὰ χορηγήσεως, εἰς αἰγοποιμένας, κατόπιν διαπραγματεύσεως, γαιῶν δενδροκομικῶς καλλιεργηθειῶν ὑπὸ τοῦ κράτους, ἐγκαταλείψουν οὗτοι τὴν αἰγοτροφίαν.

Εἰς τὴν Ρουμανίαν, τῆς ὁποίας τὰ δάση, ὡς κείμενα εἰς τὸ *Picetum*, *Fagetum* καὶ *Castanetum*, εἶνε κτενοειδοῦς ἐλάτης, ὄξυᾶς καὶ φυλλοβόλων δρυῶν, ἀπαγορεύεται ἡ βοσκή εἰς τὰ δημόσια, κοινοτικά, κοινωφελῶν προσώπων, καθὼς καὶ εἰς τὰ προστατευτικὰ δάση. Εἰς ἰδιωτικὰ δάση ἀνανεούμενα δι' ἀποφυλικτικῆς ὑλοτομίας ἀπαγορεύεται ἡ βοσκή μετὰ τὴν ἀποφυλικτικὴν ὑλοτομίαν ἐπὶ 30 ἔτη, ἐὰν εἶνε σπερμοφυῆ, καὶ ἐπὶ 15 δὲ ἔτη ἐὰν εἶνε πρεμνοφυῆ ἢ πολυόροφα.

Εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου ὑπάρχει πλὴν τοῦ *Picetum*, *Fagetum* καὶ *Castanetum* καὶ ἡ ζώνη *Lauretum*, τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων δηλαδὴ, ἡ βοσκή ἐντὸς δημοσίων, κοινοτικῶν καὶ ἰδιωτικῶν προστατευτικῶν δασῶν ἐνεργεῖται μόνον κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς ἀρμοδίας δημοσίας δασικῆς ἀρχῆς. Εἰς τὰ ἰδιωτικὰ μὴ προστατευτικὰ δάση ἡ βοσκή, ἐλευθέρᾳ γενικῶς, δύναται ν' ἀπαγορευθῆ ὑπὸ ὄρισμένας προϋποθέσεις.

Ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ζώνη *Lauretum* εἶνε λίαν ἐξηπλωμένη, ἡ βοσκή ἐντὸς τῶν δασῶν εἶνε γενικῶς ἐλευθέρᾳ, δύναται ὅμως ν' ἀπαγορευθῆ ὑπὸ τῆς δημοσίας δασικῆς διοικήσεως δι' ἀστυνομικῆς διατάξεως. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶνε λίαν χαρακτηριστικῆ.

Ἐκ στοιχείων τινῶν στατιστικῆς τοῦ ὑπουργείου γεωργίας, εὐμενῶς ἀνακοινωθέντων εἰς τὸν συγγραφέα, κατηρτίσθη ὁ πίναξ τῶν σελίδων 12 καὶ 13 ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτουν τὰ ἑξῆς.

Αἱ ἀπαγορεύσεις βοσκῆς διὰ δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων ἔχουν ἐκδοθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ λόγους:

α. Φυσικῆς ἀναγεννήσεως εἰς τὰ 49% περίπου τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀπηγορευμένων ἑκτάσεων.

β. Προστατευτικὸς εἰς τὰ 16%.

γ. Ἀναδασώσεως εἰς τὰ 4% καὶ

δ. Πυρκαϊᾶς εἰς τὰ 31%.

Τουτέστιν αἱ περισσότεραι ἀπαγορεύσεις ἔχουν γίνῃ διὰ λόγους φυσικῆς ἀναδασώσεως, δηλαδὴ κυρίως ἀμέσως οἰκονομικῶς, κατόπιν διὰ λό-

Π Ι

δασῶν, μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδιῶν καὶ γυμνῶν ἢ
διατάξεων εἶνε ἀπηγορευμένη εἰς τὴν Ἑλλάδα

ΠΕΡΙΟΧΗ	Σύνολον δασῶν έκτ.	Δάση φυλλοβόλα καὶ ἐλάτης έκτ.	Μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια έκτ.	Ἐκτάσεις, δασῶν, μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδιῶν καὶ γυμνῶν, ἀπηγορευμένοι εἰς τὴν βοσκήν διὰ λόγους				
				Φυσικῆς ἀναγεννή- σεως έκτ.	Προστατευ- τικῶς έκτ.	Ἀναδασώ- σεως έκτ.	Πυρκαϊᾶς έκτ.	Σύνολον ἀπηγορευμέ- νων ἐκτάσεων έκτ.
	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
Θράκη	173.000	159.500	81.000	14.094	5.115	763	16.830	36.802
Μακεδονία	614.510	466.855	348.420	111.784	11.303	5.258	30.250	158.595
Θεσσαλία	225.000	179.000	98.000	29.059	7.539	429	14.379	51.406
Ἡπειρος	102.300	43.960	95.950	5.873	4.123	469	2.078	12.543
Στερ. Ἑλλάς	357.320	157.920	246.800	20.517	21.759	5.142	48.592	96.010
Πελοπόννησ.	272.520	95.770	363.000	47.666	26.743	6.751	33.701	114.861
Νῆσοι Αἰγ. π.	45.000	2.000	55.000	100	133	135	2.817	3.185
Ἴόνιοι νῆσοι	9.800	2.250	20.000	206	70	16	210	502
Κρήτη	16.000	—	35.000	2.308	1.500	91	502	4.401
Σύνολον Ἑλλάδος πλὴν Εὐβοίας	1815450	1107255	1343170	231.607	78.285	19.054	149.359	478.305

γους πυρκαϊᾶς καὶ τρίτον διὰ λόγους προστατευτικῶς. Αἱ ἀπαγορεύσεις διὰ
λόγους τεχνητῆς ἀναδασώσεως εἶνε αἱ ὀλιγότεραι.

Αἱ ἀπηγορευμένοι εἰς τὴν βοσκήν ἐκτάσεις εἶνε κατὰ 87% δάση, 11%
μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια καὶ 2% γυμνῶν ἐκτάσεις.

Αἱ ἐκτάσεις αἱ ἀπηγορευμένοι μόνον εἰς τὴν αἰγοβοσκήν ἀποτελοῦν εἰς
τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῶν νήσων, τὰ 25—40% τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀπηγορευ-
μένων εἰς τὴν βοσκήν αἰγοπροβάτων. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ βοσκή
τῶν προβάτων εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιζήμιος τῆς αἰγοβοσκῆς θ' ἀνεμένετο ἀνα-

Ν Α Ξ

φαλακρῶν ἐκτάσεων, ὅπου διὰ δασικῶν ἀστυνομικῶν
πλην τῆς Εὐβοίας, ἢ βοσκῆ αἰγῶν ἢ αἰγοπροβάτων.

Ἀπαγορευμένοι εἰς τὴν βοσκὴν ἐκτάσεις		Ἀναλογία ἐκτάσεων εἰς τὰς ὁποίας ἀπαγορεύεται μόνον ἡ αἰγοβοσκῆ ἔναντι ἐκτάσεων ὅπου ἀπαγορεύε- ται βοσκῆ αἰγοπροβάτων %	Ἀναλογία ἀπαγορευμένων εἰς τὴν βο- σκὴν δασῶν		Ποσοτὸν δασῶν εἰς τὸ ὁποί- ον ἀπαγορεύεται ἡ βοσκῆ διὰ λόγους φυσικῆς ἀναγεννήσεως καὶ προστατευτικούς.		Ἀναλογία ἀπαγορευμένων εἰς τὴν βοσκὴν ἐκτάσεων ἐνεκα πυρκαϊῶν, ἔναντι συνολικῆς ἐκτάσεως δα- σῶν %
Δασῶν ἐκτ.	Μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδιῶν ἐκτ.		ἔναντι συν- όλου δασῶν %	ἔναντι δασῶν φυλλοβόλων καὶ ἐλάτης %	ἔναντι συν- όλου δασῶν %	ἔναντι δα- σῶν φυλλοβό- λων καὶ ἐλά- της %	
ι	κ	λ					
26.481	10.200	10 %	15	17	11	12	10
153.825	3.435	40 »	25	33	20	26	5
44.879	5.753	33 »	20	25	16	20	6
10.212	1.462	33 »	10	23	10	23	2
85.500	9.569	25 »	24	54	12	27	14
91.261	21.298	45 »	33	95	27	77	12
3.090	9	16 »	7	154	0.5	—	6
.438	64	50 »	4	19	0.3	12	2
3.808	1.105	50 »	24	—	24	—	3
419.494	52.895	31	23	38	17	28	8

λογία μεγαλύτερα. Ἡ ἀναλογία αὕτη τῶν 25—40%, μέγιστη εἰς τὴν Πελοπόννησον, θὰ ἠδύνατο πιθανότατα ν' ἀξῆθῃ ἐνιαχοῦ ἐπιτροπομένης ἐλαφρῶς βοσκῆς προβάτων, ὅπου αὕτη θὰ ἦτο πρὸς τὸ παρὸν ἀζήμιος.

Αἱ διὰ λόγους φυσικῆς ἀναδασώσεως καὶ προστατευτικούς ἀπαγορευμένοι εἰς τὴν βοσκὴν ἐκτάσεις ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν δασῶν εἶνε σχετικῶς μέγιστοι εἰς τὴν Πελοπόννησον, 27%, καὶ ἐλάχιστοι, ἐκτὸς τῶν νήσων, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, 12%, καὶ Ἡπειρον 10%. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Πελοπόννησος, ἰδίως ἡ Ἀρκαδία χάρις ἴσως καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τινα χρόνον σάφρονα

δράσιν τῆς δασικῆς Σχολῆς Βυτίνης, προηγείται τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκῶν.

Αἱ διὰ λόγους πυρκαϊᾶς ἀπηγορευμένοι εἰς τὴν βοσκὴν ἐκτάσεις, ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν δασῶν, εἶνε ἀντιθέτως μέγισται εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐκεῖ πυρκαϊῶν πρὸς προσωρινὴν βελτίωσιν τῶν βοσκῶν, μὲ ποσοστὰ 14% καὶ 12%. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἀποβαίνει ἐλάχιστον, ἐκτὸς τῶν νήσων, εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, ἕνεκα τῶν ὀρεινῶν μᾶλλον καὶ φυλλοβόλων ἐκεῖ δασῶν, τὰ ὅποια πολὺ δυσκολώτερον καίονται, 6% καὶ 5%.

Αἱ εἰς τὴν βοσκὴν ἀπηγορευμένα ἐκτάσεις δασῶν ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν δασῶν εἶνε σχετικῶς μέγισται εἰς τὴν Πελοπόννησον 33%, κατόπιν ἔρχονται ἡ Μακεδονία καὶ Στερεὰ Ἑλλάς μὲ 25% καὶ 24%, κατόπιν ἐκτὸς τῶν νήσων ἡ Θεσσαλία μὲ 20% καὶ τελευταία ἡ Ἥπειρος μὲ 10%.

Αἱ ἴδιαι εἰς τὴν βοσκὴν ἀπηγορευμένα ἐκτάσεις δασῶν ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν δασῶν ἐλάτης καὶ φυλλοβόλων εἶνε σχετικῶς μέγισται εἰς τὴν Πελοπόννησον, 93%, κατόπιν δ' ἔρχονται ἡ Στερεὰ Ἑλλάς 54%, ἡ Μακεδονία 35%, ἡ Ἥπειρος 23%, ἡ Θεσσαλία 25% καὶ τελευταία, ἐκτὸς τῶν νήσων, ἡ Θράκη μὲ 17%.

Οὕτως ἡ Πελοπόννησος εἶνε ἡ περιοχὴ ὅπου αἱ βοσκαὶ ἐντὸς τῶν δασῶν φαίνονται περισσότερον περιορισμένα. Χαρακτηριστικὴ διὰ ταύτην εἶνε ἡ κατάστασις τῶν δασῶν εἰς τὸ δασαρχεῖον Βυτίνης ὅπου ὅλα σχεδὸν τὰ δάση ἐλάτης, κηπευτὰ κυρίως, εἶνε ἀπηγορευμένα εἰς τὴν αἰγοβοσκὴν, 7% δὲ καὶ εἰς τὴν βοσκὴν προβάτων. Οὕτω τὸ δασαρχεῖον Βυτίνης εἶνε ὁ τύπος τῶν δασαρχείων ἐκ κηπευτῶν δασῶν ἐλάτης, μαύρης πύκης, φυλλοβόλων δρυῶν καὶ ὄξυας, ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, τοιούτῃ τὴν νοτίαν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκὴ εἶνε ὡς ἄριστα σχετικῶς τακτοποιημένη.

Κατόπιν ἔρχονται τὸ δασαρχεῖον Μαντινείας εἰς 78% τῶν ἔξ ἐλάτης κηπευτῶν δασῶν τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται ἡ αἰγοβοσκὴ, τὸ δασαρχεῖον Φθιώτιδος μὲ 24%, Ἀττικῆς μὲ 26%, ἕνεκα ἰδίως τῶν ἀπαγορεύσεων βοσκῆς ἐπὶ καέντων δασῶν, Βάλτου μὲ 15% καὶ Λίμνης μὲ 15%. Εἰς τὴν Λίμνην αἱ ἀπηγορευμένα εἰς τὴν βοσκὴν προβάτων ἐκτάσεις δασῶν εἶνε 30% περίπου τῶν ἀπηγορευμένων εἰς τὴν αἰγοβοσκὴν δασῶν. Ἐν ἐκ τῶν τελευταίων εἰς τὴν σειρὰν δασαρχείων εἶνε τὸ τῆς Εὐρυτανίας μὲ ποσοστὸν 10%.

Ἐκ τῶν δασαρχείων τῆς βορείας Ἑλλάδος, κυρίως Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου ἐκτεταμμένα εἶνε τὰ φυλλοβόλα, ἰδίως πρεμνοφυῆ δάση δρυός, ὄξυας κ.λ.π. ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν πληρεστέραν τακτοποίησιν τῶν βοσκῶν ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαθίων εἶνε, ἐκτὸς κοινοτήτων τινῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Πηλίου, ὅπου ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ποιμνιοβοσκῆς εἶνε ἐντονωτάτη, τὰ δασαρχεῖα Ναούσης μὲ 63% τῶν

δασῶν του ἀπηγορευμένα εἰς τὴν βοσκήν, Καροδίτσης μὲ 29 %, Κατερίνης μὲ 27 %, Καλαμπάκας 20 %.

Ἡ ἔντασις τῆς τακτοποιήσεως τῶν βοσκῶν εἰς τὰ δάση τῶν δασαρχείων ἢ κοινοτήτων εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς τακτοποιήσεως τῆς διὰ ξύλου ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰδίων δασῶν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀπαγορεύσεων βοσκῆς, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν τὰ στοιχεῖα διὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν κατάρτισιν τοῦ πίνακος τῶν σελίδων 8 καὶ 9, πολλαί, ἕνεκα τῆς σοβούσης σήμερον οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἤρθησαν προσωρινῶς ὑπὸ τῆς δασικῆς διοικήσεως. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ παροραθῇ ὅτι ἐνίστε κυβερνήσεις τινες ἀντί, κατόπιν ὠρίμου μελέτης, νὰ τακτοποιοῦν λογικῶς καὶ σωφρόνως τὰς ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκάς, σύμφωνα μὲ τὰς γενικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας κατωτέρω ἐκθέτομεν, πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, προέβαινον ἄλλοτε εἰς ἀρσεῖς ἀπαγορεύσεων ἐπιζημιῶν βοσκῶν ἐντὸς δασῶν εἴτε ἐξ ἀγνοίας εἴτε διὰ λόγους δημοκοπικοὺς καὶ ἵνα γίνουν δημοφιλεῖς, ὅπως παρόμοιον φαινόμενον δασικῆς πολιτικῆς καὶ εἰς ἄλλα κράτη τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης πρὸ πολλῶν ἐτῶν παρετηρεῖτο.

4. ΕΔΑΦΟΣ ΔΑΣΟΥΣ ΚΑΙ ΛΙΒΑΔΙΟΥ

Εἰς τὸ δάσος τὸ ἔδαφος καλύπτεται ἀπὸ φυτοκοινωνίας ξυλωδῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα γενικῶς χρειάζονται πολλὰ ἔτη ἢ καὶ δεκαετηρίδας πολλὰς διὰ νὰ ὠριμάσουν πρὸς ὕλοτομίαν. Εἰς τὸ δάσος καὶ τὸ λιβάδι τὸ ἔδαφος δὲν καλλιεργεῖται, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς δενδρώδεις καλλιεργείας καὶ τοὺς κήπους.

Τὰ δάση δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα:

Πρῶτον ἐπὶ τῆς ἀλπεικῆς ζώνης τῶν ὄρεων, ἡ ὁποία διὰ λόγους κλιματικοὺς μόνον ὡς λιβάδι εἶνε ἐκμεταλλεύσιμος. Καίτοι πρέπει ἀμέσως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ κλίμα τῆς ζώνης ταύτης, ἀνερεύνητον ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶνε γενικῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κλίμα τῆς ἀλπεικῆς ζώνης ἐπὶ τῶν Ἄλπεων τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

Δεύτερον ἐπὶ τῶν γονίμων πεδιάδων καὶ κλιτύων ὅπου διὰ λόγους οἰκονομικοὺς ἐνδείκνυται ἡ γεωργία καὶ δενδροκομία ὡς περισσότερον γενικῶς συμφέρουσα τὸν ἔδαφοκτῆμονα καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Καὶ

Τρίτον ἐπὶ πετρωδῶν ἢ ἀγόνων ἐδαφῶν, μάλιστα ἐπὶ ξηρῶν παραλίων κλιτύων, ὅπου διὰ λόγους ἐδαφικοὺς δὲν ὑπάρχει ἱκμάς, τουτέστι ἐπαρκὲς ὄργανικὸν καὶ ἀνόργανον χῶμα μὲ ἀνάλογον ὑγρασίαν, πρὸς παραγωγὴν πολλοῦ καὶ πολυτίμου ξύλου, μόνη δ' ἢ διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσις κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν εἶνε δυνατή.

Ἐνίστε ὁμως τὰ δάση μεταβάλλονται δι' ἐντόνου βοσκῆς, ξυλεύσεως ἢ

καί πυρκαϊᾶς εἴτε εἰς χειμερινὰ λιβάδια πλησίον τῶν πεδιάδων, ὅπου ὑπάρχει ἔλλειψις χειμαδιῶν, εἴτε εἰς θερινὰ λιβάδια ἐπὶ τῶν ὄροπεδιῶν, ὅταν πολυάριθμα ποίμνια, διαχειμάζοντα εἰς παρακειμένας ἐκτεταμένας πεδιάδας, ζητοῦν πλησίον κείμενα θερινὰ λιβάδια πρὸς παραθερισμόν.

Τοιαῦται ὅμως μεταβολαὶ δασῶν εἰς λιβάδια, ὀφειλόμεναι εἰς ἀπροβλεψίαν τῶν κυβερνήσεων ἢ ἀγνοίαν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, χειροτερεύουν τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους, διαταράσσουν τὴν κυκλοφορίαν τῶν ρεόντων ὑδάτων, ἰδίως ὅπου πρόκειται περὶ προστατευτικῶν ἐδαφῶν, δημιουργοῦν χειμάρρους καὶ συνεπάγονται καταστροφάς, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ὁποίων ἐπιβάλλονται δαπανηρότατα ἔργα διευθετήσεως χειμάρρων καὶ ἀναδασώσεων.

Τὸ λιβάδι εἶνε ἔκτασις προοριζομένη πρὸς παραγωγὴν χόρτου καὶ κτηνοτροφικῶν γενικῶς φυτῶν ἐκμεταλλευσόμενων ἀμέσως καὶ ἐπιτοπίως ὑπὸ τῶν βοσκόντων κτηνοτροφικῶν ζώων, ἐνῶ εἰς τὸ κοφτολίβαδο τὸ χόρτον θερίζεται ἵνα χρησιμοποιηθῇ ἀργότερον. Διὰ λιβάδια εἶνε ἐπαρκῆ καὶ λίαν πτωχὰ ἐδάφη, ἐνῶ διὰ κοφτολίβαδα ἐνδείκνυνται γαῖαι ὑγρὰ καὶ πλούσιαι εἰς αὐτοφυῆ βλάστησιν, ὅπου ἡ προσπάθεια πρὸς καταστροφὴν τῶν ζιζανίων εἶνε πολὺ δαπανηρὰ ὥστε νὰ συμφέρῃ καλύτερον ἢ συστηματοποίησις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἰδίας αὐτοφυοῦς βλαστήσεως, πρὸς παραγωγὴν θεριζομένου χόρτου.

Τὸ λιβάδι εἶνε ἡ χαλαροτέρα ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους. Ἐντονώτερος βαθμὸς ἐκμεταλλεύσεως εἶνε τὸ δάσος καὶ τὸ κοφτολίβαδο. Ἀκόμη ἐντονώτερος βαθμὸς ἐκμεταλλεύσεως εἶνε ὁ ἀγρὸς καὶ αἱ δενδρώδεις καλλιέργειαι. Εἰς τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑπάγονται καὶ οἱ τεχνητοὶ λειμῶνες, οἱ ὅποιοι εἶνε καλλιέργειαι καὶ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους διὰ κτηνοτροφικῶν φυτῶν ὡς ἀγρωσωδῶν, ψυχανθῶν, τριφυλλίου κ.λ.π. Ἐντονώτατος δὲ βαθμὸς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους εἶνε ὁ κηπουρικὸς.

Λιβάρια εἶνε :

Πρῶτον αἱ ψιλὰ ἄλπεικαὶ ἑκτάσεις.

Δεύτερον τὰ ἐντὸς τοῦ *Fagetum*, *Castanetum* καὶ *Lauretum* ψιλὰ ἐπίσης ἐδάφη, ἀνεξαρτήτως τῆς γονιμότητός των ἢ μή. Ἡ ἀποψίλωσις εἶνε μεγαλύτερα παρὰ τὰς παραλίας, *Lauretum*, καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὕψηλῶν ὄρέων.

Τρίτον αἱ δασικαὶ βοσκαί, τουτέστι τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, περὶ τῶν ὁποίων ἀνέφερον ὁ συγγραφεὺς εἰς σελ. 276 τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Δασικῆς Πολιτικῆς του.

Τέταρτον τὰ δάση ἐκεῖνα, ὅπου δὲν ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόλυτος ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς καὶ

Πέμπτον αἱ ἀγροαναπαυόμεναι γαῖαι, ὅπου γενικῶς φύεται χόρτον καλύτερον παρὰ εἰς ὅλως ἀκαλλιεργήτους ἑκτάσεις.

Οὕτω τὰ ψιλὰ λιβάδια ἀφθονοῦν περισσότερο εἰς τὰς ξηρὰς παρα-

λίας και ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, βαίνουν δ' ἐκεῖθεν ἐλαττούμενα πρὸς τὰς μέσας κλιτύς τῶν βουνῶν και ὄρεων, ὅπου ἀπαντῶσι μᾶλλον τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια και δάση.

Τὸ αἰσθημα τῆς κοινωνικότητος και ἡ ἀνάγκη ὠθεῖ τοὺς νομάδας ποιμένας νὰ ἐνωθοῦν εἰς ομάδας ἢ τσελιγγάτα, ἐνῶ τὸ συγχρόνως ἀναπτυσσόμενον αἰσθημα τῆς ἰδιοκτησίας θεραπεύεται διὰ τῆς δημιουργίας κοινωνῆς μὲν και ἀδιαιρέτου ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λιβαδίου, προσωπικῆς δὲ και ἀτομικῆς τοιαύτης ἐπὶ τῶν ποιμενικῶν ζώων. Ἀργότερον, ὅταν τὸ ἔδαφος περιέλθῃ εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν, ὁ νομάς ἀποβαίνει μόνιμος κτηνοτρόφος, ὁ ὁποῖος ὡς λιβαδοκτῆμων ἢ ἐνοικιαστῆς λιβαδίου ἐκμεταλλεύεται κτηνοτροφικῶς αὐτό.

Εἰς τὴν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους ὑπερισχύει γενικῶς ὁ φυσικὸς παράγων, δευτερεύουσαν δ' ἐπιρροὴν ἀσκοῦν τὸ κεφάλαιον και ἡ ἐργασία.

Τὸ κεφάλαιον ζώων εἰς τὴν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς πολλοὺς κινδύνους, ἔνεκα τῆς δυσχεροῦς διαχειμάσεως τῶν ζώων, τῶν ἀσθενειῶν κλπ. ἀποφέρει ὅμως ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας μεγαλύτερον κέρδος και ἐπιτόκιον, παρὰ εἰς τὴν δασικὴν, διὰ ξύλου κυρίως, ἐκμετάλλευσιν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἡ ἀσφάλεια τοῦ ξυλώδους, κυρίως, κεφαλαίου εἶνε μεγαλύτερα παρὰ εἰς τὴν λιβαδικὴν κτηνοτροφίαν, μικρότερον δὲ τὸ κέρδος και τὸ ἐπιτόκιον ἐκ τοῦ ξυλώδους κεφαλαίου, τὸ ὅποσον φύσει ἀυξάνεται πολὺ ὀλιγότερον, συνήθως 4—10 % κατ' ἔτος. Ἐνῶ τὸ κεφάλαιον ζώων λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀποδίδει ἐνίοτε κατ' ἔτος και μέχρις 60 %.

Τὰ λιβάδια διὰ τοῦτο εἶνε τόσον περισσότερον ἐξηπλωμένα εἰς μίαν χώραν ὅσον σπανίζουν τὰ κεφάλαια και αἱ ἐργατικά χεῖρες ἢ εἶνε ἀκριβὸν τὸ ἐπιτόκιον ἢ τὸ ἡμερομίσθιον. Τοῦτο συνέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1828.

Ἀντιθέτως εἰς χώρας μὲ προηγμένον οἰκονομικὸν πολιτισμὸν και ἄφθονα, εὐθηρὰ δὲ, κεφάλαια ὅπως τοιαῦτα χῶραι εἶνε σήμερον αἱ τῆς κεντρικῆς και βορειοδυτικῆς Εὐρώπης ἔναντι τῶν Βαλκανίων, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, βορείου Ἀφρικῆς κλπ., εἰς τὰς χώρας λέγομεν ταύτας, ὅπου δὲν σπανίζουν τὰ κεφάλαια, ἐπεκτείνονται και ἐκμεταλλεύονται ἐντονότερον τὰ δάση.

Εἰς τὴν χαλαρὰν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν τὸ κεφάλαιον και ἡ ἐργασία ἐκπροσωποῦνται ἀπὸ τὰ κτηνοτροφικὰ ζῶα, τὴν στοιχειώδη ἐπιμέλειαν διὰ τὴν διατροφήν των και τὰς ὀλίγας βελτιώσεις τοῦ λιβαδίου ὡς ὑπόστεγα, σταύλους, ἀποθήκας τροφῶν, ποτίστρες κλπ.

Εἰς τὴν χαλαρὰν δασοπονίαν τὸ κεφάλαιον και ἡ ἐργασία ἐκπροσωποῦνται ἀπὸ τὸ ξυλῶδες κεφάλαιον, τὸ φύσει ἀναπτυχθὲν και συσσωρευθὲν, ἀπὸ τὸ μικρὸν κεφάλαιον ἐργαλείων ὑλοτομίας και ζώων μεταφορᾶς και ἀπὸ τὴν σωματικὴν και μηχανικὴν ἐργασίαν καρπώσεως τοῦ συγκεντρωθέντος ξυλώδους κεφαλαίου. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία διαχειρίσεως και διοικήσεως εἶνε ἐλάχιστη.

Εἰς ἐντονωτέραν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν χρησιμοποιοῦνται καλύτεραι φυλαὶ ἢ παραλλαγαὶ ζώων, βελτιοῦται ἢ παραγωγὴ χόρτου, τελειοποιῦνται τὰ κτηνοτροφικὰ ἐργαλεῖα καὶ δημιουργεῖται κατανομή εἰς τὴν παραγωγὴν. Ἄλλοῦ ἀποβλέπουν εἰς παραγωγὴν κυρίως κρέατος ἢ μαλίου ἢ βουτύρου ἢ γάλακτος, ἄλλοῦ εἰς τὴν παραγωγὴν ζώων ὡς ἵππων κ. ο. κ.

Εἰς τὴν ἐντονωτέραν δασοπονίαν τὸ ξυλῶδες κεφάλαιον, γενικῶς ὀλιγώτερον ἀῦξανόμενον παρὰ τὸ κτηνοτροφικόν, ἀποβαίνει ποιοτικῶς ἀνώτερον μεγαλύτερας δ' ἀξίας, δημιουργεῖται δὲ διὰ καταβολῆς μακροχρονίου καὶ ἐντόνου διαχειριστικῆς, διοικητικῆς, δασοκομικῆς, ὑλοχρηστικῆς καὶ ὑλωρικῆς, πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἐργασίας. Πλὴν τούτου ὑπάρχει τότε κεφάλαιον βελτιώσεων, ὡς κτιρίων, δρόμων, ἀναδασώσεων, κατόπιν δὲ κεφάλαιον ἐργαλείων καὶ μηχανῶν ὑλοτομίας, μεταφορᾶς κλπ.

Ἐκμετάλλευσις δάσους εἶνε δυνατὴ καὶ εἰς μικροτέραν ἔκτασιν, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ καστανωτά, μικρορρητινοφόρα δάση κ.λ.π. ἐκτάσεως ἐνίοτε ὀλίγων δεκάδων στρεμμάτων, ἐνῶ ἡ λιβαδικὴ ἐκμετάλλευσις ἀπαιτεῖ συνεχομένην καὶ μεγαλύτεραν σχετικῶς ἔκτασιν. Δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ καὶ προκόψῃ κτηνοτρόφος ποιμὴν μὲ ὀλιγώτερα τουλάχιστον ἀπὸ 150 αἰγοπρόβατα καὶ ἀνάλογον διὰ τόσα πρόβατα λιβάδι, ἐκτάσεως τουλάχιστον 1500 στρεμμάτων. Ὅταν ἡ κατὰ τμησιν τῆς ἰδιοκτησίας εἶνε μεγάλη, ἡ λιβαδικὴ ἐκμετάλλευσις δυσχεραίνεται ἢ καθίσταται ὄλως ἀδύνατος, ἐκτὸς ἐὰν ἡ βόσκησις ἐνεργῆται ἀπὸ κοινοῦ ἢ συνεταιρικῶς ὑπὸ τῶν λιβαδοκτημόνων ἢ τῶν ἐντολοδόχων των ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μικρολιβαδίων των. Κλασματικὰ δίκαια βόσκῃς ἐπὶ δουλεύοντος λιβαδίου, ἀποτέλεσμα παλαιότατα ριζωμένης συνήθειας, παρεμβάλλουν μέγα συνήθως πρόσκομμα εἰς πᾶσαν τάσιν πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἐκμετάλλευσις τέλος ἀγροῦ εἶνε δυνατὴ καὶ εἰς μικροτέραν ἔκτασιν ἐδάφους παρὰ ἐκμετάλλευσιν δάσους. Ἐκτασις ἀγροῦ ὅσην ἀροτριᾷ μίαν ἡμέραν ὁ γεωργὸς μὲ τὸ ἄροτρόν του, συνήθως δύο περίπου στρέμματα, εἶνε ἐπαρκὴς διὰ τμημα γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Μικρὰ ἔκτασις ἀγροῦ ἢ δάσους ἐντὸς λιβαδίου, ἀπηγορευμένη εἰς τὴν βόσκήν, δὲν δύναται συνήθως παρὰ νὰ βοσκηθῇ ἀπὸ τὸ ποίμνιον, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ βοσκὸς δὲν τὸ ἐπιθυμῇ, διότι ἀποβαίνει ἀδύνατος ἢ συγκρατήσις τοῦ ποιμνίου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἔκτασις περιφραχθῇ ἀσφαλῶς, προσέξῃ δὲ πολὺ ὁ βοσκός.

Ἡ περίοδος βόσκῃς εἰς τὸ χειμερινὸν λιβάδι ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 26 Ὀκτωβρίου, καὶ λήγει τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 23 Ἀπριλίου τοῦ ἐπομένου ἔτους. Ἡ ὑπόλοιπος περίοδος εἶνε ἢ τοῦ θερινοῦ λιβαδίου ἢ θερέτρου.

Τὸ καλύτερον μέρος τοῦ λιβαδίου, τὸ παράγον ἀφθονώτερον χόρτον, κ.λ.π. προορίζεται εἴτε διὰ τὰ γεννήσαντα θήλα, προβατίνες ἢ γίδες, ὅποτε

ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον γαλαροτόπι, γαλαρολίβαδο ἢ γεννολίβαδο, εἴτε διὰ τὰ πρὸς πάχυνσιν ζῶα. Καὶ τοῦτο ἵνα μὴ αἱ μητέρες ἐξαντλῶνται εἰς μεγάλας πορείας πρὸς εὗρεσιν τροφῆς, ὁπότε οὔτε ἄφθονον γάλα παράγουν οὔτε πρῶϊμους ἀμνοὺς παχαίνουν.

Τὸ ἀμέσως κατώτερον ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος μέρος τοῦ λιβαδίου προορίζεται διὰ τὰ νεαρὰ μέχρις ἐνὸς ἔτους πρόβατα, τὰ λεγόμενα ζυγούρια, καὶ ὀνομάζεται ζυγουροτόπι ἢ ζυγουρολίβαδο.

Μικρὸν μέρος τοῦ λιβαδίου, σχετικῶς πτωχόν, ὁμοίως περίπου ποιότητος πρὸς τὸ ζυγουροτόπι, προορίζεται διὰ τὰ στέρφα καὶ καλεῖται στερφοτόπι ἢ στερφολίβαδο.

Καὶ τέλος τὸ χειρότερον μέρος τοῦ λιβαδίου φυλάσσεται διὰ τὰ ὑποζύγια.

Τὰ λιβάδια ἐνοικιάζονται εἴτε κατ' ἔκτασιν εἴτε κατὰ κεφαλὴν ζώου. Τὸ ἐνοίκιον τῶν λιβαδίων προβάτων εἶνε συνήθως τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς ἀκαθαρίστου ἔξ αὐτῶν προσόδου, ἀνήρχετο δὲ ὀλίγον πρὸ τοῦ 1914 κατὰ κεφαλὴν προβάτου διὰ μὲν τὴν χειμερινὴν περίοδον κατὰ μέσον ὄρον εἰς 3 ἕως 4 χρυσᾶς δραχμᾶς, διὰ δὲ τὴν θερινὴν εἰς 1 ἕως 3 δραχμᾶς. Διὰ τὰς αἴγας τὸ ἐνοίκιον τοῦ λιβαδίου εἶνε συνήθως τὸ $\frac{1}{6}$ τῆς ἀκαθαρίστου ἀπ' αὐτῶν προσόδου. Τὰ πλησίον μεγαλοπόλεων λιβάδια, ὅπου τὸ γάλα πωλεῖται εἰς μεγάλας σχετικῶς τιμᾶς, ἐνοικιάζονται πολὺ ἀκριβότερα παρὰ τὰ μακρότερον κείμενα.

5. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΞΥΛΟΥ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΤΑΤΙΚΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Τὰ κτηνοτροφικὰ ζῶα ἐκμεταλλεύονται τὰς ἐντὸς τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἢ δασῶν πόας, γράσσεις, φρύγανα, θάμνους ἢ καὶ κλώνους νεαρῶν δενδρουλλίων, φυτικάς δηλαδὴ οὐσίας, τὰς ὁποίας ἢ δασοπονία, ὅταν ἀποβλέπη εἰς παραγωγὴν ξύλου, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκμεταλλεθῇ. Αἱ οὐσαὶ αὗται ἄνευ τῆς βοσκῆς θὰ ἔμενον ἀνεκμετάλλευτοι πρὸς ζημίαν τοῦ δασοκλήμονος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς.

Τὰ κτηνοτροφικὰ ὄμωζ ζῶα βόσκοντα ἐντὸς τῶν δασῶν, παράγουν μὲν, ἔναντι τῆς ἀξίας τῆς βοσκῆς τὴν ὁποίαν ἀναλίσκουν, ζωϊκὰς πρώτας ὕλας ὡς γάλα, κρέας, δέρμα κ. λ. π. ζημιόνουν ὄμωζ τὴν παραγωγὴν ξύλου ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς. Οὕτως ἢ ἐκ τῆς βοσκῆς πρόσδοδος τοῦ δασοκλήμονος ἢ ἑδαφοκλήμονος ἀφ' ἐνός, καὶ ἢ ζημία του εἰς τὴν παραγωγὴν ξύλου ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἔξ ἄλλου, πρέπει νὰ ἐρευνῶνται ἐκασταχοῦ καὶ ἐκάστοτε ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως στατικῶς.

Ὅπου ἢ καὶ διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσίς τῶν δασῶν εἶνε ἔξ ἴσου συμφέρουσα εἰς τὸν δασοκλήμονα πρὸς τὴν ἄνευ βοσκῆς ἐκμετάλλευσιν, ἐκεῖ

εἶνε οἰκονομικῶς ἀδιάφορον δι' αὐτὸν ἐὰν θὰ προτιμηθῆ ἢ καὶ διὰ τῆς βοσκῆς ἢ ἡ ἄνευ αὐτῆς πρὸς παραγωγὴν μόνον ξύλου ἐκμετάλλευσις.

Ἐὰν ὅμως ἢ καὶ διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσις εἶνε περισσότερον συμφέρουσα, ἀπὸ τὴν ἄνευ βοσκῆς τοιαύτην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει λόγου χάριν εἰς ξηροὺς ἢ πετρώδεις δασικοὺς τόπους, Lauretum κ. λ. π., μὴ ἔχοντας ἱκμάδα πρὸς παραγωγὴν πολλοῦ καὶ πολυτίμου ξύλου ἢ εἰς τόπους κειμένους λίαν μακρὰν τῶν μέσων συγκοινωνίας, ὥστε ἡ τιμὴ πρέμνου διὰ τὸ ξύλον νὰ εἶνε πολὺ μικρά, ἐκεῖ θὰ προτιμηθῆ ἢ βοσκή.

Ἐὰν ἀντιστρόφως ἢ διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσις εἶνε ὀλιγώτερον συμφέρουσα ἀπὸ τὴν ἄνευ βοσκῆς τοιαύτην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς πλούσια δάση φυλλοβόλου δρυός, καστανιάς, ἐλάτης, μαύρης πεύκης καὶ ὄξυας, μάλιστα πλησίον τῶν κέντρων καταναλώσεως ἢ ὁδῶν κείμενα, ἐκεῖ θὰ προτιμηθῆ ἢ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς ὡς μᾶλλον συμφέρουσα.

Τέλος εἶνε δυνατόν νὰ προτιμηθῆ συνδυασμὸς ἐλαφρᾶς βοσκῆς, ὡς ὀλίγων προβάτων λόγου χάριν, μὴ ζημιούσης μὲν σπουδαίως τὴν παραγωγὴν ξύλου, ἀποδιδούσης ὅμως πολὺ μεγαλύτερον ἐνοίκιον βοσκῆς, παρὰ ἡ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἕξ αὐτῆς μείωσις εἰς τὴν παραγωγὴν ξύλου.

Τὴν ἐνδεικνυομένην ἐκασταχοῦ καὶ ἐκάστοτε λύσιν, διότι συνήθως τὸ ζήτημα εἶνε ἐπιδεκτικὸν μόνον τοιούτων λύσεων κατὰ χῶρον καὶ χρόνον, δίδει, καθὰ διδάσκει ἡ Δασικὴ Στατική, τὸ μέγεθος τῆς στατικῶς ὑπολογιζομένης ἔδαφικῆς προσόδου, Bodenrente, rente fonciere, ὑπὸ δύο προϋποθέσεις.

Πρῶτον ὅτι τὸ ὑπ' ὄψιν δάσος εἶνε προσιτὸν εἰς τὴν συγκοινωνίαν καὶ μεταφορὰν τοῦ ἐντὸς αὐτοῦ παραγομένου ξύλου, καυσίμου καὶ ἐργασίμου, ὥστε τοῦτο νὰ εὐρίσκη ἐπικερδῆ ὅπως δῆποτε κατανάλωσιν καί.

Δεύτερον ὅτι δὲν ὑπάρχουν τεχνικοὶ ἢ νομικοὶ φραγμοί, οἱ ὁποῖοι νὰ παρεμποδίζουσι τὴν ἐλευθέραν δασοπονίαν.

Τὸ μέγεθος δὲ τοῦτο τῆς ἔδαφικῆς προσόδου ἐξαρτᾶται πολὺ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπὸ τὴν ἐκασταχοῦ καὶ ἐκάστοτε τιμὴν τόσον τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ τῆς βοσκῆς ἀφ' ἑνός, ὅσον καὶ τοῦ ξύλου ἕξ ἄλλου.

Ἡ ἐκμετάλλευσις ἐκείνη διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔδαφικὴ πρόσοδος ἀποβαίνει μεγαλύτερα εἶνε ἡ οἰκονομικῶς, ὑπὸ τὰς ἄνω προϋποθέσεις, προτιμητέα διὰ τὸν δασοκτῆμονα ἢ ἔδαφοκτῆμονα.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν καὶ εὐκολωτέραν εἰς τὴν ἐκάστοτε πρᾶξιν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω γενικῶν ἀρχῶν παραθέτομεν τὰ κατωτέρω, ὡς ἐνδεικτικὰ τῆς μεθόδου καὶ ὡς σχηματικὸν παράδειγμα, ἐκ τοῦ ὁποῖου καθορίζονται καὶ γενικαί τινες κατευθυντήριοι γραμμαὶ πρὸς ὁργάνωσιν τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς σχετικῆς πραγματικότητος.

Ἐὰν λιβάδι, ψιλὸν εἴτε μερικῶς δασοσκεπές, ἢ δάσος ἐκμεταλλεύονται μόνον διὰ τῆς βοσκῆς, τότε ἢ κατὰ ἐκτάριον ἔδαφικὴ πρόσοδος ἐκ τοῦ λιβα-

δίου τούτου ἢ δάσους εἶνε ἴση πρὸς τὸ κατὰ ἐκτάριον ἐτήσιον ἔνοικιον βοσκῆς, ἠλαττωμένον κατὰ τὰ ἀντίστοιχα ἔξοδα διοικήσεως, φυλάξεως, φόρων κ. λ. π.

Τὰ ἐτήσια εἰς δραχμὰς κατὰ στρέμμα ἔνοικια λιβαδίων μεταπολεμικῶς, ἐπηρεαζόμενα ἀπὸ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν, ἢ ὁποία περιώρισε τὰ λιβάδια, κυμαίνονται εἰς τὴν βορείαν Ἑλλάδα κατὰ τινὰ στατιστικὴν ὡς ἑξῆς περιπου ¹.

διὰ τὰ χειμερινὰ λιβάδια				διὰ τὰ θερινὰ λιβάδια			
κατ' ἐλάχιστον ὄρον εἰς δρ.	4	κατ' ἐλάχιστον ὄρον εἰς δρ.	1				
» μέσον » » »	6	» μέσον » » »	2				
» μέγιστον » » »	8	» μέγιστον » » »	3				

Αἱ τιμαὶ αὗται ἀφορῶσι λιβάδια ἀποτελούμενα ἀπὸ γαίας μὴ καλλιεργουμένης γεωργικῶς. Ἡ τιμὴ τῆς χειμερινῆς βοσκῆς τῶν ἀγραναπαυομένων γαιῶν εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα καὶ φθάνει τὰς 25-30 δραχμὰς τὸ στρέμμα ἐτησίως.

Εἰς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα ὅπου ἡ στενότης χειμερινῶν λιβαδίων εἶνε μεγαλυτέρα, ἢ δὲ ἀξία τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων ἀνωτέρα, ἢ τιμὴ τῆς βοσκῆς τῶν χειμερινῶν λιβαδίων εἶνε μεγαλυτέρα, καίτοι ἔνεκα τῆς ξηρότητος τοῦ κλίματος εἰς τὴν ξηροφυτικὴν νοτίαν Ἑλλάδα ἡ ποιότης τῆς βοσκῆς εἶνε φυσικῶς μικροτέρα.

Τὰ μέγιστα ἔνοικια χειμερινῶν βοσκῶν ἀντιστοιχοῦν εἰς λιβάδια μὲ ἀφθονον παραγωγὴν χόρτου διὰ τὰ πρόβατα ἢ εἰς λιβάδια κείμενα πολὺ πλησίον τῶν μεγάλων κέντρων καταναλώσεως γάλακτος.

Τὰ ἀφαιρετέα ἔξοδα φυλάξεως καὶ διοικήσεως ἐκτιμῶνται ἀπὸ 2-6 % ὁ δὲ φόρος καθαρᾶς ἀναλυτικῆς προσόδου ἐπὶ τῆς προσόδου ἀπὸ τῆς ἔνοικιαζομένης βοσκῆς τοῦ λιβαδίου ἢ δάσους εἰς 12 %, μὲ πρόσθετα ποσοστὰ μέχρις 85 % τοῦ ἀρχικοῦ δημοσίου φόρου καθαρᾶς προσόδου.

Ἐὰν ἤδη θελήσωμεν ν' ἀναδασώσωμεν τὸ ὡς ἄνω ψιλὸν ἢ μερικῶς δασοσκεπὲς λιβάδι ἢ νὰ ἐκμεταλλευθῶμεν τὸ ὡς ἄνω δάσος πρὸς παραγωγὴν ξύλου μόνον, ἀποκλειομένης τῆς βοσκῆς, τότε ἡ ἔδαφικὴ κατὰ ἐκτάριον πρόσδοδος ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ταύτης, μικροτέρα ὡς γνωστὸν τῆς ἀντιστοίχου δασικῆς προσόδου, τῆς περιλαμβανούσης καὶ τὴν πρόσδοδον ἐκ τοῦ ξυλῶδους κεφαλαίου, εὑρίσκειται διὰ τοῦ τύπου:

$$\frac{\text{Au} + \text{Da } 1, \text{ opu} - a + \dots - c \ 1, \text{ opu}}{1, \text{ op}^u - 1} \text{ o. op} - v$$

¹ Ἡ στατιστικὴ αὕτη ἀνεκοινώθη εὐμενῶς εἰς τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὸν διευθυντὴν τῆς ὁμοσπονδίας τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν τῆς Βορείας Ἑλλάδος κ. Χ. Παταχρίστον.

Π Ι Ν Α Κ
έδαφικής και δασικής προσόδου περιμετροφών φυλλοβόλων δρυμών ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ και ΑΡΝΑΙΑΣ

Ποιότης τόπου	Μεγίστης εδαφικής προσόδου										Μεγίστης δασικής προσόδου										Αυ = δασική u προσόδος εις ήλιξιαν μεγί- στης εδαφικής προσόδου
	ΣΥΛΛΗΨΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ					ΕΠΙΛΗΨΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ					ΕΠΙΛΗΨΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ					ΣΥΛΛΗΨΗ ΠΡΟΣΟΔΩΝ					
	Ηλικία	Κ.μ.	Όκ.	Ρm %	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	Αυ	Δφ.	
Iα	15	46,5	6789	10,0	678,90	629	31,45	22	72,4	10570	4,75	1057,00	48,04	45,26							
Iβ	15	39,7	5796	10,5	579,60	537	26,85	22	62,4	9110	5,00	911,00	41,40	38,64							
IIα	16	35,8	5226	9,8	522,60	441	22,05	22	52,0	7592	4,90	759,20	34,50	32,66							
IIβ	15	25,9	3781	10,0	378,10	350	17,50	24	45,3	6686	4,57	668,60	27,85	25,20							
III	16	21,1	3080	10,5	308,00	260	13,00	24	35,0	5110	4,60	511,00	21,29	19,25							
Κ Α Τ Ε Ρ Ι Ν Η Σ																					
Iα	18	52,4	7650	8,6	765,00	543	27,15	22	66,6	9723	4,70	972,30	44,19	42,50							
Iβ	18	44,7	6526	10,4	652,60	464	23,20	22	57,2	8351	5,55	835,10	37,95	36,25							
IIα	18	36,2	5285	9,1	528,50	375	18,75	22	46,5	6789	5,35	678,90	30,85	29,36							
IIβ	18	27,5	4015	10,0	401,50	285	14,25	24	39,8	5810	4,99	581,00	24,20	22,30							
III	18	21,0	3066	10,0	306,60	218	10,90	25	31,8	4642	4,17	464,20	18,56	17,03							
Α Ρ Ν Α Ι Α Σ																					
Iα	18	52,4	7650	8,6	765,00	543	27,15	22	66,6	9723	4,70	972,30	44,19	42,50							
Iβ	18	44,7	6526	10,4	652,60	464	23,20	22	57,2	8351	5,55	835,10	37,95	36,25							
IIα	18	36,2	5285	9,1	528,50	375	18,75	22	46,5	6789	5,35	678,90	30,85	29,36							
IIβ	18	27,5	4015	10,0	401,50	285	14,25	24	39,8	5810	4,99	581,00	24,20	22,30							
III	18	21,0	3066	10,0	306,60	218	10,90	25	31,8	4642	4,17	464,20	18,56	17,03							

Ἐνθα Au εἶνε ἡ ἀξία πρέμνου τελικῆς καρπώσεως εἰς ἡλικίαν u, Da ἡ πρόσοδος ἐξ ἀραιώσεων εἰς ἡλικίαν τῆς συστάδος a, c τὰ ἔξοδα ἀναδασώσεως καὶ v τὰ ἐτήσια ἔξοδα διοικήσεως, ὅλα δι' ἓν ἐκτάριον δάσους, p δὲ τὸ ἐπιτόκιον.

Ἐὰν τὸ ὑπ' ὄψιν δάσος εἶνε φυλλοβόλος δρυμὸς εὐρισκόμενος εἰς τὴν περιοχὴν Κατερίνης ἢ Ἀρναίας, ὅπου ἡ συνήθης σήμερον ἐκμετάλλευσις τῶν φυλλοβόλων δρυμῶν ἀπὸ *Quercus pubescens*, ἡμεράδι, καὶ *Quercus conferta*, πλατύφυλλον δρῦν, εἶνε πρεμνοφυῆς πρὸς παραγωγὴν μόνον ἀνθράκων. Τότε λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας ἀνακοινωθέντας τοπικοὺς πίνακας παραγωγῆς διὰ τοὺς φυλλοβόλους τούτους πρεμνοφυεῖς δρυμοὺς, ἔχομεν τὸν ἐν σελ. 22 πίνακα ἑδαφικῆς καὶ δασικῆς προσόδου, κατὰ ἐκτάριον, ὅπου αἱ μὲν πρόσοδοι ἐξ ἀραιώσεων καὶ τὰ ἔξοδα ἀναδασώσεως ἐθεωρήθησαν ὡς ἴσα πρὸς τὸ μηδέν, ἡ τιμὴ πρέμνου δι' ἀνθράκας ἴση πρὸς 0.10 τῆς δραχμῆς, τὸ δὲ ἐπιτόκιον p ἴσον πρὸς 5 %.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου βλέπομεν ὅτι ἡ μεγίστη ἑδαφικὴ πρόσοδος βαίνει ἐλαττωμένη ἀπὸ τῆς ἀρίστης πρὸς τὴν χειρίστην ποιότητα δασικοῦ τόπου καὶ ἰσοῦται, μὲ τιμὴν πρέμνου 0,10 δραχμῆς διὰ τοὺς ἀνθράκας, πρὸς 13 δραχμᾶς κατὰ ἐκτάριον εἰς τὴν κατωτάτην ποιότητα δασικοῦ τόπου Κατερίνης, πρὸς 10.90 δὲ εἰς τὴν κατωτάτην ποιότητα τόπου Ἀρναίας.

Ἐὰν ἡ τιμὴ πρέμνου ἀνθράκων εἶνε πολλαπλάσιον τῶν 0,10 δραχμῶν, τότε καὶ ἡ ἑδαφικὴ πρόσοδος θὰ εἶνε ἀνάλογον πολλαπλάσιον τῶν 13 καὶ 10,9 δραχμῶν. Ἡ καμπύλη τῆς ἑδαφικῆς προσόδου, αὐξανομένης τῆς τιμῆς πρέμνου ἀνθράκων, ἀνέροχεται ἀμετάβλητος ὁλόκληρος χωρὶς ἢ διαδρομῆ ἢ τὸ μέγιστον αὐτῆς νὰ μεταβληθοῦν.

Ἐὰν ὅμως ἀντὶ μόνον ἀνθράκων παράγεται καὶ τεχνικὸν ξύλον διαφόρου τιμῆς κατὰ κυβικὸν μέτρον ἀναλόγως τῶν διαστάσεών του, ἢ ἐὰν ἡ τιμὴ πρέμνου εἶνε διάφορος δι' ἀνθράκας προσερχομένους ἐκ ξύλου διαφόρου πάχους, τότε ἡ καμπύλη τῆς ἑδαφικῆς προσόδου παύει νὰ ἔχη διαδρομὴν ἀνάλογον τοῦ ἐκάστοτε ὄγκου τῆς συστάδος, τὸ δὲ μέγιστον αὐτῆς ἀποβαίνει συνάρτησις τῆς ἐκάστοτε τιμῆς τοῦ Au, ἑξαρτωμένης ἐκ τοῦ ἐκάστοτε περιεχομένου εἰς τὴν συστάδα τεχνικοῦ κ. λ. π. ξυλώδους ὄγκου καὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ.

Ἐὰν πάλιν αἱ ὡς ἄνω φυλλοβόλοι δρῦς, ἡμεράδι καὶ πλατύφυλλος, δὲν εἶνε τὰ ὡς ἀριστα ἐκμεταλλεόμενα τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις δασικοῦ τινος τόπου δασικὰ εἶδη, standortsgemäss, δὲν εἶνε δηλαδὴ τὰ ἐνδεικνύμενα διὰ τὸν δασικὸν τοῦτον τόπον, εἶνε δὲ δυνατόν δι' ἀναδασώσεως τοῦ ἰδίου ἐδάφους μὲ ἄλλα δασικὰ εἶδη ὡς πεύκην, *Pinus nigra* Arn. ἢ *P. halepensis* Mill., νὰ προέλθῃ ἡ μεγίστη ἑδαφικὴ πρόσοδος, τότε πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο μέγιστον ὡς ὄριον συγκρίσεως.

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἑδαφικῆς προσόδου κατὰ ἐκτάριον δάσους πρέπει ν'

ἀφαιρούνται οἱ ἐτήσιοι φόροι καθαρῶς προσόδου καὶ τὰ ἐτήσια διοικητικὰ ἔξοδα, ἀνερχόμενα συνήθως ἐν Ἑλλάδι σήμερον εἰς 10 δραχμὰς κατὰ ἑκτάριον ἐτησίως.

Ἐὰν εἰς τὸν ὑπ' ὄψιν πρεμνοφυῆ φυλλοβόλον δρυμὸν Κατερίνης ἡ τιμὴ πρέμνου διὰ τοὺς ἀνθρακας, δηλαδὴ τὸ λεγόμενον τοπιάτικο ἢ δασιάτικο, εἶνε 0.40 τῆς δραχμῆς κατ' ὀκτῶν, τότε ἡ καθαρὰ ἔδαφικὴ πρόσδοδος διὰ τὸν δρυμὸν τοῦτον εἶνε 42 δραχμαὶ διὰ τὴν κατωτέραν ποιότητα τόπου III καὶ 125.80 διὰ τὴν ποιότητα τόπου Ia, τῶν διοικητικῶν ἔξοδων καὶ φόρων ἐκτιμωμένων εἰς 10 δραχμὰς κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον.

Ἐὰν ἡ ἀντίστοιχος ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἐκ τοῦ δρυμοῦ τούτου ἐκμεταλλευσμένου μόνον διὰ τῆς βοσκῆς, ὡς λιβάδι, εἶνε 20 δραχμὰς κατὰ ἑκτάριον, διότι πρόκειται περὶ θερινοῦ καὶ ὄχι χειμερινοῦ λιβαδίου, τότε εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ δάσους τούτου κατωτάτης ποιότητος τόπου, διὰ παραγωγῆς ξύλου ξυλανθράκων εἶνε ὑπερδιπλασίως ἐπικερδεστέρα ἀπὸ τὴν διὰ μόνης τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσιν αὐτοῦ, ὑπερπενταπλασίως δὲ διὰ τὴν ἀνωτάτην ποιότητα τόπου Ia.

Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ πρεμνοφυοῦς ἀειφύλλου πλατυφύλλου δάσους παρὰ τὰς παραλίας, τότε ἡ ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἐκ τοῦ δάσους τούτου ἐκμεταλλευσμένου μόνον διὰ τῆς βοσκῆς ὡς χειμερινὸν λιβάδι εἶνε 40 ἕως 80 περίπου δραχμαὶ κατὰ ἑκτάριον. Ἐὰν ἀντιθέτως τὸ ἀειφύλλον τοῦτο πλατύφυλλον δάσος ἐκμεταλλεύεται πρὸς παραγωγὴν ἀνθράκων μὲ περιτροπικὸν περίπου χρόνον 20 ἐτῶν, τότε ἐὰν ἡ παραγωγὴ ἀνθράκων διὰ τὸν περιτροπικὸν τοῦτον χρόνον ἀνέρχεται εἰς 3500 ὀκάδας κατὰ ἑκτάριον, ἀντιστοιχοῦσας εἰς μέσην περιτροπικὴν αὔξησιν ξύλου ἴσην πρὸς 1,09 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον, πρᾶγμα ὄχι ἀσύνηθες διὰ τὰ παρόμοια δάση τοῦ ἀνατολικοῦ Κισσάβου καὶ Πηλίου, τότε ἡ ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἐκ τῆς δασικῆς ταύτης ἐκμεταλλεύσεως μὲ τὰς αὐτὰς προὑποθέσεις τιμῶν καὶ ἐπιτοκίου τοῦ πίνακος τῆς σελ. 22 εἶνε 42.34 δραχμαὶ κατὰ ἑκτάριον.

Ἐὰν ὅμως ἡ παραγωγὴ ἀνθράκων κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον κατέλθῃ εἰς 3300 ὀκάδας διὰ τὸν αὐτὸν περιτροπικὸν χρόνον, ἦτοι εἰς 1.03 τοῦ κυβικοῦ μέτρου ξύλου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον, τότε ἡ ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἀποβαίνει ἴση πρὸς 39,92 δραχμὰς, ἄρα ἴση περίπου πρὸς τὴν κατωτάτην ἔδαφικὴν πρόσδοδον ἐκ τοῦ δάσους τούτου ἐκμεταλλευσμένου μόνον διὰ τῆς βοσκῆς ὡς χειμερινὸν λιβάδι. Ἐὰν δὲ τέλος ἡ παραγωγὴ ἀνθράκων κατέλθῃ εἰς 2800 ὀκάδας ἦτοι εἰς 0.87 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον, τότε ἡ ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἀποβαίνει ἴση πρὸς 33.87 δραχμὰς, ἄρα κατωτέρα τῆς ἔδαφικῆς προσόδου ἐκ τοῦ δάσους τούτου ἐκμεταλλευσμένου μόνον διὰ τῆς βοσκῆς.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς πολλὰς ξηρὰς περιοχὰς τοῦ Lauretum τῆς Ἑλλάδος,

ιδίως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἀνατολικὴν Πελοπόννησον καὶ πολλὰς νήσους, ἡ παραγωγὴ ξύλου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον ἐκ τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων δασῶν εἶνε μικροτέρα τῶν 0.87 τοῦ κυβικοῦ μέτρου, ἐννοεῖται εὐκόλως διατὶ εἰς τὰς ξηροφυτικὰς ταύτας περιοχὰς ἐπικρατεῖ ἡ διὰ βοσκῆς ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τούτων.

Ἐὰν ἡ τιμὴ πρέμνου τῶν ἀνθρώκων ἀποβῆ, ἔνεκα μικροτέρων ἐξόδων μεταφορᾶς μέχρι τῆς παραλίας ἢ μικροτέρων ἐξόδων ρίψεως, διαμορφώσεως, μετατοπίσεως καὶ ἐξανθρακώσεως, μεγαλυτέρα τῶν 0.40 τῆς δραχμῆς ἦτοι 0.50 ἢ 0.60 ἢ 0.70 τῆς δραχμῆς, τότε ἡ ἐλάχιστη παραγωγὴ ἀνθρώκων, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἰσοφαρίσῃ τὴν κατωτάτην ἑδαφικὴν πρόσοδον τῶν 40 δραχμῶν κατὸ ἑκτάριον ἐκ τοῦ λιβαδίου εἶνε διὰ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἐτῶν 2645 ἢ 2204 ἢ 1889 ὀκάδες ἀνθρώκων, τοιούτοι 0.83 ἢ 0.69 ἢ 0.59 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον. Ἦτοι ὅσον ἡ τιμὴ πρέμνου τῶν ἀνθρώκων ἀυξάνει, τόσον τὸ ὄριον τοῦτο ἐλαχίστης παραγωγῆς κατέρχεται.

Ἐὰν δὲ πάλιν ἡ ὡς ἄνω ἔκτασις ἀειφύλλων πλατυφύλλων βελτιωθῆ δι' ἀναδασώσεως μὲ πεύκην, *Pinus halepensis*, διότι τὰ ἀειφύλλα πλατύφυλλα δὲν εἶνε τὰ ἐνδεικνυόμενα διὰ τὸν δασικὸν τοῦτον τόπον δασικὰ εἶδη, *standortsgemäss*, εἶνε δυνατὸν ἡ παραγωγὴ ξύλου νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἑδαφικὴ πρόσοδος τοῦ ἐκ πεύκης μετ' ἀειφύλλων πλατυφύλλων δάσους μεγαλυτέρα παρὰ ἐὰν δὲν εἶχε πεύκας.

Ἐὰν δὲ τέλος ὁ τόπος ἐπὶ τοῦ ὁποίου φύονται τὰ ἀειφύλλα πλατύφυλλα εἶνε κατάλληλος δι' ἐκχέρσωσιν καὶ δημιουργίαν ἀγροναπαυομένου ἀγροῦ, τότε πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι πρὸ τοῦ 1914, ἀπελαμβάνετο ὑπὲρ τοῦ ἑδαφοκτῆμονος εἰς τὸν κάμπον τῆς Θεσσαλίας ἐκ τοιούτων ἀγρῶν, κατὰ μὲν τὸ ἔτος τῆς γεωργικῆς σπορᾶς 1 ἕως 1.5 χρυσῆ δραχμὴ ὡς ἐνοίκιον κατὰ στρέμμα, κατὰ δὲ τὸ ἔτος τῆς ἀγροναπαύσεως ἐκ τοῦ ἐνοικίου τῆς βοσκῆς τῶν ἀγροναπαυομένων ἀγρῶν δύο περίπου χρυσαὶ δραχμαὶ κατὰ στρέμμα, ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον τῶν δύο ἐτῶν 1.50 ἕως 1.75 χρυσῆ δραχμὴ κατ' ἔτος καὶ στρέμμα.

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ἡ κατὰ στρέμμα μέση ἔτησίαι ἑδαφικὴ πρόσοδος ἐκ τοιούτων γεωργικῶν ἑδαφῶν κυμαίνεται μεταξὺ 22.50 ἕως 30 δραχμῶν περίπου κατὰ στρέμμα, ἀφοῦ τὸ ἐκ τῆς βοσκῆς ἀγροναπαυομένων ἐκτάσεων ἔτήσιον ἐνοίκιον κατὰ στρέμμα ἀνέρχεται εἰς 25 ἕως 30 σημερινὰς δραχμάς.

Ἐναντι τοσαύτης ἀκαθαρίστου ἑδαφικῆς προσόδου 325 ἕως 300 δραχμῶν κατὰ ἑκτάριον, ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν ἀρίστην ποιότητα τοῦ ἑδάφους, καταλλήλου πλέον διὰ γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν μὲ ἐπαμειβομένην βοσκὴν ἐπὶ τῶν ἀγροναπαύσεων, ἢ διὰ τῆς συνήθους σήμερον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων πρὸς παραγωγὴν ἀνθρώκων ἀπολαμβανομένη ὡς ἄνω ἑδαφικὴ πρόσοδος κατὰ ἑκτάριον ἐκ 42.34 σημερινῶν δραχμῶν,

μέ παραγωγήν 3500 δακάδων ξυλανθράκων ανά 20 ἔτη, εἶνε λίαν μικρά, ἔστω καὶ ὅταν αὕτη, αὐξανομένης τῆς ὡς ἄνω παραγωγῆς ἀνθράκων ἕνεκα τῆς καλύτερας ποιότητος τοῦ γεωργικοῦ ἐδάφους κατὰ 50 ἢ 100 %, αὐξηθῆ καὶ αὕτη ἀναλόγως κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν.

Λαμβάνομεν δ' ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ ἀειφυλλὰ πλατύφυλλα καὶ ὄχι τὰς φυλλοβόλους δρυῖς, διότι τὰ χειμερινὰ λιβάδια εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρίσκονται κυρίως ἐντὸς τῆς ζώνης τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων *Lauretum*, καὶ ὄχι ἐντὸς τῆς κατωτέρας ζώνης τῶν φυλλοβόλων, *Castanetum*, ὅπου ἀπαντῶσι καὶ φυλλοβόλοι δρυμοί.

Ἐὰν δὲ τὰ ἀειφυλλὰ πλατύφυλλα δὲν εἶνε τὰ ἐνδεδειγμένα δασικὰ εἶδη, *standortsgemäss*, δι' ἀρίστους δασικούς τόπους, ὅπως τοιοῦτοι εἶνε οἱ τόποι διὰ τὰ χωράφια μὲ τὰς ἐπαμειβομένας βοσκὰς ἐπὶ τῶν ἀγραναπαύσεων, τότε, διὰ τὴν σύγκρισιν πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ ἡ ἐδαφικὴ πρόσσοδος, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὰ ἐνδεικνύμενα δασικὰ εἶδη, ὅπως τοιοῦτο δύναται νὰ εἶνε εἰς τὸ *Lauretum* ἢ παράλιος πεύκη, *Pinus halepensis*, ἡ ὁποία εἰς ἀρίστους δασικούς τόπους τῆς βορειανατολικῆς Εὐβοίας, ὡς εἰς τὸ χωρίον Κεχροῖες δίδει, μὲ περιτροπικὸν χρόνον 60 ἐτῶν μέσῃν ἐτησίαν περιτροπικὴν αὐξῆσιν ἐξ 9 περίπου κυβικῶν μέτρων ξύλου καλῆς ποιότητος κατὰ ἑκτάριον.

Ἐπὶ τούτοις παρατηροῦμεν :

α. Ὅσον, προκειμένου πάντοτε περὶ ἀπολύτου δασικοῦ ἐδάφους, ἡ ποιότης δασικοῦ τόπου ἀποβαίνει καλύτερα, τὸσον περισσότερον, ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἄλλως οἰκονομικὰς συνθήκας τιμῆς ἐνοικίων τοῦ λιβαδίου, γίνεται συμφέρουσα ἢ διὰ παραγωγῆς ξύλου καὶ ὄχι ἢ διὰ βοσκῆς ἐκμετάλλευσις, διότι ἢ μὲν παραγωγή ξύλου βαίνει, βελτιουμένου τοῦ δασικοῦ τόπου, αὐξανομένη ἐντόνως, ποσοτικῶς καὶ ἰδίως ποιοτικῶς, ἐνῶ ἢ παραγωγή χόρτου καὶ βοσκομένων φυτῶν βελτιοῦται μὲν γενικῶς ἐπὶ τοῦ ἀπολύτου δασικοῦ ἐδάφους μὲ τὴν βελτίωσιν τοῦ τόπου, ὄχι ὅμως τὸσον ἐντόνως ὅσον ἢ παραγωγή ξύλου.

Ἡ ποιότης ὅμως καὶ παραγωγικότης τοῦ δασικοῦ τόπου, ὅσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ τοπικὸν κλίμα, βαίνει γενικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐξανομένη πρῶτον ἀπὸ τῶν παραλίων εἰς μεγαλύτερα ὕψη ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἀπὸ τοῦ *Lauretum* δηλαδὴ γενικῶς πρὸς τὸ *Castanetum* καὶ *Fagetum*, καὶ μέχρις ἐνὸς ὕψους ἐπὶ τῶν ὄρεων τούτων, δεύτερον ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν καὶ τρίτον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου πρὸς τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, πρὸς τὴν βορειανατολικὴν Εὐβοίαν, βορειανατολικὸν Πήλιον, Ὕσσαν κ.λ.π.

Ὅπως ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἰδίᾳ εἰς τὸ *Castanetum* καὶ *Fagetum*, ἢ εἰς τὰ δάση ἐλάτης, ἢ μεγαλύτερα, ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, παραγωγή ξύλου εὐνοεῖ μᾶλλον τὴν διὰ ξύλου καὶ ὄχι τὴν διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὰς ξηρὰς παραλίας τοῦ *Lauretum*, ὅπου

καὶ ἡ παραγωγή ξύλου εἶνε μικροτέρα καὶ ἡ τιμὴ τῆς χειμερινῆς βοσκῆς ἀποβαίνει σχεδὸν τριπλασία τῆς θερινῆς τοιαύτης.

Ἐπάρχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀείφυλλα πλατύφυλλα δάση εἰς τὸ Lauretum, ὅπου ἡ μὲν παραγωγή ξύλου, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, πολὺ υπολείπεται τῆς τῶν φυλλοβόλων δρυμῶν, ἐνῶ ἡ τιμὴ τῆς χειμερινῆς βοσκῆς τῶν ἀειφύλλων τούτων πλατυφύλλων εἶνε σχεδὸν τριπλασία τῆς τιμῆς τῆς θερινῆς βοσκῆς. Μόνον ἄρα εἰς πολὺ καλοὺς δασικοὺς τόπους τοῦ Lauretum, εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον, ἀνατολικὴν Εὐβοίαν κ.λ.π. ὅπου εἴτε ἡ παραγωγή ξύλου ἐξ ἀειφύλλων πλατυφύλλων εἶνε μεγάλη, εἴτε ἡ ὑπαρξίς μεταξὺ τῶν ἀειφύλλων τούτων πλατυφύλλων πεύκης ὡς *Pinus halepensis* κλπ. βελτιώνει, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, τὴν παραγωγικότητα ξύλου, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς παραγωγὴν ρητίνης, μόνον ἐκεῖ δύναται ν' ἀποβῆ ἐπικερδεστέρα ἢ κυρίως διὰ παραγωγῆς ξύλου ἐκμετάλλευσις αὐτῶν, περιοριζομένης ἢ ὕλως ἀποκλειομένης τῆς βοσκῆς.

β. Ἐὰν ὅμως ἡ ποιότης τοῦ δασικοῦ τόπου βελτιωθῆ τόσον πολὺ ὥστε τὸ ἔδαφος, παῦον ἀπὸ τοῦ νὰ εἶνε ἀπόλυτον δασικὸν καταστῆ γεωργικόν, ἐκμεταλλεύσιμον δηλαδὴ διὰ σπορᾶς μετὰ βοσκῆς ἐπὶ τῶν ἀγροναπαύσεων, τότε τὸ ἐτήσιον ἐνοίκιον ἐκ τῆς σπορᾶς καὶ τῆς ἐπαμειβομένης βοσκῆς ἀποβαίνει τόσον μέγα ὥστε ἡ δασικὴ ἐκμετάλλευσις δι' ἀειφύλλων πλατυφύλλων ὑπὸ τὰ συνήθεις σήμερον περιπτώσεις πρὸς παραγωγὴν μόνον ξύλου διὰ ξυλάνθρακας κ.λ.π. ν' ἀποδίδῃ πολὺ μικροτέραν ἔδαφικὴν πρόσοδον.

Μόνη δ' ἡ βελτιώσις εἴτε διὰ παραγωγῆς κατὰ τὸ δυνατὸν τεχνικοῦ ξύλου ἐξ ἀειφύλλων πλατυφύλλων εἴτε δ' ἀναδασώσεως μὲ ἐνδεικνύμενα δασικὰ εἶδη, standortsgemäss, ὡς παράλιον πεύκη κ.λ.π. εἰς τὸ Lauretum, δύναται νὰ συναγωνίζηται περισσότερον τὴν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Οὕτως αἱ συνήθεις δασικαὶ ἐκμεταλλεύσεις τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων πρὸς παραγωγὴν μόνον ξύλου διὰ ξυλάνθρακας περιορίζονται πρὸς μὲν τὰ χειρότερα ἔδάφη, κυρίως ἐπὶ πετρωδῶν βουνῶν καὶ λόφων, ἀπὸ τὰς λίαν πτωχὰς λιβαδικὰς ἐκμεταλλεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκεῖ ἀποβαίνουν συμφερότεραι εἰς τὸν δασοκτῆμονα ἀπὸ καθαρῶς ἰδιωτικῆς ἀπόψεως, ὡς ἀποδίδουσαι μεγαλυτέραν ἔδαφικὴν πρόσοδον.

Κατὰ τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν πρὸς τὰ καλύτερα ἔδάφη, κυρίως ἐπὶ τῶν ὀριζοντίων ἐπιπέδων ἐκτάσεων καὶ τῶν κάμπων, τὰ ὁποῖα παύουν πλέον ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἀπόλυτα δασικὰ ἔδάφη, καὶ δύναται νὰ ἐκμεταλλεῦνται γεωργικῶς μὲ ἐπαμειβομένην βοσκὴν ἐπὶ τῶν ἀγροναπαύσεων, αἱ ἴδιαι συνήθεις ἐκμεταλλεύσεις ἀειφύλλων πλατυφύλλων πρὸς παραγωγὴν μόνον ξυλάνθρακων, περιορίζονται ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν μὲ τὴν ἐπαμειβομένην βοσκὴν ἐπὶ τῶν ἀγροναπαύσεων, διότι ἡ γεωργικὴ αὕτη ἐκμετάλλευσις ἀποδίδει μεγαλυτέραν ἔδαφικὴν πρόσοδον.

Κατὰ ταῦτα αἱ συνήθεις ἐκμεταλλεύσεις ἀειφύλλων πλατυφύλλων πρὸς

παραγωγήν μόνον ἀνθράκων καταλαμβάνουν μέσην θέσιν περιοριζόμενοι πρὸς μὲν τὰ χειρότερα ἐδάφη ἀπὸ λιβαδικὰς ἐκμεταλλεύσεις, κυρίως ἐπὶ βουνῶν καὶ λόφων, ὅπου τὰ ἀείφυλλα πλατύφυλλα δημιουργοῦν μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἢ καὶ ὅλως ὑποχωροῦν ἀποφιλουμένου τοῦ ἐδάφους ἢ καλυπτομένου αὐτοῦ ἀραιῶς ἀπὸ φρύγανα, πρὸς δὲ τὰ καλύτερα ἐδάφη ἀπὸ τὰς γεωργικὰς ἐκμεταλλεύσεις τῶν ἐδαφῶν τούτων μὲ ἐπαμειβομένην βοσκήν ἐπὶ τῶν ἀγροαναπαύσεων.

γ. Ἡ τιμὴ πρέμνου διὰ τὸ καύσιμον καὶ τεχνικὸν ξύλον εἶνε μεγαλύτερα πλησίον τῶν μεγάλων κέντρων καταναλώσεως καὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας ὡς παραλιῶν, κάμπων κ.λ.π. παρὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων, ὅπου τὰ μεγάλα ἔξοδα μεταφορᾶς ἐλαττόνουν πολὺ τὴν τιμὴν πρέμνου. Τοῦτο εἶνε σύμφωνον πρὸς τὴν περὶ οἰκονομικῶν ζωνῶν θεωρίαν τοῦ Thünen, ὃ ὁποῖος ἀμέσως περὶ τὸ μοναδικὸν κέντρον καταναλώσεως ἔθεσε τὴν ζώνην τῶν κηπουρικῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ τοῦ γάλακτος, ἀμέσως μετ' αὐτὴν τὴν ζώνην τῶν δασῶν, τελευταίαν δὲ τὴν ζώνην τῶν διὰ βοσκῆς πρὸς παραγωγήν κρέατος, μαλίου, τυροῦ κ.λ.π. ἐκμεταλλευομένων ἐκτάσεων. Ἡ ἀποψις αὕτη εὐνοεῖ τὴν πλησίον τόσον τῶν μεγάλων κέντρων καταναλώσεως ὅσον καὶ τῶν παραλιῶν, ὁδῶν κ.λ.π. ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν πρὸς παραγωγήν ξύλου ἢ καὶ μὲ ἑλαφρὰν τινα βοσκήν πρὸς παραγωγήν γάλακτος, παρὰ διὰ μόνης τῆς βοσκῆς πρὸς παραγωγήν κρέατος, μαλίου, δέρματος, τυροῦ κ.λ.π.

δ. Ἡ τιμὴ κατὰ ἐκτάριον τῆς βοσκῆς τῶν δασῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε εἰς τὰ ὀλιγώτερον ἐκτεταμμένα χειμερινὰ λιβάδια, πλησίον τῶν παραλιῶν καὶ τῶν κάμπων, δηλαδὴ συνήθως εἰς τὸ Lauretum, σχεδὸν τριπλασία παρὰ εἰς τὰ πολὺ ἀφθονώτερα θερινὰ λιβάδια τοῦ Castanetum καὶ Fagetum. Ὁ παράγων οὗτος, ὁρῶν ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀνωτέρω ὑπὸ στοιχεῖον γ., εἶνε ὁμόρροπος πρὸς τὸν παράγοντα α. καὶ καθιστᾷ μετ' αὐτοῦ τὴν δασοπονίαν, πολὺ ἐπικερδεστέραν παρὰ ἢ βοσκή ἐπὶ τῶν διασχισομένων τυχόν ὑπὸ ὁδῶν συγκοινωνίας ὄρεων τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ Castanetum καὶ Fagetum, ἢ εἰς τὰ δάση ἐλάτης, ἢ εἰς τοὺς ὑγροτέρους τόπους τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων καὶ παραλίας πεύκης, ὡς δυτικὴν Πελοπόννησον, βορειανατολικὴν Εὐβοίαν, Θάσον κ.λ.π. Ἀντιθέτως, παρὰ τὰς παραλίας, ἰδίᾳ τὰς ξηροτέρας τοῦ Lauretum, ὁ παράγων οὗτος εὐνοεῖ τὴν διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσιν πρὸς παραγωγήν εἴτε κυρίως γάλακτος εἴτε καὶ κρέατος, μαλίου, τυροῦ κ.λ.π.

Οὕτως ὁ συνδυασμὸς τῶν ἀντιθέτων τούτων ἐπιδράσεων καθιστᾷ εἰς ἐκάστην δεδομένην περίπτωσιν χώρου καὶ χρόνου, ὅτε μὲν προτιμητέαν τὴν βοσκήν, ὅτε δὲ τὴν διὰ ξύλου ἐκμετάλλευσιν, ὅτε δὲ συνδυασμὸν τινα αὐτῶν, πάντοτε ἀναλόγως τῆς ὑπολογιζομένης εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ἐδαφικῆς προσόδου. Τὸ πρόβλημα εἶνε γενικῶς ἐπιδεικτικὸν ὅχι ἐνιαίας ἀλλὰ μερικῶν κατὰ χῶρον καὶ χρόνον λύσεων. Ἡμεῖς ἐνταῦθα ὑπεδείξαμεν ἀπλῶς

εἰς γενικὰς γραμμὰς τὴν μέθοδον τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει διαθεσίμων τινῶν στοιχείων.

Ἐννοεῖται ὅτι μικρὸν ἐπιτόκιον εἶνε παράγων εὐνοῶν ἰδιαιτέρως τὴν δασοπονίαν.

Ὅταν τὸ δάσος ἐκμεταλλεύεται διὰ συνδυασμοῦ χαλαρᾶς βοσκῆς πρὸς παραγωγὴν ξύλου, τότε ὁ τύπος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὑπολογίζεται ἡ ἐτησία ἔδαφικὴ πρόσδοδος ἐκ τοῦ δάσους τούτου κατὰ ἐκτάριον εἶνε :

$$\frac{A_u + D_a \quad 1, \text{ op} - a + \dots - c \quad 1, \text{ op} \quad 1, \text{ op} + \beta \quad \frac{1, \text{ op} \quad u - v}{1, \text{ op} - 1}}{1, \text{ op} - 1} \quad \frac{1, \text{ op} \quad u - v}{1, \text{ op} - 1} - v$$

ἔνθα ὅλα τὰ στοιχεῖα εἶνε τὰ ἴδια τοῦ τύπου τῆς σελ. 22, β ἢ ἀξία τῆς βοσκῆς ἑνὸς ἐκταρίου τοῦ δάσους, ἀρχίζουσα εἰς ἡλικίαν τῆς συστάδος ν, ὅποτε κατὰ πρῶτον ἐπιτρέπεται ἡ βοσκὴ εἰς τὴν συστάδα.

Ἐὰν δὲ τὸ δάσος βόσκεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῆς συστάδος, ὅπως τοῦτο δύναται νὰ συμβαίῃ εἰς τινὰ ἀραιὰ ἀείφυλλα πλατύφυλλα κ.λ.π. δάση, τότε τὸ $v=0$.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ καθαρῶς θεωρητικῆς ἀπόψεως διὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔδαφικῆς προσόδου κρινομένην ἐπιμέρδειαν τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας τοῦ ἔδαφοκτῆμονος εἶτε λιβαδοκτῆμων εἶτε δασοκτῆμων εἶνε οὗτος. Καίτοι δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν ταύτην πρέπει, ὡς ἐλέχθη, νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ ἐπιδρῶντες ἐπὶ τῆς σχετικῆς ἔδαφικῆς οἰκονομίας τεχνικοὶ ἢ νομικοὶ περιορισμοὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς, ὡς ἐπίδρασις τοῦ τυχόν ἰσχύοντος ἐνοικιοστασίου βοσκῶν ἐπὶ τὴν τιμὴν ἐνοικίου τῶν λιβαδίων, δασοπολιτικοὶ περιορισμοὶ ἐπὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ περιτροπικοῦ χρόνου, ἀρα καὶ τὴν ἐπιτυγχανομένην ἔδαφικὴν πρόσδοδος, ὅπως τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνίστε συμβαίνει, εἰδικοὶ φόροι καὶ δασμοὶ ἐπὶ τοῦ τεχνικοῦ καὶ καυσίμου ξύλου, τῶν ξυλανθράκων, τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων κ.λ.π.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ἐπιδράσεις πολιτικαὶ ἢ κοινωνικαί, αἱ ὁποῖαι ἐπιρεάζουν συνήθως μὲν ὁμορρόπως, ἐνίστε ὅμως καὶ ἀντιθέτως, τὰ συμπεράσματα τοῦ θεωρητικοῦ στατικοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἔδαφικῆς προσόδου.

Οὕτως ἐὰν ὁ στατικὸς ὑπολογισμὸς τῆς ἔδαφικῆς προσόδου ἀποδείξῃ ἐπικερδεστέραν τὴν δασικὴν πρὸς παραγωγὴν ξύλου ἐκμετάλλευσιν ψιλοῦ τινος λιβαδίου ἢ δάσους ἐλάτης ἢ φυλλοβόλου δρυὸς ἐκμεταλλευσίμου σήμερον διὰ τῆς βοσκῆς, οἱ σημερινοὶ ὅμως λιβαδοκτῆμονες ἢ δασοκτῆμονες εἶτε στεροῦνται τοῦ κεφαλαίου ἀναδασώσεως, εἶτε δὲν δύναται νὰ δανεισθοῦν τοῦτο, εἶτε δὲν ἠμποροῦν ὡς λιβαδοκτῆμονες ἢ δασοκτῆμονες νὰ στερηθοῦν τὴν ἐκ τῆς βοσκῆς πρόσδοδόν των ἐπὶ ἔτη μακρὰ συνεπεία τῆς ἀναδασώσεως λιβαδίου ἢ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς τοῦ δάσους, εἶτε εἶνε οἱ ἴδιοι κτηνοτρόφοι ἔχοντες ὡς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ των, ὁ ὁποῖος δὲν

δύναται εὐκόλως νὰ μεταβληθῆ, ἀπαραίτητον ἀνάγκην βοσκῆς ἐντὸς τοῦ μικροῦ λιβαδίου ἢ δάσους των, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν, τότε εἶνε φανερόν ὅτι οἱ λιβαδοκτῆμονες ἢ δασοκτῆμονες οὗτοι ἀναγκαιῶς προτιμοῦν τὴν λιβαδικὴν καὶ ὄχι τὴν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ὅμοίως ὑπάρχουν περὶ τὰς μεγάλας πόλεις ὡς Ἀθήνας, Πειραιᾶ, Πάτρας κ.λ.π. ξηρότατοι καὶ βραχῶδεις ἐκτάσεις τοῦ ξηροῦ *Lauretum*, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκμεταλλεύωνται ὡς λιβάδια, διότι ἡ ἰκμὰς τοῦ ἐδάφους πρὸς παραγωγὴν ξύλου εἶνε μικρά, καὶ ὅμως αἱ ἐκτάσεις αὗται διὰ λόγους κοινωφελεῖς, αἰσθητικούς, ψυχικούς, ὑγιεινοὺς κ.λ.π. ἀναδασοῦνται μὲ μεγάλην δαπάνην πρὸς δημιουργίαν πάρκων ἀναγκαιοτάτων εἰς τοὺς πολυαριθμοὺς ἀστοὺς καὶ ἐργάτας τῶν πόλεων τούτων.

Ὑπάρχουν ἐπίσης ψιλὰ ἐκτάσεις εἰς λεκάνας ἀπορροῆς χειμάρρων ἢ ὑπεράνω ὁδῶν, συνοικισμῶν κ.λ.π. ὅπου ἐπιβάλλονται διὰ λόγους προστασίας ἔργων πολιτισμοῦ ἐν γένει λίαν δαπανηραὶ ἀναδασώσεις, δυσανάλογοι ἐνίοτε πρὸς τὰς ἀναμενομένας δασικὰς προσόδους, ἐκεῖ ὅπου ἄνευ τῶν λόγων τούτων ἴσως μόνη ἢ διὰ βοσκῆς λιβαδικὴ ἐκμετάλλευσις θὰ ἦτο ἐπικερδεστέρα.

Κατὰ τὸ ἐν Βιέννη διεθνὲς γεωργικὸν καὶ δασικὸν συνέδριον τοῦ 1908 ὁ συγγραφεὺς εἰς σχετικὴν συζήτησιν ὑπέδειξεν ὅτι εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ *Karst* μεταξὺ *Laiibach* καὶ *Τεργέστης* εἰς μεγάλην κλίμακα ἐνεργουμένας ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς διοικήσεως ἀναδασώσεις ἢ ἀξία τῶν καρπώσεων ἀπὸ τὰς ἀραιοώσεις καὶ τὴν τελικὴν ὑλοτομίαν τῆς ἐκ τῆς ἀναδασώσεως προερχομένης συστάδος δὲν ἐκάλυπτε τὰ δαπανώμενα κεφάλαια ἀναδάσωσιν ἐκ 200 τότε χρυσῶν κορωνῶν ἢ φράγκων κατὰ ἐκτάριον μὲ ἐπιτόκιον μόνον 3%. Εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἀναδασώσεις αὗται μόνον ὡς κοινωφελεῖς ποὺ ἦσαν ἐδικαιολογοῦντο, ὄχι δ' ἀπὸ καθαροῦς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Τοῦτο δ' ὡς ἀντικειμενικὸν ἐγένετο τότε καὶ ἀποδεκτὸν¹.

Κοινωφελεῖς λόγοι αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς τεχνικοῦ ξύλου εἰς χώρας μὴ αὐτάρκεις εἰς τοῦτο, ὅπως τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐπιβάλλουν ἐνιαχοῦ ἀναδασώσεις λιβαδίων πρὸς παραγωγὴν τεχνικοῦ ξύλου, ἔστω καὶ ὅταν τὰ ἔξοδα τῆς πρώτης ἀναδασώσεως δὲν καλύπτονται ἀπὸ τὰς δασικὰς προσόδους τοῦ πρώτου περιτροπικοῦ χρόνου, φθάνει μόνον ν' ἀξιηθῆ ἢ παραγωγὴ τεχνικοῦ ξύλου διὰ τῶν οὕτω δημιουργουμένων δασῶν, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ μέλλον θ' ἀνανεοῦνται μόνον φυσικῶς. Τὸ κράτος ἐργάζεται ἐνταῦθα à fonds perdus, μὴ ὑπολογίζον δηλαδὴ εἰς ἄμεσον ἀποδοτικότητα τῶν κε-

¹ Ὁρα Bericht des VIII internationalen landwirtschaftlichen Kongresses Wien, 1908, Band I. p. 508.

φραλαίων αναδασώσεως, ἀλλ' εἰς τὰ κοινωνικά ὠφέλη ἐκ τῆς ἐμμέσου αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἰς τεχνικὸν ξύλον, ἐὰν τὰ κοινωνικά ταῦτα ὠφέλη ἐκτιμῶνται ὡς πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὴν ζημίαν ἐκ τοῦ μὴ ἀμέσου ἐπαρκοῦς τοκισμοῦ τῶν καταβληθέντων κεφαλαίων. Ὅπως τοιοῦτό τι πράττει τὸ κράτος προκειμένου περὶ κατασκευῆς ὁδῶν, σιδηροδρόμων κ.λ.π. ἐνεργουμένης διὰ λόγους οὐχὶ ἀμέσου ἀποδοτικότητος τῶν δαπανωμένων διὰ τὰ ἔργα ταῦτα κεφαλαίων, ἀλλ' ἐμμέσου αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ δικαιότερας διανομῆς τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ. Παρόμοιοι ἦσαν καὶ οἱ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες καὶ τὰς εὐφρείας ἐπὶ τοῦ Karst ἀναδασώσεις παρὰ τὴν Τεργέστην, τὰς ἐνεργηθείσας πρὸ δεκαετηρίδων ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ κράτους, ὅπως ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Ἀνάλογον μέτρον ἐλήφθη εἰς πολλὰ τσιφλίκια τῶν κάμπων τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἐκμεταλλεύόμενα πρὸ τοῦ 1914 διὰ τῆς βοσκῆς ἀπὸ τὸν τέως τσιφλικιοῦχον ἀπέδιδον ἐνιαχοῦ εἰς αὐτὸν ἔτησίαν καθαρὰν ἔδαφικὴν πρόσοδον δύο χρυσῶν δραχμῶν κατὰ στρέμμα, ἐνῶ ἐὰν ἐξεμετάλλεοντο ὡς χωράφια ὑπὸ μορτιῶν γεωργῶν, ἀνὰ διετίαν σπειρόμενα, θ' ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν μόνον 1 ἕως 1,5 χρυσῆν δραχμὴν κατὰ στρέμμα ἔτησίως. Καὶ ὅμως τὰ τσιφλίκια ταῦτα ἀπηλλοτριώθησαν ὑπὲρ τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν διὰ λόγους κοινωφελεῖς, συνεπαγομένους αὐξήσιν τῆς γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς καὶ δικαιότεραν διανομήν.

Ὅμοιως μέσα εἰς τοὺς κάμπους θὰ ἦτο ἀνεκτὴ καὶ ἡ διὰ δάσους πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀναγκαιοῦντος εἰς τοὺς ἀγρότας ὀλίγου τεχνικοῦ ξύλου ἐκμετάλλεσις περιορισμένων γονίμων ἐκτάσεων, καίτοι ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιωτικῆς οἰκονομίας θὰ ἐνεδεικνύετο γενικῶς ὡς ἐπικερδεστέρα ἢ ἐκχέρσωσης καὶ γεωργικῆς καλλιέργειας τῶν μικρῶν τούτων δασυλλίων ἐντὸς τῶν μεγάλων πεδιάδων.

Γενικῶς ὅμως τὸ κρέας καὶ τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα, τὰ ὅποια δίδει ἡ αἴξ, ὅταν βόσκη ἐντὸς δασῶν φυλλοβόλου δρυός, καστανιας, ἐλάτης, μαύρης πεύκης, ὄξυας κ.λ.π., κοστίζουσι εἰς τὸν δασοκτήμονα καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν πολὺ περισσότερον παρὰ ὅ,τι πωλοῦνται. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ παύσουν γενικῶς οὕτω παραγόμενα. Ἡ τοιαύτη παραγωγή γάλακτος καὶ κρέατος ὑπὸ τῆς αἰγὸς ὁμοιάζει τὴν γαλῆν τοῦ Αἰσωπέου μύθου, ἡ ὁποία λείχουσα τὴν ρίνην καὶ αἰμορροῦσα ἠψφραίνετο.

Καὶ εἶνε μὲν δυνατὸν ἰδιώτης τις κύριος δάσους ἐκ φυλλοβόλου δρυός, καστανιας, ἐλάτης, μαύρης πεύκης καὶ ὄξυας νὰ μὴ ἔχη τὰς οικονομικὰς δυνάμεις, ὥστε νὰ δύναται νὰ προβῇ εἰς ἀναδασώσεις ψιλῶν λιβαδίων ἢ νὰ στερηθῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῶν σημερινῶν ἀπὸ τῆς βοσκῆς, ἰδίως αἰγοβοσκῆς, προσόδων του, τὸ κράτος ὅμως, αἰ κοινότητες καὶ τὰ λοιπὰ κοινωφελῆ πρόσωπα ὡς δασοκτῆμονες δὲν δικαιολογοῦνται ὅταν δὲν λαμβάνουν τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα κανονισμοῦ τῆς αἰγοβοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν, πρὸς αὐξή-

σιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς καὶ ἔδαφικῆς προσόδου των.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ ἀπόψεως τόσον ἔδαφικῆς προσόδου διὰ τὸν ἔδαφοκτήμονα ὅσον καὶ ἐπιηρασμοῦ τῶν ἐξ αὐτῆς συμπερασμάτων ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν του ἕνεκα κοινωφελῶν δασοπολιτικῶν ἐπιδράσεων.

Ἐὰν ἤδη θελήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγῆς ἢ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος τὴν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν μόνον διὰ παραγωγῆς ξύλου ὡς ἀνθρώκων κ.λ.π. ἐκ τοῦ δάσους, τότε ἔχομεν τὰ ἀκόλουθα, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, συμπεράσματα.

Ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀπὸ τινος κλάδου ὡς κτηνοτροφίας, δασοπονίας κ.λ.π. λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ ἄθροισμα τῶν προσόδων, τὰς ὁποίας ἔχουν ἀπὸ τοῦ κλάδου τούτου ἔθνικῆς οἰκονομίας αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παραγωγὴν, μεταφορὰν καὶ ἐμπορίαν πρὸς κατανάλωσιν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν τοῦ κλάδου τούτου. Τὸ ἄθροισμα ὁμως τοῦτο τῶν προσόδων ἰσοῦται πρὸς τὴν τιμὴν ἀγορᾶς τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν ἢ προϊόντων τοῦ κλάδου τούτου.

Οὕτω διὰ τὸν πρεμνοφυῆ δρυμὸν τῆς Κατερίνης, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον δίδεται ἀπὸ τὸν τύπον $\frac{A'u}{u}$ ἔνθα $A'u$ εἶνε τότε ἡ τιμὴ ὄχι πρέμνου ἀλλ' ἀγορᾶς τῶν παραγομένων δασικῶν προϊόντων, τουτέστι ξυλανθρώκων, u δὲ ὁ ἀντίστοιχος περιτροπικὸς χρόνος. Λαμβάνοντες διὰ λόγους σκοπιμότητος τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὡς τόπον ἀγορᾶς, τὸν τόπον πρώτης συγκεντρώσεως ἀνθρώκων, τουτέστι τὰς παραλίας ἢ τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς περιοχῆς Κατερίνης, ἔχομεν τιμὴν ἀγορᾶς ἀνθρώκων ἴσην περίπου πρὸς 2 δραχμὰς κατ' ὄκᾶν.

Τότε, ὑπὸ τὰς λοιπὰς προϋποθέσεις τοῦ πίνακος τῆς σελίδος ἡ ἀξία τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ὡς συμβολὴ κατὰ ἐκτάριον εἰς τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα, ἰσοῦται πρὸς $\frac{3080 \times 2}{16} = 385$ ἕως 905 δραχμὰς διὰ τὰς ποιότητας δασικοῦ τόπου ἀπὸ Ia ἕως III, ὅταν χρησιμοποιῆται ἡ ὠριμότης τῆς μεγίστης ἔδαφικῆς προσόδου, πρὸς δραχμὰς δὲ 426 ἕως 961 ὅταν χρησιμοποιῆται ἡ ὠριμότης τῆς μεγίστης δασικῆς προσόδου.

Ἐννοεῖται ὅτι, ὅταν ἀντὶ ἀνθρώκων ὁ δρυμὸς παράγη καὶ τεχνικὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον εἶνε πολὺ μεγαλυτέρας ἀξίας, τὸ κατὰ ἐκτάριον ἔθνικὸν εἰσόδημα ἀποβαίνει πολὺ μεγαλύτερον, διότι ἐν κυβικὸν μέτρον τεχνικοῦ ξύλου εἰς τὴν ἀγορὰν τιμᾶται 1000 καὶ πλέον δραχμὰς, ἐνῶ ἐν κυβικὸν μέτρον ξύλου ἀνθρακοποιημένον ἐκ φυλλοβόλου δρυμοῦ μόλις τιμᾶται, μὲ τιμὴν ἀνθρώκων 2 δραχμὰς κατ' ὄκᾶν, 280 δραχμὰς.

Ἐὰν ἀντὶ τοῦ πρεμνοφυοῦς φυλλοβόλου δρυμοῦ τῆς Κατερίνης λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πρεμνοφυεῖς δάσος ἀειφύλλων πλατυφύλλων, ὅπως ἀνωτέρω

ἐπράξαμεν, τότε μὲ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἔτων καὶ παραγωγὴν 3500 ὀκάδων ἀνθρώκων κατὰ ἑκτάριον, ὁπότε, καθὰ ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν, συμφέρει εἰς τὸν δασοκτῆμονα, ὅταν τὸ ἐνοίκιον τοῦ χειμερινοῦ λιβαδίου εἶνε 4 δραχμαὶ κατὰ στρέμμα ἑτησίως, ἢ παραγωγὴ ἀνθρώκων ἔναντι τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως, θὰ ἔχωμεν ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀνθρώκων ἔθνικὸν εἰσόδημα ἴσον πρὸς

$$\frac{3500 \times 2}{20} = 350 \text{ δραχμὰς κατὰ ἑκτάριον.}$$

Ἐὰν ἡ παραγωγὴ ἀνθρώκων εἶνε 3300 ὀκάδες κατὰ ἑκτάριον, ὁπότε ὁ δασοκτῆμων ἀποκομίζει τὴν αὐτὴν ἑδαφικὴν πρόσοδον τόσον ἀπὸ τῆς παραγωγῆς ἀνθρώκων ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως, τότε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα κατὰ ἑκτάριον ἰσοῦται πρὸς 330 δραχμὰς.

Ἐὰν τέλος ἡ παραγωγὴ ἀνθρώκων εἶνε 2800 ὀκάδες κατὰ ἑκτάριον, ὁπότε, ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις τοῦ πίνακος τῆς σελίδος 22, ὁ ἑδαφοκτῆμων ἔχει μεγαλυτέραν ἑδαφικὴν πρόσοδον ἀπὸ τὴν λιβαδικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων παρὰ ἀπὸ τὴν παραγωγὴν ἀνθρώκων ἐξ αὐτῶν τότε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀνθρώκων ἰσοῦται πρὸς 280 δραχμὰς κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον.

Διὰ τὸν ὡς ἄνω πρεμιονοφῆ φυλλοβόλον δρυμὸν Κατερίνης, ὅταν ἐκταλλεύομεθα τοῦτον μόνον διὰ τῆς βοσκῆς ὡς λιβάδι, ἢ ἀξία τῆς κατὰ ἑκτάριον κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ὡς συμβολὴ εἰς τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἰσοῦται μὲ τὴν τιμὴν ἀγορᾶς τῶν ἐκ τοῦ ἑκταρίου κατ' ἔτος προερχομένων κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Λαμβάνοντες πάλιν ἑναυῖθα ὡς ὄρον συγκρίσεως τὰς παραλίαις ἢ τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς περιοχῆς Κατερίνης ὡς τόπους ἀγορᾶς, θὰ ἔχωμεν εἰς τοὺς τόπους τούτους ἀγορᾶς τιμὴν τῶν ἐξ ἑνὸς αἰγοπροβάτου προερχομένων κτηνοτροφικῶν προϊόντων ὄχι πολὺ διάφορον τῆς ἀκαθαρίστου κατὰ αἰγοπροβάτον προσόδου τοῦ κτηνοτρόφου ἐκ τῆς κτηνοτροφίας του. Διότι τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα ὡς μικροῦ βάρους καὶ μεγάλης ἀξίας, ἔναντι τοῦ ξύλου καὶ τῶν ξυλανθρώκων, δὲν ἐπιβαρύνονται ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς των μέχρι τῶν ὡς ἄνω παραλιῶν ἢ σιδηροδρομικῶν σταθμῶν παρὰ μὲ ἐλάχιστα ἔξοδα μεταφορᾶς, τὸ πολὺ 5 τῆς ἀξίας των.

Τότε ἐὰν ἔχωμεν κατὰ μέσον ὄρον 250 δραχμὰς ἀκαθάριστον πρόσοδον τοῦ κτηνοτρόφου κατὰ κεφαλὴν αἰγοπροβάτου, ὅπως δέχονται διαπρεπεῖς Ἑλληνες γεωπόνοι, χρειάζονται δὲ κατὰ αἰγοπροβάτον, ὅπως ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, κατὰ μέσον ὄρον 6 στρέμματα χειμερινοῦ λιβαδίου ἐπὶ λοφωδῶν ἢ ὄρεινῶν ἐκτάσεων καὶ ὄχι ἐπὶ πεδιάδων, συνάμα δὲ 8 στρέμματα θερινοῦ πορομοίου λιβαδίου, τότε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἐκ τῆς λιβαδικῆς ταύτης

$$\text{ἐκμεταλλεύσεως εἶνε } \frac{250}{6+8} = 17.8 \text{ δραχμαὶ κατὰ στρέμμα, ἧτοι κατὰ ἑκ-}$$

τάριον 178 δραχμαί, ηῦξημένα κατὰ 5%, ἦτοι ἐν συνόλῳ $178 + 8.90 = 186.90$ δραχμαί.

Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο εἰσόδημα τῶν 186.90 δραχμῶν προέρχεται τόσον ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ λιβαδίου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ἐπ' αὐτοῦ δρῶν κτηνοτροφικὸν κεφάλαιον ζῶων ἐκμεταλλεύσεως. Εἶνε δὲ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο εἰσόδημα ἐκ τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὸ ὡς ἄνω ἀντίστοιχον ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐκ τοῦ πρεμνοφυοῦς φυλλοβόλου δρυμοῦ Κατερίνης, ἐκ δραχμῶν 385 ἕως 961, τὸ ὁποῖον καὶ τοῦτο προέρχεται τόσον ἀπὸ τὸ δασικὸν ἔδαφος ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ἐπ' αὐτοῦ δρῶν ξυλῶδες κεφάλαιον.

Θὰ ἦτο δὲ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο εἰσόδημα ἐκ τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως σχετικῶς ἔτι μικρότερον, ἐὰν ὁ φυλλοβόλος δρυμὸς Κατερίνης παρήγε τὸ ἀκριβότερον τεχνικὸν καὶ ὄχι τὸ εὐθηνότερον ξύλον διὰ ξυλάνθρακας.

Ἐὰν ἀντὶ τοῦ πρεμνοφυοῦς φυλλοβόλου δρυμοῦ τῆς Κατερίνης, λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐκ τοῦ πρεμνοφυοῦς δάσους ἀειφύλλων πλατυφύλλων, τότε παρατηροῦμεν ὅτι ἀκόμη καὶ διὰ παραγωγὴν 2800, ὀκάδων ἀνθράκων ἐκ τοῦ δάσους τούτου μὲ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἐτῶν, τουτέστι διὰ μέσην ἐτησίαν περιτροπικὴν αὔξησιν 0,87 τοῦ κυβικοῦ μέτρου ὁπότε ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις τοῦ πίνακος τῆς σελίδος 22 εἶνε προτιμότερα διὰ τὸν δασοκτῆμονα, ὡς ἐξεθέσαμεν. ἢ λιβαδικὴ καὶ ὄχι ἢ διὰ παραγωγῆς ἀνθράκων ἐκμετάλλευσις τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων, πάλιν τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐκ 280 δραχμῶν κατὰ ἑκτάριον ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀνθράκων εἶνε πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐκ τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐκ δραχμῶν 186.90.

Πρέπει δὲ νὰ κατέλθῃ ἡ παραγωγὴ ἀνθράκων εἰς 1869 ὀκάδας κατὰ ἑκτάριον, τουτέστι μὲ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἐτῶν εἰς παραγωγὴν 0,58 κυβ. μέτρα ξύλου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον, ἵνα τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀπὸ τῆς κτηνοτροφίας ἐντὸς τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων γίνῃ ἴσον πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀπὸ τῆς παραγωγῆς ἕξ αὐτῶν ξύλου διὰ ξυλάνθρακας, ὑπὸ τὰς λοιπὰς ἀναφερθεῖσας προϋποθέσεις τιμῆς ἀγορᾶς ἀνθράκων καὶ ἀκαθαρίστου προσόδου ἐκ τῆς κτηνοτροφικῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Μία ὅμως παραγωγὴ ἢ περιτροπικὴ αὔξησις 0,58 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος καὶ ἑκτάριον, διὰ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἐτῶν, δὲν εἶνε κατὰ τι πολὺ μικρὸν διὰ τοὺς ξηροὺς δασικοὺς τόπους τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀνατολικῆς Πελοποννήσου καὶ πολλῶν ξηρῶν νήσων, ἀφοῦ ἐκεῖ παρατηρεῖται καὶ μικρότερα περιτροπικὴ αὔξησις.

Οὕτως εἰς λιάν ξηρὸν τόπον ἐπὶ τοῦ βορείου Ὑμηττοῦ, ἐπὶ ἀβαθοῦς ἐδάφους ἐκ λατυποπαγοῦς πετρώματος, Brekzie, τοῦ δάσους Ἁγίου Ἰωάννης ὁ Κυνηγὸς παρὰ τὸ Χαλάνδρι τῆς Ἀττικῆς, παρατηρήθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως δύο δημήλικοι λόχμοι παραλίας πεύκης, *Pinus halepensis*, ἡλικίας 45 καὶ 50 ἐτῶν, μὲ ὕψος 5 καὶ 4,25 μ., στηθιαίαν ἀφλοῖον διάμετρον

0.105 και 0.08 τοῦ μέτρου, διάμετρον ἄφλοιον εἰς τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ, τουτέστιν εἰς τὸ πρέμον, 0.12 και 0.10 μ., και με μέσην περιοδικὴν αὐξήσιν ξύλου, διὰ τὴν περίοδον τῶν 45 και 50 ἐτῶν, 0.25 και 0.15 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος και ἐκτάριον.

Αἱ λόχμαι αὐταὶ παραλίας πεύκης εἶνε αἱ ὀλιγώτερον παραγωγικαὶ εἰς ξύλον ἀπὸ ὅσους εἶδε και ἐμέτρησε μέχρι σήμερον ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁφείλεται δ' ἡ μικρὰ αὕτη παραγωγικότης τῶν ὄχι μόνον εἰς τὸ ξηρὸν κλίμα τῆς Ἀττικῆς ὅσον εἰς τὸ ἄνευ ἰκμάδος ἐκεῖ ἔδαφος.

Ἐὰν ὅμως τόσον μικρὰ εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ δασικοῦ ἐκείνου τόπου παραγωγή ξύλου τῆς λόχμης ἐκ παραλίας πεύκης, δυνάμεθα, ἐκτιμῶντες και τὴν παρομοίαν αὐξήσιν τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων σχίνου, πρίνου, κουμαριάς κ.λ.π. ἐπὶ παρομοίων ἐδαφῶν γειτονεούντων πρὸς τὰς ὡς ἄνω λόχμας παραλίας πεύκης, διότι δυστυχῶς ἀκριβεῖς μετρήσεις αὐξήσεως ἐπὶ τῶν ἀειφύλλων τούτων πλατυφύλλων δὲν ἠμπορέσαμεν μέχρις ὥρας νὰ ἔχωμεν, δυνάμεθα λέγω νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνάλογος μέση περιοδικὴ αὐξήσις ξύλου κατ' ἔτος και ἐκτάριον τῶν ἀειφύλλων ἐκεῖ πλατυφύλλων δὲν εἶνε μεγαλυτέρα, μᾶλλον εἶνε μικροτέρα τῆς ὡς ἄνω ἀντιστοίχου παραγωγῆς ξύλου τῆς παραλίας πεύκης.

Εἰς τοὺς ἄνωτέρω ἀριθμοὺς συγκρίσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν δύο ἐκμεταλλεύσεων τοῦ ἐδάφους, τῆς μιᾶς πρὸς παραγωγήν ξύλου και τῆς ἄλλης ὡς λιβάδι, ἔχομεν μίαν ἐνδειξιν τῆς μεγαλυτέρας παραγωγῆς, τοῦ μεγαλυτέρου δηλαδὴ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις ἐξασφαλίζει ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους πρὸς παραγωγήν ξύλου, ἔναντι τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ.

Ὅτιω τίθεται εἰς πλήρη φῶς ἡ μεγάλη σημασία, ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἢ παραγωγῆς, τῆς δασοπονίας ἔναντι τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τοῦ ἰδεώδους τούτου τῆς δασοπονίας εἰς μίαν χώραν χρειάζονται.

α. Συντήρησις τῶν ὑπαρχόντων δασῶν και μὴ ἀναγωγή τούτων εἰς καθαρὰς βοσκὰς, ὅταν, ὅπως κατὰ κανόνα συμβαίνει, δὲν συνηγοροῦν πρὸς τοῦτο σπουδαιότατοι λόγοι.

β. Κεφάλαια ἄφθονα και εὐθηνά, τουτέστι με μικρὸν ἐπιτόκιον, διότι ἡ ἐθνικὴ δασοπονία ἔχει μεγάλην ἀνάγκην τούτων, ἐνῶ ἡ κτηνοτροφία ἐργάζεται με ὀλιγώτερα, ἔστω και κατὰ τι ἀκριβότερα κεφάλαια.

γ. Προηγμένος δασοτεχνικὸς και κτηνοτροφικὸς πολιτισμὸς, δυνάμενος νὰ χρησιμοποίησιν τὴν πνευματικὴν και σωματικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀναγωγήν τῆς ἐδαφοπονίας ἀπὸ τῆς χαλαρᾶς λιβαδικῆς εἰς τὴν ἐντονωτέραν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν πρὸς παραγωγήν ὅσον τὸ δυνατόν πολυτιμότερου ξύλου.

δ. Δασική και κτηνοτροφική πολιτική ευνοούσα, όπου εἶνε δυνατόν, ὄχι τὴν ἄμεσον καὶ ἀπότομον, ἀλλὰ τὴν διὰ σώφρονος ἐξελιξέως ἀναγωγὴν ἀπὸ τῆς λιβαδικῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν ἐντονωτέραν δασικὴν, ὅταν καὶ ὅπου αὕτη εἶνε πράγματι ἐντονωτέρα, δηλαδὴ παραγωγικωτέρα, διὰ μέτρων ἀγροτικῆς καὶ δασικῆς ἀσφαλείας, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς πίστεως, σώφρονος φορολογίας καὶ δασμολογήσεως τῶν κτηνοτροφικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων, συγκοινωνίας διὰ μέσου τῶν ὁρέων, δασικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκπαιδεύσεως, κανονισμοῦ καὶ ἄρσεως τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς ἐπὶ δασῶν καὶ λιβαδίων κ.λ.π.

Διότι ἵνα καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιωτικοῦ συμφέροντος τοῦ λιβαδοκτήμονος καταστῆ δυνατὴ καὶ συμφέρουσα ἢ πρὸς παραγωγὴν ξύλου μόνον ἐκμετάλλευσίς τοῦ λιβαδίου, μερικὴ ἢ ὀλική, εἶνε ἀνάγκη ὅπως ὁ ἐδαφοκτήμων ἀποκομίζῃ ἀπὸ τὴν διὰ ξύλου ἐκμετάλλευσιν μεγαλυτέραν κατὰ ἑκτάριον ἐδαφικὴν πρόσδοτον, παρὰ ἀπὸ τὴν λιβαδικὴν τοιαύτην. Ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ λιβαδοκτήμονος κοινωφελούς, ὅπως εἶνε τὸ κράτος καὶ ἡ κοινότης, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀνέχεται καὶ μικρότερον τοκισμὸν τῶν κεφαλαίων του, ὅταν μὲ τοῦτο ἐξυπηρετοῦνται γενικώτερα συμφέροντα αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τουτέστι τῆς παραγωγῆς.

6. Εἶδος κτηνοτροφικῶν ζῴων

Α'. Γενικότητες

Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ εἶδους τῶν κτηνοτροφικῶν ζῴων διὰ τὰς ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκὰς πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κυρίως τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον ὅτι κάθε εἶδος ζῴου εἶνε φύσει προικισμένον βιωτικῶς μὲ διάφορον δύναμιν ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐντὸς τοῦ δάσους φυομένων ποῶν, γράστων, τουτέστι, χόρτων, φρυγάνων, θάμνων κ.λ.π.

Δεύτερον ὅτι κάθε εἶδος ζῴου ἔχει διάφορον δύναμιν παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν προϊόντων ὡς κρέατος, γάλακτος κ.λ.π., καὶ

Τρίτον ὅτι αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας τὰ διάφορα εἶδη ζῴων προξενοῦν διὰ τῆς βοσκῆς, πατημάτων κ.λ.π. εἰς τὴν παραγωγὴν ξύλου, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, εἶνε διάφοροι ἀναλόγως τοῦ εἶδους ὄχι μόνον τῶν βοσκόντων ζῴων ὡς αἰγῶν, προβάτων κ.λ.π. ἀλλὰ καὶ τῶν βοσκομένων δασικῶν φυτῶν ὡς χόρτων, φρυγάνων, θάμνων, νεαρῶν δασικῶν εἰδῶν ὡς φυλλοβόλου δρυός, καστανιάς, δξυᾶς, ἐλάτης, πεύκης, πρίνου, ἀριάς, κουμαριάς, σχίνου κ.λ.π.

Β'. Αἰγες

Ἔχομεν κυρίως τρεῖς φυλάς ἢ ράτσες αἰγῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πρῶτον τὴν κοινήν, ἢ ὁποία ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐντοπιάν φυλὴν παρουσιάζεται ὡς ποιμνικὸν κυρίως ζῴον εἰς τρεῖς παραλλαγάς, τὴν σκληρα-

γωγημένην βουνίσιαν, τὴν μικροτέραν καμπίσιαν καὶ τὴν περισσότερον γαλακτοπαραγωγὸν νησιωτικὴν. Ὡς ἀγρία ἢ αἰξ αὕτη ἀπαντᾷ εἰσέτι εἰς τοὺς βράχους τῆς Σαμοθράκης, τῆς ἔρημονήσου Γιοῦρα τῶν βορείων Σποράδων καὶ τῆς Ἀντιμήλου.

Δεύτερον τὴν οἰκίστιον καὶ λίαν γαλακτοπαραγωγὸν Μαλτέζικην, καὶ

Τρίτον τὴν ράτσαν τῆς Ἀγκύρας, ἡ ὁποία δὲν ἀρμέγεται καὶ δίδει τριῶν λευκὴν καὶ γυαλιστερὴν ὅπως περίπου τὸ μετάξι.

Ἡ ποιμενικὴ αἰξ, προικισμένη μὲ ἀπαράμιλλον ἱκανότητα ἀναρριχήσεως ἐπὶ ἀποτόμων βράχων καὶ μὴ εὐθυκόρμων δένδρων, εἶνε τὸ γαλακτοπαραγωγὸν ζῶον τῶν πτωχῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων μὲ μακρὰς περιόδους ξηρασίας.

Καὶ ἡ ποιμενικὴ αἰξ τρέφεται κατὰ προτίμησιν, ὅπως ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας παρετήρησεν εἰς τὸ ὑπὸ αἰγῶν ἄλλοτε βοσκόμενον δάσος Δρίζας τοῦ Τατοῦτου, ἀπὸ τὰ μὴ ἔρποντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τρυφερὰ χορτάρια τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, ὅπως καὶ ἡ ἀγέλας, ἐνῶ τὸ πρόβατον τρέφεται κυρίως ἀπὸ ἔρποντα σχεδὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους χορτάρια.

Ὅταν ὅμως τὰ χόρτα ταῦτα λείπουν ἢ ξηραθοῦν τότε ἡ αἰξ, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πρόβατον, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ τρέφεται ἀπὸ τοὺς τρυφερωτέρους βλαστοὺς φρυγάνων, θάμνων καὶ δασικῶν δένδρων. Οὕτως ἡ αἰξ εἶνε ξηροβιότερον τρόπον τινα ζῶον παρὰ τὸ πρόβατον, ἔτι δὲ περισσότερον παρὰ ἡ ἀγέλας.

Τυπικὰ γιδολίβαδα δὲν εἶνε ἄρα τὰ πυκνὰ ὁμήλικα γηραιὰ δάση, αἱ σκιερὰ συστάδες τῶν ὁποίων δὲν ἔχουν χαμηλοὺς κλώνους μὲ τρυφεροὺς βλαστοὺς διὰ τὰς αἰγας, οὔτε τὰ ψιλὰ λιβάδια, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, ἰδίως ἀπὸ ἀειφύλλα πλατύφυλλα, *Lauretum*, τὰ ὁποία τόσον εὐχαρίστως τρώγουν γενικῶς αἱ αἰγες.

Ἡ αἰξ εἶνε ἐξαιρετικῶς ὑγιὲς ζῶον, σχετικῶς πρὸς τὰ εὐπαθέστερα πρόβατα καὶ ἀγελάδας καὶ δὲν προσβάλλεται συνήθως ἀπὸ φθίσιν. Διὰ τοῦτο τὸ γάλα τῆς εἶνε καλὴ τροφή διὰ τὰ παιδιὰ, λόγῳ δὲ τοῦ ἀφθονωτέρου βουτύρου τοῦ ὁμοιάζει περισσότερον παρὰ τὸ ἀγελαδινὸν πρὸς τὸ γάλα τῆς γυναικός. Ἡ δυσάρεστος ἐνίοτε ὁσμὴ τοῦ γάλακτος τῆς αἰγὸς ὀφείλεται εἰς τὰς κατὰ τὸ ἄρμεγμα ἀκαθαρσίας.

Αἱ αἰγες βλάπτουν τὰ δάση πολὺ περισσότερον παρὰ τὰ πρόβατα καὶ αἱ ἀγελάδες. Διότι γὰρ μὲν πρόβατα βόσκουν μετὰ τῶν χόρτων μόνον τὰ διαιτῆ τὸ πολὺ δασικὰ φυτάρια, ἐνῶ αἱ αἰγες τρώγουν τοὺς ἐπακρίους καὶ πλήρεις κατὰ τὴν ἀνοιξιν θρεπτικῶν ἄζωτοῦχων τροφῶν βλαστοὺς, τὸ κοινῶς ὀνομαζόμενον ἐπὶ τοῦ πρίνου ἡοδάμι, ἰδιαίτερος δὲ τὸν κεντρικὸν ἐπικόρυφον τοιοῦτον ὅχι μόνον τῶν διαιτῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πολυτετῶν ἀκόμη φυλλοβόλων δρυῶν, καστανιαῖς, ἔξυᾶς, ἐλάτης κ.λ.π.

Οὕτως αἱ αἰγες παρεμποδίζουν τὴν αὕξησιν τῶν δασικῶν δένδρων καὶ

ψαλιδίζουν την ἐλάτην εἰς κωνικὴν χαρακτηριστικὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς παρετήρησε καὶ εἰς ὑπὸ αἰγῶν βοσκόμενα δάση τῆς Ἰσπανικῆς ἐλάτης, *Abies pinsapo*, ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐνῶ τὴν κόμην τοῦ πρίνου καθιστοῦν ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν βοσκουσῶν αἰγῶν εἶνε δυσαναλόγως μέγας, τόσον πυκνὴν καὶ στερεὰν ὥστε νὰ δύναται τις πολλακίς νὰ πατήσῃ καὶ σταθῇ ὄρθιος ἐπ' αὐτῆς.

Εἰς τὴν Κύπρον ἐδέχοντο ἄλλοτε ὡς ἀνεκτὴν διὰ μίαν καλὴν βοσκὴν αἰγῶν, τὴν ἀναλογίαν μιᾶς αἰγὸς πρὸς 10 στρέμματα βοσκησίμου ἐκτάσεως. Διὰ τὴν ἐντὸς δασῶν βοσκὴν, ὅπου δὲν ἀπαγορεύεται τελείως ἡ αἰγοβοσκὴ, πρέπει ν' ἀναλογοῦν περισσότερα στρέμματα κατὰ βόσκουσαν αἶγα.

Οὔτε αἱ πυρκαϊαὶ οὔτε αἱ ληστρικαὶ ὑλοτομίαι βλάπτουν τόσον πολὺ τὰ Ἑλληνικὰ δάση ὅσον ἡ αἰγοβοσκὴ, διότι ἡ φυσικὴ ἀναδάσωσις εἰς τὰ δάση ταῦτα θὰ διώρθονε τὰς ἐξ αὐτῶν ζημίας, ἐὰν τὰ βόσκοντα αἰγοποιμίνα δὲν ἠμπόδιζον τοῦτο.

Μὲ τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος ἀπομάκρυνσις ὄλων τῶν αἰγῶν ἀπὸ ὅλα τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχουν ἐκτάσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ αἶξ παριστᾷ πολὺτιμον καὶ ἀναντικατάστατον ζῶον ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους. Οὕτως εἰς τὰ ξηροβούνια τῶν νήσων καὶ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, ἀπαντοῦν πολλαχοῦ μεγάλα ἐκτάσεις σκεπασμέναι μὲ ἀείφυλλα πλατύφυλλα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται ν' ἀναπτύξουν χονδρὸν ὀπωσδήποτε ξύλον διὰ κάρβουνα ἢ καυσόξυλα, μόνον δὲ διὰ τῆς αἰγοβοσκῆς εἶνε κυρίως ἐκμεταλλεύσιμα. Τὰ ξηροβούνια ταῦτα εἶνε τότε κυρίως γιδοβούνια καὶ τυπικὰ γιδολίβαδα.

Ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἐκτάσεις αὗται δύναται ν' ἀναδασωθοῦν μὲ παραλίαν πεύκην ἐντόνως ἀξιοσημειωμένην ἐπ' αὐτῶν, ὅποτε πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ διὰ ξύλου πεύκης ἐκμετάλλευσις. Λέγομεν δὲ πεύκην ἐντόνως ἀξιοσημειωμένην, διότι ὁ συγγραφεὺς, ὅπως ἀνωτέρω ἐλέχθη, παρετήρησεν εἰς δάσος τοῦ Ὑμηττοῦ παρὰ τὸ Χαλάνδρι, ἐπὶ πετρώδους καὶ ἀβαθοῦς ἐδάφους, λόχμην πεύκης ἡλικίας 50 ἐτῶν μὲ ὕψος 4.25 περίπου μέτρων καὶ ξυλώδη ὄγκον 7.5 περίπου κυβικῶν μέτρων, μὲ μέσην δηλαδὴ περιοδικὴν αἴξησιν 0,15 τοῦ κυβικοῦ μέτρου κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον, τουτέστιν ἐξηκοντάκις μικροτέραν τῆς ἀξήσεως τοῦ δάσους Κεχριές, περὶ τῆς ὁποίας ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, εἰς σελ. 26 τῆς μελέτης ταύτης. Εἰς τὸ ἔδαφος δηλαδὴ ἐκεῖνο καὶ ἡ διὰ πεύκης ἀναδάσωσις ἀπέβαινεν ἔνεκα τῆς ἐλαχίστης ἀξήσεως τῆς συστάδος εἰς ξύλον οἰκονομικῶς ἀδύνατος. Ἄσχετον δὲ πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ταύτην οἰκονομικὴν ἀποψιν εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ λόγους αἰσθητικῶν καὶ πρὸς δημιουργίαν πάρκου ὀρθῶς ἀπηγορεύθη ἐπὶ τοῦ δάσους τούτου τοῦ Ὑμηττοῦ ἡ βοσκὴ!

Οἱ τρέφοντες εἰς τὴν βορείαν Ἑλλάδα αἶγας, πρόβατα ἢ ἀγελάδας ἔχουν ἐνιαχοῦ τὰ λεγόμενα κλαδερά δένδρα, ἰδίως φυλλοβόλα, τῶν ὁποίων, κατὰ

περιτροπικὸν χρόνον 5—10 ἐτῶν, κόπτουν τοὺς κλώνους μὲ τὰ φύλλα περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους διὰ νὰ σχηματίσουν τῆς λεγόμενης κλαδαριῆς, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς τροφή τῶν ζῶων κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐνίοτε εἰς βαρεῖς χειμῶνας ἠμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν, ἰδίως δι' αἴγας, καὶ ὑλοτομούμενοι κλάδοι γηραιῶν ἑλατῶν, πρίνων, ἀριῶν, φιλυκιῶν κ.λ.π. Δάση ὅμως συστηματικῶς ἀποκλαδούμενα διὰ κτηνοτροφικὰς ἀνάγκας δὲν ἀποτελοῦν παρήγορον ἐμφάνισιν. Ἡ ἀποκλάδωσις ἐμποδίζει τὴν συνηρέφειαν. Τὰ κλαδερὰ δένδρα δὲν ἠμποροῦν ν' ἀποτελοῦν συστάδας καὶ πρέπει, ὡς ἰδιοκτησία ἀγροτῶν κτηνοτρόφων, νὰ φύωνται μᾶλλον μεμονωμένα.

Ὅταν τὸ αἰγοποιμῖον εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ δασοκλήμονος τότε ἡ βοσκὴ κανονίζεται εὐκολώτερον καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ζημία ἀποβαίνει μικροτέρα. Ὅταν ὅμως τὸ αἰγοποιμῖον ἀνήκῃ εἰς ἐνοικιαστὴν τῆς βοσκῆς κτηνοτρόφον, τότε ἡ ζημία εἰς τὸ δάσος ἀποβαίνει μεγαλυτέρα. Ὁμοίως ὅταν ὁ ποιμὴν τοῦ αἰγοποιμῖου εἶνε καὶ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ ἡ κτηνοτροφικὴ ἐπιχείρησις ἀποβαίνει γενικῶς ἐπικερδεστέρα παρὰ ὅταν ὁ ποιμὴν εἶνε μισθωτὸς τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ποιμῖου.

Ἡ αἶξ εἶνε ἡ ἀγέλας τοῦ πτωχοῦ ἀγρότου τῆς φυσικῆς ἰδίως οἰκονομίας. Εἰς προηγμένον στάδιον χρηματικῆς οἰκονομίας, ὅποτε πρόκειται περὶ παραγωγῆς γάλακτος εἰς μεγάλους ὄγκους, ἐνδείκνυται ἡ διατροφή ἀγέλαδων ἐντὸς σταύλων. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἡ αἶξ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὰ γονιμώτερα ἐδάφη τῶν λιβαδίων, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται δενδροκομικῶς μὲ ἐλιές, χαρουπιές, καστανιές κ.λ.π. καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ γονιμώτερα δάση ἐλάτης, μαύρης πεύκης, φυλλοβόλου δρυός, καστανιάς καὶ ὄξυας.

Οὕτως ἡ αἶξ μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας περιορίζεται ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς οἰκόσιτον γαλακτοπαραγωγὸν ζῶον καὶ ἀγέλαδα τοῦ πτωχοῦ ἀγρότου, ἱερομένη ἀπὸ τὰ φυτὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ κήπου του ἢ καὶ ἀπὸ τὰ κοινοτικά μαναρολίβαδα, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς ποιμενικὸν ζῶον ἐντὸς ἀγόνων καὶ πετρωδῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἢ ἐντὸς πτωχῶν δασῶν μὲ μικρὰν παραγωγὴν ξύλου, ὅπου ἡ αἰγοποιμνιοβοσκὴ εἶνε ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ δάσους, ὡς τοῦτο εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, πολλὰς ξηρὰς νήσους κ.λ.π. συμβαίνει.

Αἱ αἶγες εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τινα στατιστικὴν τοῦ ὑπουργείου γεωφγίας, εὐμενῶς ἀνακοινωθεῖσαν εἰς τὸν συγγραφέα, ἀνῆρχοντο τὸ 1927 εἰς 5.992.384. Οὕτως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντεστοίχουν τὸ 1927 εἰς κάθε ἐκτάριον ἐδάφους 0.5 αἶγες, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἀντεστοίχουν μόνον 0.09 αἶγες, ἤτοι μόλις τὸ ἓν πέμπτον.

Εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες, μικρὰ δ' εἶνε σχετικῶς ἡ εὐρύτης τῆς ζώνης Lauretum, ἀντιστοιχοῦν 0.3 αἶγες κατὰ ἐκτάριον ἐδάφους.

Π Ι Ν Α Ξ
Κτηνοτροφικῶν ζώων εἰς τὴν Ελλάδα κατὰ τὸ 1927.

Περιοχαὶ	Αἴγες	Πρόβατα	Χοῖροι	Ἴπποι μὴ ἀποτιθῶντες	Ἀγελάδες καὶ βόες	Ἀναλογία αἰγῶν πρὸς ἀλοπρόβατα	Ἔκτασις εἰς χιλιάδας	Αἴγες κατὰ ἑκατομῆδας καὶ σκεπῶν ἀριθμῶν	Κατὰ ἑκτάριον ἐπιφανείας ἐδάφους		
									Αἴγες	Πρόβατα	Ἀγελάδες καὶ βόες
Πελοπόννησος	1.235.162	1.358.208	106.921	40.119	70.942	0,47	2.146	1,9	0,6	0,6	0,03
Στερεὰ Ἑλλάς	1.474.970	1.734.168	79.325	33.194	104.591	0,46	2.439	2,4	0,6	0,7	0,04
Θεσσαλία	729.789	1.609.443	49.271	22.170	122.923	0,31	1.334	2,2	0,5	1,2	0,09
Ἡπειρος	562.319	938.935	12.823	19.752	76.707	0,37	869	2,9	0,6	1,0	0,09
Μακεδονία	1.125.317	2.315.471	88.114	46.981	432.952	0,32	3.445	1,2	0,3	0,7	0,13
Θράκη	246.211	497.735	16.756	6.320	101.757	0,33	824	1,0	0,3	0,6	0,12
Νῆσοι Αἰγαίου	116.238	172.965	5.736	6.734	21.939	0,40	407	1,1	0,3	0,4	0,05
Κυκλάδες	47.028	44.262	6.796	417	11.953	0,51	263		0,2	0,2	0,05
Κρήτη	337.675	494.829	38.464	4.200	52.092	0,41	836	6,6	0,4	0,6	0,06
Ἴόνιοι Νῆσοι	117.675	163.061	6.981	7.384	8.959	0,42	229	3,9	0,5	0,7	0,04
Σύνολον	5.992.384	9.329.077	411.187	187.271	1004815	0,39	12.792	2,5	0,5	0,7	0,08

Ἡ ἀναλογία αὕτη βαίνει ἐκεῖθεν αὐξανομένη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου αὕτη γίνεται 0,5, καὶ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν Ἡπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ὅπου αὕτη, ἕνεκα τῆς ὀρεινῆς διαμορφώσεως αὐτῶν καὶ τῆς εὐρύτερας ἐξαπλώσεως τῆς ζώνης Lauretum, ἀποβαίνει διπλασία τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἥτοι 0,6 κατὰ ἑκτάριον.

Οὕτως εἰς τὴν μὴ νησιωτικὴν Ἑλλάδα ἡ ἀναλογία αἰγῶν αὐξάνει ἀπὸ τοῦ ὑγροτέρου Βορρᾶ πρὸς τὸν ξηρότερον Νότον. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Πελοπόννησος τρέφουν ἄρα, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους των, διπλασίας αἶγας παρὰ ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη. Εἰς τὰς νήσους ἡ ἀναλογία αἰγῶν κατὰ ἑκτάριον, ἕνεκα τοῦ λίαν βραχέως καὶ ἀπεψλωμένου ἐδάφους, ἴσως δὲ καὶ τῆς μᾶλλον προηγμένης γεωργίας, ἀρχίζει ἐλαττωμένη καὶ ἀποβαίνει εἰς μὲν τὰς Ἰονίους νήσους καὶ Κρήτην 0,5 καὶ 0,4, εἰς δὲ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς Κυκλάδας ἔτι μικροτέρα, 0,3 καὶ 0,2. Εἰς τὴν Κύπρον ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε 0,24.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατὰ ἑκτάριον δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἀναλογίαν αἰγῶν, αὕτη, ἐκτὸς τῶν νήσων, εἶνε μεγίστη εἰς τὴν πτωχὴν εἰς δάση Ἡπειρον, ἥτοι 2,9, βαίνει ἐκεῖθεν ἐλαττωμένη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, 2,2, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, 2,4, καὶ τὴν Πελοπόννησον 1,9, ἵνα ἀποβῇ ἔτι μικροτέρα πρὸς τὴν Μακεδονίαν 1,2 καὶ Θράκην 1,0. Οὕτως εἰς τὴν μὴ νησιωτικὴν Ἑλλάδα τὰ δάση καὶ αἱ δασικαὶ βοσκαὶ τῆς νοτιῶς τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλάδος καὶ Ἡπέρου ἐπιβαρύνονται κατὰ ἑκτάριον μὲ διπλάσιον περίπου ἀριθμὸν αἰγῶν παρὰ τὰ δάση τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Εἶνε δ' αὐτονόητον ὅτι τὰ αἰγοποιμνία τρέφονται κυρίως ἀπὸ τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια καὶ δάση, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ ψιλὰ λιβάδια, τὰ ὅποια, ὡς παράγοντα κυρίως χόρτον, εἶνε κυρίως προβατολίβαδα καὶ ὄχι γιδολίβαδα.

Καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀντιστοιχοῦν εἰς κάθε αἶγα 0,5 ἑκτάρια δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων.

Γ'. ΠΡΟΒΑΤΑ

Τὸ πρόβατον εἶνε ὀλιγώτερον εὐκίνητον παρὰ ἡ αἶξ καὶ ἐκλέγει μεταξὺ πληθῆος φυομένων χόρτων, ὅσα προτιμᾷ πρὸς διατροφήν του, ξυρίζον αὐτὰ σχεδὸν μέχρι τοῦ ἐδάφους.

Οὕτω τὸ πρόβατον κατορθώνει νὰ ζῆ ἀπὸ χορτάρια ὅπου ἡ ἀγέλας καὶ ὁ βοῦς θὰ ἐλιμοκτόνουν. Ὅπως καὶ ἡ αἶξ κατορθώνει νὰ ζῆ ἐντὸς ξηρῶν λιβαδίων ἀπὸ ξυλῶδεις βλαστοὺς φρυγάνων, θιάμων καὶ δασικῶν δένδρων, ὅπου τὸ πρόβατον θὰ ἐψόφα ἕξ ἀσιτίας. Ἐκ τῶν φρυγάνων τὰ πρόβατα τρώγουν τὰ φύλλα καὶ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς κουνούκλας, *Cistus* κ.λ.π.

Τυπικὰ προβατολίβαδα δὲν εἶνε ἄρα τὰ πυκνὰ εἴτε δάση εἴτε μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, ὑπὸ τὴν σκιάν των συστάδων των ὁποίων δὲν φυτρώνει

χορτάρι, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ψιλὰ λιβάδια μὲ συνδενδρίας δένδρων καὶ θάμνων, ὑπὸ τὰς ὁποίας τὰ πρόβατα εὐρίσκουν καταφύγιον κατὰ τῶν ψυχρῶν ἀνέμων τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν θερμῶν ἡλιακῶν ἀκτίων τοῦ θέρους.

Τὰ ἐντὸς δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων τρεφόμενα πρόβατα ὑποφέρουν κατὰ δύο κυρίως περιόδους.

Πρῶτον κατὰ τὴν μεγάλην ξηρασίαν τοῦ θέρους, ὅποτε ξηραίνονται τὰ χορτάρια, τὰ δὲ πρόβατα μὴ εὐρίσκοντα τροφήν ἀδυνατίζουν καὶ τὰ ἀσθενέστερα μεταξὺ αὐτῶν, ἰδίως τὰ νεαρά, μόλις ὀλίγων μηνῶν ζυγούρια, τῶν ὁποίων ὁ πεπτικός σωλὴν εἶνε μᾶλλον εὐαίσθητος, ψοφοῦν.

Δεύτερον κατὰ τὸν βαρύν, ψυχρὸν καὶ ξηρὸν χειμῶνα, ἰδίως ὅταν ἡ μακρὰ ξηρασία τοῦ θέρους ἐπεξετάθη ὀψίμως κατὰ τὸ φθινόπωρον, αἱ δὲ πρῶται βροχαὶ ἤλθον πολὺ ἄργα, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἄργα φυτρώσαντα χορτάρια, ἔνεκα τοῦ ψύχους τοῦ χειμῶνος, δὲν κατορθύνουν ν' αὐξηθοῦν δι' ἔλλειψιν θερμότητος. Τὰ πρόβατα τότε, ἀσθενικὰ ἦδη ἀπὸ τοῦ θέρους, μὴ τρεφόμενα ἐπαρκῶς, χειμαζόμενα δ' ἀπὸ τὸ δριμύ ψύχος τοῦ χειμῶνος ἀποδεκατίζονται πολλάκις.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ὅταν, λόγῳ λίαν πρωΐμων βροχῶν φυτρώσουν μὲν ἀπὸ τῶν σπόρων χορτάρια, ἐπακολουθήσῃ ὅμως μακρὰ ξηρασία, ὅποτε ξηραίνονται ταῦτα καὶ ἀπορρίχνει ἡ γῆ, ὅπως λέγουν οἱ ποιμένες.

Τὸ πρόβατον δὲν εἶνε τόσον ὑγιὲς ζῶον ὅπως ἡ αἶξ, εἶνε ὅμως γενικῶς ὑγιέστερον ἀπὸ τὴν ἀγελάδα, ὑποφέρει δ' ἀπὸ διαστομίαισιν ἢ κλαπάτσαν, ὅταν βόσκη τευματώδη λιβάδια. Τὸ πρόβατον ὑποφέρει ἀπὸ τὸ ψύχος καὶ τὴν ὑγρασίαν, ὀλιγότερον ὅμως παρὰ ἡ αἶξ, πρέπει νὰ κοιμᾶται εἰς στεγνὸν ἔδαφος καὶ εἶνε γενικῶς μᾶλλον προσοδοφόρον παρὰ ἡ αἶξ.

Τὰ πρόβατα βλάπτουν τὰ δάση ὀλιγότερον παρὰ ἡ αἶξ, περισσότερον ὅμως παρὰ ὁ βοῦς καὶ ἡ ἀγελάς.

Τὰ πρόβατα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήρχοντο τὸ 1927 εἰς 9.329.077.

Εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν κυρίως ἀπαντᾷ ἡ ράτσα, ροῦντα ἢ γκέκιχη, μὲ μαλὶ λεπτὸ καὶ στριφτό. Εἶνε τὸ καλύτερον καὶ λεπτότερον Ἑλληνικὸ μαλί, ὑπερθυμίζον ἀμυδρῶς τὸ τοῦ μερινοῦ. Ἡ ράτσα αὕτη ἀπαντᾷ εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, Οὐγγαρίαν καὶ νότιον Ρωσσίαν.

Ἡ μᾶλλον διαδεδομένη εἰς τὴν Ἑλλάδα ράτσα εἶνε ἡ βλάχικη, ἀπαντῶσα εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Ρουμανίαν. Τὸ μαλὶ τοῦ προβάτου τούτου εἶνε ἀνάμικτον ἐκ χονδροτέρων καὶ μακροτέρων λείων τριχῶν καὶ βραχειῶν λεπτῶν ἑριοτριχῶν.

Τὰ βλάχικα πρόβατα εἶνε μεγαλυτέρας ἀντοχῆς καὶ προτιμῶνται διὰ μέρη ὄρεινά καὶ πτωχά. Παραλλαγαὶ τοῦ προβάτου τούτου εἶναι αἱ ἑξῆς : Πρῶτον τὰ νομαδικὰ σαρακατσάνικα, βλάχικα καὶ ἀρβανιτοβλάχικα, ζῶα ἀντοχῆς, διαιτώμενα τὸ καλοκαίρι εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὸν χειμῶνα εἰς τὸν κάμπον. Δεύτερον τὰ μόνιμα βουνίσια, ζῶα μικρόσωμα. Τρίτον τὰ μόνιμα

καμπίσια, ζῶα μεγαλύτερα καὶ μὲ πολὺ περισσότερον γάλα. Τέταρτον τὰ καραγκούνικα, ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Θεσσαλίας. Εἶνε μεγαλύτερα καὶ παρέχουν περισσότερον γάλα καὶ κρέας.

Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, ὅπου τὸ κλίμα εἶνε ἠπιώτερον καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα μὲ περισσοτέρους ὕδρατμούς, τρέφονται πρόβατα προερχόμενα ἀπὸ διάφορες ράτσες καὶ δίδοντα γάλα ἀφθονώτερον ἀπὸ τὰ πρόβατα τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Τοιαῦτα νησιωτικὰ πρόβατα εἶνε τὰ τῆς Σκοπέλου καὶ Ζακύνθου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερον φημισμένα, ἀνήκοντα εἰς τὸν τύπον τῶν ρούντων, εἶνε τὰ καλῶς τρεφόμενα οἰκόσιτα τῆς Γλώσσης εἰς τὴν Σκόπελον.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρόβατα ἀπὸ ξένες ράτσες εἴτε ἀμιγῆ εἴτε σμιγάδια. Τοιαῦτα εἶνε πρῶτον τὰ πρόβατα Caracul τῆς Βουχάρας τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν βορείαν Ἑλλάδα, δεύτερον τὰ πλατύουρα Καραμάνικα ἐξ Ἀνατολῆς ὡς εἰς Χίον, Μυτιλήνην καὶ Ἄργος. Τρίτον τὰ μερινὰ ἐξ Ἰσπανίας, μὲ ἐξαίρετον λεπτὸν σγουρὸ μαλί, ἀλλὰ ὀλίγον γάλα καὶ ὄχι ἐξαίρετον κρέας. Τέταρτον τὰ πρόβατα Λορζὰκ τῆς νοτίου Γαλλίας μὲ μέτριον μαλί ἀλλ' ἀφθονον γάλα, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ τυρὶ ροκφόρ. Πέμπτον τὰ Ἀγγλικά μὲ ὀλίγον γάλα, ἀλλὰ καλὸ μαλί καὶ κυρίως καλὸ κρέας.

Διὰ τὸ ἀποκτήσωμεν πρόβατα καλύτερα καὶ παραγωγικώτερα εἰς ἓνα λιβάδι ἀπὸ τὰ σήμερον ὑπάρχοντα, χρησιμοποιοῦμεν εἴτε τὴν διασταύρωσιν, croisement, εἴτε τὴν ἐπιλογήν, selection. Εἴτε δηλαδὴ εἰσάγομεν κριοὺς βελτιωμένης ράτσας ἢ ποικιλίας εἴτε ἐκλέγομεν τοὺς καλύτερους ἐντοπίους κριοὺς δι' ἀναπαραγωγήν. Συγχρόνως ὅμως λαμβάνομεν πρόνοιαν περὶ βελτιώσεως τοῦ λιβαδίου, διότι τὰ πρόβατα εἰς τὴν Ἑλλάδα τρέφονται ἀποκλειστικῶς μὲ χόρτον τῶν βουνῶν, πᾶσα δ' εἰσαγωγή προβάτων βελτιωμένων καὶ ἀπὸ μέρη πλούσια εἰς τροφάς, χωρὶς νὰ βελτιοῦνται ἀντιστοίχως οἱ ὄροι διατροφῆς καὶ διατηρήσεώς των, θ' ἀποτύχη καὶ θὰ ἐπιφέρῃ ζημίας, διότι ἡ βελτιωμένη ράτσα ἢ παραλλαγή εἶνε εὐπαθεστερά εἰς τὴν ἐλλειψιν τροφῆς ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν τοιαύτην. Ἀνάλογος εἶνε ἡ ἐνέργεια, ὅταν πρόκειται περὶ βελτιώσεως αἰγοποιμνίου ἢ ἄλλου εἶδους κτηνοτροφικῶν ζώων. Εἶνε κανὼν γενικὸς εἰς τὴν ζωοτεχνίαν ὅτι τὸ περιβάλλον κάμνει τὸ ζῶον, le milieu fait l'animal.

Ἡ ἀναλογία προβάτων κατὰ ἑκτάριον ἐδάφους, μεγίστη εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον, 1,2 καὶ 1,0, ἔνεκα ἴσως τῶν μεγάλων πεδιάδων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν ἐκτεταμμένων χειμερινῶν λιβαδίων τῆς Ἡπείρου, βαίνει ἐκεῖθεν ἐλαττουμένη τόσον πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ὅπου αὕτη ἀποβαίνει 0.7 κατὰ ἑκτάριον, ὅσον καὶ πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ὅπου αὕτη ἀποβαίνει 0.7 καὶ 0,6 κατὰ ἑκτάριον. Εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ Κρήτην αὕτη ἀποβαίνει 0.7 καὶ 0.6, ἵνα γίνῃ ἐλαχίστη εἰς

τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς Κυκλάδας, 0,4 καὶ 0,2.

Οὕτως ἡ Θεσσαλία καὶ Ἡπειρος τρέφουν ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς των διπλάσια πρόβατα παρὰ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Πελοπόννησος. Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἡ προβατοτροφία, ὄχι ἀνωτέρα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι, δὲν ἐξελίχθη ἀκόμη μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἐκείνου, ὃ ὁποῖος εἶνε ἴσως δυνατὸς εἰς τὰς μεγάλας πεδιάδας των.

Ἡ ἀναλογία αἰγῶν πρὸς τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν αἰγοπροβάτων, εἰς τὴν μὴ νησιωτικὴν Ἑλλάδα, εἶνε ἐλαχίστη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Θράκην 31%, 32% καὶ 33%, βαίνει ἐκεῖθεν ἀξιοπροσέτι πρὸς τὴν Ἡπειρον 37%, Στερεὰν Ἑλλάδα 46% καὶ Πελοπόννησον 47%. Εἰς τὰς νήσους ἡ ἀναλογία αὕτη, ἐλαχίστη εἰς τὰς τοῦ Αἰγαίου, Κρήτην καὶ Ἰονίους, ὅπου κυμαίνεται μεταξύ 40% καὶ 42%, ἀποβαίνει μεγίστη εἰς τὰς Κυκλάδας 51%, ὅπου, μόνον εἰς αὐτάς, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγῶν εἶνε ἀνώτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προβάτων.

Δ. ΧΟΙΡΟΙ

Ὁ χοῖρος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκμεταλλεῖται φυτικὰς καὶ ζωϊκὰς τροφὰς ἐντὸς τοῦ δάσους, τὰς ὁποίας ἄλλα ζῶα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐκμεταλλευσθῶν ὅλως διόλου ἢ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν.

Ἐνῶ τὸ πρόβατον καὶ ἡ αἴξ, ὡς μηρυκαστικά, ἔχουν μακρὸν πεπτικὸν σωλῆνα καὶ τρέφονται ἀπὸ φυτικὰς τροφὰς, ὁ χοῖρος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ τρέφεται καὶ ἀπὸ λίαν ὑγρὰς ἢ πολτώδεις τροφὰς. Ἡ ἐντὸς ὅμως τοῦ πολτοῦ στερεὰ τροφή πρέπει νὰ εἶνε περισσότερον εὐπεπτος παρὰ ἡ τοῦ προβάτου, διότι ὁ χοῖρος ἔχει ἀπλοῦν καὶ ὄχι ἐπιμήκη πεπτικὸν σωλῆνα.

Σταυλικὴ τροφή τοῦ χοίρου εἶνε ὁ ἀραβόσιτος, ἡ πατάτα, κατόπιν ἡ κριθή. Βόσκων ἐντὸς δασῶν ὁ χοῖρος ἀναζητεῖ εἴτε χόρτα φυόμενα ἐντὸς αὐτῶν εἰς ὑγρὰ ἰδίως μέρη εἴτε τὰς βαλάνους δρυῶν, ὄξυᾶς, καστανιάς, τοὺς καρποὺς ἀγριελιάς, ἀγριαπιδιάς, κορομηλιάς κ.λ.π., ὁσφρανόμενος δ' ἐντονώτατα ἀνευρίσκει σκάπτων διὰ τοῦ ρύγχους του τοὺς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους κονδύλους, βολβούς, πατάτες, ρίζας κ.λ.π.

Ὁ χοῖρος τρώγων τὰς βαλάνους, ὄχι μόνον τὰς φυσικῶς ἀλλὰ καὶ τὰς τεχνικῶς δι' ἀναδάσωσιν σπαρείσας, βλάπτει τὴν φυσικὴν ἀναγέννησιν τῶν δασῶν, ἐκτὸς ἐὰν ἡ βοσκὴ χοίρων δὲν εἶνε πολὺ ἐντονος, ὅποτε μέρων μερικῶν βάλανοι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους διὰ νὰ φυτρώσουν.

Ὁ χοῖρος πολλαπλασιάζεται ταχύτατα. Τὰ βαλανίδια δίδουν κρέας χοίρου νόστιμον καὶ περιζήτητον διὰ χοιρομήρια.

Οἱ χοῖροι εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ τρεφόμενοι ἐντὸς δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, ἀνήκουν εἰς τὴν ράτσαν τῆς Μεσογείου. Τὰ ζῶα τῆς ράτσας αὐτῆς μεγαλόνουν ἀργὰ καὶ παχαίνουν δύσκολα, ἔχουν δ' ὡς μόνον

προτέρημα ότι είναι ζῶα ἀντοχῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγωγικώτεροι χοῖροι ξένων φυλῶν, ὡς Yorkshire, Largeblack. Ὅλοι οἱ χοῖροι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήρχοντο τὸ 1927 εἰς 411.187. Ἡ μεγαλύτερα ἀναλογία χοίρων κατὰ ἐκτάριον ἐδάφους παρατηρεῖτο εἰς τὴν Πελοπόννησον, 0,05, κατόπιν ἤρχετο ἡ Κρήτη με ἀναλογίαν 0,04, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Θεσσαλία με 0,03, ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη με 0,02 καὶ τέλος ἡ Ἡπειρος με 0,01. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι εἶχον ἀναλογίαν 0,03, αἱ Κυκλάδες 0,02 καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου 0,01. Οὕτως εἰς τὴν μὴ νησιωτικὴν Ἑλλάδα ἡ Πελοπόννησος τρέφει ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς της διπλασίους χοίρους παρὰ ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη, τετραπλασίους δὲ παρὰ ἡ Ἡπειρος, ἴσως ἔνεκα τῆς περισσοτέρου προηγμένης γεωργίας της.

Ε'. ΑΓΕΛΑΣ ΚΑΙ ΒΟΥΣ

Ἡ ἀγέλας τρέφεται κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὰ μὴ ἔρποντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους χορτάρια, διὰ τοῦτο αἱ ἀγελάδες ὀλιγοστεύουν εἰς τὰς ξηρὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἀγέλας βλάπτει τὰ δάση ὀλιγώτερον διὰ τῆς τροφῆς της καὶ περισσότερο με τὸ εὐρὺ καὶ βαρὺ πάτημά της, δύναται δὲ με κατάλληλον συνδυασμὸν διατροφῆς ἐντὸς σταύλου καὶ βοσκῆς ἐντὸς δάσους ν' ἀποβῆ πολύτιμον ζῶον ἐκμεταλλεύσεως.

Εἰς πολλὰς ὄρεινὰς γεωργοδασικὰς κοινότητας τῆς Ἑλλάδος οἱ γεωργοὶ σχηματίζουν ὑπὸ ἴδιον βουκόλον κοινὴν ἀγέλην ἀροτριῶντων βοῶν καὶ ἐτέραν ἀγελάδων καὶ μοσχίδων, τὰ κοινῶς λεγόμενα γελάδια.

Διὰ τὴν πρώτην ἀγέλην ἐκλέγουν ἐκλεκτὸν εἰδικὸν βοῦδολίβαδο, ὅπου πρὸς καλύτεραν διατροφὴν τῶν ἀροτριῶντων βοῶν, διὰ τοὺς ὁποίους πολὺ ἐνδιαφέρονται οἱ γεωργοί, ἀπαγορεύεται αὐστηρότατα, ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν τῶν γεωργῶν, πᾶσα βοσκὴ αἰγοπροβάτων. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη, ὅταν τὸ βοῦδολίβαδο περιλαμβάνη καὶ δασικὰς συστάδας ἐλάτης κλπ. βελτιώνει πολὺ αὐτάς.

Αἱ ἀγελάδες καὶ βόες τῆς Ἑλλάδος διακρίνονται εἰς μικρόσωμα ὄρεινὰ καὶ φαιλόχρα, πεδινὰ ζῶα. Ὅλα ἀνήκουν εἰς τὴν γενεὰν τῶν στεππῶν, ἡ ὁποία ἔχει ὡς κέντρον διαδόσεως τὰς στέππας τῆς νοτίου Ρωσσίας. Σπουδαιότερα τῶν πεδινῶν, εἶνε αἱ παραλλαγὰι τῆς Κατερίνης καὶ Σκυκιᾶς τῆς Χαλκιδικῆς, αἱ ὁποῖαι παράγουν τὰ καλύτερα Ἑλληνικὰ ζῶα ἐργασίας.

Παρὰ τὰς μεγάλας πόλεις, ἔνθα λειτουργοῦν βουστάσια, εἰσάγονται κατὰ καιροὺς διάφοροι γαλακτοπαραγωγοὶ ξένοι φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἀναπαράγονται καθαρὰ ἢ ἀνάμικτοι με τὰς ἐντοπίας, ἀλλὰ πάντως περιορισμένης διαδόσεως. Ἰδιαιτέραν σημασίαν μεταξὺ αὐτῶν ἔχουν αἱ ἀγελάδες τῆς Τήνου καὶ Κερκύρας.

Τὸ 1927 ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα 1.004.815 βόες καὶ ταῦροι, ἀροτριῶντες ἢ μὴ, καθὼς καὶ ἀγελάδες καὶ μόσχου.

Ἡ κατὰ ἐκτάριον ἐδάφους ἀναλογία βοῶν καὶ ἀγελάδων, μεγίστη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, 0,13 καὶ 0,12, ἐλαττοῦται πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἠπειρον 0,9 καὶ ἔτι περαιτέρω πρὸς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, 0,4 καὶ 0,3. Εἰς τὰς νήσους ἡ ἀναλογία αὕτη μεγίστη εἰς τὴν Κρήτην 0,6, ἐλαττοῦται πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου 0,5 καὶ ἀποβαίνει ἔτι μικρότερα εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ Ἴονιους 0,4.

Οὕτως εἰς τὴν μὴ νησιωτικὴν Ἑλλάδα ἡ ἀναλογία βοῶν, ἀγελάδων καὶ μόσχων ἐλαττοῦται ἐντόνως ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Ἡ Μακεδονία καὶ καὶ Θράκη τρέφουν, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους των, τετραπλασίους βόας καὶ ἀγελάδας παρὰ ἢ Πελοπόννησος.

ΣΤ'. ΛΟΙΠΑ ΖΩΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ

Ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων βόσκουν προσέτι μικραὶ ἀγέλαι νομαδικῶν ἵππων, κοινῶς βαλμαδιά. Οἱ ἵπποι βλάπτουν τὰ δάση ὅσον περίπου καὶ αἱ ἀγελάδες. Τὸ χλωρὸ χόρτο τοῦ λιβαδιοῦ εἶνε ἢ καλυτέρα τροφή διὰ τὰ ἄλογα. Ὁ ἵππος ὁμως εἶνε ὅσον ἀφορᾷ τὴν χλωρὰν τροφήν ἐκλεκτικώτερος ἀπὸ τὸν βοῦν. Τὸ ἄλογον εἶνε πολυφάγον, διὰ τὴν χορτάση δὲ μόνον μὲ χλωρὸ χόρτο πρέπει νὰ φάγη 15 ἕως 30 ὀκάδας ἀπὸ αὐτό.

Τὰ Ἑλληνικὰ ἄλογα ἀνήκουν εἰς τὴν ἐλαφρᾶς ἐλάσεως καὶ ἵππασίας Ἀσιατικὴν γενεάν, τῆς ὁποίας καλύτερα ἄλογα εἶνε τὰ ἀραβικὰ. Ἡ γενεὰ βαρείας ἐλάσεως, ὅπως εἶνε τὰ Βελγικὰ ἄλογα, δὲν ἤμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσήχθησαν κατὰ περιόδους ἄλογα Ἀραβικὰ, Ἀγγλικὰ ἢ Οὐγγρικὰ, πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐγχωρίου γενεᾶς, μικροσώμου, ἀτελεστεροῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ θερμῆς ἰδiosisυγκρασίας καὶ ἰσχυρᾶς κράσεως, ἀρίστης ὁμως ὡς ὀρεβιατικῆς, ἄνευ ὁμως συστηματικῆς προσπαθείας.

Διακρίνουν τὰς ἐξῆς τοπικὰς παραλλαγὰς Ἑλληνικῶν ἄλόγων. Πρῶτον τὰ Μακεδονικὰ καὶ Θρακικὰ, μικρὸσωμα ἀλλ' ἐξαιρετικῆς ἀντοχῆς. Δεύτερον τὰ Θεσσαλικὰ πεδινὰ, ὅμοια περίπου πρὸς τὰ Μακεδονικὰ. Τρίτον τὰ ὄρεινὰ Θεσσαλικὰ ἢ σαρακατσάνικα, μικροσωμότερα. Τέταρτον τὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου μὲ νάνον σχετικῶς σῶμα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ τῆς Σκύρου. Πέμπτον τὰ Κρητικὰ, μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ τῶν ἄλλων νήσων. Τὰ ἄλογα τῶν λοιπῶν περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως τῆς Γαστούνης τῆς Ἡλείας εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὰ Θεσσαλικὰ.

Ἐτερον εἶδος ζῶων ἐκμεταλλεύσεως εἶνε αἱ περιστεραὶ καὶ ὄρνιθες. Αἱ πτηνοτροφικαὶ ὁμως αὗται ἐπιχειρήσεις προσιδιάζουσι μικροαγρότας μᾶλλον παρὰ μεγαλοδασοκτῆμονας.

Ἄλλο εἶδος ζώων εἶνε αἱ μέλισσαι, ἰδίως εἰς περιοχὰς μὲ μελισσοκομικὰ δασικὰ φυτὰ ὡς θυμάρη, ρεῖκη, πεύκη μὲ τὸ μελιτοῦραν ἀπορρίπτον ρυγχωτὸν ὁμόπτερον ἔντομον τῆς οὐμάδος τῶν ἀφιδῶν. Αἱ μέλισσαι ἀποθηκεύουσιν εἰς τὰς κυψέλας τῶν τροφῆν διὰ τὰς δυσμενεῖς περιόδους τοῦ ἔτους, τὴν ὁποίαν συλλέγει ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ μελισσοκομία προσιδιάζει ἐπίσης μικροαγρότας καὶ ὄχι μεγαλοδασοκτῆμονας. Αἱ μέλισσαι βόσκουν καὶ ἐπὶ ἀλλοτρίου δάσους, ἢ τοποθετήσις ὅμως τῶν κυψελῶν ἐντὸς ξένου κτήματος, ἐὰν δὲν γίνεται ἐκάστοτε κατόπιν ἰδιαίτερας συμφωνίας, ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ κυρίου τῶν κυψελῶν ὡς κλασματικὸν δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου δεσποζομένου κτήματος ἢ δάσους.

Τέλος ζῶα ἐκμεταλλεύσεως εἶνε καὶ οἱ ἐντὸς ποταμῶν καὶ λιμνῶν ἰχθύς, τῶν ὁποίων ἢ ἐκμετάλλευσις ἀποτελεῖ ἴδιον κλάδον οἰκονομίας, τὴν ἰχθυοτροφίαν. Εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ μέσην Εὐρώπην ἢ ἰχθυοτροφία διδάσκεται εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας δασικὰς σχολὰς, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ἢ δασικὴ ὑπηρεσία ἔκτοτε ὠνομάσθη ὑπηρεσία des Eaux et Forêts, διότι δὲν εἶνε μόνον δασικὴ ἀλλὰ καὶ ἰχθυοτροφικὴ.

Ζ'. ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΑ ΖΩΑ

Τὰ κυνηγετικά ζῶα, βόσκοντα ἐντὸς δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, παρέχουν πρῶτον ζωϊκὰς πρώτας ὕλας ὡς κρέας, δέρμα, πτερὰ κλπ. δεύτερον ἔχουν κυνηγετικὴν ἀξίαν, διότι ἀποτελοῦν ἀντικείμενον πρὸς ἄσκησιν ἐνὸς κοινωνικῶς πολὺ ἐκτιμωμένου ἀθλήματος, sport, τοῦ κυνηγίου, ὅταν σωφρόνως ἀσκήται, καὶ τρίτον ἀποτελοῦν ὠραιότατον φυσικὸν στόλισμα ἐξωραΐζον μεγάλως τὰ δάση. Ἐθωρορήθη δὲ σκόπιμον ὅπως μὴ ἀποσιωπηθούν ἐνταῦθα τὰ κυνηγετικά ζῶα, ἀφοῦ καὶ ταῦτα βόσκουν καὶ τρέφονται ἀπὸ τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, ὅπως καὶ τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα κτηνοτροφικά ζῶα.

Ἡ ἄμεσος οἰκονομικὴ ἀξία τῶν κυνηγετικῶν ζώων ἐκ τῶν κρεάτων κλπ. δύναται ν' ἀποβῇ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος μεγάλη. Ἐνεκα τοῦ ἡπίου κλίματος καὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι πολλὰ κυνηγετικά ζῶα ὡς λαγοί, πέρδικες κλπ. ἐκμεταλλεύονται δασικὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο ζῶον ἠμπορεῖ νὰ ἐκμεταλλευσθῇ «ἢ ἐκ τῆς θήρας καὶ πωλήσεως ἐνδημικῶν θηραμάτων πρόσσοδος» κατὰ τὸν γεροϋσιαστὴν καὶ ὑπέροχον ἀρχιτέκτονα ἀλλὰ καὶ διάσημον κυνηγὸν κ. Ἄ. Μεταξῶν, «δύναται εἰς πολλὰ δάση, νὰ ἰσοφαρίσῃ καὶ ὑπερβῇ ἐνιαχοῦ κατὰ πολὺ καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῆς βοσκῆς ἢ τῆς ρητινεύσεως εἰσοδήματα».

Κυνηγετικά ζῶα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἢ κοινὴ ἔλαφος, ἢ πλατύκερως ἔλαφος, κοινῶς πλατῶνι, cervus dama, ὁ αἰγαγρος τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, capella rupicapra, ὁ αἰγόκερος ἢ ἀγριόγιδος, aegocerus pictus, τὸ ζαρκάδι

capreolus vulgaris, ὁ ἀγριόχοιρος, *sus scrofa*, ὁ λαγός, ὁ φασιανός, ἡ πεδινὴ πέρδιξ *perdix cinerea*, ἡ ὄρεινὴ πέρδιξ *perdix graeca*, τὰ διάφορα εἶδη κοσσύφων, τὰ διάφορα εἶδη κορυδαλῶν, *alaudo*, ὡς κατσουλιέρης, γαλιάνδρα κλπ.

Κυνηγετικά δ' ἀποδημητικά πτηνὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἡ μεκατόσσα *Scolopax*, ἡ φάσα, *columba*, τὸ τρυγόνι, *columba*, τὸ ὄρνυκι, *coturnix communis*, ὁ τσαλαπετεινός, ὁ ἀγριόγαλος, *otis tarda*, τὰ διάφορα εἶδη πάπιας, *anas*, ἡ καλιμάνα, *vanelus cristatus*, ὁ συκοφάγος, ἡ σιαρῆθρα, ὁ κεφαλαῖς, *lanius* κλπ.

Ἡ τηρουμένη εἰς τὴν Ἑλλάδα κυνηγετικὴ πολιτικὴ κατέληξεν εἰς καταστροφὴν. Ἡ ἀπεριόριστος σχεδὸν ἐλευθερία κηνηγίου, προπαγανδιζομένη ἀπὸ τοὺς συμφέρον πρὸς τοῦτο ἔχοντας ἐμπόρους ὀπλων καὶ κυνηγετικῶν εἰδῶν, ἐξόντωσε τὰ κυνηγετικά ζῶα καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ὅλως προβληματικὴν ἀξίαν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κυνηγῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνῆλθεν εἰς 150.000 καὶ πλέον. Εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἔχουσαν πληθυσμὸν καὶ ἔκτασιν τριπλασίαν περιήπου τῆς Ἑλλάδος, ὑπάρχουν μόνον 29 χιλιάδες κυνηγοί, ἀντιθέτως ὁμοῦς ἐκεῖ μόνῃ ἡ ἀξία τῶν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἔξαγομένων κυνηγετικῶν δερμάτων ἀνέρχεται εἰς 300 ἑκατομμύρια λέι. Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἔχουσαν πληθυσμὸν καὶ ἔκτασιν ὅσην περιήπου καὶ ἡ Ἑλλὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδειῶν κυνηγίου δὲν ὑπερβαίνει πολὺ τὰς 50 χιλιάδας. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἔχουσαν ἔκτασιν τετραπλασίαν περιήπου τῆς Ἑλλάδος, πληθυσμὸν δὲ δεκαπλάσιον, ὁ ἀριθμὸς τῶν κυνηγῶν εἶνε περιήπου 300 χιλιάδες. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἔχουσαν ἔκτασιν τὸ τρίτον τῆς Ἑλλάδος, πληθυσμὸν δὲ τὰ δύο τρίτα περιήπου τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐξεδόθησαν τὸ 1929 μόνον 15.200 ἀδειαι κυνηγίου.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξηφανίσθησαν σχεδὸν ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ὁ πέλαργός, ὁ μεγαλύτερος διώκτης τῆς ἀκρίδος καὶ τῶν ἀρουραίων, τὸ ἀγιοπούλι, *pastor roseus*, καὶ ὁ μελανοκέφαλος λάρος, *larus melanocephalus* κοινῶς γκλαοῦνι ἐν Φθιώτιδι, μεγάλοι διώκται τῆς ἀκρίδος, ὁ διώκτης τῆς κάμπης τῶν πεύκων κοῦκος, ἐνῶ πολὺ περιορίσθησαν ὠφελιμότερα εἰς τὴν γεωργίαν πτηνὰ, ἰδίως πέρδιξ τῶν μεγαλοπόλεων, ὅπου οἱ λεγόμενοι κυνηγοί εἶνε μᾶλλον καταστροφεῖς ζῶων παρὰ κυνηγοί. Ἐνῶ ἐξ ἄλλου τὰ ὑπὸ τοῦ κράτους χρησιμοποιοιθῆντα δηλητήρια κατὰ τῶν ἀκρίδων καὶ ἀρουραίων, ἐξόντωσαν εἰς πολλὰς πεδιάδας ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν μικρόκοσμον τῶν πτηνῶν.

Ἡ «Ἐνωσις σκοπευτῶν καὶ κυνηγῶν Ἑλλήνων» προτείνει πρὸς διόρθωσιν τῆς καταστάσεως ταύτης τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐμπορίας τοῦ ἐνδημικοῦ κυνηγίου, ἡ ὁποία ἐφηρημόσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐπαγγελματιῶν κυνηγῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκοντες εἰς κατωτάτην κοινωνικὴν τά-

ξιν μετέρχονται τὸ κυνήγι ὡς βιοποριστικὸν μέσον, ἀδικοῦντες διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κυνηγετικῶν ζώων τὰς ὑπολοίπους πολυαριθμοτέρας κοινωνικὰς τάξεις εἴτε αὐταὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀπλοῦς ἐρασιτέχνας κυνηγούς, εἴτε καὶ ἀπὸ μὴ κυνηγούς.

Δεύτερον τὴν μὴ χορήγησιν ἀδειῶν κυνηγίου εἰς μὴ ἐνηλίκους. Οὗτοι ἐὰν ἐπιθυμοῦν, ὅπως εἶνε ἀνάγκη, νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ τὴν φυσικὴν ζωὴν δύνανται νὰ ἰδρῶουν ἀθλητικά, τουριστικά, φυσιολατρικά, ἐκδρομικά κλπ. σωματεῖα, ὅπως τοῦτο γίνεται εἰς ὄλον τὸν πολιτισμένον κόσμον.

Τρίτον τὴν ἀπαγόρευσιν τόσον τοῦ κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Μαΐον κυνηγίου τρυγονιῶν, ὅσον καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν γκέικικων σκυλιῶν διὰ τὸ κυνήγι τῶν λαγῶν.

Τέταρτον τὴν ἀπαγόρευσιν εἰς συσταθέντας κυνηγετικούς συλλόγους ὅπως διεξάγουν ὠρισμένας διατυπώσεις τοῦ νόμου, διότι συνήθως αὐταὶ ἐνεργοῦνται κατὰ τρόπον ἰσοδυναμοῦντα πρὸς κατάργησιν τῶν διατυπώσεων τούτων. Προτείνουν ἐπίσης ὅπως ἀπαγορευθῆ ἵνα συμμετέχουν εἰς τὰ διοικητικὰ συμβούλια τῶν κυνηγετικῶν συλλόγων ἔμποροι ἢ ἀντιπρόσωποι κυνηγετικῶν εἰδῶν, διότι οὗτοι δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἐπιδιώκουν ἴδια συμφέροντα, ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑγιῆ κοινωνικὴν ἐξέλιξιν τοῦ κυνηγίου. Οἱ κυνηγετικοὶ οὗτοι σύλλογοι πρέπει ν' ἀνασυγκροτηθοῦν ἐπὶ νέων βάσεων καὶ μὲ πρόγραμμα ὅχι τὸ ἀνηλεὲς σκότωμα τῶν κυνηγετικῶν ζώων καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν διατυπώσεων τοῦ νόμου περὶ κυνηγίου, ἀλλὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐνδημικῶν κυνηγετικῶν καθὼς καὶ τῶν ὠφελίμων εἰς τὴν γεωργίαν ζώων διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν μελῶν των, διὰ προπαγάνδας, διαλέξεων, δημοσιεύσεων κ. λ. π. μὲ πρόγραμμα δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν ὑγιοῦς κυνηγετικῆς συνειδήσεως. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται ἢ ἴδρυσις παρὰ μόνον κυνηγετικῶν συλλόγων μὲ τοιοῦτον σκοπόν, πάντοτε δ' ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ὑπουργείου γεωργίας.

Πέμπτον τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὁμαδικοῦ κυνηγίου ἄνευ ἀδείας καὶ ἄνευ παρουσίας τοῦ ἀρμοδίου δασικοῦ ὄργανου.

Ἐκτον προτείνεται ὅπως ἡ κυνηγετικὴ περίοδος διὰ τὸν λαγὸν καὶ τὴν πέρδικα μὴ ὑπερβαίῃ τοὺς 4 μῆνας, ὅπως τοῦτο εἰς ὄλον τὸν πολιτισμένον κόσμον γίνεται, ἀρχίξῃ δ' αὕτη τὴν 1 Σεπτεμβρίου καὶ λήγῃ τὸ τέλος Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἐβδομον τέλος συνιστᾶται ἡ ἴδρυσις ἐθνικῶν πάρκων φυσιοπροστασίας καὶ ἡ προσωρινὴ ἀπαγόρευσις τοῦ κυνηγίου διαδοχικῶς εἰς ὠρισμένας περιοχάς.

Τὰ οὕτω προτεινόμενα μέτρα δὲν εἶνε μὲν ριζικά, ἀποβαίνουν ὅμως λίαν σκόπιμα διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κυνηγετικῶν ζώων, διὰ τὴν ἐξυψώσιν τοῦ κυνηγίου καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τάξεώς τινος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν

κυνηγετικήν οικονομίαν, ἡ ὁποία, ἔνεκα τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἔχει κάθε κυνηγὸς νὰ κυνηγᾷ ἐπὶ οἰουδήποτε ἐδάφους, ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ ἐδαφοκτῆμονος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν πολιτισμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης σχεδὸν μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντᾷ, εὐρίσκεται εἰς βάρβαρον καὶ ἀναρχικὴν σχεδὸν βαθμίδα, ὅπως καὶ εἰς σελ. 159 καὶ ἐφεξῆς τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Δασικῆς Πολιτικῆς τοῦ συγγραφέως ἐξεθέσαμεν.

Τέλος τὸ κατὰ Ἰούλιον 1932 εἰς Πειραιᾶ συνελθὼν καὶ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συλλόγων τῶν κυνηγῶν τῆς Ἑλλάδος συγκροτηθὲν πρῶτον πανελλήνιον κυνηγετικὸν συνέδριον ἐπρότεινε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον ὅπως μὴ χορηγῆται ἄδεια κυνηγίου εἰς μὴ μέλη ἀνεγνωρισμένων κυνηγετικῶν ὀργανώσεων, καὶ ὅπως ἀπαγορεύεται ἢ εἰς τὰ διοικητικὰ συμβούλια τῶν ὀργανώσεων τούτων ἐκλογή ἐμπόρων κυνηγετικῶν εἰδῶν.

Δεύτερον ὅπως ἀπαγορεύεται ἢ ἐμπορία τοῦ ἐνδημικοῦ θηραμάτος, ὡς λαγοῦ καὶ πέρδικας κλπ. καὶ ὅπως προστατευθῆ ἰδιαιτέρως ὁ αἶγαγρος δηλαδὴ ἡ *capella rupicapra*, καὶ ἡ ἔλαφος.

Τρίτον ὅπως ἰδρυθῶσι τὸ μὲν κυνηγετικὸν πάρκον πρὸς διατήρησιν θηραμάτων τεινόντων νὰ ἐκλείψουν, τὸ δὲ ἔκτροφεῖα καὶ μόνιμα καταφύγια κυνηγετικῶν ζώων.

Τέταρτον ὅπως ἀπαγορεύεται ἢ ἐκχέρσωσις δασυλλίων χρησιμοποιομένων ὡς καταφυγίων ὑπὸ τῶν φασιανῶν.

Πέμπτον ὅπως διαιρεθῆ ἡ Ἑλλὰς εἰς 7 κυνηγετικὰς περιφερείας, μὲ ἴδιον δι' ἐκάστην περιφέρειαν χρόνον θήρας, κανονιζόμενον κατόπιν πρότασεως τῶν κατὰ τόπους γνωμοδοτικῶν συμβουλίων κυνηγίου, ἀναλόγως τῶν ἐπιτοπίων συνθηκῶν.

Ἐκτον προτείνονται, ὡς γνωμοδοτικὰ συμβούλια κυνηγίου, ἐν κεντρικὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον γεωργίας καὶ ἄλλα τοπικὰ τοιαῦτα εἰς τὴν ἔδραν κάθε δασαρχείου. Ὡς μέλη τῶν συμβουλίων τούτων προτείνονται δημόσιοι τινες γεωργικοὶ καὶ δασικοὶ ὑπάλληλοι, κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἀντιπρόσωποι μόνον τῶν κυνηγετικῶν ὀργανώσεων. Τὰ τοπικὰ γνωμοδοτικὰ συμβούλια θὰ εἰσηγῶνται εἰς τὸ κεντρικὸν μέτρα σχετικῶς πρὸς τὸν τόπον, χρόνον καὶ εἶδος κυνηγίου.

Ἐβδομον ὅπως μὴ ἀναγνωρίζεται δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν θηρευμάτων.

Ὀγδοον ὅπως μόνον τὸ πυροβόλον ὄπλον ἐπιτρέπεται ὡς μέσον ἀσκήσεως κυνηγίου.

Ἐννατον ὅπως ἀπαγορεύεται ἢ χρῆσις κυνῶν συλλήψεως, τῶν κοινῶς ὀνομαζομένων λαγωνικά, ἢ περισυλλογῆ φῶν καὶ νεοσσῶν ἀπὸ τὰς φωλεὰς τῶν πτηνῶν, ἢ ὁμαδικῆ θήρα, κοινῶς παγᾶνα, καθὼς καὶ τὸ κυνήγι τοῦ λαγοῦ διὰ τῶν ἰχνῶν του, ὅταν τὸ ἔδαφος εἶνε σκεπασμένον ἀπὸ χιόνι.

Δέκατον προτείνεται ἢ ἰδρυσις κατὰ δασαρχεῖα ταμείων θήρας πρὸς

προστασίαν τῶν κυνηγετικῶν ζῶων καὶ διορισμὸν φυλάκων κυνηγίου ὑπὸ τῶν τοπικῶν τούτων συμβουλιῶν θήρας, προτάσει τῶν ἑκασταχοῦ κυνηγετικῶν συλλόγων. Ὡς πόροι τῶν ταμείων τούτων προτείνονται ποσοστά ἐπὶ προστίμων καὶ χρηματικῶν ποινῶν ὡς καὶ 20δραχμον τέλος ἐφ' ἑκάστης ἐκδιδομένης ἀδείας κυνηγίου.

Ἐνδέκατον προτείνονται μέτρα πρὸς προστασίαν τοῦ κυνηγετικοῦ κυνὸς καὶ ποιναὶ διὰ τὰς κυνηγετικὰς παραβάσεις.

Δωδέκατον τονίζεται ἡ ἀνάγκη ἀναπτύξεως καὶ διαμορφώσεως κυνηγετικῆς συνειδήσεως διὰ τῆς συντηρήσεως κυνηγετικῶν συλλόγων καὶ κυνηγετικοῦ περιοδικοῦ, καθὼς καὶ διὰ διδασκαλίας πρὸς τὴν νεολαίαν περὶ τῆς γεωργικῆς, οἰκονομικῆς καὶ αἰσθητικῆς ὠφελιμότητος τῶν κυνηγετικῶν ζῶων, καὶ ἰδίως τῶν πτηνῶν, ἄξιων καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅσαι ἐκ τῶν προτάσεων τούτων τοῦ συνεδρίου τοῦ Πειραιῶς εἶνε καθαρῶς προστατευτικαὶ ἢ ἀστυνομικαί, εἶνε λίαν σκόπιμοι, ὅχι ὅμως καὶ ἐκεῖνοι, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι τὰ κυνηγετικὰ ζῶα ὅλης τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἰδιοκτησία τῶν κυνηγῶν ἐκείνων τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι, ὠργανωμένοι εἰς συλλόγους κυνηγῶν καὶ καταβάλλοντες ἕκαστος 100. ἔως 250 δραχμάς, δηλαδὴ 3 ἕως 8 χρυσᾶς τοιαύτας, κατ' ἔτος, ἀποκτῶσι τὸ δικαίωμα νὰ ἰδιοποιῶνται ὅλα σχεδὸν τὰ κυνηγετικὰ ζῶα τῆς Ἑλλάδος.

Τοιαῦται προτάσεις εἶνε αἱ περὶ συγκροτήσεως τῶν γνωμοδοτικῶν συμβουλιῶν θήρας ἐκ μόνων σχεδὸν τῶν κυνηγῶν, ἀποκλειομένων τῶν ἀγροκτημόνων, λιβαδοκτημόνων, δασοκτημόνων κλπ. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ὁποίων, ὡς ἀγρῶν, δενδροκομικῶν καλλιεργείων, λιβαδίων, δασῶν κλπ, τρέφονται καὶ κυνηγοῦνται τὰ ἐνδημικὰ κυνηγετικὰ ζῶα.

Παρομοία ἐπίσης πρότασις εἶνε ἡ ἄρνησις τῆς ἀναγνώρισεως δικαιώματος ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν θηρευμάτων. Τοιαύτη ὅμως ἄρνησις δὲν δύναται σήμερον νὰ δικαιολογηθῇ ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ἐθεσπίσθη πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μὲν πυρῆτις καὶ τὸ πυροβόλον ὄπλον ὡς κυνηγετικὰ μέσα ἦσαν ἄγνωστα, τὸ δὲ κυνήγι ἦτο ἐπιπρονώτατον ἄθλημα δικαιολογοῦν ὅπως μόνον ὁ κατόπιν μεγάλων κόπων, μὲ τὰ ἀτελῆ τότε μέσα, συλλαμβάνων κυνηγετικὸν ζῶον γίνεται κύριος αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη ἄλλως ὑπὸ τοῦ νόμου ρύθμισις τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ θηρεύματος δὲν ἦδύνατο τότε νὰ ἔχη ὡς συνέπειαν τὴν τελικὴν σχεδὸν ἔξαφάνισιν τῶν κυνηγετικῶν ζῶων, τὴν ὁποίαν τὸ σύγχρονον πυροβόλον ὄπλον ὡς μέσον ἀσκήσεως εὐκολωτάτου κυνηγίου ἀναγκαίως συνεπάγεται. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ σύγχρονοι πολιτισμένοι λαοὶ, ἀκόμη καὶ οἱ Λατινικοὶ ὡς ἐν Γαλλίᾳ, Ρουμανίᾳ κλπ. δὲν τηροῦν τὰς ἀρχὰς ταύτας τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὰς ὁποίας υἱοθετεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ κυνηγετικὸν συνέδριον τοῦ Πειραιῶς.

Διὰ τῶν προτάσεων τούτων καθίσταται κλασματικὸν δικαίωμα κυνηγίου ἐπὶ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν ἀγρῶν, ἐλαιῶνων, λιβαδίων, δασῶν κ. λ. π. δυνάμενον ν' ἀσκήται, ἀντὶ 3 ἕως 8 χρυσῶν δραχμῶν ἐτησίως, παρ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ὅμως ἰσοδυναμεῖ πρὸς καταδυναστευσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐδαφοκτημόνων παρ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων, τουτέστι πρὸς καθαρὰν καὶ τυπικὴν ἀναρχίαν. Διότι κατὰ τὸν Μεσαίωνα τοῦλάχιστον μόνον ὁ εὐγενὴς φεουδάρχης ἐδικαιοῦτο νὰ κυνηγᾷ εἰς τὰ κτήματα τῶν ἀγροτῶν, ζημιόνων αὐτὰ τόσον διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς συντηρήσεως πολυαρίθμων κυνηγετικῶν ζώων ὅσον καὶ διὰ τοῦ κυνηγίου αὐτῶν

Ἐξ ἀναγκαΐα συνέπεια τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ κυνηγετικά ζῶα εἶνε ἀδέσποτα καὶ ἀποβαίνουν κτῆμα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὅπως δῆποτε κατορθώνει νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὴν κατοχὴν του, εἶνε καὶ ἡ πρότασις περὶ συστάσεως, κατὰ τρόπον πρωτότυπον δι' ὅλον σχεδὸν τὸν πολιτισμένον κόσμον, ταμείων θήρας κατὰ δασαρχεῖα, ὡς ἐπιμελητῶν τρόπον τινὰ τῶν κυνηγετικῶν ζώων, πρὸς προστασίαν αὐτῶν καὶ διορισμὸν κυνηγοφυλάκων. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν ὅτι αἱ περιφέρειαι τῶν Ἑλληνικῶν δασαρχείων εἶνε τεράστιαι καὶ περιλαμβάνουν ἔνιαχοῦ νομοὺς ὀλοκληρῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔλλειπει ἡ ἐνότης τοῦ κυνηγετικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ δὲ διορισμὸς κυνηγοφυλάκων εἰς τόσον τεραστίαν περιφερείαν ὑπὸ τοῦ ταμείου θήρας θὰ ἀποβῆ ἀδύνατος, δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν χρηματικῶν μέσων, ἀφοῦ χρειάζεται ἀνὰ εἰς τοῦλάχιστον φύλαξ κυνηγίου διὰ κάθε μεγάλην ὅπως δῆποτε κοινότητα.

Δὲν κατέστη δυστυχῶς ἀκόμη δυνατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ διορισθοῦν δασοφύλακες, ἀνὰ εἰς διὰ κάθε κοινότητα, καίτοι τὰ δασικὰ συμφέροντα εἶνε πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ κυνηγετικά. Εἶνε δυσκολώτερον νὰ ἴδωμεν, ὑπὸ τὰς κρατούσας συνθήκας, εἰδικούς κυνηγοφύλακας ἀνὰ ἓνα διὰ κάθε κοινότητα.

Ἐτέρα ἀναγκαΐα συνέπεια τῆς ἀρνήσεως τοῦ δικαίωματος ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἐνδημικῶν κυνηγετικῶν ζώων εἶνε ἡ πρωτότυπος πρότασις περὶ ἰδρύσεως, κατὰ δασαρχεῖα ἢ δασονομεῖα, μονίμων καταφυγίων καὶ ἐκτροφείων κυνηγετικῶν ζώων, ἀφοῦ εἶνε φανερόν ὅτι ἡ δι' ἀστυνομικῶν κυνηγετικῶν διατάξεων μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἀπαγόρευσις τοῦ κυνηγίου δὲν ἀρκεῖ πρὸς διαρκῆ συντήρησιν τῶν κυνηγετικῶν ζώων. Διότι κάποτε ἐπὶ τέλους, διὰ νὰ ἐπιτραπῆ τὸ κυνηγι, θ' ἀρθῆ ἡ ἀστυνομικὴ αὕτη ἀπαγόρευσις κυνηγίου, ὅποτε πληθὺς κυνηγῶν δικαιοῦται νὰ ἐπελάσῃ ἐντὸς τῆς τέως ἀπηγορευμένης ἐκτάσεως, καὶ ἐξαφανίσῃ ὅλα τὰ κυνηγετικά ζῶα, τὰ ὁποῖα κατόπιν τῶν κόπων καὶ προσπαθειῶν ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἀπηγορευμένην κυνηγετικῶς ἔκτασιν.

Ἡ ἴδρυσις ἄρα μονίμων καταφυγίων καὶ ἐκτροφείων κυνηγετικῶν ζώων δὲν λύει τὸ πρόβλημα τῆς μονίμου διατηρήσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυνηγετικῶν ζώων, διότι ἀκτινοβολία αὐτῶν πρὸς πέραξ μὴ ἀπηγορευμέ-

νας ἐκτάσεις εἶνε γενικῶς διὰ πλεῖστα κυνηγετικά ζῶα, ἔνεκα τῶν βιωτικῶν τῶν συνηθειῶν, λίαν δύσκολος ἂν μὴ ἀδύνατος. Ἐξαιροῦνται βεβαίως πολλά σαρκοφάγα ὡς ἀλώπηξ, λύκος κ. λ. π. τῶν ὁποίων ὅμως μᾶλλον ἐπιδιώκεται ὁ ἔντονος περιορισμός.

Οὕτω, παρὰ τὴν πείραν καὶ τὰς ὑποδείξεις τῶν πολιτισμένων λαῶν, πειραματιζόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν θεωρητικὴν κυνηγετικὴν κοινοκτημοσύνην, ἢ ὁποία ἀναγκαίως καταλήγει εἰς κυνηγετικὴν καὶ ἔδαφοποικικὴν ἀναρχίαν, κατατυράννησιν τῶν ἔδαφοκτημόνων καὶ ξαφάνισιν τῶν κυνηγετικῶν ζῶων, ὅπως τὰ Σοβιετ πειραματίζονται ἐν Ρωσσίᾳ μὲ τὴν ἀπόλυτον κοινοκτημοσύνην.

Πρέπει ὅμως νὰ ἐννοηθῇ ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τοῦτο κατενοήθη σήμερον εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον, ὅτι τὰ κυνηγετικά ζῶα καὶ ἡ κυνηγετικὴ οἰκονομία δὲν εἶνε ἰδιοκτησία μόνον τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων κυνηγῶν, ποῦ καταβάλλουν 3 ἕως 8 χρυσᾶς δραχμᾶς ἑτησίως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὅπως δὲν ἦσαν εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἰδιοκτησία μόνον τῶν πολυαριθμοτέρων λαθροκυνηγῶν.

Διότι τὰ κυνηγετικά ζῶα καὶ ἡ κυνηγετικὴ οἰκονομία, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως περίπου εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐνδιαφέρουν τὰς ἑξῆς κοινωνικὰς τάξεις.

Πρῶτον τοὺς κυνηγούς, οἱ ὁποῖοι δικαίως ἐπιθυμοῦν ὅπως ἔχουν συχνὴν εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἀθλήματος τῆς θήρας, μὲ τὰ συμφυῆ ὑγιεινά, αἰσθητικά, πνευματικά καὶ ψυχικὰ πλεονεκτήματα, ἐκτὸς τῆς ταυτοχρόνου προσπορίσεως κρέατος, δερμάτων κλπ. ἀπὸ τὰ κυνηγετικά ζῶα.

Δεύτερον τοὺς ἔδαφοκίτμονας, ἐντὸς τῶν καλλιεργουμένων ἀγρῶν, λιβαδίων, δασῶν, κ. λ. π. καὶ ἐπὶ τῶν ἔδαφικῶν ἐκμεταλλεύσεων τῶν ὁποίων τρέφονται καὶ κυνηγοῦνται ὑπὸ ξένων πρὸς αὐτοὺς κυνηγῶν τὰ ἐνδημικὰ κυνηγετικά ζῶα. Τὰ κυνηγετικά ζῶα τρέφονται ἀπὸ τὰς ἔδαφικὰς ταύτας ἐκμεταλλεύσεις, καὶ εἰς βάρος αὐτῶν, οἱ δὲ ξένοι κυνηγοὶ κυνηγοῦντες διέρχονται διὰ μέσον τῶν ἀγρῶν κλπ. καταπατοῦντες αὐτούς. Ἀμφότερα ταῦτα ζημιόνοον γενικῶς τὰς ἔδαφικὰς ταύτας οἰκονομίας.

Τρίτον τοὺς γεωργοὺς πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀγροζημιῶν, τὰς ὁποίας συνεπάγεται ὁ περιορισμὸς πολλῶν κυνηγετικῶν ζῶων, ἰδίως πτηνῶν.

Τέταρτον τοὺς καταναλωτὰς κυνηγετικῶν προϊόντων ὡς κρέατος, δέρματος, πτερῶν κλπ. οἱ ὁποῖοι, εἴτε ἄστοι εἴτε ἀγρόται εἶνε, ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν τῶν προϊόντων τούτων, ἢ ὁποία ἐκτιμᾶται σήμερον εἰς 60 ἑκατομμύρια σταθεροποιημένων δραχμῶν, ἐνῶ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε πολλαπλασία.

Πέμπτον ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀξίσεως τῆς κυνηγετικῆς παραγωγῆς δὲν δύναται ν' ἀνεχθῇ ὅπως διὰ τρόπον ἀσκήσεως τοῦ κυνηγίου, ἀρέσκοντος μόνον εἰς τοὺς κυνηγούς, ἕξα-

φανισθούν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ζῶα καὶ πτηνά, τὰ ὁποῖα ἀπὸ γεωλογικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰῶνων ζοῦν μετὰ τῶν ἐκάστοτε κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἐπ' αὐτῆς καὶ δικαιοῦνται ὡς ζωϊκοὶ ὄργανισμοί, τόσον μάλιστα συμβάλλοντες εἰς τὴν ἐξωράειν τῆς χώρας, ν' ἀξιοῦν ὅπως διατηρηθούν ἐφόσον ἢ φύσις τῆς χώρας ἐπιτρέπει τοῦτο.

Ὅλαι αἱ ὡς ἄνω κοινωνικαὶ τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τάξις τῶν ἔδαφοκτημόνων καὶ γεωργῶν εἶνε πολυαριθμοτέρα ἔναντι τῆς τάξεως τῶν κυνηγῶν, ἔχουν συμφέροντα, δὲν θέλομεν νὰ εἴπωμεν ἀντίθετα, ἀλλ' ἄλλη λέγγυα. Ἔργον δὲ σώφρονος κυνηγετικῆς πολιτικῆς εἶνε ἡ ἑναρμόνις τῶν συμφερόντων τούτων καὶ ἡ λογικὴ ὀργάνωσις τῆς κυνηγετικῆς οικονομίας πρὸς αὔξησιν μὲν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ὅσον αὕτη ἀπὸ τὴν κυνηγετικὴν οικονομίαν ἐξαρτᾶται, καὶ δικαιότεραν διανομὴν τῶν κυνηγετικῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν, προαγωγὴν δὲ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας ἀλλὰ καὶ τοῦ κυνηγετικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν χώραν.

Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται ὅτι τὸ κυνήγι ὡς ἄθλημα πρέπει ν' ἀσκήται περισσότερον ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς τάξεις καὶ τὰ μέλη ἀγροτικῶν κοινοτήτων παρὰ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν μεγάλων πόλεων. Διότι οἱ ἀγρόται, διαβιοῦντες μακρὰν τῶν μεγάλων πόλεων ὡς Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν κλπ. δὲν ἔχουν τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου ἀπὸ θεάτρων, μουσικῶν συναυλιῶν, μουσειῶν κλπ. τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων εὐκολώτερον ἀπολαμβάνουν.

Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι τὸ κυνήγι τῶν διαβατικῶν ἢ ἀποδημικῶν πτηνῶν δὲν ἔχει τόσον σύνδεσμον μὲ τὸν Ἑλληνα ἔδαφοκτήμονα, ὅσον τὸ κυνήγι τῶν ἐνδημικῶν κυνηγετικῶν ζώων καὶ ὅτι προκειμένου περὶ ἀποδημικῶν πτηνῶν ὡς τρυγονιῶν, ὄρτυκιῶν κλπ., ἡ ὀργάνωσις τῆς σχετικῆς κυνηγετικῆς οικονομίας πρέπει νὰ γίνεται ἐπὶ ἄλλης βάσεως παρὰ προκειμένου περὶ ἐνδημικῶν θηραμάτων. Ὅτι δὲ ἡ βᾶσις αὕτη πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν θέλησιν τῶν βορειοτέρων Εὐρωπαϊῶν ἔδαφοκτημόνων, εἰς τὰς ἰδιοκτησίας τῶν ὁποίων ταῦτα παραθερίζουν καὶ πολλαπλασιάζονται, τοῦτο εἶνε φανερόν.

Ἡ ἰδιοκτησία τοῦ ἔδαφους ἄλλωστε εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶνε τοιαύτη ὥστε νὰ εὐνοῆ κυνηγετικὰς καταχρήσεις μεγαλοκτηματιῶν. Ἡ γεωργικὴ γῆ εἶνε μοιρασμένη εἰς μικροῖδιοκτησίας, ἀνεπαρκεῖς γενικῶς πρὸς μόρφωσιν κυνηγετικῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ ἐκάστην ἀγροτικὴν μικροῖδιοκτησίαν, τὰ δὲ δάση καὶ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, πιθανῶς δὲ καὶ τὰ ψιλὰ λιβάδια, εἶνε κατὰ 78 % τουλάχιστον δημόσια, κοινοτικά, συνεταιρικὰ καὶ μοναστηριακά, ἄρα εἰς χεῖρας κοινωφελῶν κυρίως προσώπων, μόλις δὲ 22 % περίπου αὐτῶν ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν τούτων δασῶν καὶ λιβαδιῶν, τὸ ἥμισυ τουλάχιστον ἀνήκουν εἰς μικροκτηματίας, μόλις δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ, ἥτοι 11% περίπου ἀνήκουν εἰς μεγα-

λοκτηματίας. Άρα πολὺ ὀλιγώτερον τῶν 11 % τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἀνήκουν εἰς μεγαλοκτηματίας.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι μικραὶ ἀγροτικαὶ ἰδιοκτησίαι, μικρότεραι ἴσως τῶν 1000 περίπου στρεμμάτων ἐκάστη, δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσουν κυνηγετικὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἐδαφοκτῆμονος, μᾶλλον πρέπει πολλαὶ συνεχόμεναι τοιαῦται, εἴτε γεωργικαὶ καὶ δενδροκομικαὶ εἴτε λιβαδικαὶ καὶ δασικαὶ εἶνε αὐταί, ν' ἀποτελέσουν νόμῳ ἐπιβαλλομένην, κυνηγετικὴν μονάδα ἢ ἰδιοκτησίαν εἴτε τῆς ἀρμοδίας κοινότητος εἴτε τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἐδαφοκτῆμόνων τούτων, ἐλευθέρως ἢ ἀναγκαστικῶς συνιστάμενου.

Ὅμοίως μικραὶ ἐδαφικαὶ ἰδιοκτησίαι ἰδιωτῶν ἐντὸς δημοσίων, κοινοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἰδιοκτησιῶν πρέπει κυνηγετικῶς νὰ συγχωνεύωνται εἰς μίαν μετὰ τῶν πέριξ κυνηγετικὴν μονάδα ἢ ἰδιοκτησίαν εἴτε δημοσίαν ἢ κοινοτικὴν ἢ συνεταιρικὴν εἴτε καὶ ἰδιωτικὴν τοῦ μεγαλοεδαφοκτῆμονος.

Οὕτως ἀντὶ τῆς ὑπαρχούσης ἀναρχίας τόσον περὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν κυνηγετικῶν ζώων ὅσον καὶ περὶ τὴν ἀσκησιν συνεπῶς τοῦ κυνηγίου προτείνεται ὁργάνωσις ἐκ κυνηγετικῶν μονάδων ἢ ἰδιοκτησιῶν, ἐξηρημένων σχετικῶς ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἐδάφους.

Αἱ κυνηγετικαὶ αὐταὶ ἰδιοκτησίαι θὰ εἶνε κατὰ τὰ $\frac{9}{10}$ τῆς ἐπιφανείας των εἰς χεῖρας εἴτε κοινοφελῶν προσώπων ὡς κράτους, κοινοτήτων κλπ. εἴτε συνεταιρισμῶν μικροκτηματιῶν, ἀφοῦ μόνις τὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἀνήκει εἰς μεγαλοκτηματίας, τὰ δὲ ὑπόλοιπα $\frac{9}{10}$ αὐτοῦ ἔχουν δημοκρατικὴν καὶ κοινοφελῆ διανομὴν ἰδιοκτησίας.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει 15150 συνοικισμοὺς, ὠργανωμένους εἰς 5411 κοινότητας καὶ 59 δήμους. Ἐντὸς ἅρα τούτων δύνανται καὶ ὁργανωθῶν δέκα τοῦλάχιστον χιλιάδες κυνηγετικῶν ὡς ἄνω μονάδων ἢ ἰδιοκτησιῶν, μὲ διαφόρους ἐκάστη ἰδιότητα, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατὰ κοινότητος οἱ διαφορῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ κατευθύνσεων Ἑλληγες κυνηγοὶ θὰ εὑρουν εὐρύτατον στάδιον κυνηγίου, ἀντιστοιχοῦντες κατὰ μέσον ὄρον 10 ἕως 15 κυνηγοὶ ἐνδημικῶν κυνηγετικῶν ζώων εἰς κάθε κυνηγετικὴν μονάδα ἢ ἰδιοκτησίαν.

Ἐξασφαλίζει δ' ἡ ὑποδεικνυομένη αὕτη ὁργάνωσις κυνηγετικῶν ἰδιοκτησιῶν μεγαλυτέραν τάξιν εἰς τὴν κυνηγετικὴν οἰκονομίαν, διαρκῆ καὶ ὄχι προσωρινὴν συντήρησιν ἀφθόνων κυνηγετικῶν ζώων, ἅρα μεγαλυτέραν παραγωγὴν κυνηγετικῶν προϊόντων, συνάμα δὲ δικαιοτέραν διανομὴν αὐτῶν, ἔνεκα τοῦ κατὰ τὰ $\frac{9}{10}$ κοινοφελοῦς χαρακτῆρος τῶν προτεινομένων ἰδιοκτησιῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅτι δ' ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης εἰς τὴν προτεινομένην κυνηγετικὴν ὁργάνωσιν πρέπει νὰ εἶνε ὄχι ἀπότομος ἀλλὰ βαθμιαία καὶ ἐξελικτικὴ, τοῦτο εἶνε φανερόν καὶ σύμφωνον πρὸς ὅσα περὶ δασικῆς γενικῶς πολιτικῆς ἀλλαγῆς ἐξεθέσαμεν. Θὰ προηγηθῶν δὲ φυσικὰ εἰς τὴν με-

τάβασιν ταύτην τὰ περιφραγμένα κτήματα ιδιωτῶν, τὰ μεγάλα δημόσια ἢ κοινοτικά δάση καὶ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, αἱ ἀπεστρογγυλωμένοι κοινοτικάι περιφέρειαι ἀποτελούμεναι ἀπὸ μικροῦδιοκτησίας ἀγροτῶν ἐντὸς προοδευτικῶν κοινοτήτων καὶ τὰ παρόμοια.

Οἱ κυνηγοὶ τότε θὰ συνηθίσουν, ὅπως τοῦτο εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον γίνεται, νὰ προμηθεύωνται πλὴν τῆς δημοσίας ἀδείας κυνηγίου ἢ ὁποῖα θ' ἀποβῇ τότε ὀλιγοδαπανοτέρα, καὶ τὴν ἀδειαν τῆς ἀρμοδίας κυνηγετικῆς ιδιοκτησίας, ἢ ὁποῖα θὰ ἐξασφαλίζῃ πολὺ μεγαλυτέραν κυνηγετικὴν τάξιν παρὰ σήμερον.

Ἡ διάθεσις τοῦ δικαιώματος κυνηγίου ἐντὸς τῶν δημοσίων, κοινοτικῶν, συνεταιρικῶν καὶ γενικῶς εἰς κοινωφελῆ πρόσωπα ἀνηκουσῶν κυνηγετικῶν μονάδων ἢ ιδιοκτησιῶν θὰ γίνεται εἴτε ἐλευθέρως εἰς τὰ μέλη τῶν κοινοτήτων, συνεταιρισμῶν ἢ κυνηγετικῶν συλλόγων εἴτε κατόπιν πλειοδοσίας.

Πρὸς ἄνοδον ὅμως εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην κυνηγετικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ πολιτισμένοι λαοὶ πρὸ πολλοῦ εὐρίσκονται, χρειάζεται διαφώτισις, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἐπαναστάσεις λαμβάνουν χώραν πρὸ παντὸς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, ἔπονται δὲ τούτου αἱ συνεπεῖς κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ὀργανώσεις.

7. ΔΑΣΙΚΟΝ ΕἶΔΟΣ

Ἐκ τῶν δασικῶν εἰδῶν ἄλλα μὲν εἶνε λίαν εὐπαθῆ ἔναντι τῆς βοσκῆς τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων, ὑφιστάμενα ἀπὸ αὐτὴν μεγάλην ζημίαν αὐξήσεως ξύλου, ἄλλα εἶνε ὀλιγότερον εὐπαθῆ καὶ τέλος ἄλλα εἶνε τοιαύτης συστάσεως ὥστε κυρίως μόνον διὰ τῆς βοσκῆς νὰ εἶνε ἐκμεταλλεύσιμα, ὅπως τοιοῦτο δασικὸν εἶδος εἶνε ὁ σκῖνος, *Pistacia lentiscus*, πολλὰ φρύγανα κ.λ.π.

Λίαν εὐπαθῆ ἀπὸ τὴν βοσκὴν, ἰδίως ἀπὸ τὴν αἰγοβοσκὴν, εἶνε τὰ φυλλοβόλα: δρυς, καστανιά, φράξος, γαῦρος, φιλουριά, φτελιά, σφένδαμνος, δξυνὰ κ. λ. π. Ἡ μείωσις εἰς τὴν παραγωγὴν πολυτίμου τεχνικοῦ ξύλου ἀπὸ τὴν βοσκὴν εἰς τὰ δασικά ταῦτα εἶδη εἶνε μεγίστη. Διὰ τοῦτο εἰς δάση ἀπὸ αὐτὰ πρέπει ν' ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ αἰγοβοσκὴ ὡς ἄσυμβίβαστος πρὸς πᾶσαν δασοτεχνικὴν ἐκμετάλλευσίν των, ὅπως τοῦτο μόνον των ἔκαμαν οἱ δασοκτῆμονες εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον, Ἁγιον Ὄρος κ. λ. π. Ἡ βοσκὴ ὀλίγων προβάτων εἰς τὰ δάση ταῦτα ἀποβαίνει πολὺ ὀλιγότερον ἐπιζήμιος.

Ἐξ ἴσου εὐπαθῆς, ὅπως τὰ ὡς ἄνω φυλλοβόλα δασικά εἶδη, ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰγοβοσκὴν, εἶνε ἡ πολύτιμον ξυλείαν παράγουσα ἐλάτη, καίτοι ἢ αἰεὶ τρώγει εὐκολότερον τοὺς βλαστοὺς τῆς γηραιᾶς ἐλάτης, οἱ ὁποῖοι ἔχουν βελόνας ὀλιγότερον ἀγκαθωτάς, παρὰ αἱ ἀκανθωδέστεραι βελόνας τῆς νεαρᾶς, μόλις 10 ἕως 25 ἐτῶν, ἐλάτης. Εἰς τὰ ἐξ ἐλάτης δάση πρέπει διὰ

τοῦτο γενικῶς ν° ἀπαγορεύεται ἡ αἰγοβοσκή. Ἦρχεσεν εἰς πολλὰ ἐξ ἐλάτης δάση τῆς Γορτυνίας παρὰ τὴν Βυτίαν καὶ Γαρζενίκον ἢ ἀπαγόρευσις μόνον τῆς αἰγοβοσκῆς, διὰ νὰ πυκνώσουν ταῦτα μεγάλως, καίτοι κατὰ τὸ θέρος ἐπετρέπετο εἰς αὐτὰ βοσκή προβάτων.

Ἡ μαύρη πεύκη, *Pinus nigra* Arn. παράγουσα ξυλείαν ἐπίσης πολύτιμον ὅπως ἡ ἐλάτη, εἶνε εὐπαθῆς ἀπὸ τὴν αἰγοβοσκῆν, ὀλιγώτερον ὁμως τῆς ἐλάτης. Ἡ ἀπαγόρευσις ὁμως τῆς αἰγοβοσκῆς καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς πεύκης ταύτης δάση εἶνε ἐπίσης ἀναγκαία, καίτοι ἡ πεύκη αὕτη εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν σχηματίζει συνήθως δάση ἀμιγῆ, ἀλλὰ μικτὰ μὲ ἐλάτην, ὅπου ἡ ἀπαγόρευσις ἀποβαίνει ἔνεκα καὶ τῆς μίξεως ταύτης, ἀναγκαία.

Ἡ παραλία πεύκη *Pinus halepensis*, εἶνε ἐπίσης ὀλιγώτερον εὐπαθῆς εἰς ζημίας ἐκ βοσκῆς, ἰδίως αἰγοβοσκῆς, κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον ἡ αἰξ προτιμᾷ νὰ βόσκη τοὺς συμφυομένους συνήθως μετὰ τῆς πεύκης ταύτης ἀειφύλλους πλατυφύλλους θάμνους. Καίτοι ὁ συγγραφεὺς εἶδεν εἰς τὰ δάση Πεντέλης αἶγας ποιμνίων ὀρθουμένας τὴν ἄνοιξιν ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν των ἵνα φάγουν νεαροὺς ἐπακρίους βλαστοὺς παραλίας πεύκης, φέροντας εἴτε ἀνθοθεσίας μὲ γύριν εἴτε μόνον τρυφερὰ εἰσέτι φύλλα.

Τέλος τὰ ἀειφύλλα πλατύφυλλα τοῦ *Lauretum* ὡς πρίνος, ἀριά, φιλύκι, κουμαριά, εἶνε ἀκόμη ὀλιγώτερον εὐπαθῆ, ἀπὸ τὰ ἀναφεροθέντα δασικὰ εἶδη, εἰς ζημίας ἀπὸ βοσκῆν, ἰδίως αἰγοβοσκῆν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ παραγωγή πολυτίμου ξύλου, τεχνικοῦ ἢ καυσίμου, ἀπὸ αὐτὰ εἶνε μικροτέρα. Εἰς πρεμνοφυῆ ἀειφύλλα πλατύφυλλα δάση τοῦ ἀνατολικοῦ Πηλίου καὶ Κισσάβου μὲ περιτροπικὸν χρόνον 15 ἕως 20 ἐτῶν ἡ μέση περιτροπικὴ παραγωγή ξύλου κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον ἐκτιμᾶται συνήθως ἀπὸ 0,5 ἕως 1 κυβ. μέτρον. Ἐνῶ εἰς τοὺς ἀμέσως τούτων ὑπερκειμένους φυλλοβόλους δρυμοὺς ἡ ἰδίᾳ παραγωγή ξύλου μὲ τὸν συνήθη περιτροπικὸν χρόνον 15 ἕως 25 ἐτῶν κυμαίνεται συνήθως ἀπὸ 1 ἕως 3 κυβικὰ μέτρα κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον.

Καὶ ὅπου μὲν ἡ παραγωγή τοῦ ἐνὸς τούτου κυβικοῦ μέτρου ξύλου κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον πρὸς παραγωγὴν καρροξυλείας, ξυλανθράκων ἢ καὶ καυσοξύλων ἐκ τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων δασῶν εἶνε ἐξησφαλισμένη, ἐκεῖ ἐνδείκνυται πολλάκις ἐκ τοῦ στατικοῦ ὑπολογισμοῦ ἐδαφικῆς προσόδου, καθὰ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ὡς ἐπικερδεστέρα ἢ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς εἰς τὰ δάση ταῦτα καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς παραγωγῆς ξύλου. Τοῦτο κατενόησαν καὶ ἔπραξαν μόνον τῶν οἱ δασοκτῆμονες εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον καὶ Ἄγιον Ὄρος, ἐνθα ἡ ζωτικότης τῆς πρεμνοφυοῦς βλαστήσεως τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων, ἔνεκα τοῦ ὑγροῦ ἰοπικοῦ κλίματος, καὶ ἡ κατ' ἔτος παραγωγή ξύλου εἶνε σχετικῶς μεγάλη.

Ὅπου ὁμως ἡ ὡς ἄνω κατ' ἔτος καὶ ἐκτάριον παραγωγή ξύλου τῶν ἀειφύλλων πλατυφύλλων δασῶν, ἔνεκα τοῦ δυσμενοῦς τόπου, ὡς ξηροῦ κλίματος ἢ βραχώδους ἐδάφους εἶνε πολὺ μικροτέρα τοῦ ἐνὸς κυβικοῦ μέτρου,

ἐκεῖ ὁ στατικός ὑπολογισμὸς ἐδαφικῆς προσόδου ἐνδεικνύει συνήθως τὴν βοσκὴν, καὶ μάλιστα τὴν αἰγοβοσκὴν, ὡς τὸν ἐπικερδέστερον τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των, ἴσως ἐν συνδυασμῶ πρὸς ἐλαφρὰν τινα κάρπωσιν ξύλου διὰ παραγωγὴν ἀσβέστου, καυσοξύλων ἢ καὶ ξυλανθράκων. Τοῦτο ὁμῶς γίνεται εἰς πολλὰς ξηρὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, ὡς Ναυπλίαν, Ἐρμιονίδα, ἀνατολικὴν Κυνουρίαν κάτωθεν τῆς ζώνης τῆς ἐλάτης, Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν κ.λ.π. ὅπου συναντῶμεν τοιαῦτα τυπικὰ γιδολίβαδα.

Τέλος ὑπάρχουν δασικὰ εἶδη μὴ δυνάμενα νὰ παραγάγουν εἰς τοὺς συνήθεις δασικοὺς τόπους ἄξιον λόγου ὑπέργειον ξυλώδη βλαστὸν. Τοιοῦτο εἶδος εἶνε εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα ὁ σχίνος, διότι εἶνε λίαν σπάνια αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναί εἰς τὰς ὁποίας ὁ σχίνος ἐπὶ γονιμοτάτων ἐδαφῶν ἢ ὑγρῶν τόπων τῆς δυτικῆς ἰδίως Ἑλλάδος ἀποκτᾶ μετὰ πολλὰ ἔτη ὑψηλὸν καὶ χονδρὸν ὑπέργειον βλαστὸν. Εἰς τὰ δασικὰ ταῦτα εἶδη ἐνδείκνυται ἡ αἰγοβοσκὴ ὡς ἐπικερδέστερος τρόπος ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους. Παραγωγή ὑπεργείου ξύλου εἶνε τότε ἀδύνατος, μόνον δ' ἐκμετάλλευσις τοῦ ξύλου τῶν πρέμνων, τῶν κοινῶς λεγομένων κουτσοურიῶν, δι' ἐκρίζώσεως εἶνε δυνατὴ εἰς τὰ δασικὰ ταῦτα εἶδη. Ἐχομεν ἄρα τότε νὰ κάμωμεν πάλιν μὲ τυπικὰ γιδολίβαδα.

8. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

Τυπικὰ γιδολίβαδα εἶνε ἐκτάσεις καλυπτόμεναι μερικῶς εἴτε ἀπὸ μεμονωμένα δασικὰ δένδρα καὶ συδενδρίας ἢ θάμνους εἴτε ἀπὸ λίαν ἀραιὰς συστάδας ἕξ αὐτῶν εἰς τρόπον ὥστε αἱ αἴγες νὰ βόσκουν τοὺς τρυφερωτέρους βλαστοὺς τῶν θάμνων καὶ νεαρῶν δένδρων ὅσον καὶ τοὺς κατωτέρους κλώνους τῶν γηραιῶν δένδρων. Λίαν πυκναὶ συστάδες δασικῶν δένδρων καὶ θάμνων εἶνε ἀνεπιθύμητοι εἰς τὸν αἰγοβοσκόν, διότι ὑπὸ τὴν σκιάν των αἱ αἴγες δὲν εὐρίσκουν τροφήν.

Τυπικὰ γιδολίβαδα εἶνε αἱ λεγόμεναι δασικαὶ βοσκαὶ ἢ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται μεία εἰς σελ. 276 τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Δασικῆς Πολιτικῆς τοῦ συγγραφέως, ἄρα καὶ ἐκτάσεις καλυπτόμεναι ἀπὸ θαμνώδη ἀείφυλλα πλατύφυλλα μὲ ὀλίγα ἴσως δένδρα μετὰξὺ αὐτῶν, εἴτε ἀπὸ ἀείφυλλα πλατύφυλλα ὡς πρίνον, ἀριὰν κ.λ.π. εἴτε ἀπὸ φυλλοβόλα ὡς δρυς κ.λ.π. εἴτε ἀπὸ παραλίαν πεύκη. Τυπικὰ γιδολίβαδα ἀπαντῶσι καὶ ἐπὶ πετρωδῶν, πτωχῶν καὶ ἀγόνων ἐκτάσεων.

Τυπικὰ ἕξ ἄλλου προβατολίβαδα εἶνε ψιλαὶ ἐκτάσεις τρέφουσαι ἄφθονα μὲν χορτάρια, εἰ δυνατόν καθ' ὅλον τὸ θέρος, ὀλίγα δὲ φρύγανα, ἐνῶ μεμονωμένα ὑψηλὰ δένδρα ἢ ἀραιαὶ συδενδρίαὶ προστατεύουν τὰ πρόβατα

ἀπὸ τῶν ἀνέμων κατὰ τὸν ψυχρὸν χειμῶνα καὶ ἀπὸ τῶν θερμῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων κατὰ τὸ θέρος. Τοῦτο σαφῶς ἀναφέρει ἡδη Δίων ὁ Χρυσόστομος, περιγράφων μετὰ κλασικῆς σαφηνείας ἐξαίρετα προβατολίβαδα τῆς βορειανατολικῆς Εὐβοίας ὡς ἐξῆς « Πολλοὶ δὲ καὶ πάγκαλοι λειμῶνες ὑπὸ ὑψηλοῖς τε καὶ ἀραιῶς δένδροεσι ἀνειμένοι καὶ πάντα μεστὰ βοτάνης εὐθαλοῦς δι' ὅλου τοῦ θέρους».

Πυκναὶ ἀπλῶς συστάδες δένδρων, θάμνων καὶ φρυγάνων εἶνε ἀνεπιθύμητοι εἰς βοσκὸν προβάτων, διότι ὑπὸ τὴν σκιάν των δὲν φυτρῶνουν χορτάρια διὰ τὰ πρόβατα. Διὰ τοῦτο ὁ ποιμὴν προβάτων καίει τὰς συστάδας ἵνα φυτρώσῃ χόρτον ἐπὶ τῆς καψάλας. Τυπικὰ προβατολίβαδα ἀπαντῶσι κυρίως ἐπὶ λοφωδῶν καὶ πεδινῶν ἐκτάσεων, εὐφορωτέρων καὶ μὲ ὑγρότερον ἔδαφος καὶ κλίμα παρὰ διὰ γιδολίβαδα.

Οὕτω βλέπομεν ὅτι πυκναὶ συστάδες δένδρων καὶ θάμνων, ἐν ἀλληλεπιδράσει εὐρισκομένων, ὁποῖας ἀξιῶι ἢ δασοπονία πρὸς παραγωγὴν πολυτίμου ξύλου, ἀποβαίνουν ἀνεπιθύμητοι διὰ τὴν βοσκὴν. Ἡ βοσκὴ ἀποβαίνει ἔνεκα τούτου ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τῆς δασοπονίας, ὁ διασειῶν τὰ θεμέλια τῆς ὑποστάσεώς της.

Οὐδεμία ἐκ τῶν δασικῶν διαχειριστικῶν μορφῶν δύναται ν' ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὰς ἀξιώσεις μιᾶς καλῆς βοσκῆς.

Καλαὶ δι' αἰγοβοσκὴν εἶνε:

Πρῶτον αἱ ἀραιαὶ κηπευταὶ συστάδες, ὅχι ὅμως αἱ ὀμήλικοι σπερμοφυεῖς τοιαῦται.

Δεύτερον αἱ ἀραιαὶ ὀμήλικοι πρεμνοφυεῖς συστάδες, ἀπὸ ἀείφυλλα πλατύφυλλα ἢ φυλλοβόλα, ὅχι ὅμως ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποψιλωτικὴν ὑλοτομίαν, ἀλλὰ μεταγενεστέρως καὶ προτοῦ ἀκόμη κλείση ἢ πρεμνοφυῆς συστάς.

Τρίτον αἱ πολυόροφοι συστάδες μὲ ἀραιὸν ἀνώροφον καὶ ὑπόροφον, ὅχι ὅμως ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποψιλωτικὴν ὑλοτομίαν τοῦ ὑπόροφου.

Ἡ αἰγοβοσκὴ προξενεῖ τὴν μεγαλύτεραν μὲν σχετικῶς ζημίαν εἰς τὴν νεαρὰν ὀμήλικον συστάδα, πρεμνοφυῆ ἢ σπερμοφυῆ, ἀμέσως μετὰ τὴν φυσικὴν ἢ τεχνητὴν ἀναγέννησίν της, ἰδίως εἰς ὑλοτόμιον ἢ κοψοῦρι κατόπιν ἀποψιλωτικῆς ὑλοτομίας, τὴν μικροτέραν δ' εἰς τὰς κηπευτὰς συστάδας.

Καλαὶ ἐξ ἄλλου διὰ βοσκὴν προβάτων εἶνε:

Πρῶτον αἱ σπερμοφυεῖς ἢ πρεμνοφυεῖς ὀμήλικοι συστάδες ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποψιλωτικὴν ὑλοτομίαν, ὅποτε ἀφθονα χορτάρια φυτρῶνουν ἐπὶ τοῦ κοψοῦριου καὶ προτοῦ ἀξαναομένη κλείση ἢ ὀμήλικος συστάς διότι, μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς ὀμήλικου συστάδος παύει ἢ ἀνάπτυξις χόρτων ὑπὸ τὴν κλειστὴν κόμην της, καὶ

Δεύτερον αἱ μεγαλύτερας ἡλικίας, ἐντόνως ὅμως φρυγανφόμεναι καὶ θαμνευόμεναι ἀραιαὶ πρεμνοφυεῖς συστάδες, αἱ ἐντόνως κηπευόμεναι ἀραιαὶ κηπευταὶ καθὼς καὶ αἱ πολυόροφοι μὲ ἀραιὸν ἀνώροφον καὶ ὑπόροφον,

ὄχι ὅμως αἱ πυκναὶ γηραιαὶ ὀμηλικοὶ πρεμνοφυεῖς ἢ σπερμοφυεῖς ἢ αἱ πυκναὶ κηπευταὶ συστάδες, καθὼς καὶ αἱ πολυόροφοι μὲ πυκνὸν ἀνώροφον καὶ ὑπόροφον.

9. ΒΟΣΚΑΙ ΕΝΤΟΣ ΔΑΣΩΝ

Εἰς δάση ἀπὸ ὀμηλικοῦ συστάδας, σπερμοφυεῖς ἢ πρεμνοφυεῖς, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται ἡ βοσκή ἐντὸς συστάδων ἀνανεουμένων φυσικῶς δι' ὑλοτομιῶν ἀνανεώσεως ἢ ἐντὸς συστάδων πρὸ ὀλίγου ὑλοτομηθεισῶν ἀποψιλωτικῶς, διότι τότε ἡ βοσκή παρεμποδίζει τὴν ἀναδάσωσιν. Ἐντὸς δὲ πυκνῶν μεγαλυτέρας ἡλικίας συστάδων ἡ βοσκή εἶνε ἀδύνατος, διότι δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τροφή πρὸς βόσκησιν.

Εἰς τὰ δάση ταῦτα, ὅταν εἶνε ἀραιά, ἐὰν ἐπιτραπῇ ἡ βοσκή ἐκτὸς τῶν κοψουριῶν, τὰ ζῶα θὰ τρέφονται εἰς τὰ ἐντὸς τῶν δασῶν κενὰ ἢ ἀσκεπῆ μέρη, τόσον ἀπὸ τὰ ἐντὸς αὐτῶν φυόμενα χόρτα, φρύγανα καὶ θάμνους ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς χαμηλοὺς κλάδους τῶν δένδρων εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν κενῶν. Ἡ βοσκή ἔχει τότε τὴν τάσιν νὰ μεγαλῶνῃ περιφερικῶς τὰ ἐντὸς τῶν δασῶν κενὰ, ἐνῶ ἀντιστρόφως ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς εὐνοεῖ τὴν φυσικὴν ἀναδάσωσιν καὶ περιορίζει τὰ κενὰ. Τὸ πρῶτον μέτρον πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐντὸς τῶν δασῶν κενῶν εἶνε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς, ἡ ὁποία, μαζὶ μὲ τὸν κανονισμὸν τῶν ὑλοτομιῶν, δίδει εἰς τὴν δασικὴν βλάστησιν τὴν ἡρεμίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶνε ἀπαραίτητος διὰ τὴν φυσικὴν ἀναδάσωσιν τῶν κενῶν.

Εἰς τὰς νεαρὰς ὀμηλικοῦ, σπερμοφυεῖς ἢ πρεμνοφυεῖς, συστάδας εἴτε κατόπιν ἀποψιλωτικῆς ὑλοτομίας εἴτε κατόπιν διαδοχικῶν ὑλοτομιῶν ἀναγεννήσεως προῆλθον αὗται, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ἡ βοσκή, ὅταν ἡ νεαρὰ συστάς ὑψωθῇ τόσον πολὺ ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ τὴν βλάψουν τὰ ζῶα. Ὁ ἀναγκαῖος ὅμως χρόνος διὰ ν' ἀποκτήσῃ τοσοῦτον ὕψος ἡ συστάς, εἶνε ἐκασταχοῦ διάφορος, ἀναλόγως τοῦ δασικοῦ τόπου καὶ τοῦ δασικοῦ εἴδους. Διὰ τοῦτο ὀρθότερον εἶνε ὅπως χρησιμοποιηθῆται ὡς μέτρον διὰ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ βοσκή ἐπὶ τῆς νεαρᾶς συστάδος ὄχι ὁ χρόνος ἢ τὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀποψιλωτικῆς ὑλοτομίας ἢ τῆς πλήρους ἀνανεώσεως τῆς ὑλοτομηθείσης συστάδος, ἀλλὰ τὸ ὕψος τῆς συστάδος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ φθάνη τὰ δύο τοὐλάχιστον μέτρα, διότι τότε μόνον ἡ αἰγοβοσκή ἀποβαίνει ἀκίνδυνος. Ἡ βοσκή προβάτων ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτραπῇ καὶ ἐνωρίτερον, διότι τὸ πρόβατον δὲν ἀνορθοῦται συνήθως ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του ὅπως ἡ αἴξ καὶ δὲν βόσκει βλαστοὺς δενδρουλλίων εἰς ὕψος μεγαλύτερον τοῦ ἑνὸς μέτρου ὑπὲρ τὸ ἔδαφος.

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας εἶδε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1931 εἰς τὸ πρεμνοφυεῖς ἰδιωτικὸν ἐκ φυλλοβόλων δρυῶν δάσος Ἐρρονᾶ τῆς Κατερίνης,

συστηματικῶς ἐκμεταλλεῦόμενον πρὸς παραγωγὴν ἀνθράκων μὲ περιτροπικὸν χρόνον 15 ἔτων καὶ λίαν κανονικὴν τάξιν τῶν συστάδων, αἰγοποιμνία τῶν κατοίκων Μπρατινίστης βόσκοντα ἐντὸς τῶν μεγαλυτέρας ἡλικίας πρεμνοφυῶν συστάδων, εἰς ἐνάσκησιν κλασματικοῦ δικαίου βοσκῆς, χωρὶς ὅμως νὰ προξενοῦν ζημίαν τινα εἰς τὰ κοψούρια. Τόση ἦτο ἡ ἐπιτήρησις τῆς βοσκῆς εἰς τὸ δάσος τοῦτο! Ἀντιθέτως ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας εἶδε κατὰ τὸ 1931 καὶ 1932 πολυάριθμα ποίμνια αἰγῶν βόσκοντα ἐντὸς τῶν δημοσίων φυλλοβόλων δρυμῶν τοῦ χωρίου Στομίου τοῦ Κισσάβου καὶ τῶν κοψουριῶν τῶν δρυμῶν τούτων, ὅπου μεγάλας ζημίας προξένησαν. Διὰ τοὺς δρυμοὺς τούτους εἶχε πρό τινας καταρτισθῆ διαχειριστικὸν τι σχέδιον καὶ ἠνοιγόnton διαχειριστικαὶ τινες λωρίδες. Τίνα ἀξίαν ὅμως ἤμπορεῖ νὰ ἔχη ἡ κατάρτισις διαχειριστικοῦ σχεδίου καὶ ἡ διάνοιξις διαχειριστικῶν λωρίδων εἰς ἓνα τοιοῦτον δρυμόν, ὅταν πολυάριθμα ποίμνια αἰγῶν ἐξακολουθοῦν νὰ βόσκουν ἐντὸς αὐτοῦ; Τὰ σχέδια καὶ αἱ λωρίδες εἶνε τότε περιττὴ πολυτέλεια, ἡ ὁποία κοστίζει πολὺ ἀκριβὰ.

Εἰς κηπευτὰ δάση ἡ βοσκὴ εἴτε ἀπαγορεύεται ἀπολύτως, εἴτε ἐπιτρέπεται ἐπὶ ὀλοκλήρου σχεδὸν τοῦ δάσους, περιορισμένη ὅμως, ἴσως ὡς χαλαρὰ βοσκὴ μόνον προβάτων. Ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ἡ βοσκὴ δὲν θὰ ἐμποδίζῃ τὴν φυσικὴν ἀναγέννησιν οὐδὲ θὰ μεγαλόνῃ τὰ ἐντὸς τοῦ κηπευτοῦ δάσους, συνηθέστερα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κενά.

Εἰς τὰ πολυόροφα δάση ἡ βοσκὴ πρέπει νὰ κανονίζεται ὅπως εἰς τὰ ὀμήλικα πρεμνοφυῆ, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτρέπεται ἡ βοσκὴ, ἰδίως αἰγοβοσκὴ, ἐπὶ τῶν κοψουριῶν τοῦ πολυορόφου δάσους, ἐκτὸς ἐὰν εἶνε χαλαρὰ βοσκὴ προβάτων, ἀκίνδυνος διὰ τὴν ἀναδάσωσιν, ὁπότε κανονίζεται ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ κηπευτοῦ δάσους.

10. ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΒΟΣΚΩΝ.

Τὰ λιβάδια ὅταν ἐγκαταλείπωνται ἄνευ φροντίδος εἰς τὴν ἀχαλίωτον βοσκὴν, χάνουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀξίαν των, χειροτερεύουν καὶ ἐπὶ τέλους καταστρέφονται διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους.

α. Πρῶτον τὸ φυτόχωμα, humus, καὶ τὸ ἀνόργανον χῶμα τοῦ βοσκομένου μὴ πεδινοῦ ἐδάφους, ζημιώμενον ἀπὸ τὸ πάτημα τῶν ζώων καὶ μὴ καλυπτόμενον πανταχοῦ ἀπὸ χλωροτάπητα, παρασύρεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν πρὸς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ περαιτέρω πρὸς τὴν θάλασσαν, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ν' ἀπογυμνώνεται τὸ κάτωθι τοῦ χώματος πέτρωμα καὶ ν' ἀναφαίνεται ὁ γυμνὸς βράχος, νὰ ἐπέρχεται δηλαδὴ ἡ ἀποβράχωσις, Verkarstung, ὁπότε δὲν ἤμποροῦν νὰ φυτρώσουν χόρτα παρὰ ἐπὶ τοῦ ὀλίγου χώματος, τὸ ὁποῖον ἀπέμεινεν ἀκόμη μεταξύ τῶν γυμνῶν βράχων. Εἶνε τοῦτο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων αἰτιῶν τῆς καταπτώσεως τῆς

αξίας και δυναμικότητος τῶν λιβαδίων ἀφ' ἑνὸς και τῆς ἀνάγκης τῆς ὀλιγῆς ἢ μερικῆς ἀναδασώσεώς των ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι τὸ δάσος συγκρατεῖ κατ' ἐξοχὴν και βελτιώνει τὴν ποιότητα τοῦ ὄρεινοῦ και λοφώδους ἐδάφους.

β. Δεύτερον πολλὰ χόρτα, φρύγανα και θάμνοι, μὴ περιέχοντα πολλὰς θρεπτικὰς οὐσίας διὰ τὰ ζῶα, δὲν τρώγονται εὐχαρίστως ἀπὸ αὐτὰ ὡς ἀκανθαί, φλόμος ἢ γαλατσίδα, ρεΐκια, κέδροι κ. λ. π. Τὰ μὴ τρωγόμενα ὅμως ταῦτα φυτὰ πολλαπλασιάζονται φυσικῶς και ἐκτοπίζουν τὰ ἐπωφελῆ και εὐχαρίστως ὑπὸ τῶν ζῶων τρωγόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν προφθάνουν νὰ σχηματίσουν ἄνθη και καρπούς, πρὸς φυσικὸν των πολλαπλασιασμόν. Ἐκ τῶν ἐκτοπιζομένων ὠφελίμων ὑποχωροῦν και ἐξαφανίζονται εὐκολώτερον τὰ διὰ σπόρων ἀνανεούμενα μονοετῆ, ἐνῶ ἀντέχουν περισσότερον ὅσα πολυετῆ δύνανται ν' ἀναβλαστάνουν ἐκ τῆς ρίζης των.

Ἡ γλωρὶς τῶν ψιλῶν ἢ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων εἶνε ἀναγκαῖον ὄπως ἐρευνᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως βοτανικῆς ἢ φυτογεωγραφικῆς, περὶ τῶν ἀπαντώντων δηλαδὴ εἰδῶν ἢ φυτοκοινωνιῶν, ἀλλὰ και ἀπὸ ἀπόψεως ὠφελιμιστικῆς σχετικῶς πρὸς τὴν χρησιμότητά της διὰ τὴν συντήρησιν και προκοπὴν τῶν ἀπ' αὐτῆς τρεφομένων κτηνοτροφικῶν ζῶων.

Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς γλωρίδος τῶν λιβαδίων εἶνε ἀποτέλεσμα κλιματικῶν, ἐδαφικῶν και ἀνθρωπίνων ἐπιδράσεων, διότι ὁ ἀνθρωπος ἐκτοτε μετὰ τὴν περίοδον τοῦ κυνηγετικοῦ πολιτισμοῦ ὁπότε μόνον τὰ κυνηγετικὰ ζῶα ἔβοσκον αὐτήν, καρπούμενος διὰ τῆς βοσκῆς και ξυλεύσεως τὰ λιβάδια, ἐπηρέαζε τὴν γλωρίδα των. Ἡ ἐπίδρασις δ' αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁποῖα γενικῶς συνεπέφερε κατὰπτωσιν τῶν λιβαδίων, εἶνε ἀξία μελέτης, διότι μόνον οὕτω θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς ἀναγέννησιν τῶν ὄρεων.

Τὰ φυτὰ τῶν λιβαδίων ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς ὠφελιμιστικῆς διαιροῦνται εἰς

α. Φυτὰ θρεπτικὰ ἢ ὠφέλιμα διὰ τὰ ζῶα.

β. Φυτὰ ἀδιάφορα, τὰ ὁποῖα ὅμως τρώγουν τὰ ζῶα, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἄλλα.

γ. Φυτὰ δηλητηριώδη. και τέλος εἰς

δ. Φυτὰ παρὰσιτα.

Ἐφέλιμα φυτὰ εἶνε πολλὰ leguminosae, gramineae και umbelliferae ἀπαντῶντα πολυαριθμότερα ἐπὶ ἐδαφῶν ὑγρῶν παρὰ ξηρῶν, ἀσβεστολιθικῶν παρὰ πυρριτικῶν, γονίμων παρὰ ἀγόνων. Ἐπίσης ἐκ τῶν ξυλωδῶν ὁ κρίνος, ἀριά, φιλύκι, κουμαριά, cistus κ.λ.π.

Τὰ ἀδιάφορα φυτὰ παρεμποδίζοντα διὰ τῆς ταχείας ἐπικρατήσεώς των τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὠφελίμων φυτῶν, εἶνε εἴτε ποώδη εἴτε ξυλώδη. Τοιαῦτα εἶνε μερικὰ ἀγρωσιώδη, *nardus stricta* κ.λ.π. κατόπιν ἐκ τῶν γενῶν *parcissus*, *gentiana*, *salix*, *genista*, *erica*, και τέλος ἀκανθώδη ὡς *prunus*, *juniperus* κ.λ.π.

Δηλητηριώδη φυτά εἶνε ἐκ τῶν γενῶν ranunculaceae, anemone, ranunculus, aconitum, ἐκ τοῦ γένους, daphne, ἢ πικροδαφνη perium ol-eander, κ.λ.π.

Παράσιτα εἶνε ἐκ τοῦ γένους cuscuta, ἐκ τῶν scrofulariaceae κ.λ.π.

Στερούμεθα δυστυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰδικῆς λεπτομεροῦς μελέτης διὰ τὴν γλωρίδα τῶν λιβαδίων.

γ. Τρίτον ὁ ἄνθρωπος ὑλοτομῶν καυσόξυλα κλπ. διὰ τὰς ἀνάγκας του ἐντὸς μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων καὶ δασῶν κόπτει ἐνίοτε πολύτιμα κτηνοτροφικῶς φυτά, παρέχοντα ὅμως καλῆς ποιότητος καυσόξυλα, ὡς πρίνους, φιλύκια κλπ., ἐνῶ ἀφίνει ἀθικτα πρὸς περαιτέρω φυσικὸν πολλαπλασιασμὸν ἄλλα ἄνευ κτηνοτροφικῆς ἀξίας φυτά ὡς ρεῖκια, κέδρα κλπ.

δ. Τέταρτον αἱ πυρκαϊαὶ τῶν δασῶν καὶ μερικῶν δασοσκεπῶν λιβαδίων, ἀποφιλόνοσαι τὸ ἔδαφος, βελτιοῦν μὲν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τὴν παραγωγὴν χόρτου ἐπὶ τῆς καψάλας ἕνεκα τῆς λιπάνσεως αὐτοῦ ἀπὸ τὴν τέφραν καὶ τῆς ἐλλείψεως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν πυρκαϊάν ριζικοῦ συναγωνισμοῦ ἀπὸ τὰ καέντα φρύγανα, θάμνους καὶ δένδρα, χειροτερεύουν ὅμως μονίμως τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς βοσκῆς, ὅχι τόσον διότι μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη πολλαπλασιάζονται πάλιν τὰ φρύγανα καὶ οἱ θάμνοι ἐπὶ τῆς καείσης ἐκτάσεως, πρὸς ζημίαν τῆς παραγωγῆς χόρτου ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ φυτόχωμα καὶ ἀνόργανον χῶμα ἐπὶ τῆς καψάλας παρασύρεται λίαν εὐκόλως ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν, ἕνεκα τούτου δὲ χειροτερεῖ μονίμως ἡ παραγωγικότης τοῦ ἐδάφους.

Πρὸς πρόληψιν τῆς διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους χειροτερεύσεως, βελτιώσιν δὲ τῆς βοσκῆς, συνιστᾶται.

α. Περιορισμὸς τῶν μὴ πολυτίμων κτηνοτροφικῶν φυτῶν ἐπὶ τοῦ μερικῶς δασοσκεποῦς λιβαδίου ἢ τοῦ δάσους δι' ἐκρίζωσεως ἢ ὑλοτομίας, ἐνεργουμένης εἴτε εἰδικῶς πρὸς τοῦτο εἴτε ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὑλοτομίας δι' ἀσβεστοποιίαν ἢ συλλογὴν καυσοξύλων.

β. Προστασία τῶν πολυτίμων κτηνοτροφικῶς φυτῶν ὡς πρίνων, φιλυκιῶν, ψυχανθῶν, τριφυλλίου κλπ, ἐνίοτε δι' ἀρδεύσεως ἢ λιπάνσεως καταλλήλων ἐκτάσεων τῶν ψιλῶν λιβαδίων.

γ. Δημιουργία ἢ διατήρησις λοχμῶν ἀπὸ δένδρα ἐντὸς ψιλῶν βοσκῶν, δι' οὗς λόγους ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν,

δ. Κατὰ τὴν ἐνέργειαν φρυγανεύσεως, θαμνεύσεως, καθαρισμοῦ, ἀραιώσεως ἢ κηπεύσεως ἐπὶ τῶν τυχόν βοσκομένων συστάδων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν, πλὴν τῶν δασοτεχνικῶν, καὶ αἱ κτηνοτροφικαὶ ἀπόψεις. Τεραστία ἰδίως εἶνε ἡ σημασία τῶν φρυγανεύσεων καὶ θαμνεύσεων διὰ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς χόρτου. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄξεστος ποιμὴν ὅταν καίη τὴν βοσκὴν, δὲν πράττει τοῦτο παρὰ διὰ νὰ βελτιώσῃ προσωρινῶς τὴν παραγωγὴν χόρτου, διότι ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον.

ε. Βελτίωσις τῆς βοσκῆς διὰ καλλιεργείας κτηνοτροφικῶν φυτῶν εἰς γεωργικὰ τυχὸν ἐδάφη τοῦ λιβαδίου, εἴτε λόγου χάριν γρασιδίου κλπ. εἰς δεκάδας τινὰς στρεμμάτων τοῦ χειμερινοῦ λιβαδίου, εἴτε τριφυλλίου ἢ ἀραβοσίτου κ.λ.π. εἰς θερινὰ λιβάδια ἐπὶ ποτιστικῶν ἐκτάσεων κ.λ.π.

στ. Καθορισμὸς τόσον τοῦ εἴδους τῶν βοσκόντων ζώων ὡς αἰγῶν, προβάτων κ.λ.π. ὅσον καὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἐκάστου αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ χειροτερεύῃ μονίμως ἡ βοσκή, νὰ βόσκουν δ' ἀνέτως τὰ ζῶα.

ζ. Καθορισμὸς τῆς περιόδου βοσκῆς ὡς θερινῆς ἢ χειμερινῆς. Γενικῶς ἡ βοσκὴ κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἶνε ἢ μᾶλλον ἐπιζήμιος εἰς τὰ δασικὰ φυτά, διότι τότε κατατρῶγονται εὐκολώτερον οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ καὶ τὰ ἀνθη τῶν ὠφελίμων κτηνοτροφικῶν φυτῶν.

η. Ἀπόλυτος ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς ἐπὶ τινὰ ἔτη ἵνα ἀναλάβῃ ἐν τῷ μεταξὺ αὕτη καὶ βελτιωθῇ. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς πρέπει νὰ γίνεται κατὰ μεγαλυτέρας ἐπιφανείας καθοριζομένης διὰ κορυφογραμμῶν, ρεματιῶν κ.λ.π. Τὰ ζῶα βόσκοντα ἀκολουθοῦν κατευθύνσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας, ἀνευ ἱκανοῦ ὁδηγοῦ βοσκοῦ, δυσκόλως παρεκκλίνουν. Ὡστε εἶνε ἀνάγκη περιφράξεως τῆς ἀπαγορευομένης ἐκτάσεως καὶ ἱκανοῦ συγχρόνως βοσκοῦ, ἵνα μὴ βοσκηθῇ ἢ ἀπηγορευμένη μικρὰ ἔκτασις.

θ. Τὸ βόσκον ποιμνιον πρέπει ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν λιβαδοκτήμονα καὶ ὄχι εἰς ἐνοικιαστὴν τῆς βοσκῆς κτηνοτρόφον οὐδ' εἰς ξένον τρίτον ἀσκούντα κλασματικὸν δίκαιον βοσκῆς ἐπὶ τοῦ λιβαδίου. Διότι τόσον ὁ ἐνοικιαστής τῆς βοσκῆς ὅσον καὶ ὁ ἀσκῶν τὸ κλασματικὸν δικαίωμα βοσκῆς δικαιοῦχος προσπαθοῦν νὰ ὠφεληθοῦν προσωρινῶς ὅσον ἠμποροῦν περισσότερον ἀπὸ τὴν βοσκὴν, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν μελλοντικὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν προξενοῦν εἰς τὸ λιβάδι. Ἐνῶ δ' ἰδιοκτήτης τοῦ λιβαδίου, ἐνδιαφερόμενος καὶ διὰ τὸ μέλλον ἔχει συμφέρον νὰ διατηρῇ ἀμείωτον καὶ εἰ δυνατόν ν' αὐξάνῃ τὴν ἀξίαν τοῦ λιβαδίου του. Πρὸς τοῦτο ὁμοίως ὁ λιβαδοκτήμων κτηνοτρόφος πρέπει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ἐκλέγῃ ἱκανὸν βοσκὸν πρὸς ὁδηγίαν τοῦ ποιμνίου, ἐφόσον ὁ ἴδιος δὲν εἶνε ποιμὴν, διότι μόνον τοιοῦτος βοσκὸς ἐπιτυγχάνει πληρέστατον τοὺς ἐπιδιωκομένους κτηνοτροφικοὺς σκοποὺς καὶ βελτιώνει τὴν βοσκὴν, παρὰ βοσκὸς τόσον ἀνίκανος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ὁδηγήσῃ οὐδὲ τὸν ἑαυτὸν του.

ι. Περιορισμὸς τῆς ποιμνιακῆς, νομαδικῆς ἢ μονίμου κτηνοτροφίας, ὅπου αὕτη εἶνε ἐπιζήμιος καὶ εὖνοια τῆς σταυλικῆς ἢ κατοικιδίου ἢ ἡμισταυλικῆς τοιαύτης, ὅπου τοῦτο εἶνε δυνατόν.

ια. Ἐνίοτε ἀδαεῖς δασοτέχναι πρὸς περιορισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων συνιστῶσιν εἰς ὄρεινους πληθυσμοὺς ὅπως ἀντικαταστήσουν τὰ αἰγοπρόβατά των μὲ ἀγελάδας καὶ μάλιστα Ἑλβετικάς. Τοῦτο προκαλεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δικαίως, τὸ μειδίαμα τῶν γνωρίζοντων καλῶς τὰ πράγματα ἀγροτῶν, διότι ἡ ἐντὸς δασῶν καὶ δασικῶν

βοσκῶν τροφή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τρέφονται τὰ αἰγοπρόβατα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ ἀγελάδας, ὄχι μόνον μεγαλοσώμους Ἑλβετικάς ἀλλὰ καὶ Ἑλληνικάς.

Μόνον ὅπου ὑπάρχουν εἴτε φυσικὰ κοφτολίβαδα, ὅπως εἰς ὄρεινά τινα μέρη τῆς Θεσσαλικῆς Πίνδου καὶ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Μακεδονίας συμβαίνει, εἴτε τεχνητοὶ λειμῶνες ἐπὶ ποτιστικῶν κατὰ τὸ θέρος ἐκτάσεων, δυνάμενοι νὰ παράγουν χόρτον διὰ τὴν χειμερινὴν ἐντὸς σταύλων διατροφὴν, μόνον ἐκεῖ ἠμποροῦν νὰ διατηρηθοῦν ἀγελάδες, εἰς ἀριθμὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν παραγομένην ποσότητα τοῦ χόρτου τούτου καὶ δυνάμενον οὕτω νὰ διαχειμάσῃ ἄνευ ζημιῶν. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντοτε ὅτι αἱ ἀγελάδες αὐταὶ κατὰ τὴν ἀνοιξιν, θέρος καὶ φθινόπωρον, δύνανται νὰ τρέφονται βόσκουσαι καὶ εἰς λιβάδια, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς δασῶν, ὅπως τοῦτο κυρίως εἴτε εἰς τὰς μεγάλας ὑγρὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας κλπ, εἴτε εἰς τοὺς ὑγροτέρους τόπους τῆς Ἑλλάδος ὡς εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον, δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, Κέρκυραν, βορειοανατολικὴν Εὐβοίαν, Κατερίνην, Χαλκιδικὴν κλπ. ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ.

Εἰς τὰ ξηρὰ ὅμως βουνὰ ἰδίως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου τοιαυτὴ ἀντικατάστασις δὲν εἶνε δυνατὴ οὔτε οἰκονομικῶς συμφέρουσα.

Εἶνε γνωστὸν ἄλλως τε ὅτι αἱ αἰγες δύνανται νὰ βόσκουν φρύγανα, θάμνους καὶ κατωτέρους κλάδους δένδρων, ἀκόμη καὶ ἐπὶ λίαν πετρωδῶν ἢ καὶ ἀποκρήμων, ἀγόνων καὶ πτωχῶν ἐκτάσεων, ἐνῶ τὰ πρόβατα προτιμοῦν λοφώδεις καὶ πεδινὰς, εὐφορωτέρας πάντως καὶ ὑγροτέρας ἐκτάσεις, ὅπου εὐκολώτερον βόσκειται τὸ ἀφθονώτερον ἐπὶ τῶν ψιλῶν ἐκεῖ ἐκτάσεων φύομενον χόρτον. Τέλος εἰς τὰς ἀγελάδας καὶ τοὺς βόας προσιδιάζουσι λοφώδεις ἐπίσης καὶ πεδινὰς ἐκτάσεις, εὐφορώτεραι ὅμως καὶ ὑγρότεραι μὲ ὑψηλότερον δὲ παρὰ διὰ τὰ πρόβατα χόρτον.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα θεωροῦνται ὡς λίαν καλὰ λιβάδια αἱ ψιλαὶ ἀλπεικαὶ ἐκτάσεις, κοινῶς ἀμάλιες, σπανὰ ἢ μαδάρες λεγόμεναι, πρῶτον διότι παράγουν χόρτον ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ δεύτερον διότι ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὸ θέρος ταπεινῆς θερμοκρασίας δὲν λαμβάνουν χώραν δυσμενεῖς γαλακτοκομικαὶ καὶ τυροκομικαὶ ζυμώσεις, ὅπως εἰς τὰς θερμὰς πεδιάδας, ὅταν δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτὰς ψυγεῖα.

11. ΔΑΣΟΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΒΟΣΚΩΝ

α. Ἐπιδικώμενοι σκοποί. Ἡ δασική, γεωργικὴ καὶ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ συγχρόνου ρεαλιστικοῦ κράτους δικαίου καὶ πολιτισμοῦ ἐπιτηροῦσα τὴν ὑπὸ τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων ἐκμετάλλευσιν τόσον τῶν ψιλῶν ἢ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ὅσον καὶ τῶν δασῶν, εἴτε δημόσια,

κοινοτικά και μοναστηριακά είτε συνεταιρικά ή ιδιωτικά είναι ταύτα, αναχωρεί από την υπό των έδαφοκτημόνων έκασταχοῦ χρησιμοποιουμένην έκμετάλλευσιν λιβαδίου ή δάσους και προσπαθεῖ ν' ἀναγάγῃ ταύτην εἰς τύπους περισσότερον ἐξυπηρετικούς τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ἐξασφαλίζοντας δηλαδή μεγαλύτεραν παραγωγὴν και δικαιότεραν διανομὴν τῶν παραγομένων κτηνοτροφικῶν και δασικῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν.

Ἐπειδὴ δ' οἱ οἰκείοι λιβαδοκτήμονες και δασοκτήμονες, ἰδίως οἱ ἰδιῶται, και οἱ ἀπὸ τὰ λιβάδια και δάση ἀποζῶντες περίεξ πληθυσμοὶ προτιμῶσι συνήθως τὴν ὑπάρχουσαν έκμετάλλευσιν, διότι ἡ ἀξιουμένη ὑπὸ τῆς δασικῆς και γεωργικῆς πολιτικῆς ἀναγωγῆ συνεπάγεται συνήθως στέρησεις καρπώσεων ή και δαπάνας βελτιώσεων, διὰ τοῦτο ἡ δασικὴ και γεωργικὴ πολιτικὴ καταβάλλει προσπάθειάς, ὅπως καταστήσῃ τὰς ἀντιδράσεις ταύτας διὰ γενικῶν μέτρων ἐκπαιδεύσεως, διοικήσεως, φορολογικῆς ἀνακουφίσεως, ἠθικῆς ή ὑλικῆς ὑποστηρίξεως κ.λ.π. ὅσον τὸ δυνατόν μικροτέρας, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους τὰς ὑπερνικήσῃ.

Ἡ ἀντίδρασις ἐκ μέρους τοῦ λιβαδοκτήμονος και δασοκτήμονος προκειμένου περι λιβαδίων και δασῶν δημοσίων, κοινοτικῶν και εἰς ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα ἀνηκόντων, ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶνε κοινωφελῆ, εἶνε ἀνύπαρκτος.

Μόνον προκειμένου περι λιβαδίων και δασῶν ἀνηκόντων εἰς ἐταιρίας ή ἰδιώτας ή συνεταιρισμοὺς ἐπιδιώκοντας ἰδιωτικά μόνον συμφέροντα, ή ἀντίδρασις αὕτη ἀποβαίνει μεγάλη, προκειμένου δὲ περι ἰδιωτῶν τόσον μεγαλύτερα, ὅσον τὸ λιβάδι ή δάσος εἶνε μικρότερον και ὁ λιβαδοκτήμων ή δασοκτήμων πτωχότερος.

Προκειμένου περι ἀντιδράσεως τῶν ἀπὸ τὰ λιβάδια ή δάση ἀποζῶντων κτηνοτροφικῶν περίεξ πληθυσμῶν εἶνε φανερόν ὅτι αὕτη εἶνε ἐξ ἴσου ἔντονος διὰ τὰ διαφόρου ἰδιοκτησίας λιβάδια και δάση, με τὰσιν μᾶλλον ὅπως ἀποβαίνῃ μεγαλύτερα εἰς τὰ κοινοτικά και δημόσια λιβάδια και δάση, εἰς τὰ ὁποῖα εἶνε ἀνοργάνωτος εἰσέτι ή έκμετάλλευσις και ἀκανόνιστα και ἐπιβλαβέστερα τὰ βαρύνοντα ταῦτα κλασματικά δίκαια βοσκῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι θεμελιώδης ἀρχὴ πάσης πολιτικῆς εἶνε πρῶτον ή συντήρησις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους τοῦ λιβαδίου και δάσους και δεύτερον ή ὡς ἄνω ἀναγωγὴ τρόπου έκμεταλλεύσεως και βελτιώσεως.

β. Ψιλὰ λιβάδια. Εἰς τὰ ψιλὰ λιβάδια ή μεγαλύτερα παραγωγὴ ἐπιτυγχάνεται :

Πρῶτον διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς βοσκῆς ὅπως ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν.

Δεύτερον διὰ τῆς γεωργικῆς ή δενδροκομικῆς έκμεταλλεύσεως τοῦ ἀπολύτου γεωργικοῦ ἐδάφους τοῦ ψιλοῦ λιβαδίου, διότι ὁ ἀγρὸς ἔχει γενικῶς μεγαλύτεραν παραγωγὴν παρὰ τὸ λιβάδι, και

Τρίτον διὰ τῆς δασικῆς έκμεταλλεύσεως τοῦ ἀπολύτου δασικοῦ ἐδά-

φους τοῦ ψιλοῦ λιβαδίου, τοῦ ἐπιδεικτικοῦ ἐντονωτέρας πρὸς παραγωγὴν ξύλου δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως, διότι ὑπάρχουν καὶ ἐδάφη τοῦ ψιλοῦ λιβαδίου ἀνεπίδεκτα τοιαύτης, διὰ λόγους φυσικοὺς ἢ οἰκονομικοὺς ὡς ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν. Ἡ μεταβάσις τότε ἀπὸ τῆς λιβαδικῆς εἰς τὴν ἐντονωτέραν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐξασφαλίζει, ὑπὸ ὠρισμένης προϋποθέσεως, μεγαλυτέραν παραγωγὴν, τουτέστι μεγαλύτερον ἐθνικὸν εἰσόδημα, παρὰ τὸ ψιλὸν λιβάδι.

Ἴνα ὅμως ὁ λιβαδοκτήμων ἔχῃ συμφέρον καὶ προβαίῃ εἰς τὴν ἐντονωτέραν γεωργικὴν, δειδροκομικὴν ἢ δασικὴν ἐκμετάλλευσιν μέρους τοῦ λιβαδίου του πρέπει ν' ἀναμένῃ ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν ταύτην μεγαλυτέραν ἐδαφικὴν πρόσοδον.

Ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ μικροαγρότου ἐδαφοκτήμονος ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἐκ τῆς γεωργικῆς ἢ δειδροκομικῆς ἐκμεταλλεύσεως εὐκαιρίαν περισσοτέρας ἐργασίας, ὅποτε οὗτος ἀδιαφορεῖ διὰ τὸν τοκισμὸν ἢ τὴν καθαρὰν ἐδαφικὴν πρόσοδον καὶ καλλιεργεῖ γεωργικῶς ἢ δειδροκομικῶς μόνιμα γεωργικὰ ἐδάφη τοῦ λιβαδίου, ἔστω καὶ ὅταν ταῦτα οὕτω τοῦ ἀποδίδουν μικρὰν ἐδαφικὴν πρόσοδον ἢ τοκισμὸν, φθάνει μόνον ν' ἀποδίδουν μεγάλην ἀκαθάριστον πρόσοδον ἀμείβουσαν, ἔστω καὶ μὲ μικρὸν, ἀνεκτὸν ὀπωσδήποτε, ἡμερομίσθιον, τὴν καταβαλλομένην κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς γεωργίας ἢ δειδροκομίας ἐργασίας του.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἔχει ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τὴν ἐκχέρωσιν καὶ γεωργικὴν ἢ δειδροκομικὴν καλλιέργειαν τῶν καλυτέρων ἐδαφῶν τῶν ψιλῶν λιβαδίων, ἀφοῦ ἡ ἐκχέρωσις ἀπολύτων δασικῶν ἐδαφῶν πρέπει ν' ἀπαγορευεῖται πάντοτε.

Ἡ ἐκχέρωσις ὅμως καὶ γεωργικὴ ἢ δειδροκομικὴ καλλιέργεια τῶν μονίμων γεωργικῶν ἐδαφῶν τοῦ ψιλοῦ λιβαδίου δὲν πρέπει νὰ φθάνῃ εἰς τὰ ἄκρα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐλαχίστης ἐπιφανείας ἐπιβάλλει βεβαίως ὅπως καὶ ἐλάχισται ἐκτάσεις μονίμως γεωργικῶς ἐκμεταλλεύσιμοι παραδίδονται εἰς τὴν γεωργίαν ἢ δειδροκομίαν. Ἡ γεωργικὴ ὅμως ἢ δειδροκομικὴ καλλιέργεια ἐπὶ λίαν μικρῶν ἐκτάσεων ψιλοῦ τινὸς λιβαδίου ἀποβαίνει ἐνίοτε οἰκονομικῶς ἀδύνατος εἴτε διότι ὁ γεωργὸς κατοικεῖ πολὺ μακρὰν εἴτε ἔνεκα ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐλαχίστης ἐπιφανείας.

Οὕτω μικραὶ τοιαῦται ἐκτάσεις γεωργικοῦ ἐδάφους ἐντὸς ψιλοῦ τινος λιβαδίου κείμεναι, εἶνε ἀπαραίτητον πολλάκις ὅπως μὴ ἐκμεταλλεύωνται γεωργικῶς ἢ δειδροκομικῶς, ἀλλ' ὅπως ἀντιθέτως παραμένουν ὡς βοσκαὶ καὶ χρησιμεύουν ὡς γαλαροτόπι διὰ τὰ πρόβατα. Ἄνευ αὐτοῦ τὸ λιβάδι θὰ εἶχε πολὺ μικρὰν ἀξίαν, ἀφοῦ ἐλάχιστος ἀριθμὸς προβάτων θὰ ἠδύνατο νὰ διατραφῇ ἐπὶ τοῦ καθαρῶς πετρώδους μέρους τοῦ λιβαδίου. Ἐκτὸς ἐὰν τὸ γεωργικὸν τοῦτο ἔδαφος τοῦ λιβαδίου σπειρόμενον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ γρασίδι πρὸς βελτίωσιν τοῦ λιβαδίου κατὰ τὸν χειμῶνα.

Διὰ τὸν ἴδιον λόγον μικραὶ δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις ἀπολύτου γεωργικοῦ ἐδάφους, κείμεναι ἐντὸς δασῶν, ἐνδείκνυται ὅπως μὴ ἐκχερσοῦνται διὰ γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν ἀλλὰ παραμένουν δασοσκεπεῖς καὶ ἐκμεταλλεύονται ὅπως καὶ τὸ ὑπόλοιπον πέριξ δάσος, διότι ἡ γεωργικὴ ἐκμετάλλευσις τόσον μικρῶν ἢ τόσον μακρὰν κειμένων ἐκτάσεων ἀποβαίνει συνήθως οἰκονομικῶς ἀσύμφορος.

Καὶ ὅσα μὲν ἐκ τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν τῶν ψιλῶν λιβαδίων εἶνε δημόσια, κοινοτικά, μοναστηριακά, κοινωφελῶν ἰδρυμάτων ἢ καὶ μεγάλων λιβαδοκτημόνων πρέπει διὰ μέτρων δασικῆς καὶ ἀγροτικῆς πολιτικῆς νὰ περιέχωνται γενικῶς εἰς μικροαγρότας, μόνους ἱκανοὺς νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ταῦτα γεωργικῶς ἢ δενδροκομικῶς δι' ἐλιᾶς, χαρουπιᾶς, καστανιᾶς, κ.λ.π. Καὶ τὰ μὲν δημόσια καὶ κοινοτικά μεταξὺ αὐτῶν, ὅσα διὰ λόγους ἐσωτερικοῦ ἐποικισμοῦ παραχωροῦνται εἰς μικροαγρότας, δύνανται ὡς κοινωφελῆ ν' ἀπαλλοτριωθοῦν ὡς ἄνω μὲ μικρὰν τιμὴν, ἐνῶ τ' ἀνήκοντα εἰς μεγαλοκτηματίας ἰδιώτας πρέπει, εἰς κράτη δικαίου καὶ πολιτισμοῦ ν' ἀπαλλοτριοῦνται κατόπιν δικαίας ἀποζημιώσεως τοῦ λιβαδοκτήμονος.

Ἐάν δὲ τινὰ ἐκ τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν τῶν λιβαδίων ἀνήκουν εἰς μικροαγρότας, τότε πρέπει νὰ διευκολυνθοῦν οὗτοι ὅπως τὰ καλλιεργήσουν γεωργικῶς ἢ δενδροκομικῶς, ὅπως προάγουν οὕτω συγχρόνως τόσον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὅσον καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ οὕτως ἐκ ψιλῶν λιβαδίων δημιουργούμενα ἀγροτικὰ κτήματα πρέπει νὰ εἶνε καλῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀπεστρογγυλωμένα, νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀγροτικὴν πίστιν εἰς τὰς βελτιώσεις των, καὶ νὰ τυγχάνουν περαιτέρω τῆς ἀναγκαίας ἐκ μέρους τοῦ κράτους ἀγροτικῆς, φορολογικῆς, δασμολογικῆς κ. λ. π. προστασίας πρὸς διατήρησιν καὶ προαγωγὴν των.

Ἡ δασικὴ ἐξ ἄλλου ἐκμετάλλευσις τῶν ἀπολύτων δασικῶν ἐδαφῶν τοῦ ψιλοῦ λιβαδίου, ὅπου αὕτη ἕνεκα λόγων φυσικῶν καὶ οἰκονομικῶν εἶνε δυνατὴ, πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται διὰ δασώσεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἀποκλείονται πάσης δασώσεως πρῶτον αἱ ἀλπεικαὶ ἐκτάσεις, ὅπου διὰ λόγους κλιματικούς πᾶσα δάσωσις εἶνε ἀδύνατος, δεύτερον αἱ βραχῶδεις ἐκεῖναι ἐκτάσεις, ὅπου ἕνεκα λόγων ἐδαφικῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ξηρὸν κλίμα, πᾶσα δάσωσις ἀποβαίνει ἐπίσης φυσικῶς ἀδύνατος ἢ οἰκονομικῶς ἀσύμφορος καὶ τρίτον ὅταν αἱ δυνάμεναι θεωρητικῶς ν' ἀναδασωθοῦν λίαν μικραὶ ἐκτάσεις τοῦ λιβαδίου εἶνε διεσκορπισμέναι ἐντὸς μεγάλων ἐκτάσεων λιβαδίων.

Ἡ δάσωσις ὁμως ψιλοῦ λιβαδίου ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιωτικοῦ συμφέροντος διὰ τὸν λιβαδοκτήμονα συνεπάγεται ἄμεσον καταβολὴν κεφαλαίων καὶ ἐργασίας δασώσεως, στέρησιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῶν τέως προσόδων τοῦ ἀπὸ τῆς βοσκῆς τοῦ δασωθέντος λιβαδίου καὶ τέλος ἀλλαγὴν τρόπου ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους, ἄρα καὶ πολιτισμοῦ τοῦ λιβαδοκτήμονος τούτου.

Διὰ τοῦτο τὴν δάσωσιν ψιλῶν λιβαδίων δυνάμεθα πρὸ παντὸς νὰ ἐπιδιώκωμεν πρῶτον εἰς τὰ δημόσια λιβάδια, τῶν ὁποίων ὁ κύριος, τουτέστι τὸ κράτος, ὡς κοινωφελὲς πρόσωπον, πρέπει πρὸ παντὸς ν' ἀποβλέπη εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἔδαφικῆς παραγωγῆς του καὶ νὰ δίδῃ τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς δασώσεως τῶν ψιλῶν λιβαδίων του, δεύτερον εἰς τὰ κοινοτικά λιβάδια, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα εἶνε κοινωφελῆ, τρίτον ἄλλ' ὀλιγώτερον εἰς τὰ λιβάδια τῶν μεγαλοκτηματιῶν καὶ τέταρον τέλος ἀκόμη ὀλιγώτερον εἰς τὰ λιβάδια μικροαγοτῶν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀπὸ τὴν βοσκὴν τῶν μικρολιβαδίων των.

γ. Μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια. Εἰς τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἢ μεγαλύτερα παραγωγή ἐπιτυγχάνεται.

Πρῶτον διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς βοσκῆς ἐπὶ τοῦ ἔδαφους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον θὰ μείνῃ ἐκμεταλλεύσιμον ὡς μόνιμον μερικῶς δασοσκεπὲς λιβάδι, ὅπως ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν καὶ

Δεύτερον διὰ τῆς γεωργικῆς ἢ δασικῆς, πρὸς παραγωγήν κυρίως ξύλου ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἔδαφους ἐκείνου τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐπιδεκτικὸν ἐντονωτέρας γεωργικῆς ἢ δασικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Διὰ τὴν ἐντονωτέραν γεωργικὴν ἢ δασικὴν ὡς ἄνω ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐπιδεκτικῶν τοιαύτης ἔδαφῶν τοῦ μερικῶς δασοσκεποῦς λιβαδίου ἰσχύουν, ὅσα καὶ διὰ τὰ ψιλὰ λιβάδια ἀνωτέρω σχετικῶς ἐξεθέσαμεν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν δασοπολιτικὸν περιορισμὸν τῆς βοσκῆς ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, τὸ ὁποῖον προορίζεται διὰ δασικὴν ἐκμετάλλευσιν, καθὼς καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν κανονισμὸν ἢ ἄρσιν τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς ἐπὶ τῶν λιβαδίων, ἰσχύουν ὅσα καὶ διὰ τὴν ἐντὸς δασῶν βοσκὴν ἐφαρμόζονται, διότι τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια πρέπει νὰ ἐξομοιοῦνται, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δασοπολιτικὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπιτήρησιν, πρὸς δάση.

δ. Δάση. Εἰς τὰ δάση ἢ μεγαλύτερα παραγωγή ἐπιτυγχάνεται.

Πρῶτον διὰ τῆς γεωργικῆς ἢ δασοπολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἔδαφους ἐκείνου τῶν δασῶν, τὸ ὁποῖον ὡς ἀπόλυτον γεωργικὸν ἔδαφος εἶνε μετὰ τὴν ἐκχέρσασιν ἐπιδεκτικὸν γεωργικῆς ἢ δασοπολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Εἶνε φανερόν ὅτι ἰσχύουν ἐνταῦθα ἀναλόγως, ὅσα ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν διὰ τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ψιλῶν λιβαδίων.

Δεύτερον εἴτε διὰ τοῦ συνδυασμοῦ βοσκῆς καὶ παραγωγῆς ξύλου εἴτε διὰ μόνης τῆς παραγωγῆς κυρίως ξύλου, ἀποκλειομένης ἢ περιοριζομένης τῆς βοσκῆς, ὅπως ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ περιορισμοὶ οὗτοι βοσκῆς εὐκολώτερον δύνανται νὰ ἐνεργηθοῦν πρῶτον εἰς τὰ δημόσια δάση, ὅπου τὸ πρόσωπον ταῦ δασοκτήμονος, ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωφελές, δὲν δύναται ν' ἀντιδρᾷ εἰς τοιοῦτους περιορισμοὺς βοσκῶν ἐξασφαλίζοντας μεγαλύτεραν παραγωγήν, δεύτερον εἰς τὰ δημοτικά δάση, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐπίσης κοινωφελῆ, τρίτον ὀλιγώτερον εἰς τὰ λοιπὰ κοινωφελῆ δάση, τέταρτον εἰς

τὰ δάση τῶν μεγαλοδασοκτημόνων, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ στερηθοῦν εὐκόλως τῶν προσόδων βοσκῆς ἀπὸ τῶν δασῶν των, μὲ τὴν ἀναμονὴν ὅτι εἰς τὸ μέλλον θ' ἀποκομίσουν μεγαλύτερας προσόδους ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ πέμπτον ἀκόμη ὀλιγότερον εἰς τὰ δάση τῶν μικροδασοκτημόνων, οἱ ὅποιοι ζοῦν ἀπὸ τὴν βοσκὴν τῶν μικροδασῶν των, ἔκτος ἔάν ταῦτα εἶνε καστανωτὰ καὶ πρεμνοφυεῖς δρυμοί, ὁπότε μόνοι των οἱ μικροδασοκτήμονες ἀπαγορεύουν τὴν βοσκὴν εἰς αὐτὰ.

Εἰς δάση μεγαλοδασοκτημόνων ἡ βοσκὴ πρέπει νὰ κανονίζεται κατὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ ἐκθέσεως ὑπὸ τῆς δημοσίας δασοπολιτικῆς ἀρχῆς κατὰ τρόπον δὲ τοιοῦτον, ὥστε ἡ ὑφισταμένη τοῦλάχιστον κατάστασις εἰς τὸ δάσος τοῦ μεγαλοδασοκτήμονος νὰ μὴ χειροτερευῇ.

Προκειμένου περὶ δασῶν μικροδασοκτημόνων ὁ δασοπολιτικὸς περιορισμὸς τῆς βοσκῆς εἶνε δυσχερέστερος καὶ ἀποβαίνει σχεδὸν ἀδύνατος, ἔκτος ἔάν ληφθοῦν ἄλλα μέτρα, ὡς εἶτε ἀποζημίωσις τοῦ μικροδασοκτήμονος διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς αὐτῶν πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, εἶτε ἴδρυσιν συνεταιρισμοῦ ἐκμεταλλεύσεως βοσκῆς ὅπως ἀλλαγῶ ἐξεθέσαμεν, εἶτε ἐν ἀνάγκῃ ἀπαλλοτριώσις διὰ λόγους προστατευτικὸς κ.λ.π. τῶν μικροδασοτεμαχίων ὑπὲρ τοῦ κράτους, κοινότητος ἢ συνεταιρισμοῦ, εἶτε ἀγροτικὴ ἐγκατάστασις τοῦ κτηνοτρόφου ἐντὸς γεωργικῶ ἢ δενδροκομικοῦ κλήρου μὲ ἑλιές κ.λ.π.

Εἰς δάση καὶ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἀνήκοντα εἰς τὸ δημόσιον καὶ κοινότητος, ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς βοσκῆς ἐντὸς αὐτῶν προέρχεται ὄχι βεβαίως ἀπὸ τὸ νομικὸν πρόσωπον τοῦ δασοκτήμονος, τὸ ὁποῖον ὡς κοινωφελὲς δὲν δύναται ν' ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐδαφικῆς παραγωγῆς, ἔστω καὶ μὲ μικρὰς σημερινὰς προσωρινὰς θυσίας, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἀποζώντας ἐκ τῆς βοσκῆς πέραξ κτηνοτρόφους, οἱ ὅποιοι δὲν εὐρίσκουν μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν κ.λ.π. λιβάδια καὶ ἀναγκάζονται ν' ἀλλάξουν τρόπον βίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε τόσον εὐκόλον δι' αὐτούς.

Ὅπου ἡ βοσκὴ εἰς δάση δημόσια, κοινοτικά, κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ μεγαλοδασοκτημόνων, ἀσκεῖται ὡς κλασματικὸν δικαίωμα ὑπὲρ πέραξ ἀγροτῶν, λυεὶ πολλὰκις τὸ ζήτημα τῆς μεγαλύτερας δυνατῆς παραγωγῆς ὁ κανονισμὸς ἢ ἡ ἄρσις τῶν κλασματικῶν τούτων δικαίων.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα ὁ νόμος τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐλαχίστης ἐπιφανείας. Οὕτω λίαν μικραὶ ἐκτάσεις μόνον διὰ βοσκῆς ἐκμεταλλεύσιμοι, ἔνεκα τοῦ ἀγόνου ἐδάφους των, εὐρισκόμεναι ἐντὸς δασῶν, ὅπου ἀπαγορεύεται ἡ βοσκὴ, ἐνδείκνυται ὅπως ἐκμεταλλεύωνται καὶ αὐταὶ ὅπως τὸ λοιπὸν πέραξ δάσος διὰ ξύλου κ.λ.π. καὶ ὄχι διὰ τῆς βοσκῆς, διότι αὕτη ἀποβαίνει τότε φυσικῶς ἀδύνατος καὶ οἰκονομικῶς ἀσύμφορος. Ὅπως καὶ ἀντιστρό-

φως λίαν μικραὶ ἐκτάσεις γονίμου δασικοῦ ἐδάφους, δυναμένου νὰ ἐκμεταλλευθῆ ἔπικερδέστερον διὰ τῆς παραγωγῆς ξύλου, εὐρισκόμεναι ἐντὸς δασικῆς βλαστήσεως ἐκμεταλλεομένης κυρίως διὰ τῆς βοσκῆς, ἐνδείκνυται ὅπως μὴ ἀναδασοῦνται τεχνητῶς οὐδ' ἀπαγορεύωνται εἰς τὴν βοσκὴν πρὸς φυσικὴν ἀναδάσωσιν, ὅταν ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἀποβαίνει φυσικῶς δύσκολος καὶ οἰκονομικῶς ἀσύμφορος.

ε. Τελικὰ ἰστορήσεις. Ὁ διαχωρισμὸς καὶ ἡ ὀροθεσία μεταξὺ δασῶν, λιβαδιῶν καὶ ἀγρῶν ἢ δενδροκομικῶν καλλιιεργειῶν πρέπει νὰ γίνεταί ἀπὸ εἰδικὰς ἐπιτροπὰς ἐκ δασολόγων καὶ γεωπόνων, εἰ δυνατὸν δ' ἀπὸ τὰς λεγομένας ἐπιτροπὰς συγκεντρώσεως τῶν διεσκορπισμένων ἀγροτικῶν μικροκτημάτων ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγρότου, *commission de remembrement*, *Ausschuss für agrarische Operationen*, αἱ ὁποῖαι, ἐργαζόμεναι κατὰ κοινότητα ἢ συνοικισμούς, προσπαθοῦν, διὰ σωφρονεστέρας ἀναδιανομῆς τῆς ἰδιοκτησίας κ.λ.π., ἄνευ ζημίας οὐδενὸς τῶν ἐδαφοκτημόνων, νὰ καταστήσουν συστηματικὴν καὶ λογικὴν, *rationelle*, ἄρα ὠφελιμοτέραν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους.

Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται πρέπει ν' ἀποτελοῦνται ἀπὸ εἰδικούς μὲ ἀγροτικὴν συνείδησιν, ἔχοντας ἀνοικτούς τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιάν των, ἵνα ἀντιλαμβάνωνται καὶ τὰς τελευταίας πτυχὰς τῆς ἀγροτικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς ζωῆς καὶ δίδουν ἐκάστοτε εἰς τὰ ὑπὸ λύσιν θέματα τὰς προσφρονεστέρας λύσεις.

Ὁ διαχωρισμὸς ὅμως μεταξὺ λιβαδιῶν, δασῶν καὶ ἀγρῶν δὲν ἔξαοτᾶται μόνον ἀπὸ φυσικούς, ἐδαφικούς καὶ κλιματικούς παράγοντας, ὁπότε ἀπαξ καθορισθεὶς θὰ παρέμενεν εἰς τὸ μέλλον ἀμετάβλητος, ἀφοῦ αἱ ἐδαφικαὶ καὶ κλιματικαὶ συνθῆκαι παραμένουν γενικῶς ἀμετάβλητοι.

Αἱ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συνθῆκαι ἐπηρεάζουν μεγάλως τὸν διαχωρισμὸν τοῦτον καὶ εἶνε δυνατὸν ἔκτασίς τις κατάλληλος σήμερον μόνον διὰ βοσκὴν, μεταβαλλομένων μὲ τὸν καιρὸν καὶ μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ πλούτου καὶ πολιτισμοῦ τῶν συνθηκῶν ἀγοραίας τιμῆς τῶν κτηνοτροφικῶν, δασικῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων κ.λ.π., ν' ἀποβῆ κατάλληλος διὰ δασικὴν ἐκμετάλλευσιν πρὸς παραγωγὴν ξύλου ἢ διὰ δενδροκομικὴν καὶ γεωργικὴν τοιαύτην.

Διὰ τὴν εὐκολωτέραν μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω διαχωρισμοῦ ἐνδείκνυται πρὸς τοὺς ἄλλοις εἰς τὰς δασικὰς κοινότητας στοιχειώδης δασικὴ καὶ γεωργικὴ σχολικὴ ἐκπαίδευσις, διότι αὕτη δημιουργεῖ μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν ὑγιῆ γεωργικὴν, κτηνοτροφικὴν καὶ δασικὴν συνείδησιν, ἀπαραίτητον δι' ἔργα βελτιώσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησιμονῆται ὅτι ἡ εἰς βάρος τῶν δασῶν αὔξις τῶν λιβαδιῶν ἐπὶ τῶν ὁρέων ἔξαφανίζει τὰ προστατευτικὰ δάση, ἐπηρεάζει τὴν ἀβλαβῆ ἀπορροήν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ δημιουργεῖ ζημίαν ἀπὸ χειμάρρων καὶ παρομοίων καταστροφῶν.

12. ΔΑΣΟΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΒΟΣΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχουσιν ἕκτασιν 12.700.000 περίπου ἕκταρίων, 18,5% τοῦ ἐδάφους τῆς εἶνε, ὅπως εἰς τὴν σελ. 48 καὶ ἐφεξῆς τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Λασικῆς Πολιτικῆς τοῦ συγγραφέως ἐξετέθη, ἀγροί, κῆποι καὶ δενδροκομικαὶ ἐκμεταλλεύσεις ἐλιάς ἀμπέλου, σταφίδων κ.λ.π. καὶ 15,1% δάση. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 66,4% τῶν ἐκμεταλλεομένων σήμερον κυρίως διὰ τῆς βοσκῆς, ἐκτιμῶνται 5% ὡς ἀπόλυτα γεωργικὰ ἐδάφη, δυνάμενα νὰ ἐκμεταλλευθοῦν γεωργικῶς ἢ δενδροκομικῶς, 20% ὡς ἀπόλυτα δασικὰ ἐδάφη δυνάμενα δι' ἀναδασώσεως νὰ μετατραποῦν ἀπὸ ψιλῶν ἢ καὶ ἀπὸ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων εἰς συστηματικὰ δάση, 18% ὡς ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι μόνον μὲ συνδυασμὸν βοσκῆς πρὸς χαλαρὰν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν διὰ ξύλου κ.λ.π. δύνανται ν' ἀποδώσουν τὸ μέγιστον τῆς παραγωγῆς ἢ προσόδου των, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 23,4% ἐκτιμῶνται ὡς ἀλπεικὰ καὶ βραχώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι διὰ λόγους κλιματικῶς ἢ ἑδαφικῶς μόνον ὡς χαλαρῶνται βοσκαὶ δύνανται νὰ ἐκμεταλλεύωνται.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν καταφαίνεται πόσον ἐκτεταμένα εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα εἶνε τὰ λιβάδια, περίπου 66,4%. Ἐκ τῶν λιβαδίων τούτων μόνον 10,8% εἶνε μερικῶς δασοσκεπῆ, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 55,6% εἶνε ψιλὰ.

Ἐκ τῶν ἰδίων ἐπίσης ἀριθμῶν καταφαίνεται πόσον σπουδαῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε τὸ ἔργον τῶν ἀναδασώσεων, ἀφοῦ 30,8% περίπου τοῦ ἐδάφους τῆς εἶνε ἀναδασωτέα ἐκτάσεις, 18% δὲ προσέτι εἶνε ἐκτάσεις ὅπου συνδυασμὸς βοσκῆς πρὸς χαλαρὰν διὰ ξύλου ἐκμετάλλευσιν ἐπὶ φυσικῶς ὑπαρχουσῶν ἢ τεχνητῶς δημιουργουμένων δασοσυστάδων, δύνανται ν' ἀποδώσῃ τὸ μέγιστον τῆς προσόδου των.

Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔξετιμᾶτο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σ. Ζολῶτα τὸ 1929 εἰς 47.000 ἑκατομμύρια σταθεροποιημένων δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 6500 ἑκατομμύρια προήρχοντο ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἐκ τῶν 6500 ὅμως τούτων ἑκατομμυρίων ἔν ποσοστὸν προήρχετο ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἀσκουμένην κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δάση καὶ τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἀποτελοῦν τὰ 25,9% τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἐδάφους, διὰ τοῦτο τὸ 1/4 περίπου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς κτηνοτροφίας τῆς χώρας, τουτέστι 1625 περίπου ἑκατομμύρια, κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἀναλογίαν, θὰ προέρχωνται ἀπὸ τὴν ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἀσκουμένην κτηνοτροφίαν, καὶ εἶνε δασικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα, ὑπὸ μορφὴν κτηνοτροφικὴν καὶ ὄχι ξυλώδη.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πεδινὰ λιβάδια ἔχουν μεγαλυτέραν ἀξίαν καὶ παραγωγικότητα παρὰ τὰ λοφώδη καὶ ὄρεινά, μερικὰ δὲ δάση εἶνε ἀποκλεισμένα

ἀπὸ τὴν βοσκήν, διὰ τοῦτο δὲν σφάλλομεν ἴσως πολὺ ἐκτιμῶντες τοῦλάχιστον εἰς τὸ $\frac{1}{6}$ ἤτοι εἰς 1000 περίπου ἑκατομμύρια τὸ ἕκ τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων κτηνοτροφικὸν ἔθνικὸν εἰσόδημα, ἀφοῦ ἄνευ δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων οὔτε τὸ ἀπολύτως συνυφασμένον μὲ τὰ δάση ἔθνικὸν κτηνοτροφικὸν τοῦτο εἰσόδημα τῶν 1000 ἑκατομμυρίων δραχμῶν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο οὔτε τὸ ἀντίστοιχον κτηνοτροφικὸν κεφάλαιον ζώων ἐκμεταλλεύσεως θὰ ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ καὶ παραγάγῃ.

Πλὴν ὅμως τοῦ ἔθνικοῦ τούτου δασικοῦ κτηνοτροφικοῦ εἰσοδήματος ἔχομεν ἕκ τῶν δασῶν καὶ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἀπὸ τῶν λοιπῶν προϊόντων ὡς ξύλου κ.λ.π. ἐκτιμῶμενον τὸ 1929 ὡς ἑξῆς περίπου.

<i>Εἶδος</i>	<i>Ποσὸν</i>	<i>Ἀγοραία ἀξία εἰς 1000 δραχμ.</i>
Τεχνικὸν ξύλον κωνοφόρων	41.765 κυβ. μ.	34.147
Τεχν. ξύλον φυλλοβόλων	38.042 » »	36.826
Καυσόξυλα	3.869.000 χωρ. μέτρα ξύλου	386.900
Ξυλάνθρακες	604.000 κυβ. »	172.814
* Ἀσβεστος	{ 1.515.000 στατηρες ἀσβέστου 185.000 κυβ. μέτρα ξύλου	53.046
Ρητίνη	12.500.000 ὀκάδες	62.500
Δερψικαὶ καὶ βαφικαὶ ὕλαι	5.816.000 ὀκάδες	9.042
Ασιτὰ δασικὰ προϊόντα		3.025
Κτηνοτροφικὰ προϊόντα		1.000.000
	Σύνολον	1.758.300

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται πρῶτον ὅτι τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἕκ τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἀνέρχεται εἰς τὸ $\frac{1}{26}$ περίπου τοῦ ὅλου ἔθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ δεύτερον ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ δασικοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν Ἑλλάδα, σχεδὸν τὰ $\frac{1}{5}$ αὐτοῦ, ἀποτελοῦν τὰ καυσόξυλα καὶ τὰ ἕκ δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων προερχόμενα κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπώλησις ἀποφιλόνει πολλαχοῦ τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῶ ἡ ἀξία τοῦ ἀπολαμβανομένου τεχνικοῦ ξύλου καὶ ξυλανθράκων ἕκ τῶν Ἑλληνικῶν δασῶν εἶνε σχετικῶς πολὺ μικροτέρα.

Οὕτως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐκμεταλλεύεται σήμερον κατὰ τὰ $\frac{4}{5}$ τὰ δάση καὶ τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια τῆς χώρας του πρὸς ἀποκομιδὴν καυσόξυλων καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἐνῶ ἐνδείκνυται ἡ ἐντονωτέρα πρὸς παραγωγὴν πολυτίμου τεχνικοῦ ξύλου ἐκμετάλλευσις αὐτῶν, ἀφοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ 1928 εἰσῆχθη ἕκ τῆς ἀλλοδαπῆς τεχνικὸν ξύλον ἀξίας 402 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικὴ οἰκονομία ὑπερέβη σήμερον τὸ στάδιον τοῦ κτηνοτροφικοῦ καὶ χαλαροῦ γεωργικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Τούρκων τὸ 1828, ὅποτε τὰ δάση καὶ τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἐξεμεταλλεύοντο κυρίως διὰ τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων καὶ κατόπιν πρὸς ἀπόληψιν καυσοξύλων. Αὕτη ἀνῆλθεν ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐντόνου γεωργικῆς καὶ χαλαρᾶς βιομηχανικῆς οἰκονομίας, τὸ ἔχον ἀνάγκην πολλοῦ τεχνικοῦ ξύλου.

Λογικὴ δὲ συνέπεια τούτου εἶνε ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικὴ δασοποιία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ παρουσιάσῃ ὀργάνωσιν ὁμόροπον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας, δεόν νὰ θεραπεύη κατὰ τὸ δυνατόν τὰς νέας ταύτης ἀνάγκας εἰς τεχνικὸν ξύλον καὶ νὰ παύσῃ ἀσκουμένη, ὅπως καὶ πρὸ 100 περίπου ἔτων, μόνον πρὸς παραγωγὴν κτηνοτροφικῶν κυρίως προϊόντων καὶ καυσοξύλων.

Ἐπροτάθη ὑπὸ τινων ὅπως ἐξαφανισθῆ τελείως ἡ νομαδικὴ βοσκὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δασῶν καὶ ὅπως ἡ ἑλληνικὴ κτηνοτροφία ἀσκήται εἰς μεμονωμένας ἀγροικίας, ἐντὸς σταύλων καὶ διὰ τροφῶν παραγομένων εἰς κοφτολίβαδα ἢ τεχνητοὺς λειμῶνας ἀρδευομένους φυσικῶς ἢ τεχνητῶς ἐκ φραγμάτων συγκεντρώσεως ὕδατος, ὅπως τὸ τοῦ Μαραθῶνος, ἢ ἐκ φρεάτων, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Σκανδιναυικῶν λαῶν. Αἱ προτάσεις αὗται θέλουν νὰ δώσουν μίαν γενικὴν λύσιν εἰς πρόβλημα ἐπιδεκτικὸν μερικῶν μόνον κατὰ χῶρον καὶ χρόνον λύσεων, δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπάρχουσαν ἑλληνικὴν πραγματικότητα ὡς ἀφετηρίαν βελτιώσεως καὶ τείνουν νὰ ἐπιβάλλουν εἰς χώραν ξηρὰν ὅπως ἡ Ἑλλὰς σύστημα κτηνοτροφίας εὐδοκιοῦν εἰς χώρας μὲ ἄλλας φυσικὰς, οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας.

Ἡ Γερμανία καὶ αἱ Σκανδιναυικαὶ χῶραι εὐρίσκονται εἰς τὴν ζώην τοῦ Fagetum καὶ Picetum, ὅπου, ἔνεκα κλιματικῶν λόγων, ἐπιβάλλεται καθ' ὅλον τὸν μακρὸν χειμῶνα ἢ ἐντὸς σταύλων διατήρησις τῶν ζώων καὶ ὅπου ἢ εἰς τὸ ὑπαιθρον διατήρησις αὐτῶν ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ Lauretum, Castanetum καὶ ἐλάχιστον Fagetum, τὰ δὲ ζῶα δύνανται νὰ διαιτῶνται καθ' ὅλον πολλὰκις τὸν χειμῶνα εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Ἡ Γερμανία καὶ αἱ Σκανδιναυικαὶ χῶραι ἔχουν πλὴν τούτου προηγμένην ἤδη οἰκονομίαν, μικροαγροτικὴν ἰδιοκτησίαν εἰς πολλὰ δάση καὶ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια καὶ ἀφθονον παραγωγὴν χόρτου εἰς φυσικὰ κοφτολίβαδα, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς εἶνε χώρα μὲ ἀνεξέλικτον ἀκόμη οἰκονομίαν, μὲ ἐπικρατοῦσαν κοινοτικὴν ἢ δημοσίαν ἰδιοκτησίαν τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, μὲ ξηρὰ βουνὰ ὅπου τὰ κοφτολίβαδα εἶνε ἐλάχιστα, τὰ δὲ φυόμενα χόρτα μόνον διὰ τῆς βοσκῆς δύνανται νὰ ἐκμεταλλεύονται.

Τέλος αἱ δαπάναι ἰδρύσεως τοῦ φράγματος τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν

συναφῶν ἔργων ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καθιστῶσι τὸ παρεχόμενον πόσιμον ὕδωρ τόσον ἀκριβόν, ὥστε οἱ κάτοικοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὅπου εἶνε συγκεντρωμένον μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ κεφαλαίου, νὰ διαμαρτύρωνται διότι εἶνε ἀκριβόν, καίτοι πληρόνουν μικρὸν μόνον πολλοστημόριον τοῦ ἀναγκαίου τοκοχρεωλυσίου, πρόκειται δὲ περὶ ποσίμου κυρίως ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ εἶνε ἀκριβώτερον ἀπὸ τὸ πρὸς ἀρδευσιν λειμῶνων προοριζόμενον.

Αἱ προτάσεις αὗται εἶνε διὰ τοῦτο ἡυτοποικαί, ἀφοῦ θέτουν ὡς ἰδεῶδες πρὸς ἐπιδίωξιν κατάστασιν κτηνοτροφίας χιμαιρικὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀντιτιθεμένην πρὸς τὰς φυσικὰς συνθήκας τῆς. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι οὐχὶ ἡ ἀντίθεσις ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ καὶ ὑποταγὴ εἰς τὰς φυσικὰς συνθήκας χώρας τινος δημιουργεῖ ἑδαφικὰς οἰκονομίας, ὅπως εἶνε καὶ ἡ κτηνοτροφία καὶ δασοπονία, βιωσίμους ἢ ἐπικερδεῖς καὶ ὄχι ἐπιζημίαις εἰς τὴν χώραν ταύτην.

Εἶνε βεβαίως δυνατὸν νὰ δημιουργηθοῦν καὶ εὐδοκίμησουν εἰς τινὰς ὑγρὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος σταυλικαὶ κτηνοτροφίαι. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου μέχρι τοῦ πλήρους ἑξαφανισμοῦ τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας ἡ ἀπόστασις εἶνε μεγάλη διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

Πρῶτον εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιζήμιος εἰς τὰ δάση καὶ τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια ἢ νομαδικὴ κτηνοτροφία παρὰ ἢ μόνιμος ἐντὸς τῶν χωρίων ποιμνιακὴ κτηνοτροφία. Ὅχι μόνον διότι τὰ νομαδικὰ αἰγοπρόβατα ἀπετέλουν τὸ 1923, τὸ $\frac{1}{6}$ τῶν ὄλων αἰγοπροβάτων τῆς χώρας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος διητῶντο ὡς μόνιμα ποίμνια ἐντὸς τῶν χωρίων ἀλλὰ καὶ διότι ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία συνηθισμένη νὰ ζητῆ κατάλληλα λιβάδια, εὐκολώτερον ἤμπορεῖ ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ὠρισμένα προστατευτέα ἀπὸ τὴν βοσκὴν δάση, παρὰ ἢ μόνιμος ἐντὸς τῶν χωρίων ποιμνιακὴ κτηνοτροφία.

Δεύτερον, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὅλη ἡ κτηνοτροφία τῆς χώρας ἐγένετο σταυλικὴ καὶ ἐξηφανίζοντο τελείως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὰ βόσκοντα αἰγοπρόβατα, γεννᾶται ἀμέσως τὸ ἐρώτημα κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἑδαφοκτῆμονας τὰ χόρτα, φρύγανα καὶ οἱ χαμηλοὶ θάμνοι.

α. Ἐπὶ τῶν ἀλπειῶν καὶ βραχωδῶν ἐκείνων ἐκτάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσαι τὰ 23,4% τῆς χώρας, ἤτοι τὸ ἕν τέταρτον αὐτῆς, μόνον ὡς λιβάδια, ἔνεκα λόγων κλιματικῶν καὶ ἑδαφικῶν, δύνανται νὰ ἐκμεταλλεύωνται.

β. Ἐπὶ τῶν ἀναδασωτέων ψιλῶν λιβαδίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν 20% τῆς Ἑλλάδος, μέχρις ὅτου ταῦτα διὰ τεχνητῆς ἀναδασώσεως δασωθοῦν, διότι μόνον μετὰ τὴν ἀναδάσωσιν αὐτῶν διὰ πεύκης κ.λ.π. θὰ παρουσιασθῆ ἀνάγκη περιορισμοῦ ἢ πλήρους ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ἀναδάσωσις ὅμως αὕτη, ἡ ὁποία δὲν ἤρχισεν ἀκόμη, χρειάζεται μεγάλη κε-

φάλαια και πολλές δεκαετηρίδας εις χώραν πτωχὴν ὅπως ἡ Ἑλλάς.

γ. Ἐπὶ τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, ἀποτελούντων τὰ 10,8% τῆς Ἑλλάδος, ὅπου γενικῶς δὲν ἐνδείκνυται πανταχοῦ ἡ πλήρης καὶ ἀμεσος ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς καὶ

δ. Ἐντὸς τῶν δασῶν, ἀποτελούντων τὰ 15,1% τῆς Ἑλλάδος, εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων, καθὼς ἀνεπτυξάμεν, μόνον συνδυασμὸς χαλαρᾶς βοσκῆς, ἰδίᾳ προβάτων, πρὸς ἔντονον ἐκμετάλλευσιν διὰ ξύλου, ρητίνης κ.λ.π. εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ τὸ μέγιστον τῆς παραγωγῆς ἢ ἀκαθαρίστου προσόδου των.

Ὅχι ἄρα ἡ ἐφαρμογὴ οὐτοπικῶν θεωριῶν ἀλλ' ἡ βελτίωσις τῆς ὑπαρχούσης πραγματικότητος μὲ τὰς ὀλιγωτέρας δυνατὰς θυσίας ἐπιβάλλεται πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν ἢ ψιλῶν λιβαδίων.

Θὰ ἴσκει πρὸς τὸ παρὸν

Πρῶτον ἡ ἐπίλυσις τῶν ζητημάτων δασικῆς ἰδιοκτησίας μεταξὺ δημοσίου, κοινοτήτων καὶ μικροαγροτῶν ἰδίως, καὶ

Δεύτερον, εἴτε κατόπιν κανονισμοῦ ἢ ἄρσεως τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς εἴτε κατόπιν ὠρίμου βουλήσεως τοῦ δασοκτῆμονος εἴτε κατόπιν ἐπιβολῆς τῆς δημοσίας δασοπολιτικῆς ἀρχῆς, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς αἰγοβοσκῆς εἰς τὰ δάση ἐλάτης, φυλλοβόλων δρυῶν, καστανιάς, δξυᾶς καὶ μαύρης πεύκης ὅπως βελτιωθῇ ἡ δασικὴ παραγωγή, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀπαγορεύσεις βοσκῆς εἴτε διὰ λόγους προστατευτικούς εἰς τὴν λεκάνην ἀπορροῆς χειμάρρων καὶ ὑπεράνω συνοικισμῶν, δρόμων κ.λ.π. εἴτε διὰ λόγους αἰσθητικούς πρὸς δημιουργίαν ἀρξων παρὰ τὰς μεγάλας πόλεις ὡς Ἀθήνας ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ, Αἰγάλεω κ.λ.π.

Ἡ βελτίωσις τῶν ψιλῶν λιβαδίων διὰ περιορισμοῦ τῆς βοσκῆς ἐπ' αὐτῶν κ.λ.π. καὶ ἡ τεχνητὴ ἀναδάσωσις τῶν δυναμένων ν' ἀναδασωθῶσι ψιλῶν λιβαδίων εἶνε ἀνάγκη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀναλογικῶς δευτερεύουσα ἔναντι τοῦ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς τῶν ὡς ἄνω δασῶν ἐλάτης, φυλλοβόλων δρυῶν, καστανιάς, δξυᾶς καὶ μαύρης πεύκης, καίτοι ἐνιαχοῦ ἔντονοι προστατευτικαὶ ἢ αἰσθητικαὶ ἀνάγκαι ὠθοῦν ἐπείγοντως εἰς ἀναδασώσεις ψιλῶν ἢ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων.

Τὸ σάλπισμα τῆς ὀλικῆς ἐξαφανίσεως τῆς νομαδικῆς βοσκῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἶνε ὀρθόν, χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ ἀυξάνῃ τὰς δυσχερείας τῆς λύσεως τοῦ φύσει δυσκόλου καὶ ἀντιλαϊκοῦ ζητήματος τῆς ἐντὸς δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων βοσκῆς.

Εἰς πολλὰς ὄρεινὰς κοινότητας, αἱ ὁποῖαι θεραπεύουσιν τὰς μεγάλας ἀνάγκας καυσοξύλων των ἀπὸ τὰ δημόσια καὶ κοινοτικά δάση τῆς περιφέρειας τοῦ χωρίου των, τὰ ὁποῖα ὀσημέραι φθείρονται ἐκ τῆς ἐντόνου καυσοξύλευσεως καὶ βοσκῆς καὶ τείνουν ραγδαίως εἰς ἀποψίλωσιν, ἢ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπιζημίας εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ δάσους αἰγοβοσκῆς δύναται

νά προσκρούση εἰς ὀλιγωτέραν κοινωνικὴν ἀντίδρασιν, ἀφοῦ οἱ μὲν αἰγοποιμένες εἶνε συνήθως ἐλάχιστοι, δύο ἕως πέντε συνήθως κατὰ κοινότητα ἢ συνοικισμόν, ἐνῶ διὰ τὴν καυσοξύλευσιν καὶ τὴν συντήρησιν ἄρα τοῦ δάσους ἐνδιαφέρονται σπουδαιότατα ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν τῆς ἰδίας κοινότητος ἢ συνοικισμοῦ.

Ὅπως ἀντίθετοι πρὸς τὴν πρότασιν περὶ ἔξαφανισμοῦ τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας, εἶναι αἱ προτάσεις εἴτε περὶ ἐκμεταλλεύσεως ὄλων τῶν ὑπαρχόντων δασῶν τῆς χώρας δι' αἰγοπροβάτων εἴτε περὶ μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν νομάδων εἰς χειμερινὰ λιβάδια διὰ παραχωρήσεως εἰς αὐτοὺς βοσκησίμου γῆς ἐκ τριῶν περιῶπων στρεμμάτων δι' ἕκαστον αἰγοπροβάτον των.

Ἡ πρώτη πρότασις περὶ ἐκμεταλλεύσεως ὄλων τῶν σημερινῶν δασῶν τῆς χώρας μόνον δι' αἰγοπροβάτων θέλουσα καὶ αὕτη νὰ δώσῃ μίαν γενικὴν λύσιν εἰς πρόβλημα ἐπιδεικτικὸν μερικῶν μόνον κατὰ χῶρον καὶ χρόνον λύσεων, ἀπεδείχθη, ἔξ ὅσων ἀνωτέρω δι' ἀριθμῶν ἀπεδείξαμεν, πόσον εἶνε γενικῶς ἀστήρικτος ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιωτικῆς καὶ ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν πρότασιν περὶ παραχωρήσεως λιβαδίων εἰς κτηνοτρόφους παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς :

Οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι δὲν δύνανται νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ γῆ πρέπει νὰ περιέλθῃ εἰς αὐτοὺς, ὅπως περιῆλθεν ἡ γεωργικὴ γῆ τῶν τσιφλικίων εἰς τοὺς γεωργούς. Διότι οἱ γεωργοὶ εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἐντείνουν μὲ τὸν καιρὸν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, πλοῦτου καὶ πολιτισμοῦ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς παραχωρηθείσης εἰς αὐτοὺς γῆς. Ἐνῶ τοῦτο δὲν δύναται νὰ συμβῇ μὲ τοὺς νομάδας, διότι οὗτοι παραμένοντες ὡς τοιοῦτοι, ἔχουν συμφέρον νὰ διατηρήσουν ἐπὶ μῆκιστον τὴν νομαδικὴν βοσκὴν, ἡ ὁποία εἶνε ὁ χαλαρότερος καὶ ἐλάχιστος παραγωγικὸς τρόπος ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους.

Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνεταί σοβαρῶς λόγος περὶ παραχωρήσεως δημοσίων ἢ κοινοτικῶν λιβαδίων εἰς ἰδιώτας μεγαλοκτηνοτρόφους ἢ τσελικάδες. Ἡ Βουλγαρία ἐκρατοποίησε, διὰ νόμου εἰσηγηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος, ὅλα τὰ χειμερινὰ καὶ θερινὰ νομαδικὰ λιβάδια.

Οἱ μικροκτηνοτρόφοι πρέπει βεβαίως νὰ ἐγκατασταθῶν μονίμως εἰς χωρῖα καὶ ν' ἀποκτήσουν οἰκίαν καὶ γῆν πρὸς γεωργικὴν καὶ δενδροκομικὴν καλλιέργειαν, ἐκτὸς τῆς εὐχερείας τὴν ὁποίαν θὰ ἔχουν ὅπως βόσκουν τὰ ζῶα των μὲ λογικὸν λιβαδιᾶτικο εἰς τὰ δημόσια ἢ κοινοτικὰ λιβάδια τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου των. Εἰς τὰ κοινοτικά ἢ δημόσια λιβάδια πρέπει νὰ ξεχωρίζεται τὸ μαναρλίβαδο, ὅπου θὰ βόσκουν δωρεὰν τὰ μανάρια ἢ οἰκόσιτα ζῶα τῶν ἀγροτῶν τοῦ συνοικισμοῦ μέχρι 5 ἢ 10 περίπου κατὰ ἀγρότην, ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον λιβάδι, ὅπου θὰ βόσκουν τὰ ποίμνια εἴτε τῶν κτηνοτρόφων τοῦ συνοικισμοῦ ἢ τῆς κοινότητος, εἴτε καὶ τὰ νομαδικὰ, καταβάλλοντα λογικόν τι ἐνοίκιον βοσκῆς.

Ἐὰν δὲ γίνῃ παραχώρησις δημοσίας ἢ κοινοτικῆς γῆς λιβαδίου εἰς ἀκτήμονας μικροκτηνοτρόφους, πρέπει αὕτη νὰ γίνεται μὲ τὸ πρόγραμμα ὅτι ἡ γῆ αὕτη δύναται νὰ καλλιεργηθῇ, ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ, μονίμως γεωργικῶς ἢ δεινδροκομικῶς ἀπὸ τὸν μικροκτηνοτρόφον τοῦτον, μεταβαλλόμενον οὕτω μὲ τὸν καιρὸν ἀπὸ ποιμένος εἰς γεωργοκτηνοτρόφον. Τοῦτο συνέβη λόγου χάριν μὲ πολλοὺς ὄρεινους Ἀρχάδας ποιμένας ἐγκατασταθέντας πρὸ δεκαετηρίδων εἰς μερικῶς δασοσκεπῆ δημόσια λιβάδια τῆς Ἀργολίδος, παραχωρηθέντα εἰς αὐτοὺς βάσει τοῦ Ὀθωνείου νόμου περὶ παραχωρήσεως ἀγριελαιῶν πρὸς ἐμβολιασμὸν κ. λ. π.

Ἐὰν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐπίεσε μεγάλως τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῶν τσιφλικιούχων διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τοὺς γεωρογούς, ὅπως ἦτο ἀνάγκη, καταργήσαν οὕτω μίαν ἀριστοκρατίαν ἐδάφους, ἢ ὁποία, καίτοι πολιτισμένη, χαλαρῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξεμεταλλεύετο τὰς ἰδιοκτητοὺς γαίας τῆς, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ διὰ τῆς παραχωρήσεως μάλιστα δημοσίων ἢ κοινοτικῶν, τουτέστι κοινωφελῶν, γαιῶν εἰς νομάδας, μίαν ἀριστοκρατίαν ἐδάφους, ἢ ὁποία, ἐὰν παραμείνῃ πάντοτε νομαδική, ἔχει συμφέρον ν' ἀντιδρῇ εἰς πᾶσαν ἐντονωτέραν δασικὴν, γεωργικὴν καὶ δεινδροκομικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους.

Ἐὰν δ' αἱ δημόσιαι ἢ κοινοτικαὶ βοσκαὶ περιορίζωνται κατ' ἔκτασιν διὰ τῆς ἐντονωτέρας γεωργικῆς καὶ δεινδροκομικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ διὰ τῆς ἀναδασώσεως, διότι τοῦτο ἐπιβάλλει τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι, ὡς εὐφυῆς κοινωνικὴ τάξις, πρέπει νὰ ἐννοήσουν ὅτι συμφέρον ἔχουν, καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη κοινωνικὴ τάξις, νὰ προσαρμύζωνται πρὸς τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας ἡ κοινωνικὴ πρόοδος ἀναγκαιῶς συνεπάγεται, καὶ νὰ βελτιόνουν ποιοτικῶς τὴν βοσκὴν τῶν ὑπολειπομένων λιβαδίων, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ν' ἀλλάσσουν, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ ἀναγκαίου, τρόπον βίου. Δὲν πρέπει οὐδ' ἔχουν συμφέρον ν' ἀγνοοῦν τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα περὶ δυνατότητος ἐπιτυχοῦς συνδυασμοῦ βοσκῆς καὶ παραγωγῆς ξύλου ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν δασῶν, εἶνε χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ αἰόιδιμος καθηγητῆς τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας Α. Guttemberg, μαζὺ μὲ ἄλλους διαπρεπεῖς τότε δασολόγους συνίστα κατὰ τὸ ἐν Βιέννῃ διεθνὲς γεωργικὸν καὶ δασικὸν συνέδριον τοῦ 1908¹, ὅπως ἀποκλείεται γενικῶς ἡ βοσκὴ ἀπὸ τὰ δάση, διότι μὲ βοσκὴν ἐντὸς δασῶν οὔτε καλά καὶ πολύξυλοι συστάδες οὔτε κτηνοτροφικά ζῶα ἀξίας θὰ ἐπετυγχάνοντο.

¹ *Ora Bericht des VIII internationalen landwirtschaftlichen Kongresses in Wien, Band I, σελ. 490.

Ἡ ἄκρα ὅμως αὕτη γνώμη τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ὠφείλετο εἰς ἐπιρρεασμὸν τοῦ πνεύματός του πρῶτον ἀπὸ τοὺς μακροὺς ἀλλὰ τελεσφόρους ἀγῶνας τῶν αὐστριακῶν δασολόγων πρὸς περιορισμὸν τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς ἐντὸς τῶν αὐστριακῶν δασῶν, δευτέρον ἀπὸ τὴν προηγημένην ἐν Αὐστρίᾳ κτηνοτροφίαν καὶ δασοπονίαν, τρίτον ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν κατὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖ χειμῶνα ἐντὸς σταύλων διαμονὴν τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων καὶ τέλος ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν ἐν Αὐστρίᾳ κυρίως μόνον τῶν κλιματικῶν δασικῶν ζωνῶν ἐρυθρελάτης καὶ ὀξυᾶς, *Picetum* καὶ *Fagetum*, ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπερισχύουν αἱ ζῶναι τῶν φυλλοβόλων δρυμῶν καὶ ἀειφύλλων πλατυφύλλων, *Castanetum* καὶ *Lauretum*.

Οὕτως ἡ γνώμη αὕτη, γενικῶς ὀρθὴ διὰ τὰς χώρας ἐκείνας τῆς μέσης Εὐρώπης, ὑπὸ τὰς κρατούσας ἐκεῖ φυσικὰς καὶ οἰκονομικοτεχνικὰς συνθήκας, δὲν εἶνε ἐπιτυχῶς ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν ξηρὰν, θερμὴν καὶ οἰκονομικοτεχνικῶς, κτηνοτροφικῶς καὶ δασικῶς μὴ προηγημένην εἰσέτι Ἑλλάδα.

Τέλος εἶνε ἄξιον ὑπομνήσεως ὅτι εἰς τὸ χαμηλότερον καὶ ξηρότερον μέρος τοῦ δάσους τοῦ Τατοῦ, κατὰ τὰ 60 περίπου τελευταῖα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα τὸ δάσος τοῦτο διεχειρίσθη ἀπὸ ἀλλοδαποὺς καὶ Ἑλληνας δασολόγους, οὐδέποτε ἀπηγορεύθη ἡ βοσκὴ προβάτων, καίτοι πολλαχοῦ ἐντὸς αὐτοῦ ἐνηργοῦντο ἀναδασώσεις μὲ κυπαρίσσια, μὴ βλαπτόμενα σχεδὸν παντάπασι ἀπὸ τὴν ἐντὸς τοῦ δάσους βοσκὴν περιορισμένου ἀριθμοῦ προβάτων.

13. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ Ἡ ΑΡΣΙΣ ΚΛΑΣΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΒΟΣΚΗΣ

Τὰ κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς ἐντὸς δασῶν ἢ λιβαδίων εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε γενικῶς δουλεῖται ὅχι πραγματικά, ὑπὲρ ὠρισμένου δεσπόζοντος πράγματος, ἀλλὰ μᾶλλον προσωπικά, ἀσκούμεναι ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων χωρίου τινός, οἱ ὁποῖοι δικαιοῦνται νὰ βόσκουν τὰ ἴδια αὐτῶν ζῶα ἐντὸς τῶν δασῶν ἢ λιβαδίων, δημοσίων ἢ μὴ, τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου, τοῦ ὁποίου οὗτοι εἶνε κάτοικοι. Δεσπόζων ἐνταῦθα εἶνε τὸ σύνολον τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου καὶ ἕκαστος κάτοικος ἰδιαίτερος.

Τὰ κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς ἐντὸς δασῶν ζημιόνουν ἔνεκα τῆς βλάβης καὶ ἐνίοτε καταστροφῆς τῆς δασικῆς βλαστήσεως, ἔνεκα τῆς παρεμποδίσεως τῆς φυσικῆς καὶ τεχνητῆς ἀναδασώσεως, ἔνεκα τῆς ἀνάγκης τῆς ἰδρύσεως φρακτῶν ἐναντίον τῶν βοσκόντων ζώων πρὸς προστασίαν τῶν νεαρῶν ἀναδασώσεων κ.λ.π. Ἐνίοτε ἀρκεῖ μόνη ἡ βελτίωσις τῆς βοσκῆς τῶν λιβαδίων διὰ νὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς παροχῆς ἐπαρκοῦς βοσκῆς εἰς τὴν ὀρεινὴν κτηνοτροφίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χαλαρᾶς γεωπονίας καὶ τῶν ἀγροναπαύσεων, ὅταν τὰ λιπάσματα δὲν χρησιμοποιοῦνται, ἡ βοσκὴ ἐντὸς τῶν δασῶν εἶνε

ἀπαραίτητος διὰ τὴν διατήρησιν τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων καὶ ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἀπὸ τοῦ δάσους κάρπωσιν τῶν ἀγροτῶν. Ἡ δασοπονία ἀναγκάζεται τότε νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὴν βαθμίδα τῆς ἄλλης γεωργικῆς καὶ ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἢ ὁποία εἶνε χαλαρὰ κτηνοτροφικὴ καὶ γεωργικὴ μὲ ἀγραναπαύσεις.

Μὲ τὴν ἐντονωτέραν ὁμως γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν, τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ συστήματος τῶν ἀγραναπαύσεων, τὴν ἐντονον χρῆσιν φυσικῶν καὶ χημικῶν λιπασμάτων, τὴν προαγωγὴν τῆς κτηνοτροφίας ἀσκουμένης μὲ τὸν καιρὸν ὡς ἐντονωτέρας οἰκονομίας ἐντὸς σταύλων, κ. λ. π., ἢ ἐντὸς δασῶν βοσκῇ χάνει τὴν προτέραν αὐτῆς σπουδαιότητα καὶ ἀποκλειστικότητα τόσον διὰ τοὺς ἀγρότας ὅσον καὶ διὰ τὴν καθόλου ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Ἐνῶ συγχρόνως προαγομένης τῆς δασοπονίας οἱ δασοκτῆμονες εἶνε τότε ἀνάγκη ὅπως ἐντονώτερον προστατεύωνται ὑπὸ τοῦ ἀσκούντος δασικὴν πολιτικὴν κράτους ἐναντίον τῶν ἐπιζημίων ἐπιδράσεων τῆς βοσκῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης βλαβῶν εἰς τὰς νεαρὰς καὶ ἀναδασουμένας ἐκτάσεις.

Ἄρσις κλασματικοῦ δικαίου βοσκῆς διὰ παραχωρήσεως μέρους τοῦ δουλεύοντος δάσους ἢ λιβαδίου εἶνε ὠφέλιμος μόνον ὅταν πρόκειται περὶ δικαιούχων κοινοτήτων ἢ συνεταιρισμῶν, οὐδέποτε δὲ ἰδιωτῶν. Ἡ ἄρσις κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς ἀνηκόντων εἰς ἰδιώτας διὰ παραχωρήσεως δάσους εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, καὶ ὄχι εἰς συνεταιρισμὸν αὐτῶν, εἶνε ὀλεθρία καὶ ἄγει ταχέως εἰς ἀποφίλωσιν τοῦ παραχωρουμένου πρὸς βοσκὴν δάσους.

Εἰς προηγμένην βαθμίδα ἐθνικῆς οἰκονομίας ἢ ἄρσις τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ δυσμενοῦς ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν οἰκονομικὴν θέσιν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Πρέπει ὁμως πάντοτε κατὰ τὴν ἄρσιν ταύτην νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ ἰδιαιτέρας ἐπιτόπιοι κοινωνικαί, οἰκονομικαί, ἀγροτικαὶ καὶ κτηνοτροφικαὶ συνθήκαι. Ἐνιαχοῦ ἀσκούνται ἐντὸς τῶν δασῶν κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς προβάτων ἢ χοίρων μόνον. Ἡ βοσκὴ ὁμως αὕτη δὲν εἶνε τόσον πολὺ ἐπιζήμιος, διὰ τοῦτο τότε ἢ ἄρσις αὐτῶν δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία. Θὰ ἤρκει μόνος ὁ κανονισμὸς αὐτῶν.

Τὰ κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς ἐντὸς δασῶν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δικαιούχους δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δίκαια ἀσκούμενα.

1. Ὑπὸ δικαιούχων διὰ τὰ κατοικίδια αὐτῶν ζῶα, μαρτίνια ἢ μανάγια λεγόμενα, ἐντὸς τῶν λεγομένων μαναρολιβαδίων. Ἡ ἄρσις τῶν κλασματικῶν τούτων δικαίων βοσκῆς εἶνε κοινωνικῶς δύσκολος, διότι θέτει εἰς κίνδυνον τὴν διατήρησιν τῶν κατοικιδίων τούτων ζώων, τὰ ὁποῖα, λίαν πολῦτιμα διὰ τοὺς δικαιούχους, εἶνε αἱ ἀγέλαδες τῶν μικροαγροτῶν.

2. Ὑπὸ δικαιούχων συστηματικῶν ποιμένων βοσκόντων διαρκῶς καὶ καθ' ὄλον τὸ ἔτος τὰ ποιμνιακὰ αὐτῶν ζῶα ἐντὸς τῶν δασῶν τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου των, συνήθως δημοσίων, πολὺ σπανίως δὲ ἰδιωτικῶν.

Ἡ ἄρσις τῶν κλασματικῶν τούτων δικαίων βοσκῆς διὰ χρηματικῆς

ἀποζημιώσεως, καίτοι εὐκολωτέρα παρὰ ἂν ἐπρόκειτο περὶ κατοικιδίων ζώων, εἶνε πάλιν κοινωνικῶς δύσκολος, διότι ἐξαναγκάζει τὸν ποιμένα νὰ εὕρῃ ἀλλαχοῦ λιβάδι ἢ ἂν τοῦτο εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀλλάξῃ βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως αὕτη δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπέλθῃ ἀποτόμως ἀλλὰ βραδέως. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἄρσις τῶν κλασματικῶν τούτων δικαίων βοσκῆς δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀποτόμως εἰς μίαν χώραν ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν, ἐντὸς περιόδου ἐτῶν τινων.

Ὅπου ἡ βοσκὴ ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ποιμένων ἀσκεῖται ἐντὸς δημοσίων δασῶν οὐχὶ ὡς κεκτημένον διὰ χρησικτησίας ἐμπράγματον κλασματικὸν δίκαιον, ἀλλὰ κατόπιν παραχωρήσεως διὰ νόμου, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅπου ἡ βοσκὴ τῶν δημοσίων δασῶν ἔχει παραχωρηθῆ κατὰ παράκλησιν εἰς τὰς κοινότητας, ἐκεῖ τὸ δίκαιον τοῦτο δύναται νὰ τροποποιηθῆ ἐπὶ τὸ δασοτεχνικώτερον καὶ φιλοδασικώτερον εἴτε διὰ νέου νόμου εἴτε διὰ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ ἐκθέσεως εἴτε δι' ἀστυνομικῆς διατάξεως καθοριζούσης τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ζώων, τὴν θέσιν τῆς βοσκῆς κ.λ.π. εἴτε δι' ἐνοικιάσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δημοσίων δασῶν, ὅπότε δύναται νὰ καθορίζεται καὶ τὸ εἶδος καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων, τὰ ὅποια θὰ ἐπιτραπῆ νὰ βοσκῆσουν.

3. Ὑπὸ δικαιοῦχων συστηματικῶν ποιμένων βοσκόντων τουλάχιστον κατὰ μίαν κτηνοτροφικὴν περίοδον, θερινὴν ἢ χειμερινὴν, τὰ ποιμνία των ἐντὸς λιβαδίων ἐνοικιαζομένων παρ' αὐτῶν. Ἡ διὰ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἄρσις τῶν δικαίων τούτων εἶνε κοινωνικῶς εὐκολωτέρα, διότι οἱ ποιμένες οὗτοι συνηθισμένοι ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν βοσκὴν τῶν ποιμνίων των ἐντὸς ἐνοικιαζομένων λιβαδίων ἠμποροῦν νὰ εὕρουν λιβάδια πρὸς ἄσκησιν τῆς κτηνοτροφίας των ἀλλαχοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνθεσιν τῶν εἰς τὴν ξένην βοσκὴν δουλευόντων δασῶν, τὰ δίκαια βοσκῆς δύναται νὰ διακριθοῦν εἰς δίκαια ἀσκούμενα.

α. Ἐπὶ δασῶν εἰς τὰ ὅποια ἢ διὰ τῆς βοσκῆς ἐκμετάλλευσις ἀποτελεῖ φύσει τὴν σπουδαιότεραν προσόδον των.

Εἰς τὰ δάση ταῦτα ἢ οὕτως ἀσκούμενη βοσκὴ δὲν εἶνε πολὺ ἐπιζήμιος οὔτε εἰς τὸν δασοκτήμονα διὰ τὴν ὑπόλοιπον διὰ ξύλου πολὺ μικρὸν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, οὔτε εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ἢ δὲ ἄρσις τῶν δικαίων βοσκῆς διὰ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, καίτοι εὐκταία γενικῶς διὰ τὸν δασοκτήμονα καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν, δὲν εἶνε καὶ ἐπειγόντως ἀπαραίτητος. Τοιαῦτα δάση εἶνε παρ' ἡμῖν τὰ ἐξ ἀειφύλλων πλατυφύλλων ὡς σχίνων, πρίνων, κουμαριάς κ.λ.π. δάση τῶν πετρωδῶν καὶ ἀγόνων ἔδαφῶν εἰς τὰς ξηρὰς καὶ παραλίας ζώνας τῆς Ἑλλάδος, ὡς Κυνουριάς, Ἄργολίδα, Ἀττικὴν κ.λ.π. μετ' μικρὰν ἀΐξιν ξυλώδους ὄγκου κ.λ.π.

β. Ἐπὶ δασῶν εἰς τὰ ὅποια ἢ διὰ βοσκῆς ἐκμετάλλευσις ἀποτελεῖ μικρὸν μόνον μέρος προσόδου, ὅπως εἶνε πολλὰ δάση πεύκης μετ' ἀειφύλλα

πλατύφυλλα ὑπ' αὐτά. Εἰς τὰ δάση ταῦτα ἢ οὕτως ἀσκουμένη βοσκή ζημιώνει πολὺ τὴν διὰ ξύλου ὑπόλοιπον ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, ἢ δὲ λίαν εὐκταία ἄρσις τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς διὰ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως εἶνε λίαν ἐπωφελῆς τόσον εἰς τὸν δασοκτῆμονα ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

γ. Ἐπὶ δασῶν φυλλοβόλου δρυός, ἐλάτης, καστανιάς καὶ ὄξυᾶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ διὰ τῆς βοσκῆς, ἰδίως αἰγοβοσκῆς, ἐκμετάλλευσις, εἶνε ἐπιζημιωτάτη εἰς τὴν διὰ ξύλου ὑπόλοιπον ἐκμετάλλευσίν των. Εἰς τὰ δάση ταῦτα ἢ ἄρσις τῶν κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς διὰ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως εἶνε ὠφελιμοτάτη εἰς τε τὸν δασοκτῆμονα καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ὅσον εἶνε δυνατόν ἐντονώτερον.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς εἶνε, ὡς εἶπομεν, συνήθως δουλεῖαι τοῦ συνόλου ὑπὲρ τῶν κατοίκων κάθε χωρίου εἰς βάρος τῶν δημοσίων ἢ καὶ μὴ δημοσίων δασῶν τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου των.

Καὶ ὅπου μὲν αἱ δουλεῖαι αὐταὶ βοσκῆς εἶνε μικροτέρας ἐντάσεως ἀπὸ τὴν ἀντοχὴν ἢ παραγωγικότητα τοῦ δάσους τοῦ χωρίου, ἐκεῖ ἢ ἄρσις αὐτῶν δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία, ἀρκεῖ μόνον ὁ κανονισμὸς αὐτῶν.

Ὅπου ὅμως αἱ δουλεῖαι βοσκῆς εἶνε ἀνώτεροι τῆς ἀντοχῆς τοῦ δάσους τοῦ χωρίου, ἐκεῖ ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον ὁ κανονισμὸς ἀλλὰ καὶ ἡ μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἄρσις αὐτῶν. Καὶ ἂν μὲν αἱ δουλεῖαι βοσκῆς συνέστησαν ὄχι διὰ νόμου ἀλλὰ δι' ἄλλου τρόπου ὡς χρησικτησίας, δικαιοπραξίας κ.λ.π. τότε ἐπιβάλλεται ἡ κατόπιν ἀποζημιώσεως μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἄρσις αὐτῶν, ἐὰν δὲ τὰ δίκαια συνέστησαν διὰ νόμου, τότε ἐπιβάλλεται εἴτε ἡ τροποποίησις τοῦ κειμένου νόμου εἴτε ὁ διὰ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ διαχειριστικῆς ἐκθέσεως ἢ ἀστυνομικῆς δασικῆς διατάξεως κοινισμὸς τῆς ἀσκήσεως τοῦ κλασματικοῦ δικαίου ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς σῶφρονος δασοπονίας.

Προκειμένου περὶ ἄρσεως τῶν διὰ νόμου συσταθεισῶν δουλειῶν βοσκῆς, ἐπειδὴ οἱ κτηνοτρόφοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολλάκις οὐχὶ ἀδίκως, ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ δίκαια βοσκῆς αὐτῶν ὑφίσταντο καὶ ἠσκούντο πολὺ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου, ὄχι δὲ μόνον διὰ τοῦτο ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους κοινωνικῆς προνοίας, ἀναλόγους πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἐπιδειχθεῖσαν ἔναντι τῶν ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς προόδου πληγέντων ἀμαξηλατῶν, λεμβούχων κ.λ.π. ἐπιβάλλεται πάντως χρηματικὴ τις ἀποζημίωσις, ἰδίως τῶν αἰγοποιμένων, ἵνα μὴ ἡ κοινωνικὴ πρόοδος πλήξη τάξιν ἀγροτικὴν, ὡς εἶνε οἱ ποιμένες οὗτοι, ἀξίαν μᾶλλον κοινωνικῆς προστασίας καὶ ὄχι διώξεως.

Τέλος ἢ ἄρσις κλασματικῶν δικαίων βοσκῆς ἐντὸς τῶν ἀφθονούντων εἰς τὴν Ἑλλάδα θερινῶν λιβαδίων ἀποβαίνει εὐκολωτέρα παρὰ προκειμένου περὶ τῶν χειμερινῶν λιβαδίων, ὅπου παρατηρεῖται μεγάλη στενότης.

14. ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΙΣ ΔΑΣΟΚΤΗΜΟΝΟΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΩΝ

Διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἢ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς ἐνὸς δάσους ἢ μερικῶς δασοσκεποῦς λιβαδίου ὁ δασοκτῆμων ἢ λιβαδοκτῆμων χάνει μέγα ἢ μικρὸν μέρος τῆς δασικῆς ἢ λιβαδικῆς προσόδου του. Γεννᾶται οὕτως ἄμέσως τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὁ δασοκτῆμων ἢ λιβαδοκτῆμων αὐτὸς δικαιούται εἰς ἀποζημίωσιν διὰ τὴν προσωρινὴν συνήθως ταύτην ἐλάττωσιν τῶν προσόδων του. Λέγομεν δὲ προσωρινήν, διότι ἡ ἀπαγορεύσις τῆς βοσκῆς γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μελλοντικῆς ἀξίσεως τῆς παραγωγῆς, ἄρα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τῆς προσόδου τοῦ δασοκτῆμονος ἢ λιβαδοκτῆμονος.

Προκειμένου περὶ δημοσίων δασῶν εἶνε φανερὸν ὅτι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἀποζημίωσεως, ὅχι μόνον διότι συμπίπτει τὸ πρόσωπον τοῦ δασοκτῆμονος ἢ λιβαδοκτῆμονος κράτους πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσκοῦντος δασικὴν πολιτικὴν καὶ ἀπαγορεύοντος ἢ περιορίζοντος τὴν βοσκὴν κράτους, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ δημόσια δάση καὶ λιβάδια, ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωφελῆ, πρέπει νὰ ἐκμεταλλεύονται κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα καὶ προάγοντα τὴν κοινωφελίαν ταύτην.

Ἄλλὰ καὶ τὰ κοινοτικά δάση εἶνε κοινωφελῆ, μάλιστα δ' ἐκεῖνα ὡς τὰ μπαλνταλίκια, κεφαλάρια, ἐθνικὰ λιβάδια κ.λ.π., τὰ ὅποια, δημόσια πρότερον ὄντα, παρεχωρήθησαν διὰ νόμου, ἔνεκα κοινωφελῶν λόγων, εἰς τὰς κοινότητας. Ἄρα οὔτε αἱ κοινότητες πρέπει νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἀποζημίωσεως διὰ τὸν περιορισμὸν ἢ ἀπαγορεύσιν τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν των.

Ἄλλὰ καὶ τὰ μοναστηριακὰ δάση, ὡς καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς κοινωφελῆ νομικὰ πρόσωπα ὡς ἐνορίας, πανεπιστήμια, σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα κ.λ.π. εἶνε ἐπίσης κοινωφελῆ. Ἄρα οὔτε καὶ τὰ κοινωφελῆ ταῦτα πρόσωπα εἶνε ὀρθόν, ὅπως δημιουργοῦν ἀξιώσεις ἀποζημίωσεως δι' ἀπαγορεύσιν ἢ περιορισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν ἢ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων των, πρὸς ἐπίτευξιν κοινωφελῶν σκοπῶν, ὅταν οἱ περιορισμοὶ τῶν βοσκῶν συνεπάγονται ἀντίστοιχον αὔξησιν παραγωγῆς ξύλου.

Μόνον ἄρα προκειμένου περὶ δασῶν ἢ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων ἀνηκόντων εἰς ιδιότηας ἢ εταιρίας ιδιοκτησίας δασῶν ἢ εἰς συνεταιρισμοὺς ἐπιδιώκοντας κυρίως τὸ συμφέρον τῶν οἰκείων δασοκτημόνων, ἄνευ κοινωφελούς τινος ἰδιαιτέρου σκοποῦ, εἶνε δυνατὸν οἱ οἰκεῖοι δασοκτῆμονες ἢ λιβαδοκτῆμονες νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἀποζημίωσεως ἔνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ τῆς βοσκῆς εἰς τὰ δάση ἢ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια των.

Προκειμένου ὁμως περὶ ιδιωτικῶν δασῶν, τὰ ὅποια παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ νόμου εἰς τὴν κυριότητα ιδιωτῶν διὰ λόγους κοινωφελούς, ὡς προκειμένου περὶ ἄρσεως κλασματικῶν δικαίων ρητινεύσεως ἐπὶ δημοσίων δασῶν διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς κυριότητος αὐτῶν εἰς τοὺς ἀσκοῦντας τὸ κλασματικὸν τοῦτο δικαίωμα ρητινεύσεως, δὲν εἶνε εὔλογον

ὅπως οἱ δασοκτήμενες οὗτοι δικαιούνται νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἀποζημιώσεως ἕνεκα περιορισμοῦ ἢ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς διὰ λόγους κοινωφελεῖς. Μᾶλλον πρέπει ἡ παραχώρησις τῆς κυριότητος αὐτῶν νὰ γίνεται ὑπὸ ὄρους ἀποκλείοντας παρόμοιον δικαίωμα ἀποζημιώσεως.

Μέχρι ποίου σημείου ὁμως δύναται νὰ εἶνε δικαιολογημένοι αἱ ἀξιώσεις πρὸς ἀποζημιώσιν τῶν ἰδιωτῶν δασοκτημόνων καὶ λιβαδοκτημόνων;

Διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἀπεριορίστου ἐλευθερίας περὶ τὴν κάρπωσιν τοῦ δάσους ἢ λιβαδίου τοῦ ὁ δασοκτήμενος ἢ λιβαδοκτήμενος δικαιούται τόσον ὀλίγον νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις ἀποζημιώσεως, ὅσον καὶ ὁ κύριος οἰκοδομῆς ἐντὸς πόλεων, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς οἰκοδομικὰς κρατικὰς διατάξεις περὶ ἕψους οἰκοδομῶν, ἐγκαταλείψεως πρασιῶν κ.λ.π. ἐντὸς πόλεων. Τὸ ἀπόλυτον ἄλλωστε δικαίωμα χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῆς ἰδιοκτησίας ἐκ μέρους τοῦ κυρίου της δὲν εἶνε πλέον ἀνεκτὸν εἰς τὰ πολιτισμένα κράτη, σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνικότητος. Ἡ ἰδιοκτησία ὑποχρεώνει.

Οὕτως ὁ κανονισμὸς τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς σώφρονος καὶ συντηρητικῆς δασοπονίας, μὴ συνεπαγόμενος συνήθως παρὰ μικρὸν ἢ ὅπως προσωρινὸν περιορισμὸν προσόδων, δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἀξιώσεις ἐκ μέρους τοῦ δασοκτήμενος πρὸς ἀποζημιώσιν, ὅπως τοῦτο ἄλλως συμβαίνει διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκχερσώσεως, τὴν ἐπιβολὴν ἀναδασώσεως, τὴν κατάρτισιν διαχειριστικοῦ σχεδίου κ.λ.π. Τοιοῦτος κανονισμὸς λόγου χάριν εἶνε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς αἰγβοσκῆς ἐντὸς δασῶν φυλλοβόλου δρυός, καστανιαῖς, ὄξυᾶς, ἐλάτης, μαύρης πεύκης κ.λ.π. Ἄλλωστε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς εἰς τὰ δάση ταῦτα καὶ ἡ ἐλάττωσις ὡς ἐκ τούτου τῆς δασικῆς προσόδου ἔχει ὡς μελλοντικὴν συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῆς προσόδου ἐκ τοῦ ξύλου, τοῦτο δὲ δὲν πρέπει νὰ παρορᾶται προκειμένου περὶ ἀξιώσεως παρομοίων ἀποζημιώσεων.

Ὅταν ὁμως πρόκειται περὶ μικροδασοκτημόνων καὶ μικρολιβαδοκτημόνων ἐκμεταλλουμένων μέχρι τοῦδε κυρίως διὰ τῆς βοσκῆς τὰ δάση καὶ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια των, εὐλόγον εἶνε ὅπως οὗτοι λαμβάνουν ἀποζημιώσιν τινα διὰ τὸν περιορισμὸν ἢ ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς, ὄχι μόνον ἵνα τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ περιορισμοῦ τῆς βοσκῆς καταστῇ λαοφιλὲς καὶ ἐπιτύχη, ἀλλὰ καὶ ἵνα, ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, βοηθηθοῦν οἱ μικροδασοκτήμενες οὗτοι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τρόπου ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων των, ἀλλαγὴν ἢ ὁποία εἶνε πάντοτε δυσχερὴς εἰς αὐτούς.

Ἡ ἀποζημιώσις τῶν μικρολιβαδοκτημόνων καὶ μικροδασοκτημόνων τούτων δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς πληρωμὴ ἐφάπαξ τῶν τόκων, ἐπὶ μίαν πενταετίαν παραδείγματος χάριν, τοῦ κεφαλαίου κάθε βοσκούσης καὶ ἥδη ἀποκλειομένης ἀπὸ τὴν βοσκὴν αἰγὸς ἢ προβάτου. Λεχόμενοι 200 δραχ. ὡς μέσην

άζιαν κατά κεφαλήν ἐκάστου αἰγοπροβάτου καὶ ἐπιτόκιον 10 % ἔχομεν τότε διὰ κάθε ἀποκλειομένην τῆς βοσκῆς αἶγα ἢ πρόβατον ὡς πληρωτέον ποσὸν δραχμὰς 100.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦ τίς πρέπει νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην, θεωρητικῶς τὸ πρᾶγμα εἶνε ἀπλοῦν, διότι ταύτην πρέπει νὰ καταβάλλῃ ὁ ὠφελούμενος ἀπὸ τὸν περιορισμὸν ἢ ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς καὶ τὴν μελλοντικὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, τουτέστιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία καὶ τὸ ἐκπροσωποῦν ταύτην κράτος.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς κρατούσης σήμερον ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων διὰ τῆς βοσκῆς εἰς ἄλλην περισσότερον, μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βοσκῆς, παραγωγικὴν, πρέπει νὰ γίνεται βαθμιαίως, ἵνα δοθῇ καιρὸς καὶ εἰς τοὺς καρπομένους τὰς δημοσίας, κοινοτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς βοσκὰς κτηνοτρόφους, ὅπως ἀλλάξουν ἐπάγγελμα, μὲ τὴν ἀπαραίτητον πάντοτε χρηματικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ κράτους ὑποστήριξιν πρὸς τοὺς μικροκτηνοτρόφους ἐξ αὐτῶν, ὅπως τοιαύτη ἀρωγὴ ἐδόθη εἰς τοὺς λεμβούχους τοῦ Πειραιῶς, μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐκεῖ λιμενικῶν ἔργων, εἰς τοὺς ἀμαξάδες τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν αὐτοκινήτων κ.λ.π. Κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ὅσον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ κράτος εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀσκοῦν δασικὴν πολιτικὴν περιορίζει τὰς ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων βοσκὰς πρὸς αὔξησιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς καὶ ἐκδιώκει τοὺς μικροκτηνοτρόφους ἀπὸ τὰ δάση.

Ἡ ἀποζημίωσις τῶν μικροκτηνοτρόφων τούτων δύναται νὰ κανονισθῇ ἀναλόγως, ὅπως ἀνωτέρω ἐξετέθη διὰ τοὺς μικροδασοκτῆμονας καὶ μικρολιβαδοκτῆμονας κτηνοτρόφους.

15. ΔΑΣΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΒΟΣΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἱστορία. Ἡ δασικὴ νομοθεσία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1836, σχετικῶς πρὸς τὰς ἐντὸς δασῶν βοσκὰς, διέκρινεν τὰς ἐξῆς τέσσαρας ἀπόψεις.

Πρῶτον κανονισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς δασῶν διὰ λόγους ἀξήσεως τῆς δασικῆς παραγωγῆς κυρίως εἰς ξύλον.

Δεύτερον ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς ἐντὸς καέντων δασῶν.

Τρίτον ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς ἐντὸς ἐκτάσεων ἀναδασωτέων διὰ λόγους αἰσθητικούς, προστατευτικούς κ. λ. π. καὶ

Τέταρτον κανονισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς προστατευτικῶν δασῶν.

Πρῶτον τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1836 ἔθεσεν, πρὸς αὔξησιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ὅρια εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν εἴτε κυρίως διὰ ξύλου εἴτε κυρίως διὰ τῆς βοσκῆς. Τοῦτο ὥριζεν ὅτι «ἐπὶ ὄρεινῶν καὶ πεδινῶν τόπων ὅπου δὲν ἐλπίζεται νὰ τελεσφορήσῃ ἡ δενδροφυτεία (τὸ Γερμανικὸν κείμενον ὁμιλεῖ περὶ Holzschwuchs, τουτέστιν αὐ-

ξήσεως ξύλου)—δηλαδή εις τὰς πετρώδεις δασικὰς ἐκτάσεις—«θέλει προτιμηθῆ ἢ βοσκὴ ὡς οὐσιωδέστερον ἀντικείμενον καὶ ἐπομένως δὲν θέλει περιορισθῆ τοσοῦτον», χωρὶς βεβαίως ν' ἀποκλείεται ἢ ἀκόπως ξύλου, ὅπου καὶ ὅταν αἴτη εἶνε δυνατή.

Ἀντιθέτως «ἴλα τὰ δασώδη μέρη ὅσα ἤμποροῦν νὰ ὠφεληθοῦν διὰ τῆς προφυλάξεως», τουτέστιν αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις μὲ μεγάλην αὔξησην ξύλου, «κάμει χρεία νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ αὐστηρὰν δασονομικὴν προστασίαν», ἐπεβάλλετο δηλαδή ν' ἀπαγορευθῆ εἰς αὐτὰς αὐστηρῶς ἢ βοσκὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παραγωγῆς ξύλου.

Αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου τούτου, καίτοι τόσον παλαιαί, εἶνε σαφεῖς καὶ σοφαί.

Τὸ ἄρθρ. 2 τοῦ ἰδίου διατάγματος ὥριζεν ὅτι ὁ δασάρχης, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ὁ δασονόμος, θ' ἀπηγόρευον τὴν βοσκὴν ἐντὸς δασῶν, δημοσίων ἢ μὴ, εὐρισκομένων εἰς κατάστασιν νέας φυσικῆς ἢ καλλιεργημένης βλαστήσεως.

Αἱ ἀπαγορευόμεναι ἐκτάσεις δασῶν κατὰ τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ ἰδίου διατάγματος «σημαδεύονται ἀπὸ τοὺς οἰκείους ποιμένας μὲ ἀχυροσήμαδα ὥστε νὰ ἤμποροῦν αὐταὶ νὰ φαίνωνται πανταχόθεν» διότι «οἱ τόποι οὗτοι ὡς ὄντες ὑπὸ καλλιέργειαν δὲν εἶνε συγχωρημένον νὰ πατηθῶσιν ἀπὸ τὰ ζῶα».

Αἱ διατάξεις αὐταὶ ἔχυσαν ἐπὶ μῆκιστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ κατηργήθησαν διὰ τοῦ νόμου 1396 τοῦ 1918 περὶ ἀναδασώσεων. Ἡ ἐφαρμογὴ ὁμως αὐτῶν δι' ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ ὑπῆρξεν ἀτελεστάτη καὶ ἐνίστε πλημμελής.

Εἰς τὰς συγχρόνως τότε, τὸ 1836, ἐκδοθείσας ὀδηγίας διὰ τοὺς ἀρχιδασοφύλακας καὶ δασοφύλακας, Instruction für die Oberwaechter und die Forstschutzwache, ὠρίζετο ὅτι θ' ἀπηγορεύετο ἀπολύτως ἢ βοσκὴ εἰς νεαρὰ δάση, τὰ ὅποια δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη τόσον ὕψος ὥστε νὰ μὴ φοβοῦνται τὴν βοσκὴν τῶν ζῶων, εἰς κοπούρια ἢ ὑλοτόμια δηλαδή κυρίως καὶ εἰς τεχνητὰς ἢ φυσικὰς ἀναδασώσεις. Οἱ βοσκοὶ πρέπει νὰ κρατοῦν τὰ ποιμνία αἰγοπροβάτων των μακρὰν ἀπὸ τὰς θέσεις αὐτάς, αἱ ὅποια ἐν ἀνάγκη πρέπει νὰ περιφράσσωνται. Αἱ θέσεις αὐταὶ θὰ ὑπεδεικνύοντο ἀπὸ τὸν δασονόμον ἢ δασάρχην πρὸς τοὺς δασοφύλακας.

Ὁ νόμος XII τοῦ 1861 περὶ ἐμπρησμοῦ τῶν δασῶν, ἄρθρ. 3, ἀπηγόρευεν ἀνεξαιρέτως ἐπὶ 10 ἔτη τὴν βοσκὴν εἰς καέντα δάση, δημόσια ἢ ἰδιωτικά.

Ἰδιαίτερον θέσιν μεταξὺ τῶν προταθέντων μέτρων πρὸς κανονισμόν τῶν σχέσεων μεταξὺ δασῶν καὶ βοσκῆς λαμβάνει τὸ νομοσχέδιον περὶ δασικοῦ κώδικος, τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν τὸ 1882 ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν νομοδιδασκάλου Π. Καλλιγᾶ.

Κατὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἐψηφίσθη καὶ ἀπέ-

βη μία τῶν αἰτιῶν τῆς παραιτήσεως τότε τοῦ Π. Καλλιγᾶ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὑπουργοῦ, ἡ βοσκή ἐντὸς δημοσίων δασῶν, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἐφηρμοζέτο οἰονόηποτε εἶδος δασικῆς καλλιιεργείας ἢ ὄπου ἡ βοσκή τῶν ζῶων θὰ ἐθεωρεῖτο ἐπιβλαβῆς ἢ εἰς καέντα δημόσια δάση, ἀπηγορεύετο δι' ἀστυνομικῆς δασικῆς διατάξεως, μέχρις ὅτου τὰ δένδρα λάβουν ὕψος 4 μέτρων. Ὅπου ἐντὸς δημοσίων δασῶν ἐπετρέπετο ἡ βοσκή, αὕτη θὰ διετίθετο δι' ἐνοικιάσεως.

Ἡ διάταξις ὅμως περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν γενικῶς καὶ περὶ ἐνοικιάσεως αὐτῆς, ὄπου ἐπετρέπετο, προεκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν. Ἦτο διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λίαν δεσποτικὸν μέτρον.

Ἡ εἰσηγητικὴ ἐκθεσις τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Καλλιγᾶ ἀναφέρει ὅτι θὰ ἦτο εὐκταῖον, ἐὰν αἱ αἰγες ἀντικαθίσταντο δι' ἄλλων ζῶων, τὰ ὁποῖα καὶ ὀλιγώτερον ἐπιβλαβῆ εἶνε καὶ μεγαλυτέραν πρόσοδον ἀποφέρουν. Ἀλλ' ὅπως ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα λόγος περὶ πολλαπλασιασμοῦ τῶν προβάτων, ὅχι ὅμως καὶ περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν αἰγῶν ὑπὸ προβάτων ἢ ἀγελάδων, διότι ἡ τροφή ἐκάστου εἴδους ἐκ τῶν ζῶων τούτων ἀπὸ τῶν δασῶν καὶ λιβαδιῶν εἶνε διάφορος.

Ὁ νόμος ΒΨΜ' τοῦ 1900 περὶ ἀναπτύξεως δασικῶν φυτειῶν πέριξ καταφυγμένων μερῶν καὶ περὶ ἀναδασώσεων ἐν γένει, ἀρθρ. 4, ἀπηγόρευεν ἀνεξαίρετως τὴν βοσκὴν παντὸς ζῴου ἐπὶ παντὸς ἀναδασωθέντος ἐδάφους ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐμφυτεύσεως αὐτοῦ.

Ὁ νόμος 343 τοῦ 1914, «περὶ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν» ἀρθρ. 9, καταργήσας τὸν νόμον ΧΠ, ἀπηγόρευε τὴν βοσκὴν ἐντὸς κεκαυμένων ἐκτάσεων ἐπὶ 10 ἔτη. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη ἠδύνατο ἐξαιρετικῶς ν' ἀρθῆ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει πρὸ τῆς παρελεύσεως δεκαετίας ἢ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ πέραν τῆς δεκαετίας. Ὁ δασάρχης ἐδικαιοῦτο διὰ διαταγῆς του ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν βοσκὴν καὶ ἐπὶ δασικῆς ἐκτάσεως συνεχομένης πρὸς τὴν καεῖσαν, ἐὰν πρὸς τοῦτο συνέτρεχεν ἀνάγκη.

Τὸ β. διάταγμα τοῦ 1916 «περὶ κανονισμοῦ τῆς ὑλοτομίας, συλλογῆς ἢ κατασκευῆς, ἐξελέγξεως, σφραγίσεως καὶ μεταφορᾶς δασικῶν προϊόντων» ἀρθρ. 6, ὥριζεν ὅτι ὁ δασάρχης δύναται ν' ἀπαγορεύσῃ πᾶσαν βοσκὴν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἐπὶ τῶν προστατευτικῶν δασῶν.

Ὁ νόμος 1396 τοῦ 1918 «περὶ ἀναδασώσεων», ἀρθρ. 11, καταργήσας τὸν νόμον ΒΨΜ' καθὼς καὶ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τοῦ 1836 «περὶ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς τῶν δασῶν» ὥριζεν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἐπ' ἀόριστον ἡ βοσκή παντὸς ζῴου ἐπὶ πάσης ἐκτάσεως κηρυχθείσης ὡς δασωτέας καὶ ὅτι τὰ ἐντὸς τοιούτων ἐκτάσεων παρανόμως βόσκοντα ζῴα δύνανται νὰ φονεῦνται. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη τῆς βοσκῆς ἠδύνατο ν' ἀρθῆ, περιορισθῆ ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν ἐκτασιν ἢ τροποποιηθῆ, περιοριζομένη εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς μόνον τῶν αἰγῶν.

Ὁ νόμος 2036 τοῦ 1919, «περὶ διαχειρίσεως δασῶν» ἀρθρ. 17, ὥριζεν ὅτι εἰς δάση προστατευτικά, δάση τεθέντα ὑπὸ τεχνικὴν διαχείρισιν, δάση ἔχοντα ἀνάγκην προστασίας κατόπιν ἐνεργηθείσης ὑλοτομίας ἢ ἔνεκεν ἀραιᾶς βλαστήσεως ἢ διότι εὗρισκονται ὑπὸ φυσικὴν ἢ τεχνητὴν ἀναδάσωσιν ἢ ἐν γένει διὰ δασοκομικοὺς λόγους, δύναται ν' ἀπαγορευθῆ ἢ βοσκὴ παντὸς ζώου ἢ ὠρισμένης κατηγορίας ἐπ' ἀόριστον ἢ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα. Τὸ ἀρθρον τοῦτο ἀφεώρα ἄρα κανονισμόν βοσκῆς τόσον ἐντὸς προστατευτικῶν δασῶν ὅσον καὶ ἐντὸς δασῶν πρὸς αὖξισιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ἴσχυε δὲ διὰ δάση δημόσια ἢ μὴ.

Ὁ νόμος 2939 τοῦ 1922, περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ δασῶν νόμων, ἀρθρ. 19, συμπληρῶν τὸν ἀνωτέρω νόμον 2036, ὥριζεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ περιορισθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν βοσκόντων ζῶων ἐνὸς ἢ περισσοτέρων εἰδῶν ἐντὸς τῶν δασῶν, δημοσίων ἢ μὴ, προστατευτικῶν ἢ μὴ, τῶν ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ ἀρθρ. 17 τοῦ νόμου 2036.

Τὸ ἀρθρ. 15 § 6 τοῦ ἰδίου νόμου 2939 ὥριζεν, ὅτι διὰ β. διατάγματος θὰ καθορίζοντο τὰ τῆς ἐνοικιάσεως τῆς ἐντὸς τῶν δημοσίων δασῶν μὴ ἀπαγορευμένης βοσκῆς, ὅπου αὕτη δὲν ἀποτελεῖ κεκτημένον δικαίωμα τρίτων. Τὸ ἐν τρίτον τῆς κατὰ τὰς διατάξεις τῆς παραγράφου ταύτης ἀπολαμβανομένης βοσκῆς διατίθεται ὑπὲρ τῆς κοινότητος, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὁποίας κεῖται τὸ ἐνοικιαζόμενον δημόσιον δάσος. Ἡ διάταξις αὕτη ὑπῆρξε σπονδαιοτάτη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐξεθέσαμεν, διὰ τὴν αὖξισιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐφηρμόσθη μέχρι σήμερον.

Τὸ ἀρθρ. 24 τοῦ ἰδίου νόμου 2939 ὥριζεν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἐγκατάστασις ποιμνιοστασίων ἢ ποιμνίων ἐντὸς πόλεων καὶ μέχρις ἀποστάσεως χιλίων μέτρων ἀπὸ τῆς τελευταίας οἰκοδομικῆς γραμμῆς ἀνευ ἀδείας τοῦ δασάρχου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐγκατάστασιν ταύτην μόνον διὰ ζῶα διατηρούμενα ἐντὸς σταύλων ἢ εἰς λιβάδια ἐκτάσεως ἐπαρκοῦς πρὸς διατροφήν των. Ἡ διάταξις αὕτη, λίαν σκόπιμος πρὸς προστασίαν τῶν πέριξ τῶν πόλεων ἀναδασώσεων, περιελήφθη εἰς τὸν δασικὸν κώδικα τοῦ 1924, ἀρθρ. 158, καθὼς καὶ εἰς τὸν κώδικα τοῦ 1929, ἀρθρ. 166.

Ὁ νόμος 2970 τοῦ 1922, ἀρθρ. 6, «περὶ πυρκαϊῶν τῶν δασῶν» καταργήσας τὸν νόμον 343 ὥρισεν ὅτι «ἀπαγορεύεται ἡ βοσκὴ ἐπὶ καεισῶν δασικῶν ἐκτάσεων ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πυρκαϊᾶς». Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη ἡδύνατο ν' ἀρθῆ ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει ἢ καὶ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ ἐπὶ ἐκτάσεως συνεχομένης πρὸς τὴν καεῖσαν.

Ὁ δασικὸς κώδιξ τοῦ 1924, νόμος 3077, ἀρθρ. 64, περιέλαβεν ἀμεταβλήτους τὰς ὡς ἄνω διατάξεις τῶν ἀρθρ. 17 τοῦ νόμου 2036 καὶ 19 τοῦ νόμου 2939, τὰς σχετικὰς μὲ τὸν κανονισμόν τῆς βοσκῆς ἐντὸς δασῶν προστατευτικῶν ἢ μὴ.

Εἰς τὸ ἀρθρ. 67 ὁ ἴδιος δασικὸς κώδιξ περιέλαβεν ἐπίσης ἀμετάβλη-

τον τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου. 15 § 6 τοῦ νόμου 2939 περὶ ἐνοικιάσεως τῆς ἐνὸς τῶν δημοσίων δασῶν βοσκῆς καὶ ἀποδόσεως τοῦ $\frac{1}{3}$ τοῦ ἐνοικίου αὐτῆς εἰς τὰς κοινότητας.

Εἰς τὸ ἄρθρο. 157 ὁ δασικὸς κώδιξ τοῦ 1924 περιέλαβεν ἐπίσης ἀμεταβλήτους τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου. 11 τοῦ νόμου 1396 περὶ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς καὶ τοῦ φόνου τῶν βοσκόντων ζώων ἐντὸς ἀναδασωτέων ἐκτάσεων.

Τὸ ἄρθρο. 173 τοῦ ἰδίου δασικοῦ κώδικος τοῦ 1924 ἀπηγόρευε τὴν ἐντὸς κεκαυμένων δασικῶν ἐκτάσεων βοσκὴν προβάτων καὶ μεγάλων ζώων ἐπὶ δεκαετίαν καὶ αἰγῶν ἐπὶ δεκαπενταετίαν. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη ἠδύνατο ν' ἄρθῃ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ δασικῶν βοσκοτόπων, τουτέστι μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων. Ἐὰν ὅμως ἐπρόκειτο περὶ καέντων δασῶν, ἡ ἀπαγόρευσις ἠδύνατο νὰ τροποποιηθῇ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς προβάτων ἢ νὰ περιορισθῇ ὡς πρὸς τὰ ὄρια, οὐδέποτε ὅμως καὶ ν' ἄρθῃ τελείως. Ἐὰν συνέτρεχεν ἀνάγκη ἠδύνατο ν' ἀπαγορευθῇ ἡ βοσκὴ καὶ ἐπὶ ἐκτάσεως συνεχομένης πρὸς τὴν καεῖσαν.

Τὸ ἄρθρο. 77 τοῦ δασικοῦ κώδικος τοῦ 1929 ἐπανελάμβανε σχεδὸν ἀμετάβλητον τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου. 17 τοῦ νόμου 2036 περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς δασῶν προστατευτικῶν ἢ πρὸς αὔξησιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ὅπως αὕτη ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 2939. Προσετίθετο ὅμως ὅτι ἐξαιροῦνται τοιαύτης ἀπαγορεύσεως αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις αἱ καλυπτόμεναι ὑπὸ ἀραιᾶς καὶ πενιχρᾶς δασικῆς βλαστήσεως καὶ μὴ δυνάμεναι νὰ ἐκμεταλλευθοῦν δασικῶς, ἀλλὰ μόνον κτηνοτροφικῶς καὶ ὡς καθαρῶς βοσκοτόποι χαρακτηριζόμενοι, ἤτοι ἐξαιροῦνται πάσης ἀπαγορεύσεως βοσκῆς τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ λιβάδια. Ἡ ἐξαιρέσις ὅμως αὕτη οἰασθήποτε κραταικῆς ἐπιτηρήσεως ἐπὶ τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων δὲν εἶνε ὀρθή, διότι ἀπεριόριστος ἀριθμὸς καὶ εἶδος βοσκόντων ζώων ἄγει εἰς τὴν κατάπτωσιν τοῦ λιβαδίου καὶ τελικῶς εἰς τὴν ἀποφύλωσιν, ἀποβράχωσιν καὶ μείωσιν τῆς παραγωγῆς. Πλὴν τούτων ἡ ἐξαιρέσις αὕτη συνεπάγεται ἀσυνδοσίαν καὶ περὶ τὰς πυρκαϊᾶς τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων, τὰ ὅποια οἱ κτηνοτρόφοι δύνανται ἀτιμωρητὶ πλέον νὰ καίουν ὅταν θέλουν. Πρόκειται περὶ βάρους καταστάσεως, τὴν ὁποίαν οἱ δασικοὶ νόμοι τοῦ 1929 δὲν ἠνείχοντο καὶ ἐτιμῶρουν.

Τὸ ἄρθρο. 80 τοῦ ἰδίου δασικοῦ κώδικος τοῦ 1929 εἶνε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνοικίασιν τῆς βοσκῆς ἐντὸς δημοσίων δασῶν πρὸς αὔξησιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ἐπανάληψις τοῦ ἄρθρου. 67 τοῦ δασικοῦ κώδικος τοῦ 1924.

Τὸ ἄρθρο. 99 τοῦ ἰδίου κώδικος τοῦ 1929 ἐπιτρέπει τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἐπὶ τῶν προστατευτικῶν δασῶν καὶ προστατευτικῶν δασικῶν βοσκοτόπων καὶ γυμνῶν ἔδαφῶν, ἀντιτιθέμενον οὕτως ἐν μέρει πρὸς τὸ ἄρθρο. 77 τοῦ ἰδίου δασικοῦ κώδικος τοῦ 1929

Τὸ ἄρθρον 165 τοῦ ἰδίου δασικοῦ κώδικος ἀπαγορεύει τὴν βοσκὴν παντὸς ζώου ἐπὶ πάσης ἐκτάσεως κηρυχθείσης ὡς δασωτέας καὶ ἐπιτρέπει τὸν φόνον τῶν παρανόμως ἐντὸς αὐτῆς βοσκόντων ζώων. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως αὕτη τῆς βοσκῆς δύνатаι ν' ἀρθῇ, περιορισθῇ ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν ἐκτασιν ἢ τροποποιηθῇ περιοριζομένη εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς αἰγοβοσκῆς μόνον.

Τὸ ἄρθρ. 178 τοῦ ἰδίου δασικοῦ κώδικος ἐπανελάμβανε σχεδὸν κατὰ λέξιν τὸ ἄρθρ. 173 τοῦ δασικοῦ κώδικος τοῦ 1924, τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς ἐντὸς καέντων δασῶν καὶ καεισῶν δασικῶν ἐκτάσεων, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἠλάττονε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς προβάτων ἀπὸ δεκαετίας εἰς πενταετίαν.

Κριτική. Αἱ διατάξεις περὶ κανονισμοῦ τῆς ἐντὸς τῶν δασῶν βοσκῆς πρὸς αὔξησιν τῆς δασικῆς παραγωγῆς, θεσπιθεῖσαι ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1836 καὶ καταργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ νόμου 1396 τοῦ 1918, ἔνα ἐπαναληφθῶν ὑπὸ ἄλλην μορφήν διὰ τοῦ νόμου 2036 τοῦ 1919 καὶ τῶν δασικῶν κωδίκων τοῦ 1924 καὶ τοῦ 1929, ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσουν ἐπὶ 100 περίπου ἔτη κάθε ἀγαθὴν πρόθεσιν τῆς δημοσίας δασικῆς διοικήσεως πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς αἰγοβοσκῆς λόγου χάριν ἐντὸς δασῶν ἐλάτης, φυλλοβόλων δρυῶν κ.λ.π. Δυστυχῶς κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην οὐδὲν ἔγινε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν δασονόμων μέχρι τοῦ 1878, σχεδὸν οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς διοικήσεως τῶν δασῶν ἀπὸ τὴν χωροφυλακῆν, ἐλάχιστα δὲ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς χωροφυλακῆς ἀπὸ τὴν δασικὴν διοίκησιν. Μοναδικὸν ἴσως κατόρθωμα εἶνε ἡ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς εἰς τὰ ἕξ ἐλάτης δημόσια δάση τόσον τῆς Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας ὅσον καὶ τῶν πέριξ ἐκεῖ χωρίων.

Αἱ διατάξεις περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς καέντων δασῶν, θεσπισθεῖσαι τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου ΧΠ τοῦ 1861 αὐστηραὶ καὶ ἀκαμπτοί, ἀπέβησαν ἐλαστικότεραι διὰ τοῦ νόμου 343 τοῦ 1914, ὁρίσαντος ὅτι ἡ δασικὴ διοίκησις ἠδύνατο νὰ ἄρῃ ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἡ ἐλαστικότης ὅμως αὕτη, ἐνῶ εἶνε λίαν σκόπιμος ὅταν πρόκειται περὶ λογικῆς ἐφαρμογῆς τῆς, ἀποβαίνει εἰς χεῖρας μὴ καλῶς εἰσέτι ὠργανωμένης δασικῆς διοικήσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ κομματικῶς ἐπηρεαζομένης, ἐπιζήμιος διὰ τὴν περιστολὴν τῶν ἐκ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν ἀμέσων ἢ ἐμμέσων ζημιῶν.

Τὴν ἰδίαν ἐλαστικότητα παρουσίασαν ὁ νόμος 2970 τοῦ 1922 περὶ πυρκαϊῶν τῶν δασῶν, καθὼς καὶ ὁ δασικὸς κώδιξ τοῦ 1924. Ὁ τελευταῖος μάλιστα οὗτος ἐπέτεινε τὴν ἐλαστικότητα ταύτην, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ πυρκαϊᾶς μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδιῶν.

Ἡ ἔλλειψις προσέτι ἐπαρκῶν ποσοτικῶς δασοφυλάκων καθιστᾷ ἔκτοτε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τούτων περὶ βοσκῆς ἐντὸς καέντων δασῶν σχεδὸν ἀδύνατον.

Αἱ διατάξεις περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς προστατευτικῶν δασῶν ἐθεσπίσθησαν τὸ πρῶτον γενικῶς διὰ τοῦ β. διατάγματος τοῦ 1916 «περὶ κορονισμοῦ ὑλοτομίας κ.λ.π.» καὶ κατόπιν λεπτομερέστερον διὰ τοῦ νόμου 2036 τοῦ 1919, καὶ τοῦ νόμου 2939 τοῦ 1922. Οἱ δασικοὶ κώδικες τοῦ 1924 καὶ 1929 ἐπανελάβον σχεδὸν τὴν σχετικὴν διάταξιν τοῦ νόμου 2036. Ὁ πρωτόγονος ὁμοῦ τρόπος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον καθορίζονται τὰ προστατευτικὰ δάση εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκδίδονται αἱ σχετικαὶ ἀπαγορεύσεις βοσκῆς καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν δασοφυλάκων, δὲν ἦσαν παράγοντες εὐμενεῖς διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν προστατευτικῶν δασῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τέλος αἱ ἀπαγορεύσεις βοσκῆς ἐντὸς ἀναδασωτέων ἐκτάσεων, θεσπισθεῖσαι αὐστηραὶ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ νόμου ΒΨΜ τοῦ 1900 «περὶ ἀναδασώσεων», ἐπανελήφθησαν ἐλαστικώτεροι διὰ τοῦ νόμου 1396 τοῦ 1918 καὶ τῶν δασικῶν κωδίκων τοῦ 1924 καὶ 1929 Ἡ ἐλαστικότης ὁμοῦ αὕτη, ἀναγκαῖα πολλάκις διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀναδασώσεως μὲ τὰς ὀλιγωτέρας δυνατότας θυσίας, δύναται ν' ἀποβῇ ἐπιζήμιος εἰς χεῖρας ἀνεπαρκῶς ὀργανωμένης δασοπολιτικῆς διοικήσεως, μάλιστα ὅταν αὕτη ἐπηρεάζεται ἀπὸ κομματικὰς ἐπιρροάς.

Γενικῶς αἱ διατάξεις τῆς δασικῆς νομοθεσίας περὶ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς ἐντὸς τῶν δασῶν ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι σήμερον ἦσαν πολὺν ἐπαρκέστεραι ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ καὶ κακὴν ἐφαρμογὴν των, τόσον ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς δασικῆς διοικήσεως, δασάρχας, δασονόμους κ.λ.π. ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν δίδουσαν τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν κεντρικὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ δασικῆν διοίκησιν

Τελευταία ἀτυχεστάτη ἐξέλιξις καὶ ὀπισθοδρομήσις τῆς δασικῆς περὶ βοσκῶν νομοθεσίας εἶνε ἡ ἀσυδοσία ὅσον ἀφορᾷ τὰς πυρκαϊὰς τῶν μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων. Ἡ ἀσυδοσία αὕτη, ὁμοίαν τῆς ὁποίας μόνον ἐν Ἀλβανίᾳ συναντῶμεν, ἄγει εἰς ἐπίτασιν τῶν φανερὰ πλέον ὑπὸ τῶν ποιμένων τιθεμένων πυρκαϊῶν πρὸς μόνιμον ζημίαν αὐτῶν τούτων τῶν λιβαδίων.

Ἐνῶ ἀντιθέτως ὑγιῆς πολιτικὴ θὰ ἦτο, ἂν διὰ δαπάνης 5 ἕως 7 ἑκατομμυρίων σταθεροποιημένων δραχμῶν κατ' ἔτος συνεχῶς δὲ ἕως μίαν δεκαετίαν καταβαλλομένων, ἀπηλλάσσοντο μόνιμως πάσης αἰγοβοσκῆς πολύτιμα, δημόσια κατ' ἀρχάς δάση τῆς Ἑλλάδος, ἐναντι ἀποζημιώσεως ἑκατὸν περίπου δραχμῶν κατὰ βόσκουσαν αἶγα, ὅπως ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη ἀποζημίωσις θὰ καταβάλλεται μόνον ἐφόσον ἡ αἰγοβοσκὴ εἰς τὰ δάση ταῦτα δὲν ἐνοικιάζεται διὰ δημοπρασίας ἀλλ' ἀσκειῖται ἔκπαλαι ὑπὸ τῶν περιοίκων.

Διὰ τοιαύτης ἐνεργείας θ' ἀπηλλάσσοντο μόνιμως τῆς αἰγοβοσκῆς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐξῆς δάση. Τὰ δάση ἐλάτης καὶ μαύρης πεύκης τοῦ Πάρ-

ωνος, Ταυγέτου, Κυλλήνης, οἱ δυστυχῶς ἀκόμη κτηνοτροφικῶς ἐκμεταλλευόμενοι πολύτιμοι φυλλοβόλοι δρυμοὶ τῆς Φολόης, τῆς Ἡλείας, τὰ δάση ἐλάτης τοῦ Ἑλικῶνος, Παρνασσοῦ, Γκιόνας, Δωρίδος, Τριχωνίας καὶ Εὐρυτανίας, οἱ φυλλοβόλοι δρυμοὶ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, οἱ φυλλοβόλοι δρυμοὶ καὶ τὰ δάση ἄξυαῖς καὶ μαύρης πεύκης τῆς Πίνδου ἀπὸ Εὐρυτανίας μέχρι Γρεβενῶν, τῆς ὄρσειράς Πηλίου, Ὀσσης, Ὀλύμπου, Πιερίων καὶ Βερμίου, τῆς Χαλκιδικῆς, Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης κ.λ.π. Τὴν ἀπὸ τῆς αἰγοβοσκῆς δὲ ἐξυγιάνουσιν τῶν δημοσίων δασῶν θὰ ἐξηκολούθει παρομοία ἐξυγιάνσεις εἰς τὰ δημοτικὰ καὶ λοιπὰ κοινωφελῆ δάση ὡς μοναστηριακὰ, συνεταιρικὰ κ.λ.π.

Οὕτω δαπάνη 50 ἕως 70 ἑκατομμυρίων σταθεροποιημένων δραχμῶν, διατιθεμένη ἐντὸς 10 ἐτῶν, θὰ ἐπέφερε τεραστίαν ἔγγειον βελτίωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοσίων δασῶν. Ἡ δαπάνη αὕτη καταβαλλομένη ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ὡς δάνειον ἔγγειου βελτιώσεως θ' ἀπεσβέννυτο ἐντὸς 30 ἢ 40 ἐτῶν, κυρίως τόσον ἀπὸ τὰς ἐντονωτέρας τότε πλέον δυνατὰς καρπώσεις εἰς τεχνικὸν ξύλον ἐκ τῶν δασῶν τούτων ὅσον καὶ ἀπὸ μέρος τοῦ ἐνοικίου τῆς διατεθησομένης βοσκῆς προβάτων ἐντὸς τῶν οὕτως εἰς τὴν αἰγοβοσκὴν ἀπαγορευομένων δασῶν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ δάση ἐλάτης καὶ οἱ φυλλοβόλοι δρυμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε θερινὰ καὶ ὄχι χειμερινὰ βοσκαί, πλεονάζουσιν δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ θερινὰ βοσκαί, ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς αἰγοβοσκῆς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ περιορισθῆ εἰς διαμερίσματά τινα μόνον τῆς Ἑλλάδος, δὲν θὰ γίνῃ λίαν αἰσθητὸς ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν αἰγοποιμένων, οἱ ὅποιοι θὰ λάβουν καὶ ἀποζημίωσιν.

16. ΔΑΣΙΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΒΟΣΚΗΣ

1. Σκοπός. Αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς, ρυθμίζουσαι καρπώσεις δασῶν, ἐκδίδονται εἴτε ὑπὸ τοῦ δασάρχου εἴτε ὑπὸ τοῦ νομάρχου ἰσχύουν δὲ μετὰ τὴν ἀρμοδίαν εἰς τὰς οἰκείας κοινότητας κοινοποιήσιν.

Καὶ ἐντὸς μὲν δημοσίων δασῶν αὗται ἐκδίδονται ὑπὸ ὀργάνων τοῦ κράτους, τὸ ὅποιον δὲν εἶνε μόνον νομικὸν πρόσωπον ἀσκοῦν δασικὴν πολιτικὴν ἀλλὰ καὶ δασοκλήμων. Διὰ τοῦτο τότε αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς ἔχουν χαρακτῆρα εἴτε μόνον διαχειριστικὸν εἴτε μόνον δασοπολιτικὸν εἴτε καὶ μικτόν, ἀποβλέπουν ὅμως πάντως εἰς τὴν πληρεστέραν ἐπίτευξιν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ἀφοῦ τὸ κράτος, καὶ ὡς δασοπολιτικὸς παράγων καὶ ὡς δασοκλήμων, ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν, τουτέστι τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν καὶ τὴν δικαιότεραν διανομὴν τῶν δασικῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν.

Ἐντὸς δὲ μὴ δημοσίων δασῶν δηλαδὴ κοινοτικῶν, μοναστηριακῶν, συνεταιρικῶν καὶ ἰδιωτικῶν, αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς ἐκδί-

δονται ὑπὸ τῶν δασοπολιτικῶν ὀργάνων τοῦ κράτους, ὡς προσώπου ἀσκοῦντος δασικὴν πολιτικὴν. Τότε αὐταὶ εἶνε καθαρῶς δασοπολιτικαὶ καὶ ὄχι διαχειριστικαὶ καὶ ἀποβλέπουν εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῆς δασοπονίας τῶν κοινοτικῶν, μοναστηριακῶν, συνεταιρικῶν καὶ ἰδιωτικῶν δασῶν κατὰ τρῶπον τοιοῦτον, ὥστε πληρέστερον νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ κοινωνικὴ εὐημερία.

2. Παροτρυνόμεναι ἀνωμαλῖαι. Μέχρις ἐσχάτων δασικαὶ τινες ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς ἐξεδίδοντο ἐπιπολαιῶς πρὸς βλάβην τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ γοήτρου τῆς δασικῆς κρατικῆς διοικήσεως.

Μερικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις ἐξεδίδοντο κατόπιν δῆθεν ἐπιμελοῦς αὐτοψίας κατωτέρων δασικῶν ὀργάνων, αἱ ἐλλείψεις τῶν ἐκθέσεων τῶν ὁποίων ἠμιλλῶντο πρὸς τὴν ἄγνοιαν ὄχι μόνον τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις καὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδιώκονται οἱ σκοποὶ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ τῆς δασικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, φυσικῆς καὶ τεχνικῆς πραγματικότητος, ἣ ὁποία πρόκειται νὰ ρυθμισθῇ ὑπὸ τῶν δασικῶν τούτων ἀστυνομικῶν διατάξεων βοσκῆς. Ἡ ἀνεπάρκεια μάλιστα τῶν ἐκθέσεων τούτων ἦτο τόσον μεγάλη καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἀπέβαινον τόσον δυσάρεστα, ὥστε πολλοί, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσουν τὴν λογικότητα καὶ σκοπιμότητα αὐτῶν, ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ παρεξηγοῦν ἐνίοτε καὶ τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν προαίρεσιν.

*Ἄλλαι δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις προήρχοντο ἀπὸ ἐμπαθεῖς ἐνεργείας μερικῶν ἐκ τῶν κατοίκων ἑνὸς χωρίου, οἱ ὁποῖοι θέλοντες νὰ ἐκδικηθοῦν τὰξιν τινὰ κτηνοτρόφων τοῦ ἰδίου χωρίου, δι' ἀφορμὰς ἄλλης φύσεως, μετεχειρίζοντο ὡς ὄργανον τὴν δημοσίαν δασικὴν καὶ δασοπολιτικὴν διοίκησιν καὶ κατεβίβαζον τόσον ταύτην, ὅσον καὶ τὴν εὐγενῆ ἰδέαν τῶν δασῶν, πολὺ χαμηλά, ὡς ἐὰν τὰ δάση ἦσαν προωρισμένα νὰ χρησιμεύουν ὡς μέσα τιμωρίας τῶν πέριξ πληθυσμῶν, ξένα πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν.

Μερικαὶ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις ὀφείλονται εἰς ἀναφορὰς τῶν κατοίκων ἑνὸς χωρίου, οἱ ὁποῖοι διεκδικοῦντες ἀπὸ τοὺς κατοίκους γειτονέοντος χωρίου τὴν κυριότητα δασικῆς τινος ἐκτάσεως εὐρισκομένης εἰς τὰ ὄρια τῶν δύο χωρίων, ἐξήτουν τὴν ἀπαγόρευσιν πάσης βοσκῆς ἐπὶ τῆς διαφιλονεικουμένης ἐκτάσεως, ἵνα λάβουν εὐκαιρίαν νὰ μηνύουν αὐτοὺς διὰ πᾶσαν βοσκὴν.

*Ἄλλοτε ἀπηγορεύοντο ἀπὸ τὴν βοσκὴν μικραὶ διεσκορπισμέναι ἐκτάσεις ἐντὸς τῶν δασῶν, εἰς τρῶπον ὥστε πραγματικῶς νὰ εἶνε ἀδύνατος ἡ τήρησις τῆς ἀπαγορεύσεως ἀπὸ τὰ ἄλλως ἐλευθέρως βόσκοντα ποίμνια, διότι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ἡ ἀπηγορευμένη ἔκτασις πρέπει νὰ εἶνε ἀσφαλῶς περιφραγμένη καὶ νὰ φυλάσσεται ἀκόμη ἀπὸ δασοφύλακα εἰδικόν, διότι ἄλλως αἱ αἴγες καὶ τὰ πρόβατα κατὰ τὴν ἐκεῖθεν διέ-

λευσίν των θά τήν βοσκήσουν. Τò μόνον δὲ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ σύνταξις πρωτοκόλλων τινων μηνύσεως ἄνευ πραγματικῆς ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς.

Ἡ ἀπαγόρευσις τότε ἔχει χαρακτῆρα ποινικὸν μᾶλλον παρὰ δασοπολιτικὸν ἢ διαχειριστικόν, ὑπάρχουν δὲ καὶ τινες κτηνοτρόφοι εὐχαρίστως ὑποβαλλόμενοι εἰς τὰ ποινικὰ ἔξοδα μηνύσεών τινων, διότι βόσκοντες καθ' ὅλην τὴν χειμερινὴν ἢ θερινὴν περίοδον βοσκῆς καὶ μηνυόμενοι διὰ δύο μόνον ἢ τρεῖς φορὰς κάμνουν τὸν λογαριασμόν, ὅτι τὰ δικαστικά καὶ ποινικὰ ἔξοδα εἶνε ὀλιγώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῆς βοσκῆς δι' ἑκάστην περίοδον.

Ἄλλαχοῦ ἐνῶ εἶνε ἐλευθέρα ἡ βοσκὴ ἐντὸς ἐκτεταμένων δασῶν φυλλοβόλου δρυὸς καὶ ἐλάτης, ἀπαγορεύεται αὕτη, εἴτε ἐπὶ πετρωδῶν τινων ἐκτάσεων καλυπτομένων ἀπὸ ἀείφυλλα πλατύφυλλα, εἴτε ἐντὸς πεδιάδων ἐνδεδειγμένων διὰ γεωργικὴν καλλιέργειαν, εἴτε περὶ τὴν μόνην πηγὴν, ὡς ποτίστραν ὅπου ποτίζουν τὰ ποιμνία.

Εἰς τὴν τελευταίαν ὁμως ὡς ἄνω περιπτώσιν καθίσταται ἀδύνατος ἡ περίε κτηνοτροφία καὶ δημιουργοῦνται μεγάλαι προστριβαὶ μεταξὺ κτηνοτρόφων καὶ δασικῶν ὀργάνων, ἀφοῦ οἱ κτηνοτρόφοι προτιμοῦν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον κακὸν τῆς καταστροφῆς τῶν ποιμνίων τὸν μικρότερον κακὸν τοῦ πρωτοκόλλου μηνύσεως διὰ τὴν παράνομον βοσκὴν καὶ διέλευσιν πρὸς τὴν ποτίστραν.

Ἄλλαι δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις ἦσαν ἄσκοποι, ἀφοῦ ἐπεδίωκον τὴν ἀναδάσωσιν διὰ μόνης τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς τεχνητῆς ἀναδάσωσης ἐπὶ ἐκτάσεων καλυπτομένων μόνον ἀπὸ φρύγανα.

Ἄλλοῦ μερικοὶ κάτοικοι χωρίων δημιουργοῦν ἐνώσεις δενδροκομικὰς πρὸς φύτευσιν καρποφόρων δένδρων ὡς καστανιῶν, καρυδιῶν κ.λ.π., τὰ ὅποια ὁμως δὲν ἤμποροῦν πράγματι νὰ εὐδοκιμήσουν ἕνεκα τῆς ξηρότητος τοῦ τοπικοῦ κλίματος, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τὰ φυτεύουσι εἴτε πλανώμενοι ὅσον ἀφορᾷ τὴν εὐδοκίμησίν των εἴτε διὰ νὰ προκαλέσουν δασικὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις βοσκῆς, ἵνα οὕτω ἔχουν εὐκαιρίαν εἴτε ἐκδικήσεως εἴτε ἐκβιάσεως τῶν κτηνοτρόφων τοῦ χωρίου των.

Εἰς δασικὰ τέλος συνέδρια ἠκούσθη ἡ βεβαίωσις, ὅτι τόση ἦτο ἐνιαχοῦ ἢ ἀκαταστασία περὶ τὴν πληθὺν καὶ τὰ ὄρια τῶν δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων ἀπαγορεύσεως βοσκῆς, ὥστε οἱ δασοφύλακες, συχνὰ μετατιθέμενοι, ἠγνόουν πράγματι ποῖαι ἐκτάσεις δασῶν ἦσαν ἀπαγορευμέναι ἀπὸ τὴν βοσκὴν.

3. Βασικαὶ ἀρχαὶ δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων. Πρὸς πρόληψιν τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων, αἱ ὅποια ἄλλοτε ἐντόνως παρετηροῦντο, πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ τὴν θέσπισιν τῶν δασικῶν διατάξεων βοσκῆς ὑπ' ὅψιν τὰ ἑξῆς.

Σκοπὸς τῶν δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων βοσκῆς, τόσον εἰς τὰ δη-

μόσια ὅσον καὶ εἰς τὰ μὴ δημόσια δάση, εἶνε ἢ πληρεστέρα ἐπίτευξις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, τουτέστιν, ἀπὸ καθαρώς οικονομικῆς ἀπόψεως, τῆς μεγαλυτέρας παραγωγῆς καὶ δικαιότερας διανομῆς τῶν δασικῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ μεγαλυτέρα παραγωγή δασικῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν προέρχεται

α. Ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν εἴτε ξύλου μόνον, ὁπότε πρόκειται περὶ πλήρους ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς, εἴτε ξύλου καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ὁπότε πρόκειται περὶ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς κατ' ἀριθμὸν καὶ εἶδος ζώων.

β. Ἀπὸ τὴν προστατευτικὴν ἢ κοινωφελῆ ἐπίδρασιν τῶν δασῶν, ὁπότε πρόκειται περὶ δασῶν προστατευτικῶν κατὰ χειμάρρων, ὑπὲρ πηγῶν κ.λ.π. ἢ περὶ δασῶν αἰσθητικῶς, ψυχικῶς, ὑγιεινῶς κ.λ.π. ἐκμεταλλευστέων ὡς πάρκων, ἄλσων κ.λ.π. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην πρόκειται περὶ δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων κανονισμοῦ ἢ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς ἐντὸς δασῶν προστατευτικῶν, πάρκων κ.λ.π.

γ. Ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγὴν δασικῶν πρώτων ὑλῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς προστατευτικὰς κοινωφελεῖς ἐπιδράσεις κατὰ χειμάρρων, ὑπὲρ πηγῶν, αἰσθητικὰς, ὑγιεινὰς κ.λ.π.

Ἡ εὐνοικότερα ἔξ ἄλλου διανομὴ τῶν δασικῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν, ὅσον αὕτη δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ δασικὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις, ἐπιτυγχάνεται δι' ἀστυνομικῶν διατάξεων εἴτε ἀπαγορευουσῶν π.χ. τὴν ὑπὸ κτηνοτρόφων κάρπωσιν δάσους τινός, διατιθεμένου οὕτω μᾶλλον ὑπὲρ τῶν γεωργῶν ἐνὸς χωρίου, εἴτε ἀνακηρυσσοῦσῶν δάσους τι ὡς προστατευτικὸν ἢ ὡς πάρκον, ὁπότε ἡ κοινωφελὴς προστατευτικὴ, ὑγιεινὴ, αἰσθητικὴ κ.λ.π. ἐπίδρασις τοῦ δάσους, λανθάνουσα ἢ ἀδύνατος πρότερον, καθίσταται ἤδη ἐνεργὸς καὶ διανέμεται εἰς κοινωνικὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπελάμβανον ταύτην πρότερον κ.λ.π.

Πρώτη βᾶσις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ τῶν δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων βοσκῆς εἶνε ἢ τήρησις τῆς ἀρχῆς τῆς συντηρήσεως τοῦ δάσους. Ἐὰν ἡ συντήρησις τοῦ δάσους κινδυνεύῃ, τότε δύναται νὰ ἐκδοθῇ δασικὴ ἀστυνομικὴ διάταξις περιορίζουσα ἢ ἀπαγορεύουσα τὴν βοσκὴν, ἢ ὁποῖα θέτει εἰς κίνδυνον τὴν ὑπόστασιν τοῦ δάσους, δημοσίου ἢ μὴ.

Δευτέρα ἀρχή, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τηρῇ κάθε ἀστυνομικὴ διάταξις βοσκῆς, εἶνε ἢ ἀρχὴ τῆς οικονομικότητος, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν τὰ ἐπιδιωκόμενα μελλοντικὰ πλεονεκτήματα κοινωνικῆς εὐημερίας πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνονται μὲ τὰς ὀλιγωτέρας δυνατὰς σημερινὰς θυσίας.

Ὅπου ἀρκεῖ λόγου χάριν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ μόνη ἢ ἀπαγόρευσις τῆς αἰγοβοσκῆς, εἶνε ἐπιζήμιον εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν, ὅπως ἀπαγορεύεται καὶ ἡ βοσκὴ προβάτων κ.λ.π.

Τρίτη ἀρχή, τὴν ὁποίαν τηροῦν τὰ κράτη δικαίου ὡς Γαλλία, Πρωσ-

σία κ.λ.π. εἶνε ἡ πλήρης ἀποζημίωσις τοῦ ιδιώτου δασοκτῆμονος καὶ ὄχι τοῦ δασοκτῆμονος τοῦ κοινωφελοῦς δάσους, ὡς κοινοτικοῦ, μοναστηριακοῦ κ.λ.π. διὰ τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν στέρησιν τῆς δασικῆς προσόδου τοῦ ἐκ τῆς ἀστυνομικῆς ἀπαγορεύσεως βοσκῆς κ.λ.π. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν τηρεῖται ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ ιδιώτης δασοκτῆμων δὲν ἀποζημιοῦται διὰ τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν στέρησιν τῆς δασικῆς του προσόδου ἐκ τῆς διὰ προστατευτικὸν λόγον θεσπιζομένης ἀστυνομικῆς ἀπαγορεύσεως βοσκῆς. Διὰ τοῦτο ἐντονωτέρα κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων πρέπει νὰ εἶνε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ τήρησις τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἀρχῆς τῆς οἰκονομικότητος, ἵνα οἱ ἐπιδιωκόμενοι διὰ τῶν ἀπαγορεύσεων τούτων σκοποὶ ἐπιτυγχάνωνται μὲ τὰς μικροτέρας δυνατὰς θυσίας.

Τετάρτη ἀρχὴ καθε δασικῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως βοσκῆς ὡς καὶ παντὸς δασοπολιτικοῦ ἢ καὶ διαχειριστικοῦ μέτρου, εἶνε ὅτι αὕτη ἀναχωροῦσα ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν πραγματικότητα προσπαθεῖ ν' ἀναγάγῃ αὐτὴν εἰς σύνθεσιν καὶ ὀργάνωσιν περισσότερον ἐξυπηρετικὰς τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, θεραπεύουσα τὰς ἀνάγκας τῆς εὐημερίας ταύτης συμμετρῶς καὶ ἀναλόγως τῶν διαθέσιμων μέσων καὶ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀναγκῶν τούτων.

4. Ὅ ρ ι α ἀ π α γ ο ρ ε ὐ σ ε ω ν. Τὰ ὄρια τῶν ἀπαγορευομένων ἐκτάσεων δάσους ἢ μερικῶς δασοσκεποῦς λιβαδίου πρέπει νὰ εἶνε σαφῆ, ὄχι μόνον εἰς τὸ γράμμα τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τοιαῦτα σαφῆ ὄρια εἶνε φυσικαὶ γραμμαὶ ὡς κορυφογραμμὴ, ρεματιά, ρεῦμα, χεῖμαρρος, ποταμός, ἔλος, βατὸς ἢ ἀμαξητὸς δρόμος, βράχος, ἀγρὸς καὶ τὰ παρόμοια, οὐδέποτε δὲ εὐθεῖα τις, ἰδεατὴ ὡς ἐνίοτε λέγεται, γραμμὴ, ἐνοῦσα εἴτε δύο μαστοειδεῖς κορυφὰς λόφων εἴτε δύο βράχους εἴτε τριγωνομετρικόν τι σημεῖον πρὸς ἄλλο τεχνητὸν ἢ καὶ μακρὰν κείμενον σημεῖον ὡς κωδωνοστάσιον ἢ οἰκίαν κ.λ.π.

Ἡ ἀσάφεια τῶν ὀρίων εἶνε παράγων δυσμενέστατος ὄχι μόνον διὰ τὴν δυνατὴν τῆς μὲ πᾶσαν ἀγαθὴν θέλησιν τηρήσεως τῶν δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ποινῶν ὑπὸ τῶν ἄρμοδιων δικαστηρίων κατὰ τὴν σχετικὴν διαδικασίαν, ὅπου πᾶσα ἀμφιβολία ἢ ἀσάφεια στρέφεται ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου. Πολὺν ὀρθῶς τὸ Βασιρικὸν νομοθετικὸν διάταγμα τοῦ 1836 διέτασεν, ὅπως τὰ ὄρια τῶν ἀπαγορευμένων ἀπὸ τὴν βοσκὴν ἐκτάσεων καθίστανται καταφανῆ διὰ τοποθετήσεως ἀχυροσημαδίων κ.λ.π.

5. Ἐ γ γ υ ῆ σ ε ι ς ἐ κ δ ὄ σ ε ω ς ἀ σ τ υ μ ο ι κ ῶ ν διατάξεων βοσκῆς. Αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς, βαθέως πολλάκις θίγουσαι συνηθείας ἀπὸ μακροῦ χρόνου τηρουμένας κατὰ τὴν κάρπωσιν τῶν δασῶν καὶ μερικῶς δασοσκεπῶν λιβαδίων εἴτε ἐκ μέρους τῶν δασοκτῆμόνων εἴτε ἐκ μέρους τῶν περιοίκων ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, πρέπει νὰ θεσπίζωνται μετὰ μεγίστης προσοχῆς, ἵνα οὕτω οἱ ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ ἐπιτυγχάνωνται

μὲ τὴν μικροτέραν δυνατὴν διαταραχὴν.

Αἱ διαχειριστικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς, ἰσχύουσαι διὰ δημόσια μόνον δάση, ἐκδίδονται εἴτε εἰς ἐκτέλεσιν διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ ἐκθέσεως, ἐγκριζομένων ἤδη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου γεωργίας, ὅποτε δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νέας εἰδικῆς ἐγκρίσεως τοῦ ὑπουργείου τούτου, εἴτε πρὸς κανονισμὸν βοσκῆς μὴ ἐγκριθέντα ἕως τότε ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, ὅποτε ἐπιβάλλεται, ὅπως ὁ δασάρχης ἔξαιτεῖται προηγουμένως τὴν ἐγκρισιν τοῦ ὑπουργείου, ἐκτὸς ἐὰν αὐτεπαγγέλτως οὗτος δικαιούται εἰς ἔκδοσιν παρομοίων ἀστυνομικῶν διατάξεων. Ἡ αὐτεπάγγελτος ὁμως αὕτη ἀρμοδιότης τοῦ δασάρχου εὐλογον εἶνε, ὅπως ἰσχύη προκειμένου μόνον περὶ μικρᾶς σημασίας βοσκῆς καὶ δευτερευούσης ρυθμίσεως μὴ θιγούσης βαθέως τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα.

Ὅπως δημόσιοι δασάρχαι δὲν ἤμποροῦν μόνοι των νὰ ἐνεργοῦν σπουδαίας καρπώσεις δημοσίων δασῶν ἄνευ προηγουμένης ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐγκρίσεως τούτων εἴτε διὰ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ ἐκθέσεως εἴτε διὰ πινάκων ὑλοτομίας, οὕτω προκειμένου καὶ περὶ διαχειριστικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων βοσκῆς διὰ δημόσια δάση χρειάζεται προηγουμένη ἐγκρισὶς τοῦ ὑπουργείου, διότι ἡ βοσκὴ ἀποτελεῖ σπουδαῖον κλάδον προσόδου ἀπὸ τῶν δασῶν, ἢ δ' ἀπαγόρευσις αὐτῆς δημιουργεῖ πολλάκις ἀντιδρασίαν, ἐναντίον τῆς ὁποίας δὲν δύναται ἐνίστε ὁ δασάρχης μόνος ν' ἀντιπαλαίσῃ. Τὸ μὴ κομματιζόμενον σωφρονοῦν δὲ ὑπουργεῖον, ἐγκρίνον τὰς ἐνεργείας τοῦ δασάρχου, δίδει εἰς αὐτὰς τὸν χαρακτήρα τῆς σφύρονος ἀντικειμενικότητος, τὸν ὁποῖον ὁ δασάρχης μόνος δὲν δύναται ἐνίστε νὰ δώσῃ.

Αἱ δασοπολιτικαὶ ἐξ ἄλλου ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς πρέπει νὰ θεσπίζωνται μετὰ τῆς αὐτῆς μὲν προσοχῆς καὶ ἐγγυήσεως προκειμένου περὶ δημοσίων ἢ κοινοτικῶν δασῶν, μετὰ μεγαλυτέρας δὲ προσοχῆς προκειμένου περὶ ἰδιωτικῶν δασῶν, ὅπου πρὸς ἐπίτευξιν σκοπῶν κοινωνικῆς εὐημερίας θίγονται συνήθως αἱ δασικαὶ πρόσοδοι τῶν ἰδιωτῶν δασοκτημόνων. Διότι εἰς τὰ δημόσια καὶ κοινοτικά δάση, ὡς κοινωφελῆ, ἢ θυσία σημερινῶν καρπώσεων πρὸς ὄφελος τοῦ μέλλοντος, μᾶλλον ἀνεκτὴ ἕνεκα τοῦ κοινωφελοῦς χαρακτήρος των, θίγει μόνον ὀλίγας τάξεις τῆς παρούσης γενεᾶς, ὅπως τοῦτο εἶνε σύνηθες εἰς τὴν ζωὴν τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν λαῶν, ἐνῶ προκειμένου περὶ ἰδιωτικῶν δασῶν, ἡ ἀστυνομικὴ διάταξις βοσκῆς στερεῖ ἐνίστε τὸν ἰδιώτην δασοκτῆμονα τοῦ μέρους ἢ τοῦ ὅλου τῆς δασικῆς προσόδου του καὶ τὸν ἀναγκάζει ἄνευ ἀνταλλάγματος, ὅπου οὗτος δὲν ἀποζημιούται διὰ τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν στέρησιν τῆς βοσκῆς του, νὰ προσφέρῃ χάριν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας θυσίας, τὰς ὁποίας συνήθως τὸ κράτος δικαίου καὶ πολιτισμοῦ δὲν ἀξιοῖ ἀπὸ ἄλλους παραγωγῶν ὡς σιτοπαραγωγῶν, ἐλαιοκτῆμονας, ἀμπελοουργοὺς κ.λ.π.

Τὰς τελειότερας ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἔκδοσιν ἀστυνομικῶν διατάξεων

ἀπαγορευουσῶν τὴν κάρπωσιν ἰδιωτικῶν προστατευτικῶν δασῶν διδάσκει ὁ γαλλικὸς περὶ προστατευτικῶν δασῶν νόμος τοῦ 1922 καὶ τὸ σχετικὸν ἐκτελεστικὸν διάταγμα τοῦ 1923. Διὰ τὴν κήρυξιν δασῶν ὡς προστατευτικῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀπαιτεῖται προειδοποίησις τοῦ ἀρμοδίου κοινοτικοῦ συμβουλίου εἰς τὴν περιφέρειαν ὅπου κεῖται τὸ δάσος, γνωματεύσεις ἐπιτροπῆς εἰς πρῶτον βαθμὸν ἐκ τοῦ νομάρχου, ἐνὸς μέλους τοῦ νομαρχιακοῦ συμβουλίου, τοῦ νομομηχανικοῦ, ἐνὸς δασολόγου καὶ ἐνὸς ἀντιπροσώπου τῆς κοινότητος, εἰς δεύτερον δὲ βαθμὸν τοῦ ὑπουργείου γεωργίας καὶ τοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας.

Διὰ τὴν Ἑλλάδα σχετικῶς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς.

Αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις στηρίζονται πάντοτε ἐπὶ διατάξεως νόμου ἢ ἐκτελεστικοῦ διατάγματος. Ὅπως δὲ τὰ διαχειριστικὰ σχέδια ἢ ἐκθέσεις καὶ οἱ πίνακες ὑλοτομίας συντάσσονται ἀπὸ δασάρχου τοῦλάχιστον, οὐδέποτε δ' ἀπὸ δασονόμου ἢ δασοφύλακα, οὕτω καὶ αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς πρέπει νὰ ἐκδίδονται πάντοτε κατόπιν ἐπιτοπίου ἐξεύνης τοῦ οἰκείου δασάρχου, προειδοποίησεως τοῦ ἀρμοδίου κοινοτικοῦ συμβουλίου καὶ γνωματεύσεως εἰδικῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς ἢ διοικητικοῦ δικαστηρίου.

Μέχρι τοῦ διατάγματος τῆς 6 Νοεμβρίου 1915 αἱ ἀστυνομικαὶ δασικαὶ διατάξεις συνετάσσοντο ὑπὸ τῶν δασαρχῶν, ἐδημοσιεύοντο δὲ κατόπιν ἐγκρίσεως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου καὶ θεωρήσεως ὑπὸ τοῦ νομάρχου. Τὸ ὡς ἄνω τοῦτο διάταγμα ὀρθῶς ἐπέβαλεν ὅπως προκειμένου περὶ θέσεως ἄρσεως ἢ τροποποιήσεως, ἀπαγορεύσεως βοσκῆς ἢ οἰασδήποτε καρπώσεως ἐντὸς δασῶν, δημοσίων ἢ μὴ, λόγῳ προστατευτικῆς ἢ διαχειριστικῆς ἀνάγκης, γνωμοδοτῆ πρότερον ὑποχρεωτικῶς τὸ τότε συσταθὲν συμβούλιον δασῶν.

Τὸ δὲ διάταγμα τῆς 23 Δεκεμβρίου 1915 ἄρθρ. 15 καθώριζεν ἐπιπροσθέτως τὰ ἑξῆς.

α. Προκειμένου περὶ θέσεως, τροποποιήσεως ἢ ἄρσεως δασικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων ὁ δασάρχης λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς δασικὰς κτηνοτροφικὰς, γεωργικὰς, οικονομικὰς, κοινωνικὰς καὶ διοικητικὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας τελεῖ ἢ ὑπὸ ἀπαγορεύσειν ἕκτασις δάσους.

β. Ὁ δασάρχης κοινοποιεῖ πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἀρμοδίον κοινοτικὸν συμβούλιον τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταγὲν σχέδιον τῆς ὑπὸ ἕκδοσιν δασικῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως καὶ ἀναμένει 20 ἡμέρας μετὰ τὴν κοινοποίησιν ταύτην τὴν τυχὸν ἀπάντησιν ἢ ἐνστασιν τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου.

γ. Ὁ δασάρχης ὑποβάλλει εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὸ σχέδιον τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως μετὰ τῆς τυχὸν ἀπαντήσεως τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου καὶ τῶν σχετικῶν ἐπ' αὐτῆς ἠτιολογημένων παρατηρήσεών του.

δ. Τὸ ὑπουργεῖον, κατόπιν σχετικῆς γνωμοδοτήσεως καὶ τοῦ συμβουλίου δασῶν, ἐκδίδει τὰς ἀποφάσεις του σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ ἕκδοσιν δασικὴν

αστυνομικήν διάταξιν, ἵνα συμμορφωθῆ ἡ πρὸς αὐτὰς ὁ δασάρχης.

Αἱ διατάξεις τοῦ διατάγματος τούτου, ἰδρύουσαι δύο βαθμίδας πρὸς γνωμοδότησιν διὰ κάθε αστυνομικήν δασικήν διάταξιν, ἄρα καὶ βοσκῆς, μίαν τοπικήν τοῦ δασάρχου καὶ κοινοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἑτέραν εἰς ἄνωτερον βαθμόν, τοῦ συμβουλίου δασῶν, ὁμοιάζον εἰς τὰς γενικὰς τῶν γραμμὰς πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ μνησθέντος γαλλικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 περὶ προστατευτικῶν δασῶν καὶ θὰ ἠδύναντο σωφρόνως τηρούμεναι καὶ ἐξελισσόμεναι νὰ προλάβουν πληθὺν ὑπερβασίῶν.

Δυστυχῶς τὸ ἀρθρ. 15 τοῦ ὡς ἄνω διατάγματος τῆς 23 Δεκεμβρίου 1915 κατηγγήθη. Ἐκτοτε δ' οἱ δασάρχαι μόνοι τῶν, ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ νομάρχου ἢ τοῦ ὑπουργείου, ἐκδίδουν καὶ κοινοποιοῦν δασικὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις βοσκῆς. Μόνον δὲ προκειμένου περὶ τροποποιήσεως ἢ ἄρσεως τῶν δασικῶν ἀστυνομικῶν τούτων διατάξεων ἐπεμβαίνει τὸ ὑπουργεῖον. Οὕτως ὅμως χορηγεῖται μέγα καὶ ἀμφιβόλου, ὡς ἀνεφέραμεν, σκοπιμότητος δικαίωμα, *imperium*, εἰς τοὺς δασάρχας, τοῦ ὁποίου εὐκόλως καὶ ἀσυναισθήτως δύναται νὰ γίνῃ ὄχι ὀρθὴ χρῆσις. Συνέπεια δὲ τούτου εἶνε, ὅτι ἐνίοτε εἰς χωρία τινα αἱ δασικαὶ ἀστυνομικαὶ διατάξεις βοσκῆς ἐκδίδονται, συχνότατα ἀπαγορεύουσαι βοσκὰς ἐπὶ τεραστίων ἐκτάσεων δάσους, ἵνα κατόπιν καταργηθοῦν ἢ ἀνανεωθοῦν ἀπὸ ἄλλας παρομοίας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ εἴτε καταργοῦνται εἴτε δὲν τηροῦνται δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν δασικῶν ὀργάνων, εἴτε αἴρονται προσωρινῶς, ἐνῶ ὅλαι ἀναστατόνουν ἀσκόπως τὴν ἀπὸ τῶν δασῶν ζῶσαν κοινωνίαν καὶ δηλητηριάζουν τὴν κοινὴν γνώμην, δασικήν τε καὶ μὴ.

